

Biblioteca Națională a României

**Informare și documentare:
activitate științifică și profesională**

2013

Biblioteca Națională a României

Informare și documentare:
activitate științifică și profesională

Vol. V / 2012

Editura Bibliotecii Naționale a României
București

2013

ISSN: 2065-1058

Colegiu editorial:

Conf. univ. dr. Elena Tîrziman
Prof. univ. dr. Mircea Regneală
Prof. univ. dr. Ionel Enache
Conf. univ. dr. Cristina Popescu
Prof. univ. dr. Dimităr Vessélinov-Dimitrov
Dr. Adriana Elena Borună
Drd. Tabita Chiriță
Drd. Luminița Gruia

Redacția:

Dr. Adriana Elena Borună
Drd. Tabita Chiriță
Emil Tudor
Anca Moraru
Daniela Brîncoveanu

Tehnoredactare & DTP: Adrian Cadar

În 2007 a apărut cu titlul INFORMARE ȘI DOCUMENTARE.
LUCRĂRI ALE SESIUNILOR PROFESIONALE. 2007

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține autorilor.

Copyright © 2013 Editura Bibliotecii Naționale a României

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Bibliotecii Naționale a României. Nicio parte din această lucrare nu poate fi reprodusă sub nicio formă, prin niciun mijloc mecanic sau electronic ori stocată într-o bază de date, fără acordul prealabil, în scris, al editurii.

Editura Bibliotecii Naționale a României
București, Bd.Unirii nr. 22, sector 3, Cod poștal 030833
Tel.: (021)314.24.34/1002
Fax: (021)312.33.81
E-mail: biblioteca@bibnat.ro
Web: <http://www.bibnat.ro>

Cuprins

Cercetarea în științele informării și documentării în România	5
<i>Prof. Univ. Dr. Ernest Abadal</i>	
Biblioteca: instituție, organizație și domeniu al cunoașterii	7
<i>Drd. Tabita Chiriță</i>	
Parcursul unei meserii moderne - specialist în științele informării și documentării	31
<i>Dana Drăguț</i>	
Resursele electronice și bibliotecarul de referințe versus fenomenul Google	44
<i>Dr. Cristina-Raluca Man</i>	
Memorie culturală și depozit legal	54
<i>Drd. Dina Paladi</i>	
Biblioteca digitală și digitizarea patrimoniului cultural național	80
<i>Dr. Nicoleta-Roxana Dinu</i>	
Digitizarea documentelor de patrimoniu	93
<i>Dr. Nicoleta-Roxana Dinu</i>	
Controversele cărții electronice: o relație complicată cu bibliotecile	99
<i>Drd. Nicoleta Rahme</i>	
Tehnologia RFID: necesitate, utopie sau distopie?	114
<i>Drd. Simona Gheorghe</i>	
Materializarea și mitizarea informației: „forma spirituală” a informației	121
<i>Dr. Tatiana-Adriana Oprescu</i>	
Accesibilizarea informației, imperativ al societății cunoașterii. Servicii de bibliotecă destinate persoanelor cu deficiențe de vedere	125
<i>Dr. Adriana-Elena Borună</i>	
Recuperarea memoriei documentare a unei colecții – Muzeul Național al Țăranului Român	137
<i>Adriana Ispas</i>	
Noua literatură de mistere: efectul „Codul lui Da Vinci” și „pactul cu cititorul”	150
<i>Dr. Letiția Constantin</i>	
Abstracte.....	161

Table of Contents

Information and Documentation Research in Romania	5
<i>Ph.D. Ernest Abadal</i>	
The Library as Institution and Field of Study	7
<i>Ph.D.c Tabita Chiriță</i>	
The Path of a Modern Profession – Specialist in Information and Documentation Science	31
<i>Dana Drăguț</i>	
The Electronic Resources and the Reference Librarian versus the Google Phenomenon	44
<i>Ph.D. Cristina-Raluca Man</i>	
Cultural Memory and Legal Deposit	54
<i>Ph.D.c Dina Paladi</i>	
The Digital Library and the Digitization of the National Cultural Heritage	80
<i>Ph.D. Nicoleta-Roxana Dinu</i>	
The Digitization of the Documentary Heritage	93
<i>Ph.D. Nicoleta-Roxana Dinu</i>	
E-book Controversies: a Complicated Relationship with Libraries	99
<i>Ph.D.c Nicoleta Rahme</i>	
The RFID Technology: Necessity, Utopia or Dystopia?	114
<i>Ph.D.c Simona Gheorghe</i>	
Information Materialisation and Mythicisation: „Spiritual Form” of the Information	121
<i>Ph.D. Tatiana-Adriana Opreșcu</i>	
The Accessibility of Library Information, a Necessity of the Knowledge Society. Library Services for the Visually Impaired People	125
<i>Ph.D. Adriana-Elena Borună</i>	
The Recovery of the Documentary Memory of a Collection – the National Museum of the Romanian Peasant	137
<i>Adriana Ispas</i>	
The New Mystery Fiction: the Da Vinci Code Effect and the Pact with the Reader	150
<i>Ph.D. Letiția Constantin</i>	
Abstracts	166

Cercetarea în științele informării și documentării în România

Prof. Univ. Dr. Ernest Abadal

Facultat de Biblioteconomia i Documentació (Universitat de Barcelona)

abadal@ub.edu / <http://bd.ub.edu/pub/abadal>

Charles Williamson, director al publicației *The Library Quarterly*, a scris în anul 1931 textul intitulat “The place of research in library service”. A fost primul articol publicat în această revistă prin care, în felul acesta, dorea să clarifice interesul său de a disemina lucrări de cercetare în domeniul bibliotecilor și de a începe să se specializeze în alte domenii științifice recent apărute în acei ani, precum erau formarea cadrelor didactice sau comunicarea, discipline care de asemenea proveneau din profesii consolidate, dar al căror scop era de a se fundamenta în mediul academic și de a fi abordate într-o manieră științifică.

Articolul mai sus menționat descrie situația cercetării în domeniul științelor informării și documentării din Statele Unite ale Americii din acel moment, subliniind câteva dintre principalele sale caracteristici: absența revistelor specializate în care să poată fi publicate diferitele studii de cercetare, numărul scăzut al cercetătorilor, caracterul individual al lucrărilor de cercetare, oferta formativă scăzută cu privire la metodologia cercetării, inexistența unor planuri de cercetare și lipsa resurselor economice (pentru burse, proiecte etc.).

De fapt, aceste caracteristici pot fi utilizate ca indicatori de evaluare pentru a cunoaște gradul de dezvoltare al cercetării unei anumite discipline dintr-o anumită țară. Vom considera aceste caracteristici un punct de reper și le vom aplica în cazul României și, în felul acesta, vom realiza o diagnoză generală cu privire la situația actuală, oferind în același timp câteva indicii referitoare la posibile linii directe care vor conduce la îmbunătățirea cercetării în acest domeniu.

În primul rând, din punctul de vedere al revistelor științifice, constatăm că există deja un număr important de astfel de publicații specializate, precum sunt Informare și Documentare: Activitate Științifică și Profesională, Revista română de istoria cărții, sau Revista română de conservare și restaurare a cărții, editate de către Biblioteca Națională, dar și alte titluri semnificative ce abordează subiecte din acest domeniu cum ar fi Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării. Cu toate că este extrem de important să existe reviste

destinate mediului academic și profesional din țară, este cel puțin la fel de important ca publicarea studiilor, a cercetărilor etc., să se realizeze și în reviste internaționale pentru ca astfel să devină cunoscut și la nivel internațional modul cum evoluează domeniul în România.

În al doilea rând, numărul cercetătorilor acestui domeniu este de asemenea în creștere, fapt demonstrat și de cele 13 articole care se publică în volumul de față și având o tematică foarte variată (formarea profesională continuă, serviciile de referințe, depozitul legal, bibliotecile digitale, accesibilizarea informației și a serviciilor de bibliotecă, tehnologia RFID etc.), fapt care demonstrează un grad incipient de specializare. În ciuda acestei creșteri numerice, constatăm că în România nu este frecvent lucrul în grupuri de cercetare, o tendință generală în toate disciplinele științifice, care permite abordarea problematicii cu o mai mare profunzime și acuratețe.

În al treilea rând, existența unui program doctoral ce include și acest domeniu în cadrul Facultății de Litere a Universității din București, dar și a altor cursuri academice de specialitate, constituie o piesă-cheie pentru dobândirea metodologiei științei, acestea începând deja să producă rezultate pozitive.

Pentru a finaliza evaluarea, nu putem pierde din vedere planificarea și resursele economice. Creșterea și dezvoltarea activității de cercetare în domeniul științei informării și documentării va depinde de asemenea, în mare măsură, de crearea și implementarea de programe de sprijin pentru cercetare (burse, proiecte de cercetare etc.) care să aibă o minimă dotare economică, permițând consolidarea și dezvoltarea liniilor de cercetare care au fost inițiate. Aceasta este o acțiune care depinde în mod fundamental de administrația publică (ministere și organisme de cercetare ale țării).

În orice caz, continuitatea și calitatea care se desprind din articolele prezentate, scot în evidență o serie de cercetători foarte capabili și la curent cu noile tendințe ale domeniului științei informării și documentării și care construiesc un viitor promițător pentru dezvoltarea cercetării acestui domeniu în România.

WILLIAMSON, Charles C. The place of research in library service. În: *the Library Quarterly*, vol. 1, nr. 1 (January 1931), p. 1-17.

Biblioteca: instituție, organizație și domeniu al cunoașterii

Drd. Tabita Chiriță

*Serviciul Cercetare. Dezvoltare, Biblioteca Națională a României,
Bd. Unirii, nr. 22, sector 3, București. E-mail: tabita.chirita@bibnat.ro*

Când omul a descoperit că poate să folosească un suport mobil, transmisibil și accesibil pentru a tezauriza prin intermediul semnelor ideii, stări, cunoștințe, putem presupune că a făcut-o din rațiuni practice, pentru a transmite cuiva aflat la distanță în timp și spațiu toate acestea.

Suportul mobil împreună cu semnele care exprimă producția intelectuală a unui om sau a unui grup de oameni fac împreună un tot pe care îl vom numi în continuare **document**, indiferent de suport, de forma semnelor și de tehnica utilizată pentru inscripționarea acestora pe suport. Atunci când oamenii au început să pună mai multe documente la un loc, pentru a fi păstrate și accesate, putem spune că a apărut ideea de *biblioteca*.

Biblioteca a îndeplinit de-a lungul timpului funcția de memorie a culturii unei comunități umane. Este rezultatul unui act deliberat, a unei acțiuni conștiente și care necesită un anumit efort din partea celui sau a celor care și-au propus să o creeze.

Biblioteca – memorie documentară a unei comunități a însoțit omul de-a lungul vieții sale de homo sapiens, sprijinind evoluția sa intelectuală. Fără păstrarea a ceea ce a gândit o generație și preluarea de către următoarea generație a tuturor cunoștințelor, a producției culturale a unei epoci, este greu să ne imaginăm evoluția în timp a cunoașterii. Mitul lui Sisif transpus asupra unei întregi civilizații oglindește foarte bine drama unei societăți umane fără memorie.

Cataclismele naturale, precum și dezastrele produse prin voința omului care au dus la pierderea parțială sau totală a unor mari biblioteci – ceea ce a însemnat pierderea parțială sau totală a unor documente create de o comunitate într-o anumită perioadă de timp – sunt tot atâtea momente de sincopă în evoluția comunității respective, iar în unele cazuri chiar a omenirii în ansamblu. De la inventarea primelor forme de scris (cca. 3200 î.H.) și până astăzi există pentru omenire foarte multe zone albe ale istoriei cultural științifice.

Lucrarea de față își propune să analizeze biblioteca din trei perspective:

- biblioteca privită ca instituție;

- biblioteca privită ca organizație;
- biblioteca privită ca domeniu al cunoașterii.

I. Biblioteca privită ca instituție

Biblioteca privită în evoluția sa confirmă existența unor elemente stabile în timp privitor la regulile care îi conferă statutul de bibliotecă. De la literele săpate în piatră, la textele gravate în tăblițele de ceramică arsă, până la cartea tipărită și mai nou la ebook, trecând prin diverse suporturi ale documentelor: piatră, ceramică, piele, papirus, pergament, hârtie sub diverse forme, suport electronic și de la idiograme, scriere cuneiformă, la literele scrise de mâna scribilor, ajungând la litere tipărite și mai nou la litera în 8 biți nu a existat nici o perioadă și nici un continent care să nu posedे biblioteci – un loc unde erau depozitate documente produse de un grup de cunosători ai scrisului spre a fi accesibile reprezentanților comunităților care au abilitatea de a citi.

Această continuitate a existenței bibliotecilor – de cel puțin 4.000 de ani – fără ca o bibliotecă în sine – o bibliotecă – organizație să supraviețuiască mai mult de câteva sute de ani, ne duce cu gândul la existența unor legități spontane care fac posibilă apariția și perpetuarea acestor organizații fără ca să existe obligatoriu comunicare în timp și spațiu a informației legată de acestea. Le întâlnim în lumea antică în Egipt, în Babilon, în Grecia, în Mesopotamia, dar și în China, Mexic, practic peste tot unde omul depășește era neolitică. Oamenii de pe întreg globul au simțit nevoia să transmită informații, cunoștințe, impresii în mod coerent către semenii lor și acest lucru s-a realizat creând documentele, adunându-le la un loc și făcându-le accesibile în diverse moduri.

„Instituția este definită printr-un set de reguli formale și informale. Aceste reguli sunt diferite de structurile organizaționale [1]”.

În conformitate cu teoria existenței instituției (1) ca entitate diferită de cea a organizației considerăm că există elemente cu ajutorul cărora putem demonstra că biblioteca este o instituție. În rândurile ce urmează vom analiza biblioteca din perspectiva instituției.

Conform teoriilor referitoare la instituție (1) „Instituțiile sunt reguli care constrâng interacțiunea”. Regulile la care se referă definiția de mai sus sunt acelea care fac posibilă interacțiunea, fac posibilă existența interacțiunii. Ele apar spontan în procesul evoluției unei societăți umane. Chiar dacă la un moment dat aceste reguli sunt adoptate de o organizație legiuitoare, există o diferență între regulile inventate de om – pe care le vom numi în continuare reglementări – și regulile apărute spontan în procesul evoluției societății umane – „Articulațiile fine ale regulii sunt șlefuite însă printr-un proces de evoluție spontană. În contrast cu regulile,

reglementările sunt făcute de către oameni. Adesea ele încearcă să meargă chiar împotriva curentului creat de evoluția spontană [2]”. Această precizare ne ajută să facem distincția necesară între regulile care definesc o instituție – reguli apărute spontan, și regulile și reglementările care fac posibilă existența și funcționarea unei organizații – reguli create și adoptate de om. Regulile spontane apar în anumite condiții sociale și dispar atunci când dispare societatea care le-a făcut posibilă apariția sau când dispar factorii sociali care determină existența acestor reguli. Este evident că odată cu regulile dispare și instituția care era definită de acestea. Pentru a demonstra că biblioteca este o instituție, ne propunem să răspundem la două întrebări:

1. Care este contextul necesar care face posibilă existența instituției numită bibliotecă?

2. Care sunt regulile, constrângerile care s-au păstrat de la prima bibliotecă până astăzi și care ne permit, conform teoriei instituțiilor, să spunem că biblioteca este o instituție?

1. Contextul existenței instituției biblioteca.

Ce anume ar trebui să existe pentru a exista o bibliotecă?

a) existența unui sistem coerent și unitar (cod) pentru o populație de a transmite informații, cunoștințe, creații literare și a unui suport care asigură transmisibilitatea nealterată, în timp și spațiu, a acestor produse (existența, deci, a documentului indiferent de cod și suport). Apariția documentului este o premisă importantă a apariției bibliotecii.

b) existența unei producții culturale (religioase, artistice, intelectuale, economice etc.).

Momentul în care se presupune că a fost posibilă apariția bibliotecii este reprezentat de apariția primelor colecții de documente – nu poate fi fixat în timp cu precizie acest moment, dar este considerat ca fiind sfârșitul erei preistorice și începutul erei istorice [3].

2. Care sunt regulile, constrângerile instituției numită generic bibliotecă, pornind de la definiția instituției ca fiind „un set de constrângeri care face posibilă un anumit tip de interacțiune”?

I. Mai multe documente sunt adunate, depozitate și conservate pe termen limitat sau nelimitat

II. Aceste documente sunt accesibile unei comunități.

Două constrângeri și două precizări:

- ce înseamnă termen nelimitat? Atunci când e vorba de un document ne referim la dezideratul de a păstra documentul atâta timp cât el există ca atare, deci își păstrează integritatea. În timp, noțiunea de integritate a unui document a căpătat mai multe sensuri: integritate fizică și așa-zisa integritate morală. Integritatea fizică se referă la integritatea suportului și a codului inscripționat pe acest suport având în vedere posibilitatea uzurii fizice în timp a documentului. Integritatea morală se referă la integritatea din punctul de vedere al așa-numitei uzuri morale (a valabilității cunoștințelor, a informațiilor pe care le cuprind aceste documente).

- accesibilitatea se referă la accesibilitatea potențială. Informații referitoare la cine și

cum poate accesa documentele nu privesc instituția. Instituția reglementează doar potențial accesibilitatea și nu gradul de accesibilitate.

Referitor la denumirea instituției – aceasta este o convenție. Putem folosi orice termen pentru o instituție care este definită de constrângerile (regulile) I și II.

Concluziile capitolului I

Ceea ce știm până în acest moment este că cele două reguli, constrângeri care definesc instituția biblioteca și-au păstrat valabilitatea de-a lungul a cel puțin 4.000 de ani, perioadă în care factorii politici, sociali și economici au adus multe schimbări în evoluția societății umane. Întrebarea la care încercăm să răspundem acum este dacă ultimele schimbări produse de un dinamism fără precedent al evoluției societății umane, a schimbării, am putea spune chiar bulversarea valorilor acesteia, produsă de evoluția tehnologică de ultimă oră au schimbat cu ceva instituția biblioteca, mai precis cele două reguli care au rezistat timp de peste 4.000 de ani.

Instituția biblioteca reglementează în fapt necesitatea existenței memoriei documentare și a accesibilității acesteia. Ceea ce se întâmplă acum în lume nu pune în discuție aceste două necesități fundamentale ale vieții intelectuale a omului. Omul continuă să creeze, să cerceteze, să acumuleze cunoștințe, informații, opere artistice și să dorească și azi ca și acum 4.000 de ani să le transmită implicit și explicit în timp și în spațiu semenilor săi.

Conform teoriei a lui Popper, putem declara că enunțul „*biblioteca este o instituție perenă*” este adevărat și rămâne adevărat până când va apărea un argument care să nege acest fapt. Realitatea ne-a demonstrat, până acum, existența *instituției biblioteca* în toate culturile care utilizează documentul ca mijloc de transmitere a creației culturale a comunității.

II. Biblioteca privită ca organizație

„Caracteristica organizației este munca în echipă pentru atingerea unui scop al organizației [4]”.

Organizația este materializarea, punerea în practică a tendințelor date de o instituție, acele interacțiuni care sunt asigurate prin regulile instituției. Regulile care definesc instituția biblioteca nu se referă nici la resurse, nici la regulamente, nici la logistică sau managementul bibliotecii, se referă doar la acele reguli care dau în societate tendințele existenței organizației. Cu alte cuvinte, apare dorința societății de a avea o bibliotecă, apare nevoia societății de a tezauriza și a accesibiliza. Modul cum acest lucru se va materializa este dependent de alți factori decât cei care fac posibilă existența instituției [5], altele sunt resorturile care duc la apariția și dezvoltarea unei organizații.

Biblioteca, din perspectiva organizației este o colecție de documente grafice accesibile utilizatorilor. Principalele activități din cadrul unei biblioteci sunt colecționarea, conservarea și organizarea colecțiilor în vederea accesibilității optime a documentelor pentru utilizatori. Pentru primele biblioteci nu există distincție între biblioteci și arhive. Această distincție este relativ nouă [6].

Un pionier al biblioteconomiei și științei informării, indianul S. R. Ranganathan a propus cinci legi care definesc biblioteca și fac distincția dintre bibliotecă și alte organizații info-documentare. El folosește termenul generic de carte pentru document de bibliotecă. Vom prezenta mai jos cele cinci legi așa cum le-a propus Dr. Ranganathan la începutul secolului trecut [7]: 1. „Cartea este pentru uz”; 2. „Fiecare carte utilizatorul ei”; 3. „Fiecare utilizator cartea sa”; 4. „Salvează timpul utilizatorului”; 5. „Biblioteca este un organism în dezvoltare”.

Legea nr. 1 face distincția dintre organizații ale sistemului info-documentar – distincția dintre bibliotecă și muzeu – Documentele unei biblioteci sunt pentru uz, în timp ce exponatele unui muzeu sunt obiecte expuse spre contemplare.

Legea nr. 2, pe de o parte, face distincția dintre bibliotecă și librărie – achiziția în cadrul unei biblioteci se face având ca reper nevoile reale de informare ale utilizatorului și nu legile pieței care pun pe primul plan interesul ca marfa să fie vândută și nu ca marfa să fie utilă, pe de altă parte legea nr. 2 arată faptul că biblioteca trebuie să cunoască atât comunitatea căreia i se adresează, precum și potențialii utilizatori și în același timp își asumă misiunea ca documentul să ajungă la utilizator.

Legea nr. 3 instituie valoarea serviciului de referințe, a serviciilor oferite de biblioteci. Aceste servicii trebuie să țină cont de unicitatea omului care intră în bibliotecă, de pregătirea lui, de nevoile lui etc.

Legea nr. 4 sintetizează direcția spre care trebuie să conveargă eforturile organizației ca un tot, precum și care este măsura eficienței unei biblioteci.

Legea nr. 5 vorbește despre schimbările la care este supusă continuu biblioteca, la modul inovativ în care trebuie gândită, la modul cum trebuie să răspundă pas cu pas la schimbările continue care au loc în comunitatea pe care o servește.

Cele cinci legi vorbesc despre existența unor principii care rămân valabile în timp, tocmai pentru că reușesc să cuprindă în spiritul lor trecerea acestuia cu tot ce poate aduce el.

Orice organizație este condiționată de diverși factori care fac posibilă existența și funcționarea sa. Printre cei mai importanți sunt factorii politici, economici și sociali. Vom lua în discuție acești factori în corelație cu *organizația biblioteca* pe care o vom numi în continuare – bibliotecă. Condițiile care au favorizat apariția și dezvoltarea bibliotecilor sunt [8]:

Condițiile sociale:

- apariția și dezvoltarea unor aglomerări urbane care, datorită unor activități intense, produc importante cantități de documente care impun un sistem din ce în ce mai sofisticat de regăsire a informației;

- educația nu numai că impune utilizarea bibliotecii pentru a sprijini învățământul, dar intensificarea activității de formare duce la mărirea numărului de documente produse;

- stabilitatea vieții, existența timpului liber al populației, dimensiunile familiilor și ale populației sunt factori importanți în apariția și dezvoltarea bibliotecilor.

Condițiile economice:

- dezvoltarea bibliotecilor este direct proporțională cu resursele consumate, drept care o economie sănătoasă, o comunitate prosperă își poate permite o finanțare adecvată pentru biblioteci;

- o economie bine dezvoltată impune un sistem sofisticat al păstrării și regăsirii informației;

- biblioteca devine un instrument important al economiei, atât ca depozit de documente, cât și ca sursă documentară pentru cercetarea care este principalul suport al dezvoltării tehnologice;

- prosperitatea economică favorizează producția de documente.

Condițiile politice – factor decident pentru existența și evoluția bibliotecilor. Pe cât de stabilă în timp a rămas instituția biblioteca, pe atât de fragilă este organizația biblioteca. În perioadele tulburi ale istoriei, arderea și distrugerea templelor și a bisericilor, precum și distrugerea bibliotecilor au fost elemente importante în programul de luptă al unei comunități împotriva altei comunități, sau a luptei între facțiunile unei aceleiași comunități.

Atât regimurile politice democratice, cât și cele dictatoriale folosesc biblioteca pentru a-și propaga ideile, pentru a face cunoscute puncte de vedere mai mult sau mai puțin progresiste, pentru a îndeplini politici culturale, pentru a propaga cunoașterea specifică epocii, pentru a avea o bază de date documentară care să îi servească în exercitarea funcțiilor politico-administrative, pentru a face cunoscute legile și documentele oficiale. Accesul la cunoaștere, precum și manipularea cunoașterii se realizează pe căile de acces la informații, drept care biblioteca de-a lungul timpului a fost un instrument politic important. Arderea cărților reprezintă imagini ale tuturor revoluțiilor lumii. Distrugerea memoriei unui popor este mai sigură decât distrugerea fizică a acestuia atunci când se urmărește pierderea identității sale.

Decizia finanțării bibliotecilor va depinde totdeauna de condițiile economice de care dispune o comunitate, dar va fi o decizie politică.

De-a lungul istoriei, biblioteca a servit ideologiilor religioase, politice, sociale etc. Folosirea bibliotecilor în scopul susținerii ideologice a sistemelor totalitare este un exemplu limită de folosire ideologică a bibliotecilor. Chiar atunci când vorbim de biblioteca publică

de astăzi care în majoritatea cazurilor are prin program neaderarea la ideologiile politice sau religioase, nu putem să nu sesizăm că principiile care guvernează organizarea bibliotecilor publice ale unor țări moderne cu tradiție democratică sunt rezultatul ideologiei liberale [9] care avea și are drept scop participarea pe scară largă a cetățenilor la actul decizional, ceea ce necesită automat o ridicare a nivelului de pregătire a comunității și deci se impune de la sine necesitatea accesului egal la informații și cunoștințe.

„Bibliotecile nu sunt doar depozite de carte. Ele sunt mijloacele de organizare a cunoștințelor și [...] de control al acelor cunoștințe precum și de restricționare a accesului la ele. Ele reprezintă simboluri ale puterii politice și intelectuale și sunt departe de a fi sedii inocente față de conflicte și opoziții. E greu de crezut că atât de multe dintre bibliotecile noastre au fost construite pe modelul de fortăreață numai din motive de securitate [10]”.

Este de subliniat faptul că deciziile privind organizarea și funcționarea bibliotecilor au fost și rămân decizii de natură politică, fiind influențate și de alți factori dintre care cel economic și cel social sunt cei mai importanți.

Între o bibliotecă din secolul al XIV-lea î.H. și o bibliotecă de astăzi există diferențe majore. Dar diferențe există și între o bibliotecă din România și una din Franța, precum și între biblioteca județeană din Brașov și biblioteca județeană din Iași etc. Ceea ce vrem să sugerăm cu aceste exemple este faptul că o organizație diferă în timp și spațiu de o altă organizație similară. O organizație de fapt este unică. Există reguli, dar și reglementări specifice acestora: aproape în fiecare țară există o lege a bibliotecilor, există standarde conform cărora se desfășoară activitățile specifice, dar resursele umane, financiare și logistice sunt diferite de la o organizație la alta. Fiecare organizație are un management propriu și un regulament propriu. Și în mod special fiecare bibliotecă are personalul său și utilizatorii săi. Dependența organizației de resurse, de nevoile societății, face ca o organizație să aibă o viață finită. Istoria este plină de exemple de biblioteci care au apărut la un moment dat și au dispărut prin: voință politică a unor decidenți, în urma unor calamități sau au dispărut lent din lipsă de resurse.

Bibliotecile antice

Dacă ne întoarcem în timp, primele organizații de tip bibliotecă apar sub forma unor colecții ale templelor pe care le întâlnim atât în Egipt, cât și în Babilon înainte de 2000 î.H. [11]. Atunci când numărul documentelor a depășit o duzină sau două, a fost necesară o logică a aranjării pentru asigurarea ușurinței în accesarea acestora. Primele colecții de documente [12] au fost:

a) colecții ale templelor – colecțiile conțin: texte de natură religioasă – legi sacre, texte care povesteau despre divinitate, despre actul creației, texte care stabileau regulile ritualurilor

etc. Aceste documente erau în grija unui preot. Au existat asemenea colecții de templu în lumea antică în Egipt, Babilon, Mesopotamia, Palestina, Grecia, Roma.

Existau texte care erau: cioplite în piatră, inscripționate pe piele, cupru sau alamă, gravate în ceramică transformată ulterior în cărămidă arsă etc.

Atât cei care știau să scrie, cât și cei care accesau aceste documente – cei care știau să citească, erau puțini la număr.

b) arhive administrative – acestea conțineau informații legate de taxe, tributuri, datorii, acte de proprietate transcrise etc. Aceste informații păstrate asigurau buna înțelegere între proprietari. Mai existau reglementări, legi, decrete care erau publicate și prezervate. Raporturile dintre rege și vasalii acestuia erau stabilite în scris – atât la facerea cât și la desfacerea relațiilor de vasalitate. Toate aceste colecții administrative au devenit la un moment dat colecții de bibliotecă, constituind o bază importantă a viitoarelor izvoare istorice.

În momentul în care civilizația umană a ajuns să aibă biblioteci de templu și colecții administrative, aceasta a făcut și trecerea de la schimbul de produse (barter) la tranzacția de produse utilizând banii. Odată cu apariția banilor, au apărut și alte tipuri de colecții:

c) colecții referitoare la diverse îndeletniciri – date referitoare la diverse tranzacții, afaceri comerciale, date despre călătorii etc.

d) documente de familie sau genealogice – diverse familii care se considerau importante pentru comunitate își făceau o arhivă a familiei pentru a fi transmisă urmașilor, de asemenea există comunități care au un reprezentant (de cele mai multe ori preot) care consemnează în jurnale evenimentele mai importante ale comunității spre a fi cunoscute de urmași: nașteri, morți, războaie, molime etc.

Despre colecțiile de templu, despre celelalte colecții denumite și proto-biblioteci, despre istoria bibliotecilor cu tipurile de scriere și cu diverse tipuri de suporturi ale documentelor, precum și modul lor de evoluție de-a lungul timpului ne vorbesc pe larg tratate deosebit de documentate de Istorie a bibliotecilor. Ceea ce încercăm în continuare să prezentăm este o schemă simplificată a momentelor cele mai importante ale evoluției organizațiilor numite biblioteci, care să ilustreze continuitatea instituției bibliotecă și traseul organizațiilor supus eroziunii vremurilor și al factorilor care construiesc și distrug cu o forță implacabilă organizații, imperii, culturi.

Una dintre bibliotecile antichității este cea despre care vorbește Diodore (Diodore de Sicile (0090?-0020? î.H). *Histoire universelle de Diodore de Sicile*. 1737). Biblioteca este datată în perioada de domnie a regelui Egiptean Ramses al II-lea cunoscut și cu numele de Ozymandias (1279-1213 î.H.). Biblioteca se afla într-un palat magnific și pe frontispiciul ei scria: „Les remèdes de l'âme [13]”.

Cea mai cunoscută bibliotecă a antichității este Biblioteca din Alexandria Egiptului. În anul 284 î.H. – Ptolemeu I a fondat Biblioteca din Alexandria. Clădirea a fost terminată în timpul lui Ptolemeu II. Colecția bibliotecii se constituie pornind de la biblioteca particulară a lui Aristotel. Există convingerea că a fost și cea mai mare bibliotecă a antichității. Avea în păstrare în jur de 500.000 de rulouri [14]. În Biblioteca din Alexandria, Calimach, bibliotecarul ei, elaborează „în perioada (240-210 i.e.n) cea mai veche lucrare de bibliografie – catalogul bibliotecii din Alexandria: Tabelele operelor și scriitorilor iluștri din biblioteca din Alexandria [15]”. Această listă a cărților existente în biblioteca din Alexandria nu a fost concepută ca o bibliografie ci mai degrabă ca o listă care semnală cărțile existente în bibliotecă însoțită de elemente biografice ale autorilor acestora. Izvoare istorice ne vorbesc despre o împărțire în zece domenii ale cunoașterii: poezie, teatru, drept, filosofie, istorie, oratorie, medicină, științe matematice, științe naturale, miscellanea.

În bibliotecile antice lucrau scribi care copiau opere religioase, științifice, dramatice, poetice, filosofice etc., care erau păstrate apoi în biblioteci. În biblioteca din Alexandria lucra de asemenea un grup de savanți care studiau corectitudinea și autenticitatea copiilor realizate de către scribi.

Despre cum arătau și cum erau depozitate documentele în perioada antică ne vorbește autorul lucrării *History of libraries in the Western World* [16] care descrie mai întâi pe scurt procesul tehnologic de realizare a rulourilor:

„După ce manuscrisul era scris pe papirus, se lipea la capătul de sfârșit pe o bară cilindrică din lemn, metal sau fildeș, și era răsucit în jurul barei. Ruloul era pus într-un cilindru din ceramică, metal, fildeș sau piele. O notă referitoare la conținut și eventual la proprietar era lipită pe cilindru. Cilindrul mai putea avea diverse ornamente”.

Aceste rulouri puteau fi păstrate în colecțiile mici în vase de ceramică, iar în cazul unor colecții mari erau depozitate în „găurile de porumbel” care se aflau pe pereții bibliotecii.

Aproximativ la fel arătau și documentele scrise pe pergament – făcute din piele de oaie sau capră foarte tânără. Pielea era mai durabilă decât papirusul. Papirusul era mai poros și permitea scrisul pe o singură parte. Pergamentul a fost utilizat începând cu secolul II î. H.

Al treilea material ca popularitate a fost ceramica pe care au fost inscripționate texte folosindu-se semnele cuneiforme, scrise pe coloane verticale având mai multe fețe. După scriere, ceramica era arsă. Rezistența sa la factorii de mediu a făcut ca aceste documente să reziste mai bine decât rulourile de papirus sau pergament. Aceste tăblițe erau păstrate în coșuri sau pe rafturi.

În concluzie, ne putem imagina o bibliotecă antică formată din încăperi cu pereți cu găuri cilindrice în care erau depozitate tuburile cu papirusuri și pergamente, cu rafturi

pe care se aflau tăblițe de ceramică arsă și încăperi pline cu coșuri în care se aflau tuburile cu papirusuri sau pergamente și tăblițe de ceramică arsă. Personalul bibliotecii era compus din bibliotecari, dar activitatea de bibliotecă era legată și de scribul care copia documente ce urmau să facă parte din colecțiile bibliotecii. Pe lângă Biblioteca din Alexandria lucra o echipă de savanți printre care se afla și Eratostene care și-a luat numele de Philologos. Ei comparau textele diverselor manuscrise (copii ale aceleiași opere) pentru a stabili erorile apărute de la o copiere la alta. Astfel, filologia era „*un set de norme după care să se stabilească numitorul comun al metamorfozelor suferite de textul trecut prin mâinile copiștilor vreme de secole* [17]”.

Bibliotecile Evului Mediu

Ne referim la: bibliotecile bizantine, bibliotecile musulmane, biblioteci mănăstirești, biblioteci ale universităților din perioada Renașterii. Descoperirea tiparului este un moment deosebit de important pentru organizația numită bibliotecă. Alături de descoperirea hârtiei, descoperirea tiparului a dus la o schimbare a aspectului, a structurii, a conceptului de bibliotecă – momentul apariției tiparului și al hârtiei poate fi comparat ca schimbare de paradigmă, pentru biblioteci, cu momentul apariției scrisului.

Bibliotecile Evului Mediu sunt legate de apariția creștinismului. Apare codexul care era fabricat din papirus sau pergament – un pachet de coli care erau legate pe o parte. În secolul al IX-lea d.H. papirusul și pergamentul au fost înlocuite de hârtia din bumbac.

a) Bibliotecile bizantine: Biblioteca imperială fondată de Constantin cel Mare în secolul al IV-lea a urmat aceeași soartă ca și a Bizanțului, a supraviețuit tot Evul Mediu până în anul 1453 când a fost capturată, odată cu orașul, de Imperiul Otoman. Colecțiile bibliotecii conțineau cărți creștine, cărți aparținând clasicilor latini și greci. Biblioteca avea aproximativ 7.000 de cărți în anul morții împăratului Constantin cel Mare. Istoria acestei biblioteci este o radiografie a istoriei convingerilor religioase, culturale ale regilor care au urmat. De exemplu, împăratul Iulian a încercat să răstoarne creștinismul, drept care a dat ordin să fie distrusă o parte dintre cărțile bibliotecii imperiale, dar a constituit o bibliotecă de literatură clasică în Antiohia și a donat propria sa colecție de cărți bibliotecii imperiale. A urmat Teodosiu al II-lea care a mărit colecțiile bibliotecii ajungând la 100.000, dar biblioteca a cunoscut un declin sub Leon I. O parte dintre cărțile religioase avea imagini cu teme religioase. Acestea au fost distruse în perioada iconoclastului fiind considerate păgâne. Astfel, în secolul al VIII-lea biblioteca ajunsese la 35.000 de cărți. Biblioteca și-a urmat destinul alături de destinul imperiului.

Organizațiile biblioteci urmează destinul istoric al societăților umane care sunt responsabile de apariția, de dezvoltarea dar și de distrugerea lor. Numeroase alte biblioteci

s-au constituit din cărți copiate după cărțile bibliotecii imperiale. Astfel influența bizantină s-a extins din Ceylon în Paris, din Spania în Moscova. Mănăstirile Armene împrumutau cărți din Constantinopol. Musulmanii – dușmani pentru 800 de ani ai Constantinopolului – până la căderea Bizanțului, împrumutau cărți de literatură, științe politice, filosofie, artă, educație din Bizanț și le copiau. După căderea Bizanțului o parte dintre cărțile bibliotecii a fost distrusă, dar mulți dintre soldații turci au realizat că ele reprezintă o valoare și prin urmare o bună parte a acestor cărți a fost salvată și apoi vândută.

În aceeași perioadă a Evului Mediu, în Bizanț apar biblioteci academice, apar mănăstiri pe muntele Athos, dar și biblioteci în aceste mănăstiri.

b) Bibliotecile musulmane: În același timp în care Bizanțul își urma drumul său – civilizația creștină având evoluția sa, – civilizația musulmană își urma și ea propriul destin în care bibliotecile și-au găsit locul și menirea chiar dacă Mahomedanismul a considerat la început că nu are nevoie decât de o carte – Coranul. Primul centru musulman a fost în Damasc. Aici dinastia Umayyid (661-750) a promovat învățătura și a înființat o bibliotecă regală care cuprindea deopotrivă arhiva religioasă și arhiva statului. După anul 690, arhiva a fost separată de operele literare, religioase. A apărut, deci o *Casă a arhivelor* și un *Palat al bibliotecii*. A urmat perioada 750-1050 în care capitala a fost mutată la Bagdad, unde civilizația musulmană a cunoscut o înflorire remarcabilă, astfel că universitățile din Bagdad cu biblioteci, laboratoare, serviciu de traducere și un observator astronomic atrăgeau studenți din Spania până în India. Un aspect interesant al colecțiilor bibliotecilor musulmane era varietatea subiectelor documentelor conținute. Copiștii copiau și traduceau orice carte, oricare ar fi fost subiectul (în afara celor religioase), din orice limbă – greacă, latină, sanscrită, egipteană, hindusă, franceză etc.

c) Bibliotecile mănăstirești: Cea mai veche mănăstire despre care se știe că avea o colecție mică de cărți religioase este cea fondată de Sfântul Pahomie în Egipt (292-345 d.H.) în Tabeida de Jos. Existau reguli stricte referitoare la locul și timpul când călugării puteau să aibă acces la aceste cărți.

O scrisoare a unui călugăr din mănăstirea Pelusium, tot din Egipt (datată cu aproximație între anii 390-450) vorbește despre „o achiziție de carte de literatură greacă și latină, precum și de texte religioase [18]”.

Cassiodorus (485-585) a fost un om politic și scriitor roman. A fost secretar la curtea lui Theodoric cel Mare, în perioada de dominație ostrogotă a Imperiului Roman. El a înființat pe pământurile sale mănăstirea Vivarium unde a organizat o școală teologică superioară, și a creat o mare bibliotecă, unde a organizat copierea de manuscrise profane și creștine și un cerc de traducători din limba greacă. Cassiodor este inițiatorul tradiției organizării scriptoriumului (o sală unde călugării copiau și studiau manuscrise) în cadrul mănăstirii. Această tradiție a fost preluată

de benedictini și datorită ei s-au păstrat în bibliotecile mănăstirești colecțiile care au asigurat cunoașterea culturii greco-latine, a scrierilor creștine, precum și a preocupărilor pentru știință.

Bibliotecile din perioada Renașterii

Perioada Renașterii aduce cu sine dezvoltarea universităților. Emblematic pentru această perioadă sunt bibliotecile universitare [19]. Un exemplu de bibliotecă universitară din perioada Renașterii este biblioteca de la Sorbona. Colecțiile acesteia erau împărțite în două părți – colecțiile de referințe care erau studiate numai în bibliotecă și partea colecției care circula între studenți și profesori. O altă categorie de biblioteci este cea a bibliotecilor princiere care se caracterizează prin colecții cuprinzând cărți luxoase. În Florența, Cosimo de Medici donează colecția sa pentru a înființa o bibliotecă publică la care au acces cetățenii Florenței.

Bibliotecile Evului Mediu aveau tot mai multe codexuri și manuscrise legate cu diverse tipuri de ferecături și tot mai puține suluri de papirusuri și de pergament care să ne amintească de bibliotecile antichității. Bibliotecile Evului Mediu aveau rafturi cu codexuri – manuscrise cu coperte lucrate în fier, lemn și piele, dar și sisteme de depozitare pentru rulouri de papirus și pergament. Pentru a avea o imagine completă a bibliotecilor evului mediu trebuie să nu uităm faptul că multe dintre bibliotecile mănăstirești aveau pe lângă sala de depozitare a documentelor scriptoriumul – în general mici încăperi – unde erau copiate manuscrisele de către călugări. Un moment important legat de carte este inventarea hârtiei. Hârtia a fost inventată în China la sfârșitul secolului I d.H. și ajunge să fie cunoscută în Bagdad undeva la sfârșitul secolului al VII-lea. Prima fabrică de hârtie din Europa apare în Spania în jurul anului 1150.

Apariția tiparului este un moment important pentru cultura lumii și pentru biblioteci. Ca și hârtia, tiparul a fost inventat în China la sfârșitul secolului al VI-lea. Se presupune că acesta nu a fost foarte apreciat în China din cauza numărului mare al idiogramelor care făcea greoaie utilizarea acestuia. Nu se știe dacă Johannes Gutenberg a cunoscut tehnica tiparului sau a inventat-o. Ceea ce se știe cu precizie este faptul că Europa a cunoscut tiparul prin Gutenberg, care, în anul 1455, a tipărit Biblia, cunoscută până astăzi ca Biblia lui Gutenberg. Invenția s-a extins rapid în Europa, astfel scriptoriumul a fost înlocuit de tipografia care au început prin a tipări cărți religioase și în scurt timp manuscrisele din biblioteci au ocupat tot mai puțin spațiu fiind înlocuite masiv cu o mulțime de cărți tipărite. Copertele și legăturile devin mai simple, cartea devine tot mai accesibilă fiind produsă la scară industrială.

Colecțiile bibliotecilor Evului Mediu sunt caracterizate prin dimensiuni mici, în majoritate erau formate din cărți religioase, gramatici și din clasicii greci și latini. Abia în ultimele două secole ale Evului Mediu crește numărul operelor semnate de scriitori locali.

Împrumutul interbibliotecar nu este foarte cunoscut. Cărțile erau împrumutate pentru a fi copiate. În mănăstiri existau, în general, programe stricte de lectură, iar organizarea cărților se făcea în primul rând în funcție de colecții religioase și nereligioase. Bibliotecarul în Evul Mediu era numit armanium, bibliothecarius sau custos librorum.

Bibliotecile moderne

Înainte de anul 1500, o carte importantă era disponibilă în câteva sute de exemplare ale manuscrisului și era citită de câteva mii de persoane.

Începând cu anul 1500, după descoperirea tiparului, au loc schimbări majore – în secolul al XVI-lea în sensul că peste o sută de mii de cărți diferite cu un tiraj mediu de 1.000 de exemplare au fost tipărite numai în Europa și de asemenea a crescut numărul persoanelor alfabetizate.

Principalele tipuri de biblioteci specifice perioadei moderne au fost: bibliotecile universitare, bibliotecile publice și bibliotecile naționale.

Bibliotecile universitare

Un exemplu care oferă o imagine asupra evoluției și a schimbărilor suferite de bibliotecile universitare în perioada modernă este cazul Bibliotecii de la Sorbona. Înainte de Revoluția din 1789, Biblioteca Universitară a Sorbonei avea aproximativ 25.000 de cărți și 2.500 de manuscrise. În 1792 biblioteca este închisă și cărțile sunt transferate către la biblioteci publice, iar manuscrisele către Biblioteca Națională. Universitatea Sorbona este redeschisă după domnia lui Napoleon. Noua Bibliotecă a Universității Sorbona a fost deschisă în 1861, iar în 1897 a fost mutată într-un spațiu nou care asigura 300 de locuri de lectură și două depozite cu cinci etaje fiecare. Biblioteca Universității Sorbona funcționează și astăzi și are un fond de aproximativ 1.000.000 de volume.

Alte mari universități ale lumii își împletesc istoria cu istoria bibliotecilor universitare arondate acestora: Oxford, Cambridge, Glasgow, bibliotecile universitare germane din Heidelberg, Leipzig, München etc.

Bibliotecile universitare din Germania au avut o mare influență asupra domeniului biblioteconomic în a doua jumătate a secolului XIX-lea. Specialiști americani și europeni ai domeniului veneau să studieze în Germania. Specific sfârșitului secolului XIX și începutului secolului XX este rolul major al bibliotecilor universitare în sprijinirea cercetării și a educației, creșterea responsabilității bibliotecilor universitare de a veni în întâmpinarea cererilor tot mai sofisticate și solicitante ale utilizatorilor.

Bibliotecile publice

O bibliotecă publică se definește pornind de la cele două sensuri:

1. o bibliotecă este publică dacă este finanțată din bani publici (nu este privată);
2. o bibliotecă este publică dacă este accesibilă publicului larg.

Bibliotecile naționale sunt biblioteci publice în secolele din urmă. Parte dintre ele au debutat prin a fi biblioteci regale sau biblioteci nobiliare. De asemenea, multe dintre bibliotecile universitare au revenit guvernelor și în ultimul timp sunt deschise publicului larg. Pe de altă parte unele dintre bibliotecile particulare s-au deschis publicului larg sau anumitor categorii de public.

Ce înțelegem astăzi prin bibliotecă publică?

Sunt biblioteci enciclopedice, care nu aparțin doar plătitorilor de taxe, fiind deschise oricui dorește să le utilizeze. În mod particular, în Europa, biblioteci publice sunt considerate bibliotecile municipale sau regionale. Această restricție aparține bibliotecilor sfârșitului secolului XIX și se dezvoltă în special în secolul XX.

Bibliotecile publice au avut ca punct de plecare:

- un cadou al unei biblioteci private;
- transferul unor documente aparținând unei mănăstiri sau unei catedrale;
- o colecție profesională.

Indiferent de forma de apariție, bibliotecile s-au dezvoltat, în general, lent în perioada 1500-1900. Progreselor din perioade de prosperitate le urmau distrugerile din perioadele tulburi (războaie, conflicte religioase etc.). Bibliotecile publice erau amplasate, în general, în clădiri sărace, dar puteau fi situate și în clădiri deosebit de somptuoase și erau păstorite, mai degrabă, de persoane fără experiență și neinteresate decât de bibliotecari preocupați să se ocupe de ele.

În secolul al XVI-lea, multe orașe își organizau biblioteci care aveau mai degrabă colecții de referințe amplasate în hale, sau diverse spații publice.

Parisul, de exemplu, avea Biblioteca semipublică Mazarine și altele legate de biserici, însă cu toate acestea, înainte de revoluția Franceză s-au făcut puține lucruri pentru serviciile de bibliotecă publică. În perioada 1789-1815 bibliotecile și instituțiile de învățământ au cunoscut o adevărată revoluție începută de revoluționari și continuată de Napoleon. În 1789, după începerea revoluției, bibliotecile religioase și nobiliare au fost considerate bunuri ale statului – în acest context au fost confiscate aproximativ 8.000.000 de cărți, care au fost puse în diverse depozite din diverse puncte ale Franței. Unele au fost distruse, o parte a ajuns la Biblioteca Națională a Franței și o altă parte a devenit fond al unor biblioteci publice răspândite în toată Franța, multe dintre ele prost administrate. Începând cu 1830, în multe orașe au fost înființate biblioteci municipale.

Acestea aveau adesea colecții bogate, dar erau amplasate în spații nepotrivite. În 1830 s-a încercat experimentul, ca bibliotecile publice pentru adulți să fie amplasate în școli, dar soluția nu a prins în mod deosebit, adulții citeau cărțile pe care și le achiziționau sau pe care le împrumutau de la bibliotecă. Serviciile de lectură publică nu au avut succes. Bibliotecile publice au cunoscut o revigorare în secolul al XIX-lea. De exemplu, în 1904, un nou stimulent a adus în Franța Eugène Moral care a încercat să introducă concepțiile anglo-saxone despre bibliotecile publice. Acest lucru a crescut numărul și utilizarea bibliotecilor publice.

În Marea Britanie, a doua jumătate a secolului al XVI-lea a început cu pierderile bibliotecilor provocate de închiderea mănăstirilor și inevitabil dispersarea colecțiilor. Secolul al XVII-lea a adus o revigorare a bibliotecilor universitare. Subscripțiile pentru biblioteci încep în Anglia în secolul al XVIII-lea. Apar cluburile de lectură unde un grup se asocia pentru a avea o mică bibliotecă. Membrii grupului plăteau o taxă lunară sau anuală și beneficiau în comun de bibliotecă.

Bibliotecile naționale

În secolul al XVIII-lea se conturează ideea de bibliotecă națională – colecții dedicate oricăror cărți, manuscrise sau alte documente care într-un fel sau altul au legătură cu moștenirea națională. Aceste biblioteci nu au avut totdeauna o influență la fel de mare ca alte tipuri de biblioteci, de exemplu bibliotecile marilor universități, dar au beneficiat de spiritul naționalismului și adesea au supraviețuit și chiar au înflorit în momente de criză sau conflicte când alte categorii de biblioteci aveau de suferit [20]. Bibliotecile naționale includ biblioteci regale, biblioteci particulare donate de proprietari, rămase fără moștenitori sau donate de aceștia, de asemenea biblioteci capturate în diverse momente istorice (războaie religioase, revoluții sociale etc.). Sute de mii de publicații se strâng în colecțiile bibliotecilor naționale.

Biblioteca națională a Marii Britanii – British Library [21] – În anul 1753 este inaugurat departamentul colecției de cărți tipărite în cadrul British Museum departamentul. De-a lungul a 200 de ani colecțiile bibliotecii s-au extins grație privilegiului său de depozit legal conform căruia avea dreptul la o copie din cele mai multe documente tipărite în Regatul Unit – nu numai cărți, dar și periodice, partituri, hărți – devenind una dintre cele mai mari colecții din lume. La colecțiile sale s-a adăugat biblioteca Oficiului de Brevete. Secolul XX a fost pentru British Library perioada în care a fost evidentă necesitatea ruperii de British Museum. Actul de înființare a bibliotecii British Library a intrat în vigoare la data de 1 iulie 1973. Actul de înființare prevedea fuzionarea mai multor organizații: Departamentul Biblioteca din cadrul British Museum (care includea și Biblioteca Națională de Referințe a Științei și Invențiilor

– National Reference Library of Science and Invention), Biblioteca Centrală Națională, Biblioteca Națională de Împrumut pentru Știință și Tehnologie. Tot atunci s-a pus și problema necesității unei construcții noi. Demersul construirii noii clădiri a început în jurul anilor 1980, iar biblioteca a fost inaugurată oficial de regina Angliei în iunie 1994, același an în care British Library a avut și prima pagină web.

Biblioteca națională a Franței – Bibliothèque Nationale de France [22] – își are începuturile în anul 1368, când Charles V își instalează la Luvru o bibliotecă ce cuprindea 917 manuscrise. După moartea proprietarului colecția s-a răspândit. Regele Ludovic al XI-lea (1461-1483) este fondatorul bibliotecii care avea să fie Biblioteca Națională a Franței. În a doua jumătate a secolului al XVI-lea trece, nu fără prejudicii, prin războaiele religioase din cea de a doua jumătate a secolului. Un decret dat de Francisc I în anul 1537 prevede obligativitatea tipografiilor și a librăriilor ca un exemplar din fiecare publicație tipărită în Regatul francez să fie trimisă către biblioteca regală.

În timpul domniei lui Ludovic al XVI-lea biblioteca cunoaște o perioadă de dezvoltare – ea fiind considerată un instrument pentru slava acestuia. Biblioteca devenise atât de mare, încât nu se mai putea baza pe memoria bibliotecarilor pentru a le găsi, astfel că în anul 1670 Nicolas Clement a inventat un sistem de clasificare – sistem care este valabil și astăzi. Abbe Bignon, numit bibliotecarul regelui în anul 1719 organizează biblioteca în cinci departamente: Manuscrise, Cărți, Titluri și genealogii, Plăci gravate și Colecții de stampe, Medalii și pietre gravate.

În timpul Revoluției din anul 1789 activitatea bibliotecii s-a bulversat – timp de trei ani fiind suspendat Depozitul legal, dar au fost îmbogățite colecțiile prin confiscarea unor biblioteci particulare, tot în această perioadă biblioteca regală devine bun al statului și i se dă numele de Biblioteca Națională a Franței. Napoleon continuă dezvoltarea bibliotecii care suferă din lipsă de spațiu. Prosper Mérimée scrie un memoriu referitor la modificările necesare pentru îmbunătățirea organizării Bibliotecii imperiale în urma căruia Napoleon III acordă fonduri pentru elaborarea Catalogului general de tipărituri. În anul 1888, președintele Franței François Mitterrand anunță intenția construirii unui sediu nou și modern pentru BNF. Pe 15 decembrie 1996 a fost inaugurată noua clădire a celei mai vechi biblioteci naționale din lume – **Bibliothèque Nationale de France**.

Biblioteca Națională a României [23] – își are începuturile într-una dintre cele mai vechi și reprezentative biblioteci din România – Biblioteca Colegiului Sf. Sava din București, deschisă pentru public în anul 1838. La deschidere biblioteca avea o colecție de aproximativ 1.000 de volume de carte franceză. După Unirea din 1859, aceasta a obținut statutul de bibliotecă națională, primind alternativ denumirea de Bibliotecă Națională și Bibliotecă

Centrală. În anul 1864, prin legea Reglementărilor publice, este numită Biblioteca Centrală a Statului, denumire și statut păstrate până în anul 1901, când este desființată, iar colecțiile sale sunt transferate Bibliotecii Academiei Române care primește statutul de bibliotecă națională. În anul 1955 este înființată Biblioteca Centrală de Stat. După evenimentele din decembrie 1989, la începutul lunii ianuarie 1990 Biblioteca Centrală de Stat devine Biblioteca Națională a României.

Legea depozitului legal din 2 aprilie 1885 care prevedea că „fiecare tipograf este obligat a remite din orice carte, broșură, ziar sau orice altă tipărire ce se va executa în atelierul său câte trei exemplare Bibliotecii Centrale din București, Bibliotecii Academiei Române și Bibliotecii Centrale din Iași [24]” este momentul conștientizării în România a importanței constituirii și păstrării patrimoniului național documentar. Funcția patrimonială își stabilește și în România dimensiunea națională.

Concluziile părții II

Toată această cronologie a încercat să prezinte o evoluție în timp a organizației numită biblioteca. De-a lungul celor peste 4.000 de ani cât are istoria bibliotecilor au existat diverse tipuri de biblioteci care s-au organizat în funcție de tipul colecțiilor, al comunității servite și a finanțatorilor – factorului decizional privind asigurarea resurselor de funcționare a organizației. Supuse capriciilor istoriei – diverșilor factori sociali, economici, politici etc., precum și calamităților naturale și catastrofelor de toate felurile, organizațiile au pierit și au renăscut, s-au pierdut colecții și s-au regăsit. Istoria bibliotecilor a mers mână în mână cu istoria omului știutor de carte și adesea izvoarele istoriei au o singură sursă – colecțiile bibliotecilor lumii – biblioteci de diverse tipuri, diverse dimensiuni, fiecare organizație cu povestea sa.

Istoria bibliotecii ca organizație cunoaște trei schimbări majore de paradigmă care au dus la schimbări majore în funcționarea și organizarea acestora.

Prima care a dus la apariția documentului a fost descoperirea scrisului. Apariția scrisului a dus la apariția primelor documente și implicit la apariția primelor biblioteci.

A doua a fost descoperirea hârtiei și a tiparului. Aceasta a dus la o schimbare majoră în aspectul colecției, gradul de accesibilizare a documentelor, numărul persoanelor alfabetizate și implicit a celor doritoare să utilizeze bibliotecile. Pentru că, așa cum arătam la începutul acestui capitol, condițiile sociale, economice și politice duc la schimbări majore în existența și funcționarea bibliotecilor, dar și bibliotecile, prin rolul lor în educație, de cunoaștere și de recreere, duc la schimbări în viața comunității pe care o deservește. Istoria unei comunități se împletește cu istoria sistemelor info-documentare care deservește respectiva comunitate, iar

dintre elementele componente ale sistemelor info-documentare biblioteca este un element esențial – ea reprezentând memoria culturală a societății, colecțiile gândurilor, a sentimentelor, a stărilor unor comunități trecute prin filtrul valorilor bibliotecii – pentru că ajunge să fie transformat în document ceea ce, într-un fel sau altul, comunitatea validează și ajunge să fie păstrat într-o colecție de bibliotecă ceea ce într-un fel sau altul comunitatea decide să păstreze.

Decizia a ce urmează să fie păstrat este legată strict de fondurile pe care comunitatea, prin reprezentanții ei, le pune la dispoziție bibliotecii. Un alt factor care decide componența colecțiilor este personalul care deservește biblioteca. O calitate superioară a personalului asigură o selecție adecvată la constituirea colecțiilor și servicii de calitate. O comunitate are biblioteca pe care o merită, având serviciile direct proporționale cu interesul său pentru propria memorie, pentru propria istorie, pentru educarea și accesul la cunoaștere a membrilor ei.

A treia paradigmă este cea pe care o trăim astăzi și care se manifestă prin apariția documentului electronic și a transmiterii sale instantanee la distanță. Evoluția bibliotecii legată de această a treia schimbare de paradigmă o trăim astăzi și predicțiile nu reușesc să dea o imagine unică asupra viitorului organizației, asupra modului cum va arăta biblioteca în viitor.

III. Biblioteca privită ca domeniu al cunoașterii

Biblioteca este un spațiu care circumscrie o realitate susceptibilă de a fi studiată, cercetată, deci putem defini un domeniu al cunoașterii pe acest spațiu. Denumirea lui a variat de la biblioteconomie, la știința bibliotecii, astăzi purtând denumirea de Library and Information Science (LIS). În România se folosește în general varianta de Biblioteconomie și știința informării.

Melvil Dewey a fost primul care a propus o școală superioară care să pregătească specialiștii din acest domeniu. Lui i se datorează Library School at Columbia University înființată în ianuarie 1887. La Universitatea din Viena se țineau cursuri de bibliologie încă din 1872, iar la Paris la École des Chartes se ține curs de bibliografie din anul 1880. Pentru domeniul biblioteconomiei este importantă apariția cărții *Advis pour dresser une bibliothèque* (1627) a lui Gabriel Naudé, care este considerată primul manual de biblioteconomie. Tot Gabriel Naudé este cel căruia i se datorează și deschiderea primei biblioteci publice în Franța: Biblioteca La Mazarine care funcționează din anul 1643 la Paris [25].

Un alt moment important al sfârșitului secolului XIX este raportul ALA Reading of the Young [26] întocmit la inițiativa Carolinei Hewins, director la Hartford Library și care realizează împreună cu 25 de respondenți din întreaga Americă un raport organizat științific și prezentat la lucrările conferinței ALA din 1882, cercetarea și culegerea de date

fiind continuate până în anul 1889. Aceasta este considerată prima investigație științifică în domeniul biblioteconomiei. Este un moment important al unui domeniu al cunoașterii acesta al conturării primelor cercetări.

În anul 1895 a avut loc la Bruxelles prima conferință internațională de bibliografie. Atunci s-a propus realizarea unui Repertoriu bibliografic universal și s-a fondat tot aici Institutul internațional de bibliografie. Cel care i-a convins pe cei prezenți la acest congres pentru înființarea institutului în Belgia a fost tânărul de atunci Paul Otlet, cel care a numit disciplinele care se alcătuiau în jurul cărții drept „știința bibliologiei”. Cu aproape 100 de ani înainte, în 1800, Gabriel Peignot, în cartea sa *Manuel Bibliographique* editată la Paris: Villier, folosește termenul de bibliologie [27] în sensul de „les connaissances philosophiques, historiques et littéraires”.

Indianul Shiyali Ramamrita Ranganathan publică în anul 1931 cartea *Five Laws of Library Science*, Ed. I în care propune cele cinci legi ale Științei bibliotecii. El este cel care propune pentru prima dată denumirea de Știință a bibliotecii. Cele cinci legi au fost reproduse în partea II [28].

Prima parte a secolului al XX-lea este marcată de apariția școlilor pentru bibliotecari în întreaga lume, conturarea profesiei de bibliotecar și de stabilire pregătii școlare necesară ocupării unui post într-o bibliotecă.

Teoretizarea și tratarea din perspectivă științifică a domeniului biblioteconomiei și științei informării sunt necesare într-o lume care cunoaște o dinamică fără precedent. De modul în care funcțiile bibliotecii sunt duse la îndeplinire depinde încadrarea organizației bibliotecii în societate. Practic acesta este câmpul de cercetare al biblioteconomiei și științei informării. Iar rezultatele acestei simbioze dintre bibliotecă și societate sunt cele care dau progresul economic, educațional și științific al unei societăți.

6. Câteva probleme actuale legate de percepția domeniului biblioteconomiei și științei informării:

a) există tendința scoaterii științei informării în afara bibliotecii: *History of Information Science* de Michael Buckland și Ziming Liu [30] care prezintă o istorie a științei informării cu origini în știința documentării, cu momentul folosirii din 1960 a termenului știința informării și regăsirii informației pe scară largă. În continuare autorii recunosc o dificultate în a aborda istoria științei informării în afara bibliotecii, în același timp prezintă o așezare prezentă a domeniului pe o bază independentă și în final prezintă relația dintre știința informării și alte instituții precum bibliotecile, arhivele, muzeele etc. În *Two false dogmas of information science* de Marco, G A [31], autorul vorbește despre două convingeri asupra științei informării pe care, spune el în mod curios, bibliotecarii le-au acceptat: una este aceea că există o știință a informării

independentă și o a doua că bibliotecarii ar trebui să o studieze. Urmează argumentele care susțin falsitatea celor două convingeri.

b) O altă problemă a oamenilor de știință din domeniul biblioteconomiei și științei informării este stabilirea faptului dacă avem de a face în acest domeniu cu interdisciplinaritate sau cu multidisciplinaritate? În *Information science: an interdisciplinary effort?* George Adam Holland [32] – face o analiză filosofică a doi termeni: interdisciplinaritate și multidisciplinaritate. Concluzia pe care o prezintă de fapt ca pe o ipoteză cu șanse mari de adevăr este faptul că atunci când vorbim despre știința informării vorbim de multidisciplinaritate și nu de interdisciplinaritate. Este o teorie care pare a duce la o schimbare de paradigmă susținută deja de practici legate de ultimele abordări ale învățământului superior din America. În articolul său [33], William Y. Arms – profesor de informatică la catedra de Știința informării din Cornell University, New York, prezintă modul de organizare a învățământului care are în vedere pregătirea universitară multidisciplinară, vizează inclusiv pregătirea studenților pentru a ocupa posturi în biblioteci, în edituri, dar și manageri de proiect și alte posturi importante. Principiul după care este organizată curricula este cel al multidisciplinarității:

1. Information systems: databases; information retrieval; natural language processing; machine learning; optimization; web algorithms.
 2. Human-centered systems: human computer interaction; cognitive psychology; linguistics; and communication.
 3. Society: economics; law; sociology; science and technology studies.
 4. Mathematics and statistics: probability and statistics; linear algebra; experimental design
- Pregătirea pentru Știința informării necesită cunoștințe solide atât din domeniul regăsirii informației, al procesării limbajului natural dar și al domeniului informaticii.

Dacă un doctorand urmează un curs în psihologie, nu poate urma decât un curs la nivelul cursurilor pe care le fac cei care aleg ca pregătire universitară psihologia, sau dacă alege un curs de statistică, acesta este la nivelul facultății de matematică. Această abordare ridică mult nivelul de pregătire al absolventului specialist în știința informării dar pare să intre deocamdată în contradicție cu asociațiile de biblioteci care susțin necesitatea urmării școlilor clasice de biblioteconomie, care se pare că sunt din ce în ce mai puține, după cum susține autorul.

- necesitatea unei pregătiri care să vizeze domeniul bibliotecii este o altă problemă de actualitate a profesiei. De fapt este problema pe care o ridică N. Georgescu-Tistu în cartea sa *Pregătirea bibliotecarului și a bibliografului*” din 1937.

În articolul *Doctoral degrees and the academic librarian, or, is „there a doctor in the house?* de Herubel, Jean-Pierre [34] autorul susține necesitatea unei pregătiri de specialitate, a unui masterat în cazul unui doctor în oricare specialitate, care dorește să fie angajat al unei biblioteci.

- tratarea biblioteconomiei și științei informării din perspectivă holistică și sistemică este o altă problemă a domeniului care este analizată în lucrarea *Sensul schimbării în universul infodocumentar*, de către prof. univ. Ion Stoica [35]. Aici se vorbește despre holismul modern care a apărut „tocmai ca o expresie a nevoii de redescoperire a valențelor pierdute ale întregului, fără înlăturarea avantajelor, deja câștigate, ale disocierii, discriminării necesare, identității creatoare, specificității și nuanței”.

În aceeași carte se pune accentul pe necesitatea abordării sistemice a spațiului info-documentar, iar ca singure abordări în pas cu ceea ce se întâmplă în domeniu sunt date ca exemplu abordările din Marea Britanie și descrise pe de altă parte anomaliiile abordărilor anacronice „Nimic nu face mai evident stadiul anacronic de gândire dintr-o zonă sau alta a spațiului info-documentar decât incapacitatea de a construi legături, menținerea practicilor de castă, de feudă izolată”.

Vom adăuga celor prezentate până acum o definiție a științei. Există mai multe curente care definesc știința, fiecare dintre ele în mod diferit:

Vom porni de la o definiție pe care o considerăm potrivită modului în care este privită astăzi știința:

Știința este, în general, ansamblul cunoștințelor dobândite. În timp ce a cunoaște un obiect semnifică a avea o familiaritate generală cu el, știința presupune o cunoaștere de natură intelectuală a obiectului determinat (J. Grote, W. James).

Știința implică, deci, capacitatea discursivității și a comunicării. La origine știința indică orice formă de cunoaștere umană, însă Socrate a subliniat necesitatea de **a nu confunda adevărata știință cu datele cunoașterii conexe ale acțiunilor practice**. Numai adevărata știință este conștientă de propriul său caracter incomplet, Ideea rezumată în expresia „știi că nu știi”. Aristotel a fost primul care a distins clar între tendința naturală umană, între cunoaștere și știința autentică, înțelegând-o ca știință obiectivă, garantată și sistematică, adică drept o știință în sensul actual al termenului [36].

Ni se atrage aici atenția să nu confundăm știința cu datele cunoașterii conexe ale acțiunilor practice. Deja ne aflăm într-o dilemă din care ne scoate Earl Babb care spune că putem considera știința „o metodă de investigație, o modalitate de a învăța și de a cunoaște lucruri despre lumea care ne înconjoară”.

Concluzii referitoare la datele legate de Biblioteconomie și știința informării:

Așadar, punctul nostru de vedere este că biblioteconomia și știința informării se desfășoară într-un spațiu definit și circumscris – de unde și gradul de specificitate al cunoașterii care este relevantă de cercetarea în domeniu. Știința înseamnă a cunoaște realitatea, iar dacă în bibliotecă și în raporturile sale cu societatea există încă fenomene neînțelese, necunoscute,

înseamnă că există loc de cercetare științifică și unde este cercetare științifică este și știință. Modul cum numim generic această știință ține doar de convenție, de modă și de vremuri.

Credem că necesitatea viziunii holistice asupra structurilor info-documentare trebuie să se regăsească, așa cum susține și autorul cărții *Sensul schimbării, în universul info-documentar*, în politicile și strategiile la nivel național și internațional, pe de o parte și pe de altă parte, în programa universitară, după modelul politehnicii care în primii doi ani are o pregătire generală pentru toți studenții acestei universități și abia în anul trei și patru face specializarea pe domenii specifice. O recunoaștere a existenței acestui spațiu info-documentar ca un nou spațiu polivalent, multidisciplinar așa cum a fost acceptat spațiul politehnic, sau cel al științelor economice, al științelor socio-umane etc. este după părerea noastră singura abordare valabilă într-o lume în care nu mai putem face abstracție de schimbările esențiale care s-au produs în ultima jumătate de veac. Scoaterea pregătirii științelor info-documentare de sub diverse pălării circumstanțiale, așa cum se află astăzi, și înființarea unei Școli de științe info-documentare în care să se regăsească toate specializările acestui domeniu sub forma unor facultăți de sine stătătoare credem că este un proces care ar trebui să se întâmple într-un viitor nu foarte îndepărtat.

Concluzii

1. Există o instituție numită bibliotecă ce are o vechime de mai bine de 4.000 de ani, definită prin cele două reguli care au fost observate ca fiind o permanență atunci când vorbim despre biblioteci – aceste două reguli reprezintă elementele care asigură interacțiunea – sunt regulile fără de care nu există tendința de creare a organizației. A nu se confunda tendința cu condițiile. Tendința este imaterială, condițiile sunt materiale.

2. Oricare dintre organizațiile numite biblioteci are o vechime de până într-o mie de ani. Istoria organizației bibliotecii are o vechime egală cu istoria lui Homo sapiens (peste 4.000 de ani). Organizația numită bibliotecă asigură memoria unei comunități și urmează drumul acesteia sprijinind-o și fiind sprijinită de aceasta. Bibliotecile apar și dispar după bunul plac al celor care decid soarta unei comunități în oricare dintre perioadele istorice ale evoluției omului rațional, a omului care gândește.

3. Domeniul biblioteconomiei și al științei informării (library and information science) are o vechime de aproape 150 de ani. Racordarea specialiștilor din domeniu la cunoștințele și cercetările la nivel mondial este o necesitate care are legătură directă cu calitatea colecțiilor și a serviciilor oferite de organizațiile numite bibliotecă.

Note

- ¹ SOLCAN, Mihai Radu. *Instituții politice și economice*. București: Editura Universitatea București, 2003, p. 12.
- ² *Ibidem*, p. 19.
- ³ HARRIS, Michael H. *History of libraries in the Western World*. Lanham, Md; London: Scarecrow, 1999, p. 3.
- ⁴ SOLCAN, Mihai Radu. *Op. cit.*, p. 13.
- ⁵ Vezi p. 3, *Contextul existenței instituției bibliotecă*.
- ⁶ HARRIS, Michael H. *Op. cit.*, p. 3.
- ⁷ GORMAN, Michael. The five Laws of Library Science then and now. În: *School Library Journal*. July, 1998, p. 20-22.
- ⁸ HARRIS, Michael H. *Op. cit.*, p. 4
- ⁹ *Ibidem*, p. 6.
- ¹⁰ BEARD, Mary. Cleopatra's Books. În: *London Review of Books*, February 1990, p. 11. Traducerea autoarei. „Libraries are not simply the storehouses of books. They are the means of organizing knowledge and [...] of controlling that knowledge and restricting access to it. They are symbols of intellectual and political power, and the far from innocent focus of conflict and opposition. It is hardly for reasons of security that so many of our great libraries are built on the model of fortresses”.
- ¹¹ HARRIS, Michael H. *Op. cit.*, p. 19.
- ¹² *Ibidem*.
- ¹³ DE SICILE, Diodore. *Histoire universelle de Diodore de Sicile. Traduite en français par Monsieur l'abbé Terrasson*[...]. [Texte imprimé]. Paris: de Bure frères, 1737-1743, vol. 12, p. 108.
- ¹⁴ GEORGESCU-TISTU, Nicolae. *Cartea și bibliotecile: Studii de bibliologie*. București: Editura Științifică, 1972, p. 70.
- ¹⁵ SIMONESCU, Dan. *Curs de teorie a bibliografiei*. București: [s.n.], 1976, p. 97.
- ¹⁶ HARRIS, Michael H. *Op. cit.*
- ¹⁷ COSTA, Ioana. *Textele antice și transmiterea lor*. București: Editura Universității din București, 2008, p. 5.
- ¹⁸ HARRIS, Michael H. *Op. cit.*, p. 72.
- ¹⁹ WEDGEWORTH, Robert. *World Encyclopedia of library and information services*. Chicago: American Library Association, 3rd ed., 1993, p. 710.
- ²⁰ HARRIS, Michael H. *Op. cit.*, p. 131.
- ²¹ British Library [on line]. [Accesată la 12 decembrie 2012]. Disponibil pe internet la adresa: <http://www.bl.uk/aboutus/quickinfo/facts/history/>.
- ²² Bibliothèque Nationale de France [on line]. [Accesată la 12 decembrie 2012]. Disponibil pe internet la adresa: http://www.bnf.fr/fr/la_bnf/histoire_de_la_bnf/a.sept_siecles.html.

- ²³ Biblioteca Națională a României [on line]. [Accesată la 12 decembrie 2012]. Disponibil pe internet la adresa: <http://www.bibnat.ro/Scurt-istoric-s2-ro.htm>.
- ²⁴ RĂDUCU, Maria. Scurt istoric al Depozitului legal în țara noastră. În: *Informare și documentare. Lucrări ale sesiunilor profesionale*, nr. 1, 2007. p. 16. Apud. *Monitorul Oficial*, nr. 11, 13(25) aprilie, 1885, p. 250.
- ²⁵ NAUDÉ, Gabriel. *Advis pour dresser une bibliothèque*. Paris: Isidore Liseux Éditeur, 1876, p. VIII.
- ²⁶ MCDOWELL, Kate. Surveying the field: The research model of women in librarianship, 1882-1898. În: *Library Quarterly*, vol. 79, no. 3, p. 279-300.
- ²⁷ PEIGNOT, Gabriel. *Manuel bibliographique*. Paris: Villier, 1800, p. *iiij*.
- ²⁸ Vezi pagina 5.
- ²⁹ GEORGESCU-TISTU, Nicolae. *Pregătirea bibliotecarului și a bibliografului*. București: Tipografia Curții Regale F. Göbl Fii, 1937, p. 7.
- ³⁰ BUCKLAND, Michael; ZIMING, Liu. History of Information Science. În: *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 30, 1995, p. 385-416.
- ³¹ MARCO, G A. Two false dogmas of information science. În: *New Library World*, 1996, vol. 97, Issue 1131, p. 11-14.
- ³² HOLLAND, George Adam Information science: an interdisciplinary effort? În: *Journal of Documentation*, 2008, vol. 64, Issue 1, p. 7-23.
- ³³ ARMS, William Y. Information science as a liberal art. În: *Interlending & Document Supply*, vol. 33, 2005, Issue 2, p. 81-84.
- ³⁴ HÉRUBEL, Jean-Pierre V. M. Doctoral degrees and the Academic Librarian, or, is „There a doctor in the house”? În: *Indiana Libraries*, 2006, Vol. 25, Issue 3, p. 42-44.
- ³⁵ STOICA, Ion. *Sensul schimbării în universul infodocumentar*. Constanța: Ex-Ponto, 2009.
- ³⁶ *Enciclopedie de filosofie și științe umane*. Trad. de Luminița Cosma, Anca Dumitru, Florin Frunză. București: All Educational DeAgostini, 2004.
- ³⁷ BABBIE, Earl. *Practica cercetării sociale*. Trad. de Sergiu Gherghina, George Jigău, Monica Andriescu. Iași: Polirom, 2009.

Parcursul unei meserii moderne – specialist în științele informării și documentării

Dana Drăguț

*Serviciul Cercetare, Dezvoltare, Biblioteca Națională a României,
Bd. Unirii, nr. 22, sector 3, București. E-mail: daniela.dragut@bibnat.ro*

1. Scurt istoric al învățământului biblioteconomic în România

Locul bibliotecarului în sfera de interes și importanță a umanității este conturat decisiv prin faptul că meseria de bibliotecar-arhivar își are rădăcini încă din perioada foarte îndepărtată, în care primul document scris a fost păstrat cu scopul de a fi înmănat generațiilor viitoare. Însă, de aici și până la apariția bibliotecilor și preocuparea pentru pregătirea științifică a bibliotecarilor a trecut mult timp.

În Europa, anii de naștere ai învățământului biblioteconomic sunt după 1850: Austria 1864, Franța 1869, Anglia 1877 etc., sub forma unor cursuri destul de inconsistente [1].

În România, primele inițiative legate de învățământul bibliologic îi aparțin lui Ion Bianu (1856-1935), considerat, pe bună dreptate, întemeietorul școlii bibliologice românești, care își desfășura activitatea în cadrul Bibliotecii Academiei Române, fără a beneficia de un cadru educațional instituționalizat, așa cum ne este cunoscut astăzi. Tot Ion Bianu coordonează și activitățile desfășurate de Asociația Bibliotecarilor din România – înființată în anul 1919, în al cărui statut era precizat că organizația „se ocupă de toate chestiunile ce privesc interesele bibliotecilor și ale bibliotecarilor – acordând ajutoare și înființând burse pentru formarea elementelor destinate bibliotecilor, subvenționând sau înființând cursuri și școli speciale pentru bibliotecari [2]”.

Odată cu adoptarea Regulamentului ASTRA din 1898 și înființarea de către Casa Școalelor a unui număr de 1.000 de biblioteci pe lângă școlile primare, începe să se resimtă și mai mult lipsa de persoane special pregătite pentru îndeplinirea activităților din ce în ce mai numeroase din bibliotecă.

Nicolae Iorga, cel care a pledat vehement în favoarea Legii pentru organizarea bibliotecilor și muzeelor comunale, lege votată de Senat în ședința din 29 martie 1932, afirma că: „nu trebuie să se încredințeze bibliotecile oricărei persoane”, ci unui „personal instruit și pregătit de o manieră specială pentru această meserie ... fără un personal recrutat în felul acesta, noi nu vom avea niciodată biblioteci demne de acest nume [3].”

În anul 1924 este înființată, pe lângă Direcțiunea Generală a Arhivelor Statului, Școala Superioară de Arhivistică și Paleografie, după modelul celebrei École des Chartes din Franța, care, prin vocea profesorului Al.-Sadi Ionescu își începe cursul de bibliologie în anul de învățământ 1925/1926, curs continuat de prof. dr. Nicolae Georgescu-Tistu, în anul 1929.

În perioada 1953-1958, la Facultatea de Litere și Filosofie din cadrul Universității din București a luat ființă Secția de Bibliologie, absolvită de două promoții din care au făcut parte cunoscuți bibliologi contemporani: Mihai Petrescu, Gheorghe Popescu, Ion Stoica, Corneliu Dima-Drăgan [4]. Profesorul Dan Simonescu este cel care a coordonat Secția de Bibliologie din cadrul Facultății de Litere și Filosofie, cu durata de școlarizare de trei ani, unde din 1968 este instituit nivelul de specializare *doctorat* [5]. Primul absolvent al doctoratului sub coordonarea lui Dan Simonescu este Corneliu Dima Drăgan, continuator al activității didactice universitare.

De instruirea universitară a bibliotecarilor, bibliografilor și documentariștilor din România s-a preocupat și Mircea Tomescu. În anul 1966, la Sesiunea Științifică a Asociației Bibliotecarilor, acesta preconiza orientarea spre „dubla specializare, în bibliologie și într-un domeniu al științei și tehnicii” („Învățământul bibliologic universitar” în *Comunicări și referate de bibliologie*, București, 1970) [6].

La Cluj, cel care s-a ocupat pentru întâia dată de afirmarea domeniului bibliologic la nivel universitar a fost prof. dr. Ioachim Crăciun.

De-a lungul perioadei comuniste, sistemul de învățământ biblioteconomic a întâmpinat probleme și dificultăți, fiind desființat la nivel universitar, situație discutată pe îndelete în publicațiile de specialitate din țara noastră și resimțită puternic la nivelul bibliotecilor.

Începând din anul 1990, ca răspuns la solicitările pieței muncii și mai ales a unei categorii socioprofesionale care simțea nevoia unei formări profesionale specifice (profesiile legate de document și informație), se (re)înființează Specializarea Biblioteconomie și Științele Informării, ca secție a Facultății de Litere a Universității din București, cu denumirea Bibliologie și Știința Informării [7]. S-au organizat secții similare de pregătire infodocumentară și în centrele universitare din Cluj, Oradea, Timișoara, Sibiu, Târgoviște, Brașov.

Pe lângă pregătirea necesară oferită de profesorii catedrelor din România, pentru a se aduce învățământul biblioteconomic românesc la standarde europene, s-au întreprins mai multe lucruri. Au fost invitați profesori străini, aproape anual la București, dar și în alte universități în perioada 1990-2000; s-au realizat programe de mobilitate pentru studenți și profesori în cadrul Programelor Socrates și Erasmus prin care cei mai meritoși studenți au făcut stagii între trei și șase luni în școli europene de prestigiu [8].

Începând cu anul universitar 2005-2006, ca urmare a trecerii învățământului superior la sistemul Bologna prin care se urmărește compatibilitatea sistemului educațional românesc cu cel european, a fost desființată forma de școlarizare de scurtă durată (colegiu), iar durata studiilor de licență se modifică de la patru la trei ani, fiind precedată de o specializare de nivel masteral de doi ani și de studiile doctorale care se desfășoară pe parcursul a trei ani.

În anul 2011, pentru a ține pasul cu evoluția rapidă a domeniului, reprezentanții instituționali având ca etalon celelalte țări unde această știință este denumită library science, Bibliothekswissenschaft, sciences des bibliothèques, au schimbat denumirea Facultății din cadrul Universității București din Biblioteconomie și Știința Informării în Științe ale Informării și Documentării, termenul de biblioteconomie existent anterior în titulatură nemaiputând acoperi aria largă a tematicii facultății.

Datele succinte prezentate mai sus pot arăta, în linii mari, că sistemul de învățământ românesc specializat în științele informării și documentării a avut un parcurs tumultuos. De la înființare și până în prezent planul de învățământ a suportat numeroase modificări datorate, în primul rând, efectelor reformelor din învățământul superior (obligativitatea reducerii numărului de ore, trecerea la sistemul de credite transferabile și organizarea școlarizării pe cicluri, organizarea specializării B, organizarea trunchiului comun pentru specializările din facultate), dar și din necesitatea adaptării la evoluția științifică și practică a domeniului [9]. Deși s-a militat întotdeauna pentru uniformizarea programelor de studiu, fiind certă preocuparea pentru învățământul de calitate și formarea specialiștilor la același nivel de pregătire cu cel existent în țările dezvoltate, realitatea arată că nivelul absolvenților de Științe ale Informării și Documentării este diferit de la o promoție la alta și de la o facultate la alta. Pentru o uniformizare a formării specialiștilor se cere o coroborare la nivel național între instituțiile responsabile în formarea acestora și o corelare a domeniilor studiate de ei cu specializările existente în nomenclatorul de meserii.

1. Formare profesională în contextul actual european

Pe lângă curriculele universitare ale științei informării și documentării din țara noastră, care, cu certitudine că, pe lângă uniformizare, necesită și o adaptare permanentă la schimbările vremii, ar trebui să ținem seama și de ceea ce se întâmplă în afara țării, să observăm cum sunt construite curriculele acestor școli de specialitate. În acest sens, este interesant de citit documentul ce conține grila descriptivă a ofertei de formare profesională în domeniul științei informării și bibliotecii din Germania și Italia, disponibil la: <http://sebinaopac.claudiana.bz.it/sebina/repository/catalogazione/immagini/FormazioneBibInf.pdf>, în cadrul căruia este prezentată curricula Școlii Superioare de Mass-Media (fosta Școală Superioară de Informare și Biblioteconomie), Facultatea de Științe ale Informării și Comunicării din Stuttgart, Germania.

Sunt oferite informații precise referitoare la denumirea cursurilor, numărul de ore per curs, obiectivul cursurilor, conținutul lor, caracterul obligatoriu sau facultativ, modalitatea de examinare – scris, oral, probă practică și/sau prezentare. Din structura curriculei fac parte cursurile de: structuri naționale și internaționale de informare, radio workshop, mass-media, catalogare, referințe bibliografice, tehnologia informației, competența de informare, management cultural, marketing, managementul tehnicilor de informare, politici de bibliotecă, comunicare.

Pentru informații exhaustive despre sistemul de învățământ specializat în științele informării și documentării din Germania, poate fi accesat site-ul coordonat de BID (Bibliothek und Information Deutschland) la adresa <http://www.bibliothekportal.de/themen/beruf/berufsweg/studium.html>, unde sunt prezentate toate ofertele educaționale pentru acest domeniu.

În același studiu (Grilă descriptivă a ofertei germane și italiene de formare în Științe ale Informării și Bibliotecii), sunt analizate formele de învățământ superior biblioteconomic din Italia, și anume:

Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Trento, nivel licență:

1. *Bunuri culturale: arhivistică – bibliologie* (3 ani) și
2. *Conservarea și gestiunea bunurilor culturale* (2 ani);

Universitatea din Florența -Facultatea de Litere, nivel licență:

1. *Istoria și gestionarea bunurilor arheologice, artistice, arhivistice și documentelor de bibliotecă;*

2. *Arhivistică și biblioteconomie;*

master: *Arhivistica, biblioteconomia și codicologia. Gestionarea arhivelor, catalogarea documentelor manuscrise, a stampelor și a documentelor digitale;*

Universitatea din Foggia – Facultatea de Litere și Filosofie, nivel licență:

1. *Curs de perfecționare în biblioteconomie și catalogare* (cu durata de 1 an);

Universitatea din Veneția:

1. *Istoria și gestionarea patrimoniului arhivistic și bibliografic* (2 ani);
2. *Arhivistică – biblioteconomie* (3 ani);

Universitatea din Bari – Facultatea de Litere și Filosofie:

1. *Bunuri de arhivă și bibliotecă* (3 ani);
2. *Științe ale bunurilor culturale;*

Nu în ultimul rând, Universitatea Sapienza din Roma – Facultatea de Filosofie, Litere, Științe umanistice și Studii Orientale:

1. *Școala superioară pentru arhivari și bibliotecari, și*

2. *Școala superioară de arhivari și bibliotecari cu accent pe domeniul biblioteconomic* (trad. autoarei) [10].

Este descris în detaliu cuprinsul fiecărui an de studiu, fiind menționate cursurile incluse și cuprinsul lor, limba predării, numărul total de ore, modalitatea de examinare aferentă fiecărui curs / seminar.

Pentru spațiul românesc, nu există un studiu care să însumeze descrierea amănunțită a programelor de formare a specialiștilor din domeniul infodocumentar, dar ar fi de mare folos pentru a face o comparație cu ceea ce se întâmplă în spațiul european în materie de învățământ universitar, pentru a analiza asemănările / deosebirile sistemelor de învățământ, pentru a ajunge la concluzii pertinente, în interesul evoluției și multiplicării metodelor de formare profesională a specialiștilor necesari în biblioteci și în centrele infodocumentare.

Cu privire la curricula universitară românească (nivel licență sau masterat), la o primă analiză sumară, s-ar putea spune că ar trebui acordată o mai mare atenție materiilor care ar putea să-l ajute mai mult pe bibliotecar să cunoască în amănunțime tehnologiile, pentru a înțelege modalitățile în care funcționează acestea. Spunem acest lucru deoarece deși automatizarea a intrat în biblioteci cu aproximativ zece – cincisprezece ani în urmă, de atunci tehnologia a făcut pași enormi, generând atribuții complexe în cadrul acestei profesii și creând în același timp, noi roluri pentru bibliotecari. Poate ar trebui să împrumutăm inclusiv termenii anglo-saxonii care exprimă clar legătura dintre specializare și domeniul în care activează specialistul, așa cum se întâmplă în Italia cu termeni precum: *l'electronic resources librarian*, *il knowledge manager*, *il repository manager*. Sau, cel puțin să găsim echivalentul românesc cel mai adecvat.

De asemenea, cu privire la formarea profesioniștilor bibliotecii, sunt relevante concluziile proiectului european „European Curriculum Reflections on LIS education” coordonat de EUCLID și Royal school din Copenhaga (raportul final fiind accesibil la: <http://dspace.unipr.cilea.it/bitstream/1889/1704/1/EUCLID%20European%20LIS%20curriculum.pdf>).

Fără îndoială, pentru a fi buni profesioniști este nevoie să parcurgem un nivel de formare de bază, care să fie urmat de un nivel mai aprofundat (studii masterale și doctorale) și de învățarea pe tot parcursul vieții și nu să ne mulțumim doar prin absolvirea studiilor universitare de nivel licență. Bibliotecarul, fiind elementul principal în cadrul procesului de formare profesională, va reuși să ocupe postul potrivit prin combinația ideală între cunoștințele teoretice și abilitățile, competențele pe care le deține.

În prezent, în Uniunea Europeană, problematica referitoare la educația și formarea profesională continuă a personalului de specialitate din biblioteci este susținută puternic prin programul *Lifelong learning* (Formare și dezvoltare personală pe tot parcursul vieții).

Programul de acțiune al UE în domeniul învățării pe tot parcursul vieții (*Lifelong Learning Programme – LLP*) are drept scop să contribuie la dezvoltarea Uniunii Europene ca societate a cunoașterii avansate, caracterizate printr-o dezvoltare economică durabilă, locuri de muncă mai numeroase și mai bune și coeziune socială crescută. În mod deosebit, programul urmărește să încurajeze schimburile, cooperarea și mobilitatea între instituțiile și sistemele educaționale din Uniunea Europeană [11].

Acest program constă din patru subprograme: **Comenius** (pentru școli), **Erasmus** (pentru învățământul superior), **Leonardo da Vinci** (pentru educație și formare profesională) și **Grundtvig** (pentru educația adulților).

La acestea se adaugă **un program transversal**, pentru a asigura obținerea rezultatelor optime; programul sprijină cooperarea în domeniul stabilirii politicii, limbile străine, tehnologiile informației și comunicării, precum și diseminarea și exploatarea eficace a rezultatelor proiectelor. Stimulează predarea, reflecția și dezbateră privind procesul de integrare europeană în instituții de învățământ superior din toată lumea [12].

1. Rolul bibliotecilor și al asociațiilor profesionale în formarea specialiștilor lor

Biblioteca, fiind nevoită să se adapteze la un context social și cultural creat de explozia informației, precum și de ofensiva fără precedent a mass-media [13], s-a implicat alături de universități și asociații profesionale în formarea specialiștilor în științele informării și documentării.

De fapt, dintotdeauna bibliotecarii au sprijinit formarea și dezvoltarea individului, la început prin înțelepciunea lor și apoi prin înțelepciunea oferită prin intermediul mijloacelor și tehnicilor existente. Bibliotecarii oferă îndrumarea, educarea utilizatorilor în toate domeniile cunoașterii, astfel că strategiile lor referitoare la propria formare / perfecționare profesională nu ar putea fi puse vreodată la îndoială. Fiind parte a acestui proces, el trebuie să se educe, să se educe permanent.

După cum așa de frumos spune Umberto Eco în *Numele trandafirului*, pentru bibliotecar, biblioteca – „labirint al minții, este deopotrivă un labirint pământesc. Poți să intri, dar nu poți să mai ieși” [14]. Cel puțin nu la nivelul inițial al formării profesionale și foarte probabil, nu până la pensie! Pentru că vrând-nevrând, în decursul acestor ani de ucenicie, biblioteca acordă angajatului șansa de a deveni, cu fiecare zi care trece, din ce în ce mai bun și îl sprijină ca, mai departe, să-i ajute la rândul-i pe cei din jur să evolueze, să se perfecționeze.

Ne este cunoscut faptul că primii bibliotecari s-au format în biblioteci, nu în școli. Dintre toate personalitățile biblioteconomiei mondiale, Gabriel Naudé și Melvil Dewey sunt numele cele mai frecvent rostite. Ambii sunt autodidacți [15].

Nici alți mari bibliotecari nu și-au rezumat activitatea numai la organizarea bibliotecilor, ei au fost și sunt niște pasionați căutători ai celor mai adecvate mijloace pentru a dezvălui, într-o formă sau alta, conținutul publicațiilor. De exemplu, bibliotecarul Scott Adams, președinte al Asociației Bibliotecilor de Medicină din S.U.A., a fost unul din membrii fondatori ai Institutului American de Documentare și chiar conducătorul lui, într-o anumită perioadă. La fel, profesorul J. H. Shera, pe lângă activitatea remarcabilă de bibliotecar, conduce cu competență Secția de știința informării și automatizării din cadrul ALA, asociație care grupează alături de bibliotecari, documentariști, specialiști în știința informării etc.[16].

Bibliotecarii și bibliotecile adaugă valoare informației și proceselor informaționale prin: evaluarea și selectarea resurselor, organizarea lor, construirea de sisteme de conservare și regăsire a informațiilor, oferirea de servicii informaționale diverse, educarea utilizatorilor pentru folosirea tehnologiei informatice [17].

De aceea, bibliotecarii trebuie să-și dezvolte competențele de organizare a cunoștințelor, de căutare a informațiilor, de educare a utilizatorilor, de înțelegere a structurii informației. Trebuie să dobândească competențe editoriale, de cercetare, de realizare a unor proiecte practice, de interpretare a cunoștințelor și de evaluare a calității resurselor de cunoaștere. De asemenea, trebuie să aibă deprinderi pentru munca în echipă, pentru utilizarea creativă a mediilor electronice, pentru discuții profesionale, pentru proiecte bazate pe partajarea resurselor și pentru proiectarea sistemelor de informare [18].

Subiectul privind competențele profesionale ale bibliotecarilor este unul destul de frecvent în literatura de specialitate, Christopher Soo-Guan Khoo [19] menționând că în baza de date Library and Information Science Abstracts (LISA) au fost regăsite peste 200 de lucrări, publicate în ultimii cinci ani, pe tema competențelor profesioniștilor din biblioteconomie și știința informării. Practic, fiecare competență și abilitate este evidențiată ca fiind foarte importantă pentru profesioniștii din sfera informațională. Numărul de documente referitoare la acest subiect sugerează că este o problemă importantă pentru bibliotecă și profesia de bibliotecar, precum și faptul că profesia a ajuns la un moment de răscruce în istoria sa. De asemenea, se menționează că natura profesiei ar putea să se schimbe dramatic în funcție de modul în care specialiștii răspund provocărilor din mediul înconjurător [20].

La rândul lor, asociațiile profesionale coordonate de specialiști în științele informării și documentării, certifică standardele educaționale, militează pentru instituțiile care susțin educația și cultura, organizează conferințe pe probleme și cercetări din domeniu, promovează educația formală pentru dezvoltarea cunoștințelor de bază, militează pentru difuzarea cercetărilor și a informațiilor profesionale prin intermediul unor publicații variate.

La scară globală, asociațiile biblioteconomice facilitează comunicarea, sunt responsabile de promovarea imaginii profesiei în societate, au un cuvânt de spus în ceea ce privește legislația, colaborează cu celelalte asociații de profil din țară sau din străinătate.

Multe asociații dispun de propriul lor site prin intermediul căruia oferă informații în legătură cu activitatea asociației, lucru extrem de util întrucât oferă posibilitatea specialiștilor să se informeze cu privire la subiectele dezbătute în conferințe și asupra celorlalte activități ale asociației. Publicațiile de specialitate constituie un alt punct de sprijin, furnizând informații despre evoluțiile și transformările din domeniul infodocumentar.

Totuși, asociațiile profesionale românești ar trebui să fie mai active în promovarea profesiei de bibliotecar, contribuind totodată la creșterea vizibilității instituțiilor de formare profesională a specialiștilor în științele informării și documentării, dar pentru aceasta este necesar să iasă din „unghiul de umbră”. Ar trebui să își facă mai mult simțită prezența în mediul fizic, dar și în cel virtual, să participe la mai multe întâlniri profesionale, să se implice mai mult în organizarea concursurilor privitoare la carte și informație, însă în primul rând ar trebui să privească mai departe, intercorelând domeniul cu sectoare adiacente de activitate, așa cum sunt mass-media. Asociațiile profesionale din țara noastră ar putea avea drept model asociațiile

de profil din lume, de exemplu ALA, care de 50 de ani selectează și premiază cei mai buni autori de opere (a se vedea <http://www.ala.org/news/mediapresscenter/presskits/youthmediaawards/alayouthmediaawards#press>).

Nu în ultimul rând, trebuie să avem în vedere și faptul că dezvoltarea profesională a fiecărui individ include, pe lângă formarea formală, implicarea lui dincolo de limitele îndeplinirii sarcinilor obligatorii, el fiind membru într-o organizație cu climat social plin de încredere și comunicare deschisă, unde colegialitatea, colaborarea și adaptarea la nou sunt ingrediente obligatorii pentru a avea o carieră de succes.

2. Ce ar fi de făcut?

În domeniul științelor informării și documentării se simte nevoia de analiză și cercetare. Dat fiind faptul că schimbările, de la cele bibliografice la cele tehnice, se produc rapid, este necesară monitorizarea problemelor care apar pe parcursul evoluției domeniului, găsirea soluțiilor pentru problemele profesionale care se ivesc neconținut.

Pentru modernizarea instituțiilor de educație și formare/perfecționare profesională, pentru dezvoltarea sistemului educațional național prin diversificarea/ creșterea formelor de pregătire a specialiștilor și în același timp, pentru creșterea posibilităților de re-calificare a personalului acolo unde este cazul, pentru o mai bună adaptare a specialiștilor la schimbările constante ale mediului înconjurător, inclusiv ale noilor tehnologii, pentru asigurarea unui nivel profesional ridicat și pentru a acorda posibilitatea personalului instituțiilor infodocumentare de a se perfecționa, fără a le limita opțiunile în funcție de formarea profesională anterioară, posibil diversă, propunem:

- o cercetare asupra evoluției învățământului universitar din domeniul biblioteconomiei și științei informării din România, privitoare la modalitățile de formare a specialiștilor din perioada de după reînfințarea învățământului superior la noi în țară și până în prezent (1990-2012). Ar fi de dorit ca această cercetare să includă analiza programelor de formare formală a specialiștilor în științele informării și documentării din România, a modului de organizare a cursurilor, mergând până la prezentarea detaliată a modalităților de predare a programelor de formare profesională continuă existente pe întreaga piață românească. Aceste date ar duce la conturarea unor asemănări/deosebiri între sistemele de formare profesională din țară, fiind posibilă totodată realizarea unei comparații cu situația din afara țării, fapt care ar releva concluzii apte de a fi implementate și transformate în modalități noi de formare/perfecționare a specialiștilor domeniului. Din observațiile făcute în timp de specialiștii domeniului, unele chestiuni sunt oarecum conturate, așa cum este, de exemplu:

- situația referitoare la necesitatea unei participări mai largi la programele de formare/perfecționare a persoanelor interesate de științele informării și documentării, programele necesitând în schimb o mai mare flexibilitate și diversificare;

- nevoia de implicare mai accentuată în rezolvarea unor probleme legate de mobilitatea indivizilor, încercând a asigura cazare gratuită pe parcursul desfășurării cursurilor. Bineînțeles, ar trebui să se țină seama de situația materială a fiecărui individ, iar acolo unde există o situație materială dificilă, instituțiile implicate în perfecționarea profesională să facă eforturi și să asigure finanțarea completă pe parcursul desfășurării cursurilor;

- nevoia de o promovare mai amplă a acestor programe de formare profesională, prin toate mijloacele disponibile;

- o susținere mai pronunțată a angajatorului pentru participarea în număr mai mare a angajaților la formarea/perfecționarea profesională.

- să se aprofundeze prin studii și cercetări profesia de specialist în științele informării și documentării în România; să se facă cercetări asupra nivelului actual al calificării bibliotecarilor care lucrează în bibliotecile din țara noastră, cercetări ale evoluției lor profesionale, analizându-se responsabilitățile, mediul de lucru, modul în care sunt implementate schimbările la locul de muncă, cum se descurcă în fața noilor provocări, tinzând a se stabili ce anume trebuie făcut în viitor pentru a atinge un nivel superior în activitate. Este necesară cunoașterea numărului concret al absolvenților care lucrează în domeniu, evaluarea numărului de absolvenți ai domeniului versus numărul de angajați în domeniu, pentru a estima „pierderile” percepute de sistem;

- să se analizeze și să fie relevat modul și intensitatea cu care asociațiile de profil și bibliotecile au influențat formarea propriilor specialiști. În concordanță cu practicile din afara țării, bibliotecile românești și asociațiile de profil dezvoltă produse și servicii, programe specializate pe anumite activități și discipline, menite să faciliteze procesul de învățare, se implică în programe de cercetare, contribuind alături de aparatul universitar la procesul de formare și perfecționare a angajaților. Cursurile de formare profesională ținute de biblioteci și de asociațiile profesionale oferă multiple oportunități atât persoanelor care au deja o formare profesională în domeniu, cât și celor care nu au o specializare, invitându-i să își îmbogățească nivelul de cunoștințe și să obțină un certificat de formare profesională în domeniul științelor informării și documentării.

Poate ar trebui să fie impusă o condiție obligatorie referitoare la dezvoltarea competențelor celor care se dedică muncii specializate în domeniul științelor informării, în sensul că aceia care se limitează exclusiv la o formare inițială, nu ar trebui să aibă drepturi egale la avansarea pe post ca și cel care este preocupat constant de perfecționarea profesională și se manifestă activ în acest sens.

- pentru măsurarea eficienței și a eficacității cursurilor de formare/perfecționare existente, ar fi necesară o cercetare care să ofere date concrete despre numărul total al celor care s-au format prin programele oferite de bibliotecile și asociațiile românești de profil, despre repartizarea lor în cadrul instituțiilor de profil de pe teritoriul țării și din afară (dacă este cazul), precum și despre funcția deținută în instituția la care este angajat. Sursele de informare pentru colectarea datelor ar fi: pliante referitoare la programele de pregătire profesională, site-urile

instituțiilor de învățământ, ale bibliotecilor și asociațiilor profesionale, arhivele acestor instituții, interviurile telefonice cu profesioniștii domeniului, scrisori/e-mail-uri către instituțiile vizate.

Angajatorul are nevoie de resurse umane competente care să asigure calitatea serviciilor oferite, iar angajații au nevoie de satisfacție la locul de muncă, de cunoștințe profesionale temeinice pentru a face carieră. Astfel, cei implicați în procesul de formare/perfecționare a specialiștilor științelor informării și documentării sunt în același timp și beneficiari, în sensul că bibliotecile sau celelalte instituții care au angajat personal de specialitate își îmbunătățesc serviciile oferite publicului, cresc nivelul de performanță și productivitate, dispunând de personal bine pregătit, iar angajații, la rândul lor, beneficiază de avantajul de a-și dezvolta noi competențe, de a se perfecționa, ceea ce duce la creșterea stimei de sine.

Astfel, în România, se impune dezvoltarea și consolidarea unui sistem de formare profesională continuă a specialiștilor în informare și documentare, pentru care este necesar efortul susținut al celor trei piloni de bază implicați: universități, biblioteci și asociații profesionale, fiind extrem de importante cunoașterea și analiza istoricului, a etapelor parcurse până în prezent de aceste instituții și a personalului format în cadrul lor.

Concluzii

Ca urmare a reducerii constante a alocațiilor bugetare acordate ministerelor, universitățile și instituțiile de cultură au fost forțate să reducă calitatea serviciilor și să-și revizuiască programele și activitățile. Bibliotecile suferă de reduceri semnificative de personal sau cel puțin au fost prejudiciate prin imposibilitatea angajării unor noi specialiști, lucru care a ajuns în multe cazuri să afecteze activitățile curente ale acestor instituții, îngreunând astfel accesul la patrimoniul cultural al țării. A fost afectată demnitatea muncii de bibliotecă, a fost restricționat accesul la anumite servicii, a fost simțită lipsa de personal calificat și motivat. Tocmai de aceea, în contextul schimbărilor și al priorităților impuse de timpul în care trăim, ar trebui consolidată dorința de a regândi rolul și funcția bibliotecarului.

Pentru a îndepărta riscul de a nu fi considerate esențiale, instituțiile care garantează accesul tuturor cetățenilor la cunoaștere și patrimoniul cultural, ocupându-se de educație, de formare profesională, de cercetare, ar trebui să promoveze o strategie care să pună în valoare caracterul și rolul bibliotecilor și bibliotecarilor secolului al XXI-lea, să (re)definiească profilul și prerogativele profesioniștilor care lucrează acolo și să stimuleze conștientizarea importanței unui sistem național de biblioteci, în pas cu vremurile și concentrat pe nevoile reale ale țării și cetățenilor, singurele puncte de referință posibile din perspectiva unei schimbări reale. Pentru a fi considerate indispensabile în societatea de astăzi, bibliotecile și asociațiile profesionale din România, împreună cu învățământul universitar, trebuie să găsească soluțiile cele mai adecvate de promovare a bibliotecarilor, pentru a scoate în prim plan imaginea profesiei, prioritățile și abilitățile care sunt considerate esențiale pentru viitor.

Cu toții înțelegem că printr-o colaborare strânsă între universități, biblioteci și asociațiile de profil, se poate atinge performanța, menținându-se un nivel al pregătirii profesionale comparabil cu cel din țările dezvoltate.

Note

- ¹ REGNEALĂ, Mircea. Învățământul biblioteconomic de ieri și de astăzi. În: *Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării*, an 2, nr. 4, 2006, p. 16.
- ² BUCUȚA, Emanoil. În: *Buletinul cărții*, 1924, nr. 9, p. 94 -95.
- ³ IORGA, Nicolae. *Opinions sincères: la vie intellectuelle des Roumaines en 1899*. Bucarest: Imprimerie de «L'Indépendance Roumaine», 1899, p. 85-86.
- ⁴ BULUȚĂ, Gheorghe. *Civilizația bibliotecilor*. București: Editura Enciclopedică, 1998, p. 161.
- ⁵ TÎRZIMAN, Elena. *De la biblioteconomie la știința informării: învățământ biblioteconomic românesc*. București: Ager, 2005, p. 8.
- ⁶ BULUȚĂ Gheorghe. *Civilizația bibliotecilor*. București: Editura Enciclopedică, 1998, p. 162.
- ⁷ TÎRZIMAN, Elena. *De la biblioteconomie la știința informării: învățământ biblioteconomic românesc*. București: Ager, 2005, p. 9.
- ⁸ REGNEALĂ, Mircea. Învățământul biblioteconomic de ieri și de astăzi. În: *Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării*, an 2, nr. 4, 2006, p. 22.
- ⁹ TÎRZIMAN, Elena. Specializarea Biblioteconomie și Științele Informării la Universitatea din București. În: *Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării*, an 2, nr. 4, 2006, p. 34.
- ¹⁰ GRILLI, Maurizio. *Grilia descrittiva dell'offerta formativa tedesca e italiana nell'ambito della scienza dell'informazione e della biblioteca*. [on line]. [Accesat la 15.06.2012]. Disponibil pe internet la adresa: <http://sebinaopac.claudiana.bz.it/sebina/repository/catalogazione/immagini/FormazioneBibInf.pdf>.
- ¹¹ *Programul de învățare pe tot parcursul vieții (LLP)*. Ghidul candidatului 2012. [on line]. [Accesat la 1.07.2012]. Disponibil pe internet la adresa: http://ec.europa.eu/education/llp/doc/call12/part1_ro.pdf.
- ¹² „Mie ce mi se potrivește?”. *Oportunități UE pentru educație, cultură și tineret*. [on line]. [Accesat la 31.07.2012]. Disponibil pe internet la adresa: http://ec.europa.eu/education/pub/pdf/general/what_ro.pdf.
- ¹³ *Hermeneutica Bibliothecaria: antologie philobiblon*. Cluj- Napoca: Presa Universitară Clujeană, 1998, p. 21.
- ¹⁴ ECO, Umberto. *Numele trandafirului*. Iași: Polirom, 2010, p. 43.
- ¹⁵ REGNEALĂ, Mircea. Învățământul biblioteconomic de ieri și de astăzi. În: *Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării*, an 2, nr. 4, 2006, p. 17.
- ¹⁶ REGNEALĂ, Mircea. *Studii de biblioteconomie*. Constanța: Ex Ponto, 2001, p. 190.
- ¹⁷ JANES, Joseph. The second Internet and the next big idea. În: *American Libraries*, nov. 2002, p. 66. Apud: Biblio-Brașov 2006: Conferința Internațională de Biblioteconomie și Știința Informării. Brașov: Editura Universității „Transilvania”, 2006, p. 99.

- ¹⁸ Vezi ALBRECHTSEN, Hanne; KAJBERG, Leif. Dezvoltarea profesională: educație, instruire și educație permanentă. În: THORHAUGE, J.; LARSEN, G.; THUN, H. P.; ALBRECHTSEN, H. *Bibliotecile publice și societatea informației*. București: Asociația Bibliotecilor din Bibliotecile Publice din România, 1998, p. 68-69. Apud: Octavia – Luciana Porumbeanu. *Utilizatorii și intermediarii de informații și documente în epoca contemporană*. București: Universitatea din București, 2003, p. 83-84.
- ¹⁹ SOO-GUAN KHOO, Christopher. *Competencies for new era librarians and information professionals*. [on line].[Accesat la 24.07.2012]. Disponibil pe internet la adresa: <http://www.lib.usm.my/elmu-equip/conference/Documents/ICOL%202005%20Paper%20%20Christopher%20Khoo.pdf>.
- ²⁰ ȚURCAN, Nelly. *Bibliotecarul 2.0. Competențe și abilități pentru bibliotecă*. [on line].[Accesat la 10.05.2011]. Disponibil pe internet la adresa: <http://87.248.191.115/bnrm/publicatii/files/vio/bibliotecarul2-articol.doc>.

Bibliografie

- BULUȚĂ, Gheorghe. *Civilizația bibliotecilor*. București: Editura Enciclopedică, 1998, 368 p.
- Eco, Umberto. *Numele trandafirului*. Iași: Polirom, 2010, 504 p.
- JANES, Joseph. The second Internet and the next big idea. În: *American Libraries*, nov. 2002, p. 66. Apud: Biblio-Brașov 2006: Conferința Internațională de Biblioteconomie și Știința Informării. Brașov: Editura Universității "Transilvania", 2006, 233 p.
- Hermeneutica Bibliothecaria: antologie philobiblon*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 1998, 283 p.
- REGNEALĂ, Mircea. Învățământul biblioteconomic de ieri și de astăzi. În: *Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării*, an 2, nr. 4, 2006.
- REGNEALĂ, Mircea. *Studii de biblioteconomie*. Constanța: Ex Ponto, 2001, 389 p.
- TÎRZIMAN, Elena. *De la biblioteconomie la știința informării: învățământ biblioteconomic românesc*. București: Editura Ager, 2005, 243 p.
- TÎRZIMAN, Elena. Specializarea Biblioteconomie și Științele Informării la Universitatea din București. În: *Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării*, an 2, nr. 4, 2006.

Resurse Web

- GRILLI, Maurizio. *Grilia descrittiva dell'offerta formativa tedesca e italiana nell'ambito della scienza dell'informazione e della biblioteca*. [on line].[Accesat la 15.06.2012]. Disponibil pe internet la adresa: <http://sebinaopac.claudianaz.it/sebina/repository/catalogazione/immagini/FormazioneBibInf.pdf>.
- „Mie ce mi se potrivește?”. *Oportunități UE pentru educație, cultură și tineret*. [on line].[Accesat la 31.07.2012]. Disponibil pe internet la adresa: http://ec.europa.eu/education/pub/pdf/general/what_ro.pdf.
- Programul de învățare pe tot parcursul vieții (LLP). Ghidul candidatului 2012*. [on line].[Accesat la

1.07.2012]. Disponibil pe internet la adresa: http://ec.europa.eu/education/llp/doc/call12/part1_ro.pdf.
SOO-GUAN KHOO, Christopher. *Competencies for new era librarians and information professionals*. [on line]. [Accesat la 24.07.2012]. Disponibil pe internet la adresa: <http://www.lib.usm.my/elmuquip/conference/Documents/ICOL%202005%20Paper%20%20Christopher%20Khoo.pdf>.

ȚURCAN, Nelly. *Bibliotecarul 2.0. Competențe și abilități pentru bibliotecă*. [on line]. [Accesat la 10.05.2012]. Disponibil pe internet la adresa: <http://87.248.191.115/bnrm/publicatii/files/vio/bibliotecarul2-articol.doc>.

Resursele electronice și bibliotecarul de referințe versus fenomenul Google

Rezumatul tezei de doctorat

Dr. Cristina-Raluca Man

*Compartimentul Revista Biblioteca, Biblioteca Națională a României,
Bd. Unirii, nr. 22, sector 3, București. E-mail: raluca.man@bibnat.ro*

Justificarea temei

Internetul este cel mai recent mediu care facilitează transferul de informații, fiind caracterizat prin cel mai rapid ritm de creștere. Dacă în mediul tradițional utilizarea documentelor a căpătat norme, standarde și instrucțiuni clare datorită unei experiențe de peste 15 ani de la introducerea tehnologiilor în biblioteci și alte structuri similare, în mediul virtual situația este mult mai complicată, în cazul acesta fiind necesare alte considerente și abordări, datorate unei complexități de factori ce influențează și generează instabilitatea informației. Evoluția tehnologiilor informației și comunicării (TIC) îndrumă către reconsiderări permanente în abordarea informației, implicit a calității ei. Particularitățile informației sunt strâns legate de caracterul său imaterial: ea se multiplică fără a se epuiza, se transmite de la un individ la altul, se reproduce, devine un bun public și își pierde parțial valoarea prin redistribuirea conținutului.

Tehnologiile informației și comunicării, prin noul context informațional și de comunicare pe care îl produc și îl impun, relativizează noțiunile de spațiu și timp, adună indivizi și comunități într-un spațiu unitar global, în care fiecare dintre noi trebuie să-și dezvolte strategii de adaptare, informare și comunicare prin asimilarea de cunoștințe și competențe specifice. Schimbările actuale din societate, prin trecerea în era informației și tendințele de pătrundere în era cunoașterii, impun existența și promovarea unei culturi a informației. Globalizarea, la nivelul fundamental al căutării și folosirii informației, impune un model general de instruire și predare în cadrul formării inițiale, cu implicații în învățarea pe tot parcursul vieții.

Lucrarea *Resursele electronice și bibliotecarul de referințe versus fenomenul Google* își propune să abordeze problematica resurselor info-documentare actuale din mai multe puncte de vedere: dezvoltarea unor tipologii documentare specifice în contextul dezvoltării Internetului și impactul pe care acestea îl au atât asupra comportamentului informațional al utilizatorilor de informații cât și asupra celor care gestionează informația, în complexitatea sa.

Subiectul nostru face referire în mod direct la modul în care Internetul, mai precis evoluția sa, a adus – ca o consecință directă – fenomenul de globalizare care nu mai reprezintă o noutate, însă viteza cu care își propagă fluxurile, din ce în ce mai puțin materiale, ridică numeroase probleme de adaptare în structurile info-documentare, cu precădere în biblioteci.

Pornind de la cele mai recente studii privind dinamica resurselor electronice și schimbările pe care acestea le produc la nivel individual și instituțional, am încercat să prezentăm atât situația actuală a bibliotecilor românești, dar să și propunem soluții pentru o disponibilizare cât mai eficientă a resurselor electronice deținute de acestea.

În alegerea temei – *Resursele electronice și bibliotecarul de referințe versus fenomenul Google* – am pornit de la constatarea că deși acest tip de resurse electronice ar trebui să reprezinte o pondere tot mai mare în colecțiile bibliotecilor românești, numărul celor care le achiziționează, gestionează, consultă, accesează și valorifică este scăzut.

Metodologia de lucru. Structura lucrării

Prin fiecare capitol al lucrării, urmărim prezentarea unor aspecte definitorii pentru înțelegerea dezvoltării și distribuirii de produse și servicii informaționale în moduri noi. Partea teoretică este însoțită de exemple practice provenite din spațiul info-documentar european, cu accent pe cele care provin din spațiul finlandez. Precizăm că oportunitatea diseminării acestor experiențe este relevantă scopului prezentei cercetări și a fost posibilă grație efectuării unui stagiu de mobilitate, o perioadă de studiu și cercetare de șapte luni în Finlanda (noiembrie 2010 – mai 2011), la Universitatea din Tampere, Școala de Științele Informării. Pe parcursul elaborării tezei am consultat surse de informare diverse și, dincolo de contribuțiile românești în domeniul biblioteconomiei, am pus accent pe cercetarea literaturii de specialitate europene și nord-americane, deoarece provine din țări cu o bogată tradiție teoretică și practică în domeniu.

Întrucât am încercat să propunem soluții pentru problemele cu care se confruntă bibliotecarii din bibliotecile românești în contextul dezvoltării Internetului – cu precădere bibliotecarii de referințe – lucrarea de față este structurată în patru mari capitole, vizând temele care fac obiectul cercetării. Fiecare capitol dezvoltă o parte analitico-sintetică în care sunt prezentate mai multe aspecte (analiză a studiilor teoretice și o trecere în revistă a literaturii de specialitate cu referire la temele abordate) și o parte aplicată, în care sunt exemplificate modele de bune practici din zonele geografice amintite, cu expertiză recunoscută la nivel internațional. Sunt, de asemenea, realizate studii comparative cu privire la anumite modele implementate în spațiul info-documentar european, nord-american și, în final, sunt formulate propuneri de optimizare a activității bibliotecarilor de referințe din România.

Structura tezei de doctorat cu titlul *Resursele electronice și bibliotecarul de referințe versus fenomenul Google* a fost gândită astfel încât să răspundă în mod coerent problematicii propuse spre cercetare și cuprinde patru capitole, urmate de note, bibliografie și anexe.

Capitolul 1 – Informația științifică în perioada contemporană – este dedicat prezentării produsului specific al științei, oricare ar fi suportul său concret, caracteristicilor și funcțiilor pe care informația științifică le dezvoltă. Subcapitolele 1.2-1.3 prezintă tipologia documentară a resurselor electronice (resurse informaționale și documentare) precum și normele și formatele de creare, publicare și utilizare a acestora: structură, format, mărime, cerințe de prelucrare, editare, imprimare, norme de conversie, compatibilitate cu alte aplicații, publicare, diseminare, acces, securitate. Odată cu apariția publicațiilor electronice, atribuțiile bibliotecilor au crescut considerabil. Pentru a ilustra problematica resurselor electronice în ansamblul său, un subcapitol însemnat este dedicat unui studiu comparativ privind consorțiile de achiziție, negociere și gestionare eficientă a resurselor electronice în spațiul european.

Ne propunem, de asemenea, să explicăm modul în care Internetul de ieri, reprezentat de căutări de informații pe net și afișări, devine un loc în care cunoștințele, resursele și puterea de calcul a computerelor aparținând miliardelor de oameni se reunesc, formând o forță colectivă compactă. Web-ul nu mai înseamnă a naviga sau a citi, a asculta sau a privi pasiv; înseamnă colaborare, împărtășire, socializare și mai mult decât orice, creare în cadrul unor comunități conectate în mod liber. Accesul fiecăruia la informațiile tuturor – unul din principiile UNESCO formulat în urmă cu mai bine de 50 de ani – este readus în actualitate și posibil în prezent, grație creării unei instrumentații adecvate stocării, regăsirii și diseminării informației. *Accesul Deschis* este o mișcare ce se manifestă la nivel mondial, care luptă și sprijină circulația liberă, deschisă a informațiilor și a ideilor.

Capitolul 2 – Fenomenul Google – face obiectul prezentării unei baze de date uriașe așezate peste un strat arheologic de tehnologie care în ultima jumătate de secol a creat posibilitatea apariției unei culturi cu totul noi – cultura Web. Pentru înțelegerea acestui nou concept, ne propunem să analizăm cronologic evoluția Internetului, a motoarelor de căutare, dezvoltarea și expansiunea Google, precum și pe cea a fenomenului Web 2.0, cu întreaga paletă de aplicații, servicii și produse. Subcapitolul 2 este rezervat rețelei internaționale de rețele cum mai este numit Internetul, abordând caracteristicile și impactul său social. Miliardele de solicitări care curg spre serverele serviciilor Internet au dat naștere unei rețele care s-a impus în conștiința noastră culturală devenind o prezență permanentă în mai toate aspectele zilnice. În esență, am luat o mare parte a vieților noastre cotidiene, a obiceiurilor zilnice privitoare

la ce căutăm, cu cine vorbim, ce cumpărăm și am eternizat aceste acțiuni prin intermediul interacțiunilor noastre cu Internetul. Subcapitolul 2.3. este dedicat fenomenului Google și a istoriei în timp real a culturii Web. Nu sunt neglijate nici aspectele ce țin de arhitectura, funcționarea, produsele, serviciile și aplicațiile Google. Proiectele *Google Books* și *Europeana* fac obiectul a două subcapitole, relevante pentru modul în care evoluția fără precedent a tehnologiilor informației și comunicării a făcut posibilă crearea unor biblioteci digitale. Sunt trecute în revistă și alte inițiative de digitizare a colecțiilor de documente anterioare *Google Books* și este analizat pe larg contextul în care proiectul a fost lansat. Maturizându-se după anii în care a fost un mediu static de prezentare, Web-ul reprezintă acum fundația pentru forme noi, dinamice, ale comunității și ale expresiei creative. În subcapitolele 2.4 și 2.5 abordăm modul în care mișcarea Web 2.0 și rețelele de socializare se folosesc de toate instrumentele tehnologiilor într-o expansiune fără precedent pentru a crea comunități online dinamice, animate de inovație, colaborare și interacțiune. Platformele pentru participare explică modul în care instituțiile și organizațiile își deschid infrastructura tehnologică și pe măsură ce efectele pătrund în societate și se intersectează cu schimbări structurale profunde, asistăm la apariția unui nou tip de societate în care utilizatorii de informații se conectează și creează în comun conținuturi digitale cu valoare adăugată.

În **Capitolul 3 – Utilizatorii de informații** – analizăm consumatorii și producătorii de conținut, tipologia *generației net*, posibile modalități de educare a utilizatorilor de informații precum și concepte noi cu privire la cultura informației. Subcapitolul 3 este dedicat integral utilizatorilor de informații, fiind punctate particularitățile dar și aspectele negative ce derivă din comportamentul informațional al acestei tipologii aparte. Născuți între anii 1977-1997, exponenții acestei generații numără peste două miliarde de oameni și reprezintă prima generație care se dezvoltă în era digitală, ceea ce o face să fie o forță pentru procesele de colaborare. Toate generațiile din țările dezvoltate și din ce în ce mai multe din țările în curs de dezvoltare folosesc Web-ul. O nouă generație de adolescenți a crescut cu mediul online alături și aduce cu sine o nouă etică a conceptelor de deschidere, de participare și interacțiune la locul de muncă și în cadrul comunităților din care face parte. Modul de existență și funcționare ale *generației net* este reprezentat de socializare și din acest motiv, considerăm că această nouă generație merită o cercetare amănunțită. Concluziile desprinse în urma acestui studiu amplu completează tabloul pe care intenționăm să îl creionăm și este relevant scopului cercetării. Pornind de la un set de standarde în cultura informației, recunoscute de forurile biblioteconomice internaționale și implementate cu succes în Finlanda și, parțial, în spațiul european, propunem un model de includere a acestei discipline și în planurile de învățământ de specialitate din România.

În încheiere, **Capitolul 4** – *Bibliotecarul de referințe* – este dedicat problematicii prin care complexitatea mediului digital ca mediu de creare, informare și comunicare determină modificări profunde la nivelul profesiei. În subcapitolul 4.1. prezentăm un scurt istoric al serviciilor de referințe pentru o contextualizare cât mai realistă a misiunii actuale a bibliotecarilor, cu precădere a celor de referințe. Pentru o înțelegere mai exactă a modului în care serviciile de referințe din biblioteci sunt concepute spre a fi eficient utilizate, exemplificăm două modele: serviciile de referințe prin e-mail în România, respectiv Finlanda.

Multe dintre studiile dedicate problematicii privind rolul bibliotecarului în societate încearcă să găsească sinonime, cuvinte sau fraze, pentru a defini întreaga paletă de activități specifice profesiei de bibliotecar: mediator, intermediar, tehnician, expert, ghid, procesor de date, filtru, comunicator, ajutor, consilier, educator. În subcapitolele 4.7.-4.9. cele care încheie cercetarea noastră, propunem o analiză multifacțată a conceptelor, a particularităților și a competențelor care definesc această profesie omogenă. Cu toate că această meserie moștenește o tradiție veche, cultura comună a celor care o practică se sprijină într-o mai mică măsură pe aceasta și într-o mai mare măsură pe elementele de structurare recente: cadrul exercitării, pregătirea – legitimată de diplome puternic identitare, competențe specifice, distincte.

Concluzii

Ne confruntăm cu o dinamică umană ce arată că societatea creează și se recrează permanent. Cultura este creație, se caracterizează prin acumulare de cunoștințe și opere, obiecte ale civilizației; cultura este descoperire a unui sens și permanentă repunere în discuție. Dezinformarea este generată de omisiune și adaos – două elemente care, la rândul lor, sunt favorizate atât de monopolul informației, cât și de fenomenul de suprainformare – așa-numita *obezitate informațională*. Saturarea provocată de supraexpunerea la informație și cantitatea imensă de informații incorect înțeleasă, asimilată și digerată, descurajează interesul, deturneză atenția, demobilizează energiile. Prețul pe care trebuie să îl plătim poate fi exorbitant chiar dacă îmbracă forme difuz conceptuale: alienare, manipulare, prăpastie cognitivă. În tot acest timp, sociologii măsoară și cântăresc fenomenul, studiază efectele, deduc anumite reguli și trag semnale de alarmă. Tema propusă a analizat – în contextul electronic generat de evoluția fără precedent a Internetului – procesele de informare, documentare și comunicare, dintr-o perspectivă multifacțată:

- a informației științifice propriu-zise și a dependenței tehnologiilor informației și comunicării necesare disponibilizării eficiente a resurselor electronice;
- a unei categorii specifice de utilizatori – *generația net*;

- a bibliotecarului de referințe ca fiind acel intermediar autorizat care poate asista utilizatorii de informații în regăsirea, evaluarea, utilizarea și comunicarea eficientă a informației.

Tehnologiile informației și comunicării însoțesc procesele de creare, prelucrare, utilizare, comunicare și valorificare a produselor info-documentare indiferent de tipologie, aceste tehnologii devenind instrumente indispensabile. Au fost analizate aspectele ce țin de crearea de documente electronice prin conversie și digitizare, precum și de circulație și comunicare a producției științifice. În acest context, a fost prezentat un studiu comparativ care se referă la principiile pe care se bazează consorțiile de achiziții și negociere a resurselor electronice în 8 state europene cu tradiție în domeniu, ca modele de gestionare eficientă a acestora. Au fost abordate, de asemenea, spațiul web din perspectiva atributelor specifice: căutare, colaborare, diseminare, socializare, precum și mișcarea *Open Access* – mișcare ce dezvoltă comportamente informaționale noi ale producătorilor, consumatorilor și utilizatorilor de informații.

În lumea postmodernă, câmpul de bătălie este pe Internet și de la lansarea sa oficială în 1998 și până în prezent, Google – care nu mai este un simplu motor de căutare – a dezvoltat, încorporat și disponibilizat o multitudine de produse, servicii și aplicații integrate platformei proprii. Alături de o prezentare istorică în timp real a culturii Web, legat de domeniul educațional și biblioteconomic, au fost prezentate proiectele *Google Scholar* și *Google Books*. *Google Scholar* este un proiect realizat pentru mediul educativ destinat a susține educația printr-un portal de acces la literatura științifică, bazat pe un sistem de clasificare conceput pe legături semantice. Scopul prezentării este o pledoarie pentru informația științifică accesibilă tuturor. Proiectul *Google Books* este prezentat ca un sistem integrat unic de bibliotecă digitală, fiind strâns legat de proiectul *Europeana* – Biblioteca Digitală Europeană. De altfel, sunt analizate contradicțiile generate de *Google Books* care au dus la geneza proiectului *Europeana* și redate etapele parcurse de Uniunea Europeană pentru realizarea celui din urmă. Așa cum rezultă din studiul elaborat, considerăm că scopul comun care ar trebui să guverneze proiectele de digitizare se rezumă la anticiparea reformatărilor viitoare, astfel încât conținuturile digitale să poată însoți evoluția tehnologiilor, fără a avea nevoie de a fi rescrise sau reeditate pentru a nu se degrada. În ambele cazuri prezentate, au fost evidențiate capacități de digitizare, suficiente pentru a atinge obiectivele vizate și am constatat că cele două inițiative – americană și europeană – s-au materializat datorită unui efort de adaptare a partenerilor implicați.

Biblioteca este o entitate care procesează informații și cunoștințe, iar resursele pe care le disponibilizează sunt destinate celor care formează rețeaua utilizatorilor. Biblioteca a avut și are mecanisme proprii de diseminare a fondului de informații de care dispune. Este o realitate, însă, faptul că mecanismele tradiționale de diseminare nu mai satisfac nevoile utilizatorilor ei, consumatori de informații, care pe măsură ce stăpânesc tot mai bine tehnologiile IT, sunt mai

instruiți și devin mai exigenți și pretențioși. Se impune astfel ca bibliotecile să își îndrepte atenția spre un nou mod de comunicare și interacțiune cu publicul lor. Așa cum *Web 2.0* reprezintă un moment de cotitură pentru viziunea asupra Web-ului, *Biblioteca 2.0* este o posibilă cale de schimbare a bibliotecii tradiționale spre biblioteca deschisă. În plus, datorită faptului că oamenii sunt deja familiarizați cu unele și aplicațiile bazate pe Web 2.0, pe care le folosesc frecvent în timpul lor liber, adoptarea și implementarea unui asemenea sistem care integrează această nouă tehnologie va fi mult mai ușor acceptată în orice organizație, prin urmare și în bibliotecă. Pe măsură ce Facebook a ajuns să domine arena site-urilor de rețele sociale, tot mai multe biblioteci și-au creat propriile pagini/conturi pe Facebook pentru a spori gradul de conștientizare în rândul publicului și folosindu-l, în același timp, ca pe un instrument de marketing. Preocupările bibliotecilor, ale structurilor infodocumentare în general, de a proiecta și implementa noi servicii, în special cele de tip *Web 2.0* sau *Biblioteca 2.0* care încurajează cultura participării, sunt tot mai intense.

În literatura de specialitate există foarte puține articole legate de acest subiect și cele mai multe dintre acestea se rezumă doar la câteva exemple despre felul cum au fost implementate modele de bune practici, pornind de la aplicațiile Facebook. Cele mai des întâlnite semnalări fac referire la modalități de promovare a bibliotecii, încurajarea comunicării la toate nivelele, folosirea Facebook pentru livrarea de conținut, modalități de educare, cultura informației, implementarea și promovarea serviciilor de referințe prin Facebook.

Datorită imensului succes al rețelelor sociale online, considerăm că acestea merită să fie mai atent observate, în prezent – grație elementului de noutate – ele fiind insuficient explorate și analizate. Comportamentul online individual sau de grup va face probabil obiectul unor cercetări viitoare, care sperăm să se concretizeze în studii și analize sociologice.

Ne-am propus să realizăm o analiză detaliată a unei categorii specifice de utilizatori de informații și anume exponenții *generației net* – cei născuți în perioada 1977-1997. Este generația care a crescut în epoca digitală și modul de existență, funcționare și comportament informațional al acesteia sunt strâns legate de cultura web și rețelele de socializare. Pornind de la caracteristicile acestei categorii specifice de utilizatori de informații, sunt prezentate diferite modele de educare, precum și noi abordări privind platforme educaționale deschise în contextul generat de dinamica tehnologiei informației și comunicării. Educația utilizatorilor serviciilor de bibliotecă este o problemă care preocupă comunitatea biblioteconomică internațională, bibliotecarii de referințe având un rol major în a crea un cadru intelectual care să ajute la înțelegerea, găsirea, evaluarea și utilizarea informației, activități care pot fi susținute în parte de tehnologia informației, dar care trebuie completate cu metode de căutare corecte, prin discernământ și gândire critică. Din studiul referitor la *generația net*, prezentat pe larg în

capitolul 3, desprindem câteva concluzii profunde și, de ce nu, pline de inspirație. Dacă am ține cont doar de acuzațiile care li se aduc tinerilor din ziua de azi, constatăm că se generează o critică gravă la adresa acestora. Cea mai mare parte a criticilor este fondată pe suspiciune și frică, venite de obicei din partea oamenilor mai în vârstă; aceste temeri sunt poate de înțeles.

Noul Web, pe mâinile unei *generații net* experte în tehnologie și cu o gândire orientată către comunitate, are puterea să zdruncine societatea și să răstoarne autoritățile în multe privințe. Odată ce informația curge liberă, iar oamenii au uneltele de a o face accesibilă și de a o folosi pentru a se organiza – și viața, așa cum o cunoaștem astăzi, se va schimba. Examinând îndeaproape tipologiile comportamentale ale exponenților acestei generații, luăm în considerare impactul total al imersiunii digitale care, trebuie să recunoaștem, este încă necunoscut. Activitățile recurente din mediul online – căutarea informației, cititul și conversația cu prietenii – sunt departe de a fi lipsite de rațiune. Internetul oferă o lume plină de informații la un clic distanță și exponenții acestei generații trebuie să depună un efort pentru a înțelege și sintetiza informația și de a trece de la un flux informațional la altul. Bineînțeles, ei trebuie să se concentreze îndelung pentru a realiza o sarcină complexă, dar, în restul timpului, dezvoltă abilități care sunt foarte folositoare, chiar esențiale pentru moderna lume digitală. Ei trebuie, de asemenea, să fie capabili să nu uite întrebările pe care doresc să le formuleze și, simultan, să nu fie distrași de toate zvonurile, știrile interesante care circulă pe Internet. Tot acest parcurs este provocator și de aceea specialiștii propun o alternativă la definiția *Web 2.0* – “*read-write web*”. Acest lucru poate fi un exercițiu intelectual extraordinar și este motivul pentru care experții vorbesc de o nouă alfabetizare, care ar putea fi mult mai exigentă din punct de vedere intelectual decât cea anterioară.

Tehnologia ne poate pune la îndemână spații articulate în jurul colaborării, în care discuțiile de la ore pot fi continuate și în afara sălilor de clasă. În materie de educație, instituțiile de învățământ încep să se transforme într-un spațiu al învățării și cunoașterii centrate pe elevi/studenți și folosesc tehnologia pentru a implementa o schimbare reală a modelului educațional. Noile tehnologii sunt catalizatorul schimbării și al transformării acestui model într-un exemplu reprezentativ pentru *Școala 2.0* – genul de școală pliată pe particularitățile prezentate. În educație, tinerii forțează schimbarea modelului pedagogic, de la o abordare bazată pe instruire și centrată pe profesor la una orientată către student și bazată pe colaborare. Nu toate cadrele didactice împărtășesc entuziasmul generat de noile tendințe adaptate secolului XXI. Putem avansa mai multe ipoteze: poate pentru că știi mai multe despre semnele de punctuație decât despre pozițiile binare, poate pentru că degetele preferă căldura hârtiei tipărite răcelii tastelor de calculator sau, poate pentru că indexul fiecăruia preferă să îmbrățișeze colțul unei pagini decât să simtă alunecarea tăioasă a cursorului de ebonită. Cu toate acestea, un număr

însemnat de profesori lucrează deja cu aviziere inteligente – ecrane mari care funcționează ca site-uri Web interactive sau folosesc platformele e-learning pentru a crea cursuri online, focusate pe interacțiune și construirea colaborativă a conținuturilor. Noile tehnologii trebuie folosite pentru a crea ambianță de studiu centrată pe student, personalizată și colaborativă. Considerăm că a sosit momentul ca profesorii să uite de prelegeri, să asculte întrebările pe care le pun elevii și studenții, lăsându-i să descopere răspunsuri și să compună astfel o experiență de studiu împreună cu ei. Cadrele didactice trebuie să se concentreze pe procesul de învățare continuă, nu doar pe cel de predare și testare. Rezumând, în proiectarea programelor școlare și a experiențelor de învățare, ar trebui să existe: alegere, personalizare, transparență, integritate, colaborare, amuzament, viteză și inovație.

Un subcapitol este dedicat culturii informației și este dezvoltat modelul finlandez care a introdus cultura informației ca disciplină obligatorie în planurile de învățământ universitar. Având în vedere faptul că în România cursurile de cultura informației nu sunt întâlnite decât sporadic și insuficient dezvoltate, pe baza unei analize clare a situației actuale coroborate cu eforturi de colaborare între corpul profesoral, bibliotecari și conducerea universităților, considerăm că includerea culturii informației în planurile de învățământ universitar din România este un demers care se poate realiza cu succes.

Ultimul capitol este dedicat bibliotecarilor de referințe, făcându-se o analiză a rolului, a perspectivelor și a importanței acestora în procesul de mediere a informației. Subiectul este prezentat în evoluția lui firească, începând cu aspectul istoric și terminând cu analiza situației contemporane. Studiul de caz asupra serviciilor de referințe prin e-mail în România își propune să realizeze o radiografie asupra modului în care funcționează acest tip de servicii în bibliotecile din țara noastră în comparație cu cel din Finlanda, implementat la începutul anilor 1990.

Problema evaluării informației a căpătat o amploare fără precedent în universul virtual datorită gradului de autonomie al utilizatorului, de capacitatea sau incapacitatea acestuia de orientare, de identificare și de calificare a universului informațional pe Internet, în încercarea de a evita capcanele și pericolele diverselor infopoluări și supraîncărcări specifice mediului online. În acest proces complex, rolul bibliotecarilor de referințe este major. A identifica și a califica un tip de informație nu este o simplă improvizație de moment, este un demers care presupune cunoaștere, deprindere și abilitate în a folosi tehnica muncii intelectuale, respectiv competențe tehnologice, competențele informaționale, îndeosebi cele care vizează aspectele evaluative. Studiul de caz privind serviciile de referințe prin e-mail în România confirmă afirmațiile dezvoltate în capitol și constituie o importantă contribuție la înțelegerea conceptului de bibliotecar de referințe și a competențelor pe care acesta trebuie să le stăpânească în contextul informațional actual.

Trecerea neîndoielnică a timpului este marcată de transformări, dar contextul și punctul de vedere determină caracterul pozitiv sau negativ al acestora. Am trecut de la o scară a valorilor la alta de multe ori și, probabil că o vom face din nou. Nu putem evita această traiectorie neregulată, care pare să fie o parte intrinsecă a naturii umane. Dacă Biblioteca din Alexandria a constituit emblema ambiției noastre de a fi omniscienți, Web-ul constituie emblema ambiției noastre de a fi omniprezenți. În timp ce fiecare individ transferă pe Web bunurile umanității, motoarele de căutare vor transfera aceste noi elemente de conținut în indexurile lor, aducând lumea tot mai aproape de posibilitatea căutării perfecte.

Căutarea nu mai este doar un simplu instrument util pentru a găsi ceva pe Web; în proporție mereu crescândă, căutarea devine mecanismul pe care îl folosim pentru a ne înțelege pe noi înșine, lumea noastră și locul nostru în ea. Reprezintă modul cum navigăm prin singura resursă cu adevărat infinită care duce înainte cultura omenirii: cunoașterea. Căutarea perfectă – fiecare bit posibil de informație aflat în vârful degetelor noastre, contextualizat și personalizat perfect – s-ar putea să nu se realizeze niciodată. Dar drumul spre a afla dacă aceasta este posibilă sau nu, va fi, cu siguranță, o călătorie promițătoare, interesantă.

Memorie culturală și depozit legal

Drd. Dina Paladi

Serviciul Depozit Legal, Biblioteca Națională a României,

Bd. Unirii, nr. 22, sector 3, București. E-mail: dina.paladi@bibnat.ro

Patrimoniul cultural național constituie unul dintre pilonii reprezentativi ai moștenirii culturale a omenirii. Studiarea și protecția patrimoniului a devenit o normă obligatorie a fiecărei țări. Cunoașterea obiectivelor și a documentelor ce constituie patrimoniul cultural ne permite o mai bună cunoaștere a trecutului istoric, iar valorificarea și păstrarea acestora trebuie să fie parte a unui regim legal durabil de ocrotire.

Rolul bibliotecilor naționale în asigurarea accesului universal și echitabil la informație continuă să fie o piatră de temelie în dezvoltarea unei societăți bazate pe cunoaștere. O bibliotecă națională trebuie să facă față multor provocări în procesul de asigurare că patrimoniul publicat al țării pe care o reprezintă este achiziționat și păstrat pentru utilizatorii săi.

Un instrument important în sprijinirea bibliotecilor naționale în îndeplinirea acestei responsabilități este depozitul legal care reprezintă atât pe plan național, cât și internațional, tezaurul cultural al umanității. Lucrul cel mai important este ca informația să se păstreze intactă și să fie transmisă generațiilor viitoare.

Nu există o definiție a depozitului legal care să se potrivească fiecărei situații. Cu toate acestea, în termeni generali, depozitul legal este o prevedere care obligă producătorii de toate tipurile de publicații să depună un anumit număr de exemplare din fiecare publicație în biblioteci sau instituții desemnate prin lege.

Scopul depozitului legal este de a asigura conservarea produselor de cultură națională, elaborarea statisticilor referitoare la piața de carte, catalogarea și disponibilitatea publicațiilor pentru cercetători și alte categorii de utilizatori. Prin urmare, scopul depozitului legal este nu doar un mijloc de achiziție a documentelor, ci asigurarea că producția literară a unei națiuni este păstrată cât mai complet posibil.

Apariția de noi formate, inclusiv publicațiile digitale, a generat o serie de probleme. Este imperios necesar ca informațiile în format digital puse la dispoziția publicului să fie incluse în colecția patrimoniului unei biblioteci naționale. Diferențele de legislație în ceea ce privește depozitul legal, precum și aplicarea acesteia de la o țară la alta, sunt imense: de la inexistență până la cuprinderea integrală a tuturor materialelor, mai nou și a materialelor

on-line; instituția care beneficiază de acest drept diferă, de la biblioteci naționale la agenții specializate, arhive audio-vizuale și multimedia, biblioteci universitare și specializate. Acolo unde există depozit legal, este nevoie de aplicarea acestuia și promovarea beneficiilor.

Cele mai multe dintre problemele legate de depozitul legal au fost analizate în detaliu în Ghidul pentru Depozitul legal [1] elaborat în anul 1981 (revizuit și îmbunătățit în anul 2000, sub auspiciile UNESCO) de către dr. Jean Lunn, ghid care s-a dovedit foarte util în multe țări în dezvoltarea propriei legislații. Studiul a fost rezultatul unei recomandări promovate la Congresul Internațional pe probleme de bibliografii naționale (Paris, 1977) și a avut ca scop elaborarea unei legislații model pentru depozit legal, care ar servi drept bază în realizarea controlului bibliografic național.

Studiul are peste 30 de ani de când a fost publicat, iar multe țări și-au modificat în mod semnificativ sau chiar au rescris legislația referitoare la depozitul legal. Folosindu-se, în principal, de legislația din țări precum Polonia (cu o tradiție foarte veche), Belgia (legi foarte noi), Canada (cu un sistem federal), Franța (cu legi complexe), Elveția (fără lege de depozit legal), Marea Britanie, Noua Zeelandă, referiri ocazionale la țări precum Austria, Danemarca, Grecia, Israel, Italia, Norvegia, autorul nu a făcut nicio mențiune de legislație din Africa, America de Sud sau Asia. Semnatarul studiului a făcut referiri în primul rând la problemele legate de documentele tradiționale (imprintate), în ceea ce privește documentele de tip non – carte, s-a limitat la microfilme și materiale audio-vizuale. Doar câteva rânduri au fost dedicate subiectului care la acea vreme se numea „machine – readable data file”. De asemenea, formele de expresie intelectuală și artistică au evoluat. Noi media de publicare au fost elaborate, iar documentele electronice reprezintă în prezent o parte integrantă a patrimoniilor naționale publicate. Acest mediu nou aduce o varietate de provocări, unele fiind de natură juridică și administrativă, cele mai multe, însă, fiind de natură pur tehnologică. În mod semnificativ, cu toate acestea, domeniul a fost menționat ca fiind o problemă pentru viitorul depozitului legal. Având în vedere extinderea incredibilă de publicații electronice, legislația privind depozitul legal trebuie reexaminată, în scopul menținerii caracteristicilor originale ale sistemului, criteriul principal fiind cel al exhaustivității.

Conferința directorilor de biblioteci naționale (*Conference of Directors of National Libraries – CDNL*) a subliniat, în mai multe rânduri, necesitatea revizuirii liniilor directoare în scopul adaptării la noile medii de publicare. Resursele de forță intelectuală și exprimare creativă sunt din ce în ce mai mult produse, distribuite, accesate și întreținute în formă digitală. Fără un cadru adecvat juridic, tehnic și instituțional pentru a se asigura protecția patrimoniului digital, acesta este în pericol de a fi pierdut pentru totdeauna. Cu speranța medie de viață a unei pagini web mai mică de 75 de zile, mari cantități din patrimoniul digital

au dispărut deja [2]. Acest risc este recunoscut atât de către comunitatea de cercetare, cât și de către mulți editori.

În anul 2003, țările membre UNESCO au adoptat o Cartă privind conservarea patrimoniului digital [3]. Carta prevede, printre altele:

„Statele membre au nevoie de un cadru juridic și instituțional adecvat pentru a asigura protecția patrimoniului digital. Ca element cheie al politicii naționale de conservare, legislația referitoare la depozitul legal / voluntar în biblioteci, arhive, muzee și alte depozite publice ar trebui să înglobeze moștenirea digitală. Accesul la documentele digitale de patrimoniu depuse, în limite rezonabile, ar trebui să fie asigurat, fără a aduce prejudicii exploatării normale a acestora [4]”.

„Patrimoniul digital este în mod inerent nelimitat de timp, spațiu geografic, cultură sau format. Acesta reprezintă o cultură specifică, accesibilă oricărei persoane. Minoritățile pot vorbi cu majoritățile, ... Patrimoniul digital al tuturor țărilor, comunităților și regiunilor ar trebui conservate și accesibile, astfel asigurându-se, în timp, o reprezentare a tuturor popoarelor, neamurilor, culturilor [5]”.

Depozitul legal pentru publicațiile electronice on-line împiedică crearea așa zisei „gaură neagră digitală” în arhiva de cercetare. Aceasta va asigura păstrarea memoriei secolului XXI.

La Conferința Internațională privind serviciile bibliografice naționale (*International Conference on National Bibliographic Services*), (Copenhaga, 1998), a fost lansată o recomandare specifică în acest sens. Astfel, a urmat un alt studiu, o ediție revizuită și adăugită a lucrării originale a dr. Lunn, cu accent pe documentele electronice oferind orientări utile și actuale pentru dezvoltarea și punerea în aplicare a noii legislații de depozit legal sau revizuirea legislației deja în vigoare.

Este necesar de menționat că aceste sugestii sunt destinate organismelor implicate în elaborarea legislației referitoare la depozitul legal. Nu putem pretinde că ar trebui să existe un model de legislație a depozitului legal, orientările sunt prezentate ca standarde minime, nu ca un set de reguli și norme stricte, și ar trebui adaptate fiecărei țări. Acestea se aplică individual în funcție de nevoile și circumstanțele fiecărei țări.

Aspecte istorice ale depozitului legal

Principiul unui sistem de depozit legal care vizează dezvoltarea și păstrarea unei colecții naționale de material publicat a fost pentru prima dată implementat în anul 1537, atunci când regele François I al Franței a emis „Ordonanța de la Montpellier”, decret regal ce interzicea vânzarea de orice carte fără a fi depus, mai întâi, un exemplar în biblioteca din castelul său.

Obiectivul major al decretului era: „mettre et assembler en notre librairie toutes les œuvres dignes d'être vues qui ont été ou qui seront faites, compilées, amplifiées, corrigées et amendées de notre tems pour avoir recours aux dits livres, si de fortune ils étoient cy après perdus de la mémoire des homes, ou aucunement immués, ou varies de leur vraye et première publication [6]”.

Decretul, cu intenția de a colecta producția, din toate edițiile, de carte cu scopul de a se asigura o posibilitate de referire la lucrarea originală nu a fost respectat cu strictețe, chiar în ciuda caracterului său regal. Dispozițiile referitoare la depozitul legal au fost eliminate odată cu Revoluția Franceză, în numele libertății și au fost repuse în anul 1793 ca o formalitate pentru protecția drepturilor de autor [7].

Belgia a avut un sistem de depozit legal în vigoare încă din anul 1594 [8], dar a fost abolit în 1886 în urma semnării Convenției de la Berna, primul tratat internațional privind drepturile de autor. Depozitul legal a fost eliminat deoarece această Convenție solicita ca nicio formalitate să nu fie atașată drepturilor de autor. În anul 1966, legea depozitului legal a fost reaplicată. În Marea Britanie, mecanismul de depozit legal a fost pus în aplicare în anul 1610, atunci când Sir Thomas Bodley a semnat un acord cu societatea de papetărie prin care aceasta trebuia să remită bibliotecii de la Universitatea Oxford copii gratuite ale tuturor cărților noi, tipărite de către membrii societății. Acest acord a fost confirmat printr-o lege, în anul 1662 [9]. Depozitul legal a intrat în vigoare în Suedia din anul 1661, în Danemarca din 1697, iar în Finlanda din 1702.

Dacă scopul inițial al legislației referitoare la depozitul legal a fost de a dezvolta și păstra colecții „regale” sau „naționale”, de-a lungul timpului aceasta a căpătat alte obiective: a fost folosit ca un instrument de supraveghere, în anumite cazuri, chiar ca mijloc de cenzură. De exemplu, în Franța, în anul 1617 depozitul legal devenise o condiție prealabilă pentru obținerea de privilegii comerciale [10].

În timp ce regele François I a fost cel care a implementat primul un sistem de depozit legal, autoritățile ecleziastice au avut o formă de depozit chiar de la apariția tiparului. Însă obiectivul major al acestui sistem a fost de a controla materialul publicat pentru a se asigura că principiile religioase au fost respectate, deoarece la acel moment în Franța existau conflicte religioase. De asemenea, edictul din 1661 din Suedia declara în mod foarte clar că „este oportun și util ca Majestatea Sa să fie informat cu privire la toate cărțile și scrierile tipărite în regatul său [11]”. Un alt exemplu interesant face referire la anul 1810, atunci când Napoleon a modificat legea depozitului legal francez prin obligația de a depune exemplarele la Ministerul Justiției astfel ca supravegherea presei să fie mai facilă [12]. Trebuie remarcat faptul că în Finlanda, cenzura și supravegherea au fost aspecte care au rămas asociate cu legislația pentru o perioadă de timp destul de lungă. Într-adevăr, Legea presei, la 1919, încă mai declara că, pentru aceste

motive, editorii erau obligați să depună o copie suplimentară celor de depozit legal la Ministerul Justiției. Oficial, acest fapt este încă în vigoare deoarece nu a fost abrogat în anul 1980, atunci când a fost adoptată prezenta lege a Depozitului legal [13]. Și în România, Legea presei din aprilie 1862 a avut ca scop controlul conținutului tipăriturilor și garantarea proprietății literare. În felul acesta, depozitul legal are caracter de cenzură, de dezvoltare a colecțiilor publice de bibliotecă și de garant al proprietății intelectuale [14].

Pe parcursul secolului XVIII, depozitul legal a devenit strâns legat de drepturile de autor, el fiind o formalitate pentru obținerea protecției juridice a dreptului de autor. Totul a început cu Statutul Reginei Ana a Marii Britanii (1665-1714), cunoscută pe scurt ca Legea copyrightului 1709. Statutul a fost prima lege a drepturilor de autor din lume. Titlul său complet era „O lege pentru încurajarea învățării prin oferirea de drepturi autorilor sau cumpărătorilor de copii ale cărților tipărite pentru perioada menționată aici.” (An Act for the Encouragement of Learning, by vesting the Copies of Printed Books in the Authors or purchasers of such Copies, during the Times therein mentioned). Intrarea în vigoare a Legii Reginei Ana, în aprilie 1710, a marcat un moment istoric în dezvoltarea legii drepturilor de autor. Legea prevedea ca nouă copii ale operelor scrise să fie depuse și redistribuite mai multor biblioteci în scopul obținerii protecției drepturilor de autor. În Statele Unite ale Americii, cerința pentru depozit legal a fost pentru prima dată stabilită în anul 1790 ca parte a Legii dreptului de autor pentru „a promova progresul științei și a artelor utile [15]”, iar Franța a implementat dreptul de autor în 1793.

În anul 1886, odată cu implementarea Convenției de la Berna, marea majoritate a țărilor au fost nevoite să își modifice sistemul de depozit legal întrucât aceasta menționa, în mod clar, că beneficiul și exercitarea dreptului la protecția operelor literare și artistice nu sunt supuse niciunei formalități [16], depozitul legal ca cerință obligatorie pentru obținerea protecției drepturilor de autor fiind eliminată.

Cu excepția câtorva țări, cum ar fi Belgia, cele mai multe au menținut depozitul legal ca cerință legală prin intermediul altor mijloace, cum ar fi o lege specifică referitoare la depozitul legal. În anul 1938, Institutul internațional de cooperare intelectuală (*Institut international de coopération intellectuelle*), din Paris, a identificat 52 de țări care au avut un sistem de depozit legal în vigoare printr-o lege, decret, edict, ordin sau regulament; cincizeci de ani mai târziu erau 139 de țări ce dețineau un sistem formal de depozit legal.

Cerințele au evoluat odată cu trecerea anilor și legislațiile referitoare la depozitul legal au tot fost modificate pentru a se adapta noilor medii de publicare pe măsură ce acestea apăreau. Au fost adăugate noi tipuri de documente, cum ar fi materiale audio – video; numărul de exemplare solicitat a tot fost modificat; iar responsabilitatea pentru primirea, înregistrarea și gestionarea colecției de depozit legal a fost transferată de la o instituție la alta. De asemenea,

obiectivele depozitului legal au evoluat de-a lungul anilor. Față de obiectivul inițial de a păstra cărțile pentru generațiile viitoare (stabilit de regele François I), pe parcursul secolului XX au fost adăugate noi obiective, precum: constituirea bibliografiei naționale și accesibilizarea colecției în scopuri de cercetare.

Una dintre cele mai mari provocări pe care depozitul legal trebuie să o înfrunte din cauza complexității incredibile a aspectelor juridice, organizatorice, tehnice și operaționale, este legată de implementarea unui sistem de depozit legal pentru publicațiile electronice. Multe țări și-au reexaminat legislația referitoare la depozitul legal în scopul abordării problemelor provocate de publicațiile electronice: unele sunt deja implicate în înregistrarea, păstrarea și conservarea documentelor electronice on-line la nivel național, chiar dacă, încă, nu există o obligație oficială/legală.

În cadrul întâlnirii anuale a CDNL (Conferința directorilor de bibliotecă naționale), (Puerto Rico, 2011), au fost prezentate rezultatele unui chestionar [17] realizat de British Library, în anul 2010, pe problema depozitului legal electronic. Rezultatele chestionarului sunt încurajatoare: 76% dintre respondenți au confirmat existența cadrului legal pentru publicațiile electronice și implementarea acestuia pentru cel puțin publicațiile off-line; 6% sunt în așteptarea cadrului legislativ; 18 % au răspuns negativ; 35% dintre respondenți susțin că sunt capabili să colecteze materialul on-line ce face obiectul depozitului legal.

Un număr tot mai mare de publicații electronice este accesibil prin intermediul paginii gazdă a bibliotecii naționale din Canada. Biblioteca a negociat acorduri individuale pentru obținerea documentelor pe bază de voluntariat și punerea la dispoziția publicului fără restricții. Olanda dispune de un depozit legal voluntar. Elveția are o schemă mixtă de voluntariat și acorduri de cumpărare. În Germania, Deutsche Bibliothek, colectează documentele on-line prin negocieri individuale cu editorii, deoarece nu există o prevedere legală pentru depunerea documentelor on-line. Însă, în anumite cazuri, precum Danemarca (1997), Finlanda (2000), Franța (1992), Norvegia (1994), publicațiile electronice au fost incluse în mod specific în cadrul legislativ, chiar dacă în cele mai multe cazuri legislația se referă numai la documente off-line.

Cu toate că anumite legi privind constituirea și organizarea depozitului legal includ prevederi referitoare la publicațiile electronice, colectarea sistematică, mecanismele de înregistrare și accesibilizare nu sunt neapărat toate în același loc și nici nu sunt toate operaționale. Datele oferite din țările implicate în această activitate indică faptul că publicațiile electronice off-line (cele disponibile și pe un suport fizic) nu creează probleme majore, în timp ce depozitarea documentelor on-line prezintă provocări substanțiale care vor necesita un mare efort tehnologic și juridic. Depozitul legal de documente electronice dinamice, cum ar fi baze

de date on-line și publicații disponibile doar prin intermediul Internet-ului, ridică probleme serioase privind drepturile de autor, precum și probleme de autentificare și de conservare. După mai mulți ani de cercetare și discuții au urmat câteva proiecte. Un exemplu este proiectul pilot din Olanda cunoscut ca NEDLIB (*Networked European Deposit LIBrary*) care și-a propus rezolvarea aspectelor tehnice ale depozitării publicațiilor electronice și, de asemenea, proiectarea unui sistem pentru managementul publicațiilor electronice: achiziție, încărcare, înregistrare, acces și control, stocare și regăsire. Obiectivul proiectului a fost dezvoltarea de instrumente, de proceduri, de standarde, în vederea implementării unui sistem de depozitare a publicațiilor electronice [18].

Aspecte legale ale depozitului legal

În marea majoritate a țărilor, depozitul legal este o prevedere legislativă ce ține cont de tradițiile și piața editorială a țării. Chiar dacă se optează pentru versiunea voluntară în locul celei legislative în ceea ce privește depozitul legal, este necesar să se asigure că sistemul de depozit voluntar este bazat pe obiective tradiționale, inclusiv acces liber și neîngrădit la documente.

Este de preferat ca sistemul de depozit legal să rămână separat, o lege specifică adoptată la nivel național. Acest fapt va evita situația modificărilor majore în cazul unor decizii administrative simple, fără dezbateri publice.

Depozitul legal ar trebui stabilit la nivel național și perceput ca o responsabilitate națională. Cu toate acestea, nu trebuie să împiedice țările în care puterile legislative sunt împărțite între diferite niveluri ale guvernelor de a avea mai multe sisteme de depozit legal în vigoare. De exemplu, în țările cu structură federală, pot exista mai multe legi referitoare la depozitul legal (de exemplu Australia, Canada, India, Elveția). Acest lucru ar putea avea un impact și asupra editorilor cărora li se va solicita depunerea exemplarelor în mai multe instituții.

Obligația pentru un editor și/sau autor de orice tip de documente să depună într-o instituție națională desemnată prin lege unul sau mai multe exemplare ale documentelor pe care le-au produs este un mecanism legal în general bine tolerat/acceptat chiar și în cazul în care unii încă mai susțin că depozitul legal fără despăgubiri este o formă discriminatorie de impozitare sau confiscare de bunuri private.

Deoarece depozitul legal asigură conservarea patrimoniului național publicat și permite elaborarea bibliografiei naționale, este necesar ca instituția națională desemnată să nu fie dependentă de atribuirea discreționară a fondurilor publice pentru achiziționarea exemplarelor. Aceste obiective vizează accesul la o colecție națională de documente atât pentru cercetătorii din țară, cât și pentru cei din străinătate și ar trebui foarte clar stabilite prin lege,

așa cum este cazul legislațiilor franceze și finlandeze. O delimitare clară a acestor obiective este importantă pentru a evita situațiile în care o instituție națională ar putea decide să acorde prioritate unui obiectiv.

Pentru îndeplinirea obiectivelor unui sistem de depozit legal și a cerințelor unei structuri legislative, înainte de implementarea unei scheme de depozit legal, trebuie examinată cu mare atenție decizia contextului juridic care va favoriza punerea în aplicare a programului. În cazul în care se optează pentru o abordare obligatorie, atunci forma legală va fi determinantă. Aceasta ar putea fi o lege de sine stătătoare, așa cum este în Franța, România, Iran, Letonia, Rusia, Africa de Sud, etc.; poate fi parte a unei alte legi, cum ar fi Legea bibliotecilor (Grecia, China, Japonia, Singapore, Noua Zeelandă), Legea dreptului de autor (Australia, Marea Britanie – din 2003 are Legea depozitului legal –, Irlanda, Siria etc.) sau o lege generală referitoare la biblioteci (Tasmania) [19]. În unele țări, guvernul poate emite decrete sau ordonanțe prin care să ceară depunerea exemplarelor de depozit legal (Coasta de Fildeș, Liban, Filipine). Instrumentul juridic ales depinde de sistemul juridic al țării respective. Dacă o țară decide implementarea unui depozit legal bazat pe voluntariat / acorduri cu editorii (cazul Olandei), toate aspectele importante vor fi acoperite prin termenii acordurilor. Legea este cea care stabilește principiile de bază ale depozitului legal și, de regulă, trebuie însoțită de o metodologie de aplicare prin care se stabilesc detaliile referitoare la categoriile de documente supuse acestei legi, numărul de exemplare, excepțiile de la articolele legii etc.

Pentru a fi eficientă, o lege trebuie să fie executorie și pentru a fi executorie, trebuie să cuprindă sancțiuni în cazul nerespectării obligațiilor. Bazându-se pe bunăvoința editorilor și a producătorilor de documente de a asigura un depozit legal exhaustiv, poate fi riscant și poate necesita o structură administrativă complexă. Cu o structură legală bazată pe sancțiuni, presiunea este plasată asupra deponentului. De obicei, nerespectarea obligației de depunere a documentelor cu titlu de depozit legal constituie contravenție și se sancționează cu amendă contravențională. Amenda ar trebui să fie substanțială, astfel încât să susțină principiile și cerințele depozitului legal, dar în același timp aceasta nu poate fi nerezonabilă, în caz contrar legea poate fi atacată în instanță pe motivul încălcării principiilor de liberă exprimare. În România, de exemplu, nerespectarea obligației de trimitere a documentelor cu titlu de depozit legal se sancționează cu amendă contravențională de la 300 la 3.000 lei pentru persoanele fizice, și de la 500 la 5.000 lei pentru persoanele juridice, în funcție de prețul de vânzare al documentului sau valoarea documentară (conform Art. 19, (1), Legea nr. 111/1995, privind Depozitul legal de documente, republicată în 2007). Însă, trebuie menționat faptul că buna cooperare între instituția responsabilă cu gestionarea depozitului legal și editorii, precum și cu alți producători de documente ce fac obiectul depozitului legal este mult mai dezirabilă și

benefică pentru părțile implicate. Aplicarea sancțiunilor trebuie să fie, într-adevăr, în ultimă instanță.

Este esențial ca furnizorii de documente să fie corect și bine informați cu privire la legislația depozitului legal și să fie convinși de beneficiile pe care le au conformându-se acestei legi: creșterea vizibilității și publicitate pentru documentele publicate; catalogarea standardizată și înregistrarea publicațiilor în beneficiul bibliotecilor, al librăriilor, al editorilor, al cercetătorilor și al publicului larg; control bibliografic mai bun și o garanție pe termen lung a disponibilității documentului publicat (aceasta poate fi utilă pentru deponenți înșiși în cazurile în care exemplarele originale au fost pierdute sau distruse).

Problema ce trebuie abordată separat se referă la protecția dreptului de autor. După cum am menționat anterior, în multe țări colecția de depozit legal a fost, inițial, construită pe baza așa-zisului depozit al dreptului de autor, prin care drepturile de autor nu puteau fi invocate decât dacă exemplarele publicației erau depuse. Deși puține țări au adoptat acest sistem, fie din motive practice fie din motive administrative, înainte de a aplica această abordare, este important să se verifice care dintre cele două instrumente a fost semnat: Convenția de la Berna sau Convenția universală pentru copyright.

Convenția de la Berna prevede ca protecția drepturilor de autor să fie disponibilă fără alte formalități și, prin urmare, depunerea exemplarelor pentru depozitul legal nu este obligatorie. În schimb, Convenția universală pentru copyright poate include prevederi, precum depozitul legal, în legislația referitoare la copyright. Pe de altă parte, depozitul bazat pe protecția dreptului de autor nu permite solicitarea categoriilor de publicații care nu au fost incluse, prin urmare se impune un sistem paralel de achiziție. Din moment ce depozitul legal și legislația drepturilor de autor vizează două obiective diferite: primul referitor la prezervarea și conservarea documentelor pentru posteritate și al doilea la protecția drepturilor de autor, în mod logic nu există niciun motiv pentru care bibliotecile beneficiare de depozit legal ar trebui să aibă o asociere cu drepturile de autor. Cu toate acestea, acest lucru nu trebuie să împiedice o țară să includă prevederile depozitului legal în cadrul legislației referitoare la drepturile de autor. De exemplu, Legea dreptului de autor din SUA stipulează că depozitul legal nu reprezintă o condiție de protecție a drepturilor de autor; în Marea Britanie editorul este obligat în termen de o lună de zile de la data publicării să trimită, pe cheltuială proprie, un exemplar al documentului publicat la British Museum.

Instituțiile naționale beneficiare de depozit legal au o problemă strâns legată de copyright exprimată prin necesitatea de a realiza copii în scopul conservării și / sau pentru utilizarea în viitor care ar putea intra în conflict cu legislația în vigoare referitoare la drepturile de autor. Acest aspect este deosebit de critic în speță în mediile non-print (casetele video Beta și dischetele

de $5 \frac{1}{4}$), atunci când fie fragilitatea suportului, fie uzura echipamentelor pot obliga instituția să reproducă documentul, dar și în cazul documentelor tipărite atunci când problema de conservare ar putea fi rezolvată asigurându-se două copii (una pentru conservare și alta pentru utilizare) deoarece pot exista situații în care exemplarul inițial este deteriorat sau chiar pierdut.

Dar, deoarece legea dreptului de autor oferă autorului dreptul exclusiv de a autoriza reproducerea și diseminarea operei, astfel de activități pot fi efectuate numai de către titularul dreptului, cu excepția cazului în care permisiunea se acordă printr-o licență sau o excepție legislativă. Unele țări precum Australia, Canada, Marea Britanie au prevederi, în legislația drepturilor de autor, care permit bibliotecilor să reproducă operele protejate care au fost pierdute sau deteriorate și nu mai sunt disponibile pe piața de carte; în schimb, nicio țară nu oferă permisiunea, la nivel legislativ, de a face copii de rezervă ale tuturor categoriilor de documente din bibliotecă în scopul anticipării nevoilor de utilizare. Astfel, ar putea exista nevoia revizuirii legislației drepturilor de autor pentru a include o prevedere care să permită copierea documentelor în scopuri clare de conservare sau includerea unei derogări (act ulterior care limitează domeniul de aplicare) care să permită reproducerea unei opere protejate în scopuri de conservare, indiferent de format și în ciuda dispozițiilor unei legi de drept de autor care nu permite acest lucru. Cei mai mulți specialiști ai domeniului sunt de acord că o astfel de clauză ar trebui utilizată cu precauție extremă pentru a nu lăsa impresia de contradicție din partea legiuitorului și că aceasta ar trebui să fie pe baza unei „excepții”.

Atunci când vorbim despre depozitul legal de publicații electronice, problema drepturilor de autor rămâne una critică. Pe măsură ce producătorii de informații / documente sunt tot mai interesați de facilitatea oferită de noile tehnologii pentru accesarea și reproducerea materialelor publicate, aceștia ar putea fi reticenți în ceea ce privește implicarea într-un sistem de depozit legal fără a se asigura că drepturile lor de proprietate intelectuală sunt respectate. Este evident că sunt preocupați de diseminarea necontrolată a documentelor și de înțeles să își dorească să protejeze interesele legitime prin furnizarea de acces limitat. Dar prin limitarea accesului la publicațiile electronice din cadrul depozitului legal se va reduce considerabil accesibilitatea în comparație cu cea a documentelor tradiționale.

Există două probleme majore legate de depozitul legal al documentelor digitale sau electronice legat de copyright: (a) recoltarea documentelor și (b) accesul.

(a) Depozitul legal de publicații electronice necesită reproducerea operelor protejate (excepție sunt documentele off-line, caz în care procedurile de depunere sunt similare cu cele ale documentelor tradiționale, și a cazurilor în care editorii / producătorii de documente digitale depozitează documentele ei înșiși prin trimiterea acestora prin rețea la instituția desemnată cu gestionarea depozitului legal). Deoarece documentele digitale ar putea fi colectate prin

descărcarea de pe server, procesul ridică problema permisiunii de a reproduce o operă protejată. Din nou, legislațiile naționale referitoare la copyright și / sau depozit legal ar trebui să asigure printr-o derogare legislativă reproducerea documentelor în scopul îndeplinirii obiectivului depozitului legal.

(b) Având în vedere că este recunoscut la nivel național și internațional că un deținător de drepturi de autor are dreptul exclusiv de a comunica publicului opera protejată și că cele mai multe publicații electronice sunt realizate cu scopul de a fi „comunicate publicului”, depozitarea unei copii poate necesita o excepție specifică pentru acces la utilizatorii instituției deținătoare de depozit legal.

Printre aspectele importante în planificarea și organizarea depozitului legal, se află limba și stilul de redactare al legii. Deși, în mod evident, tradiția națională și orientările istorice ale țării trebuie să prevaleze, ar putea exista unele considerații aplicabile tuturor. Este imperativ ca limba și stilul de scriere folosite să respecte anumite standarde: legislația referitoare la depozitul legal impune o responsabilitate aplicabilă persoanelor fizice și / sau juridice care au dreptul să cunoască și să înțeleagă ce li se cere. O lege este o formă de comunicare unică și ar trebui să aibă următoarele caracteristici: acuratețe, bine structurat, clar, ușor de citit și concis. Un text de lege va fi interpretat și este important ca intenția legiuitorului să fie identificată rapid și ușor. Regula de bază ce trebuie respectată constă în evitarea ambiguităților și a lipsei de precizie. Legile sunt concepute, de regulă, pentru a conferi drepturi, privilegii sau pentru a impune obligații. Textul legii ar trebui să conțină trei elemente fundamentale: subiectul legii (doar editorii sunt obligați să respecte legea depozitului legal? persoanele fizice care publică lucrări proprii?, toate categoriile de edituri sau numai cele care corespund anumitor criterii clar definite?); instituția responsabilă cu organizarea depozitului legal (unde și câte exemplare se depun); descrierea condițiilor în care se aplică legea (îndeplinirea anumitor criterii specificate).

Un alt aspect extrem de important se referă la proprietatea depozitului legal. Legea trebuie să menționeze, în mod foarte clar, că depozitul legal constituie parte integrantă a patrimoniului național scris și că singurul proprietar este instituția națională responsabilă pentru organizarea, conservarea și gestionarea acestuia.

De cele mai multe ori textul legii este redactat de către un jurist, dar instituția națională beneficiară a depozitului legal trebuie să fie implicată în redactarea legislației referitoare la depozitul legal pentru a se asigura că toate aspectele de interes vor fi incluse.

În același timp, este foarte important ca în procesul de redactare a legislației să se țină cont de posibilitatea existenței unor inadvertențe cu articolele altor legi. (de exemplu:

Legea nr. 111/1995, republicată cu modificările ulterioare, Legea privind depozitul legal de documente din România, la art. 17, (2) menționează că sumele provenite din amenzi constituie venituri extrabugetare și vor fi folosite pentru achiziționarea documentelor. În timp ce Ordonanța Guvernului nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor, cu modificări și completări prin Legea nr. 180/2002, art. 8, pct. 3 menționează că „sumele provenite din amenzi se fac venit la bugetul de stat, cu excepția celor provenite din amenzile aplicate în temeiul hotărârilor autorităților administrației publice locale prevăzute la alin. (2) lit. c) și d), care se fac venit la bugetul local respectiv, precum și a celor pentru care legea prevede altfel. Amenzile aplicate în temeiul unei legi, ordonanțe sau hotărâri ale Guvernului se fac venit la bugetul de stat în cotă de 75%, diferența revenind autorității din care face parte agentul constatat. Această sumă se reține integral ca venituri extrabugetare, cu titlu permanent, și va fi repartizată pentru dotarea cu mijloace specifice activităților din domeniu [20]”.

O altă situație problematică în ceea ce privește colecția depozitului legal de documente se referă la materialele pornografice și literatură „urâtă”, producătorii acestei categorii de „documente” fiind printre cei mai harnici contribuabili la depozitul legal. Aceasta este o problemă importantă întrucât acest tip de literatură există pe suporturi fizice care fac obiectul depozitului legal (cărți, publicații periodice, CD – uri, DVD – uri, etc.). Deși, cele mai multe țări au legi care interzic publicarea, distribuirea și deținerea unor astfel de materiale, totuși ele nu sunt excluse de la obiectivul depozitului legal.

Unul dintre elementele de bază ale acestei idei este faptul că depozitul legal se ocupă de valorile societății chiar dacă acestea variază de la o țară la alta și de la o perioadă la alta. Obiectivul fundamental al depozitului legal este de a constitui o colecție cuprinzătoare de documente publicate pentru a fi conservate și oferite spre consultare generațiilor viitoare de utilizatori în scopuri de cercetare, și să nu permită ca astfel de materiale să pună în pericol valoarea istorică și sociologică a colecției naționale în conformitate cu evoluția standardelor de toleranță. Însă, din punct de vedere strict juridic, cu excepția cazurilor în care legea prevede clar că aceste materiale nu sunt supuse obiectivelor depozitului legal, acestea trebuie depozitate, caz în care depozitarul trebuie să respecte prevederile legale referitoare la accesul la aceste documente.

Natura depozitului legal

Depozitul legal reprezintă obligația legală prin care orice organizație comercială sau publică, precum și orice persoană fizică sau juridică producătoare de orice tip de documente în mai multe exemplare, trebuie să depună exemplarele obligatorii, conform legislației în

vigoare, într-o instituție recunoscută la nivel național. Este important ca legislația să cuprindă toate categoriile de documente publicate, care, în general, sunt documente produse în mai multe exemplare și oferite publicului, indiferent de mijloacele de transmitere, cu scopul de a le diferenția de cele de arhivă, care sunt fie documente guvernamentale, fie personale, de obicei, exemplare unice, care nu sunt disponibile pentru distribuire publică. Distribuție publică ar putea însemna și „ecranizare / punere în scenă”: un program radio sau de televiziune este considerat „publicat”, în scopul respectării prevederilor legale referitoare la depozitul legal, doar atunci când a fost difuzat. În ceea ce privește publicațiile electronice, ar trebui remarcat faptul că „un exemplar”, cum ar fi o bază de date stocată pe un server, ar putea face obiectul cerinței de depozit legal, întrucât aceasta este pusă la dispoziția publicului prin intermediul unei tehnologii care permite vizualizarea documentului.

Cele mai multe țări se bazează pe un instrument juridic, în scopul colectării documentelor pentru depozitul legal național, cu excepția Olandei, Elveției, Oman etc. cazuri în care colecția de depozit legal a fost constituită prin acorduri voluntare între biblioteca națională (*Koninklijke Bibliotheek*) și editori. La nivel internațional, depozitul legal este obligatoriu 86 %, iar 14 % este pe bază de voluntariat [21]. În țările cu un sistem reglementat de depozit legal, materialele publicate, adesea descrise ca fiind unități bibliografice (publicații periodice, cărți, ziare, microfilme, partituri, hărți, broșuri, pliante etc.), constituie baza de colectare a depozitului legal național. Multe alte țări precum Canada, Danemarca, Franța, Japonia, Norvegia și Africa de Sud au inclus și materialele audio-video (înregistrări sonore, filme, documente video, jocuri de calculator etc.). Responsabilitatea pentru colectarea documentelor audio-video în scopul respectării obiectivelor depozitului legal se regăsește în diverse instituții: biblioteca națională, arhiva națională, arhiva națională de film, arhiva televiziunii naționale, colecții regionale specializate, etc.

Câteva țări au inclus, deja, publicațiile electronice în legislația lor de depozit legal, deși fiecare a făcut acest lucru în mod diferit. În marea majoritate a țărilor se aplică aceleași reguli și condiții atât publicațiilor pe suport fizic tradițional, cât și publicațiilor în format electronic. Singura diferență este în procedura de colectare a unităților bibliografice: documentele off-line trebuie depuse în format fizic în timp ce documentele on-line sunt colectate direct de pe serverul producătorului / difuzorului. Un bun exemplu în acest sens este Legea depozitului legal din Letonia care prevede ca publicațiile on-line accesibile gratuit să fie preluate și arhivate în mod automat de către biblioteca națională, în schimb editorii de publicații on-line cu acces restricționat trebuie să ofere acces bibliotecii cu scopul de a realiza o copie a publicației.

În unele cazuri, documentele electronice nu fac obiectul depozitării. De exemplu, în China, editurilor de publicații electronice li se cere depunerea doar a unei mostre de media

off-line. În Japonia există prevederi legale pentru documentele publicate în format electronic cu distincție clară între materialele on-line și cele off-line. Documentele on-line nu fac obiectul depozitului legal, dar există o prevedere ce stipulează că o parte a acestor materiale, cum ar fi resursele Internet ale guvernului național și agențiilor administrative independente, poate fi colectată și înregistrată pentru utilizare în conformitate cu Legea depozitului național. În Noua Zeelandă, sistemul de depozit legal nu se aplică documentelor de pe Internet care sunt definite ca documente publice pe Internet fie că sunt, fie că nu sunt cu acces restricționat și aceasta include o parte sau în totalitate site-ul web. Cu toate acestea, depozitul legal se aplică documentelor electronice disponibile în format off-line [22].

De cele mai multe ori, instituția națională autorizată să exercite funcția de agenție națională pentru depozit legal este biblioteca națională a țării (China, Estonia, Franța, Kuweit, Lituania, Marea Britanie). Însă, sunt cazuri când aceasta poate fi, de asemenea, biblioteca parlamentară (Israel, Japonia, SUA), arhivele naționale (Bahamas, Senegal, Antigua), una dintre principalele biblioteci publice (Ciad, Ghana, Hong Kong), Camera Cărții (Moldova) sau, în câteva cazuri, una dintre bibliotecile universitare principale (Liberia).

Rolul unui sistem de depozit legal este de a asigura dezvoltarea colecției naționale de documente publicate în diverse formate. Acesta ar trebui să sprijine, de asemenea, elaborarea și publicarea bibliografiei naționale în scopul asigurării unui control bibliografic și în cele din urmă, garanții juridice eficiente referitoare la legislația de depozit legal pentru cetățeni și cercetători din țară și din străinătate, accesul la o colecție de cercetare.

Controlul bibliografic și accesibilitatea colecției sunt două angajamente la nivel internațional inițiate de IFLA / UNESCO, și anume UBC (Universal Bibliographic Control / Controlul bibliografic universal – un program pe termen lung pentru dezvoltarea sistemului universal de control și schimb de informații bibliografice) și UAP (Universal Availability of Publications / Disponibilitatea universală a publicațiilor – un program prin care o țară se asigură că cel puțin o copie – un exemplar – a tot ceea ce a fost publicat este păstrată și poate fi pusă la dispoziție prin intermediul metodei de împrumut sau copii), la care toate țările sunt invitate să adere.

Organizarea și dezvoltarea depozitului legal național, în sensul cel mai larg, trebuie să se bazeze pe un cadru legislativ, în acest fel asigurându-se că toți editorii și producătorii de documente se vor conforma. În plus, pentru a fi asumată cu responsabilitate de către deponenți, legislația trebuie să fie executorie. În timp ce se impune dezvoltarea depozitului legal pe bază juridică, este necesar ca editorii să se implice, convinși fiind că, în cele din urmă, este în avantajul lor să trimită sistematic exemplare ale documentelor publicate la o instituție națională care va înregistra și păstra producția lor pentru generațiile viitoare.

Depozitul legal servește un interes național clar de politică publică prin primirea, înregistrarea și conservarea patrimoniului unei națiuni. O astfel de colecție națională este, fără îndoială, una dintre componentele majore ale politicii culturale a unei țări și ar trebui, de asemenea, considerată ca fundament al unei politici naționale a libertății de exprimare și acces la informații.

Legea este suma tuturor regulilor aplicabile care reglementează relațiile dintre persoane (drept privat), relațiile de stat cu persoane fizice (drept public), precum și relațiile dintre state (drept internațional). Scopul legislației este de a organiza viața politică și socială a unei societăți, în scopul de a asigura dezvoltarea ordonată. Prin urmare, un act este o formă de lege scrisă care exprimă în mod oficial voința statului pe un domeniu specific, cum ar fi în cazul nostru un sistem de depozit legal. Cel mai important aspect al unei legi este faptul că aceasta este executorie, și, prin urmare, statul poate folosi puterea constituțională pentru a forța membrii societății, persoane fizice sau juridice, să se conformeze acesteia.

Obiectul depozitului legal

Depozitul legal reprezintă fondul intangibil al patrimoniului cultural național mobil și are ca misiune colectarea producției naționale editoriale.

În general, orice categorie de document de bibliotecă / unitate bibliografică (unitate independentă de depozitare, document individual care poate constitui obiectul unei descrieri bibliografice), considerat diferit de documentele de arhivă, trebuie să facă obiectul depozitului legal atâta timp cât este pus la dispoziția publicului și produs în mai multe exemplare, indiferent dacă este destinat unei difuzări comerciale sau gratuite. Depozitul legal se aplică tuturor tipurilor de documente tipărite (cărți, publicații seriale, broșuri, hărți, partituri muzicale, teze de doctorat, documente numismatice, etc.), documentelor audio-video (discuri, casete audio și video, kit-uri multimedia); documentelor pe suport tip diafilm, diapozitiv, microfilm și publicațiilor electronice (dischete, CD-ROM-uri, documente online, etc.). În accepțiune largă, document este orice bază de cunoaștere fixată material, înregistrată sau susceptibilă de a fi utilizată pentru consultare sau / și studiu; sau „Text scris sau tipărit, inscripție sau altă mărturie servind la cunoașterea unui fapt real actual sau din trecut [23]”. Diversitatea tipologiei documentare a determinat și apariția altor definiții, în funcție de sfera de interes a diferitelor domenii de activitate. Astfel, din punctul de vedere al biblioteconomiei, documentul este definit ca „orice informație tipărită sau netipărită care poate fi catalogată și indexată [24]” sau „informație înregistrată care poate fi tratată ca o unitate într-un flux documentar, indiferent de forma sa materială și de caracteristicile acesteia

[25]”. Prin urmare, documentul este orice unitate constituită dintr-un purtător de informații, informațiile înregistrate pe acesta și semnificația lor.

Tipologia documentară

Documente tipărite

a) Cărți

Ca obiect original al depozitului legal, cărțile sunt incluse în legislația referitoare la organizarea și funcționarea depozitului legal în toate țările. Definiția standard oferită de SR ISO 2789 este „document tipărit, neserial, format prin asamblarea foilor [26]”. Altfel spus, cartea este publicația neperiodică, cu un conținut în general unitar, formată din mai multe coli de tipar broșate, introduse într-un înveliș protector și care constituie o unitate de înregistrare într-o bibliotecă. Este important să se definească foarte clar ceea ce este considerat ca fiind carte. Atunci când vorbim despre carte ca obiect al depozitului legal, criteriile de luat în considerare se referă la numărul de pagini. Belgia, de exemplu, exclude publicațiile ce cuprind mai puțin de 5 (cinci) pagini. De asemenea, documentele care sunt produse într-un tiraj foarte mic și / sau nu sunt destinate publicului larg, ar putea face excepție de la reglementările legii depozitului legal. În Canada, de exemplu, cărțile publicate într-un număr mai mic de trei (3) exemplare nu constituie obiectul legii. Documentele cu valoare bibliografică redusă, cărțile de colorat pentru copii, liste de prețuri, cataloage publicitare, mercantilaj etc. nu ar trebui supuse legii depozitului legal. Cu toate acestea, trebuie ținut cont de faptul că o infrastructură adecvată este absolut necesară pentru realizarea bibliografiei naționale.

Totuși, legislația în vigoare trebuie să specifice în mod foarte clar că variațiile de conținut, limbă și / sau format (reeditățile, edițiile corectate, extinse sau prescurtate) ale aceleiași publicații constituie clar obiectul depozitului legal. Evident că edițiile cu un conținut nou sunt tratate ca lucrări noi, traducerile în diferite limbi sunt considerate publicații noi și separate, reeditarea cu un alt format – toate aceste modificări pe care le suportă o carte o fac să constituie obiectul depozitului legal. În cazul în care este prevăzută depunerea a două exemplare, se poate preciza că, dacă este vorba de o ediție de lux, se va depune doar un exemplar. Legea trebuie să fie explicită cu privire la orice condiție specială legată de aceste aspecte.

Odată cu explozia informațională, apariția Internet-ului și a publicării electronice, multe din informațiile noi nu mai sunt tipărite în formate tradiționale, ci puse la dispoziție online, printr-o bibliotecă digitală virtuală, pe CD-ROM sau în formă de cărți electronice virtuale. Aceasta a mărit gradul de complexitate la adresa documentelor ce pot face obiectul depozitului legal.

Monografiile în format electronic sunt o realitate, iar legislațiile referitoare la protejarea și conservarea patrimoniului național scris trebuie să se asigure prin dispoziții adecvate că acest nou media va fi păstrat pentru generațiile viitoare. Desigur, cele mai multe titluri se găsesc în format tradițional, însă deja există titluri disponibile doar în format electronic.

Una dintre problemele majore constă în rezolvarea modului în care aceste documente vor fi accesate. Pentru documentele off-line procedura de depozitare este asemănătoare celor tradiționale. În ceea ce privește documentele on-line, acestea vor fi trimise fie în mod direct de către producător, fie descărcate de către instituția responsabilă pentru depozitul legal. Dar, așa cum am menționat anterior, acest mod de acces la documente ridică întrebări serioase privind drepturile de autor, numărul de utilizatori simultani, editarea la cerere. Unii specialiști consideră că atunci când un astfel de document este pus la dispoziția publicului larg trebuie considerat ca fiind „publicat”, iar legislația ar trebui să reflecte acest lucru. Din punct de vedere tehnologic, aceasta ar putea însemna că baza de date de publicații electronice trebuie depusă la agenția națională responsabilă cu organizarea depozitului legal sau descărcată direct de pe serverul editorului / producătorului și actualizată permanent pe măsură ce apar noi titluri. Și iarăși apare o întrebare foarte interesantă: este posibilă, în acest caz, comandarea unei cărți electronice din colecția națională? Legea drepturilor de autor, cu siguranță, consideră o astfel de activitate ca fiind o încălcare. Dacă bazele de date de cărți electronice sunt depozitate și actualizate în scopul conservării, atunci accesul la astfel de baze de date trebuie analizat cu atenție în concordanță cu prevederile copyright-ului. Acest lucru este necesar pentru a se asigura respectarea Convenției de la Berna, care interzice introducerea în legea națională a drepturilor de autor a unor excepții care intră în conflict cu exploatarea normală a operei sau aduce prejudicii interesului autorului.

b) Publicații seriale

Publicațiile seriale constituie cea mai mare parte din colecția unei biblioteci. Numărul de titluri noi, publicate anual, este impresionant. Colecțiile de seriale sunt o sursă neprețuită de cercetare, atât din punct de vedere istoric, cât și din punctul de vedere al informațiilor de ultimă oră. Depozitul legal al publicațiilor seriale constituie o componentă importantă a oricărui sistem de depozit legal. Definiția standard oferită de SR ISO 2789 este „document tipărit sau nu, care apare în fascicule succesive, înlănțuindu-se în general numeric sau cronologic, pe o perioadă care nu este limitată dinainte, indiferent de periodicitatea acestuia [27]”. Publicațiile seriale cuprind toate tipurile de documente emise periodic: reviste, ziare, rapoarte anuale, monitoare oficiale, buletine informative, lucrări ale manifestărilor științifice / culturale, foi volante, anuare etc.

Pentru ca o instituție responsabilă cu organizarea depozitului legal să poată construi o colecție cuprinzătoare de publicații seriale, legea trebuie să solicite clar ca fiecare exemplar

al unui titlu să fie depus. O astfel de cerință, bineînțeles, este legată de existența unei instituții eficiente, cu personal suficient, bine pregătit și spațiu pentru depozitarea, păstrarea în condiții adecvate a publicațiilor și preservarea pentru generațiile viitoare. În acest sens se impune aplicarea unui sistem susținut pentru asigurarea că toate exemplarele sunt depuse, pe măsură ce apar noi publicații. Exhaustivitatea colecției este un concept ideal, dar acest lucru nu trebuie să împiedice identificarea materialelor considerate efemere deși este destul de dificil și periculos să se decidă în avans asupra valorii de cercetare (contemporane sau istorice) a unui element.

O serie de întrebări, încă, sunt fără răspuns. De exemplu, toate rapoartele anuale ale companiilor, organizațiilor comerciale care, în principal, conțin date financiare trebuie să constituie obiectul depozitului legal? buletinele informative care cuprind informații cu caracter efemer? foile volante?, Răspunsul depinde de politica fiecărei țări, nu există standarde în acest sens. Legislația franceză, spre exemplu, chiar dacă este favorabilă incluziunii, *Bibliothèque nationale* (BNF) nu colectează materialele publicitare și foile volante. O soluție de compromis poate fi găsită prin solicitarea exclusiv a primului număr în scopul includerii în bibliografia națională (metodă aplicată în Canada pentru mai multe ziare tipărite). Unele publicații seriale în format electronic sunt identice cu documentul pe suport tradițional, altele există doar în format electronic. Prima întrebare este dacă aceste versiuni fac obiectul depozitului legal, iar răspunsul depinde de politica fiecărei țări, de legislația în vigoare; nu există standarde. În cazul în care obiectul depozitului legal a fost limitat doar la documentele tipărite, atunci, în mod evident, legislația trebuie modificată.

Fenomenul revistelor electronice, întâlnit tot mai des, nu trebuie ignorat. Un element important se referă la suportul fizic: off-line (CD-ROM, dischetă etc.) – caz în care includerea în depozitul legal nu ar trebui să creeze dificultăți deoarece procedurile sunt asemănătoare publicațiilor tradiționale; în timp ce publicațiile disponibile doar on-line aduc numeroase probleme de natură tehnică / tehnologică: compatibilitatea sistemelor pentru protocoalele de acces, stații de lucru pentru acces la documente, accesibilizarea și numărul de utilizatori simultani etc. Este normal ca editorii / producătorii să dorească să își protejeze investițiile având în vedere componenta economică: noile tehnologii de informare și publicare necesită investiții mari. Dar misiunea instituției de a asigura acces la colecția sa tuturor utilizatorilor, nu poate fi ignorată. Un cetățean care dorește să acceseze colecția națională de publicații seriale în scop de cercetare ar trebui să fie în măsură să facă acest lucru fără a fi nevoit să plătească. Principiul accesului liber nu trebuie încălcat nici în mediul electronic, nici în cel al publicațiilor tradiționale.

c) Pamflete și extrase

Enorma cantitate de astfel de documente ar putea deveni cu ușurință un coșmar pentru

instituția organizatoare a depozitului legal. Pamfletele reprezintă o categorie de documente ce ar trebui depozitate indiferent de numărul de pagini. Belgia, însă, exclude din depozitul legal publicațiile cu un număr mai mic de cinci (5) pagini, Canada, însă, nu a stabilit niciun criteriu al numărului de pagini. Extrasele – articol sau studiu scos dintr-o revistă, dintr-un volum omagial sau din altă publicație colectivă și machetat separat sub formă de broșură [28] sau mai nou, documentele off-print, definite ca articol publicat într-un periodic sau capitol dintr-o carte tipărită, reprodus din publicația originală într-un tiraj suplimentar sub formă de unitate tipografică independentă însă cu trimitere la publicația din care face parte, nu ar trebui să facă obiectul depozitului legal deoarece au fost depuse prin publicația gazdă. Doar unele considerații ar putea fi acordate publicațiilor off-print și anume cele care au fost repaginate și emise pentru distribuirea publică. Biblioteca Națională a României, conform articolelor Legii nr. 111/1995, primește de la producători șapte (7) exemplare din extrasele din publicații seriale.

d) Partituri muzicale

Muzica tipărită este o parte importantă a patrimoniului unei națiuni și ar trebui sistematic colectată și conservată în depozitul legal. Datorită naturii sale, muzica tipărită definită ca text al unei compoziții muzicale cuprinzând toate părțile ei vocale sau instrumentale, dispuse astfel pe portativ încât să poată fi urmărite concomitent [29] sau document al cărui conținut principal îl constituie reprezentarea muzicii, în general sub formă de note [30], trebuie considerată/e un tip separat de document. Documentele din această categorie primesc cod ISMN care reprezintă un cod internațional standardizat de identificare a publicațiilor muzicale tipărite, definit prin SR ISO 10957 și este un cod unic de identificare al publicațiilor muzicale tipărite, destinate vânzării, stocării și difuzării. Conform legislației în vigoare, Legea nr. 111/1995, cu modificările și completările ulterioare în 2007, partiturile muzicale se trimit la Biblioteca Națională a României în trei (3) exemplare.

e) Documente iconografice

Materialele cu caracter iconografic, cum ar fi postere, cărți poștale, gravuri etc. reprezintă un instrument de cercetare valoros. Unele țări, precum Franța, includ această categorie de publicații în cerințele depozitului legal. Este important să nu uităm că prevederile depozitului legal cuprind doar documente realizate în mai multe copii și puse la dispoziția publicului și nu ia în considerare materialele de arhivă (exemplare unice, de natură personală sau privată, distribuție restrânsă). În acest caz, distincția trebuie făcută foarte clar deoarece documentele iconografice includ, adesea, materiale de arhivă.

f) Publicații oficiale

Această categorie de publicații este parte a sistemului de depozit legal în marea majoritate a țărilor chiar dacă nu fac parte întotdeauna din legislația generală referitoare la depozitul legal. În funcție de natura statului (centralizat sau descentralizat), în situația în care publicarea se face de către guvern, o agenție guvernamentală sau de către edituri comerciale în numele guvernului, ar putea exista nevoia emiterii unui instrument juridic pentru includerea acestui tip de publicații în sistemul de depozit legal.

În timp ce foarte multe țări includ publicațiile guvernamentale în legea depozitului legal, există câteva (Polonia, SUA) care au alte legi care acoperă depozitul legal al publicațiilor oficiale. Există și situații în care guvernul central nu poate impune cerințe legislative asupra sistemului federal de guvernare în vigoare, publicațiile oficiale fiind expediate către depozitul legal prin acorduri administrative bazate pe bunăvoința părților (în Canada publicațiile teritoriale sunt trimise la biblioteca națională printr-o varietate de aranjamente administrative).

În multe țări, guvernul este cel mai prolific editor din punctul de vedere al numărului de titluri și al varietății materialului editat: monografiile pe diverse subiecte, publicații periodice de toate categoriile, documente audio-vizuale, hărți, broșuri etc., chiar lider în publicarea de documente electronice, în principal rapoarte statistice. Neincluderea acestei categorii de publicații în schema depozitului legal ar priva patrimoniul cultural al națiunii de o componentă importantă.

j) Hărți

Plecând de la principiul bine întemeiat că depozitul legal trebuie să includă toate materialele de cercetare posibile și de interes bibliografic pentru prezent și viitor, fără îndoială, hărțile (globulare, plane, în relief etc.) trebuie incluse în colecțiile fondului DL. Cu toate acestea, nu toate țările colectează, înregistrează și asigură conservarea în mod sistematic a acestor documente. Întrucât cele mai multe țări includ hărțile publicate în format de carte, atlas, un număr limitat de țări colectează hărți separate. Înregistrarea și conservarea hărților în cadrul unui sistem de depozit legal necesită cunoștințe de specialitate; valoarea lor de cercetare este de necontestat și sunt parte a patrimoniului unei națiuni.

Cele mai multe probleme de depozit legal privind această categorie de documente se referă la sfera tehnologiilor noi, aspectele cartografice fiind similare celor referitoare la bazele de date digitale și publicații electronice. Software-ul GIS (*Geographic Information System*), un program care îmbină cartografierea automată și capacitățile de gestionare a bazei de date cu scopul de a oferi utilizatorilor informații personalizate, ridică probleme de ordin juridic în raport cu depozitul legal. Deoarece utilizatorii au posibilitatea să își dezvolte propriile hărți

folosind datele stocate pe un server, se pune problema deciderii dacă astfel de informații pot constitui obiectul depozitului legal.

Spunem acest lucru în primul rând pentru că asemenea publicații sunt produse realizate la „cerere”: în timp ce o carte există deja pe un server și constituie o entitate intelectuală, o hartă nu există până la colectarea individuală a datelor și realizarea acesteia cu un software adecvat.

În al doilea rând, harta este produsă într-un număr foarte restrâns de exemplare, de cele mai multe ori un singur exemplar, pentru uz personal și nu pentru distribuire publică.

Și, totuși, în cazul în care o asemenea bază de date nu se păstrează într-o instituție națională cu drept de depozit legal, vor fi pierdute date importante și poate de neînlocuit, astfel nu va exista o arhivă retrospectivă a hărților digitale. Dar și în acest caz, ca și în cazul altor categorii de publicații, timpul este problema majoră: există riscul ca informații prețioase să se piardă pentru totdeauna.

În principiu, bazele de date și nu produsele pentru uz personal derivate ale acestora trebuie să facă obiectul depozitului legal. În același timp, bazele de date brute (neorganizate / nestructurate) nu ar trebui să fie obiectul depozitului legal.

Alte categorii de documente

Achiziționarea tuturor documentelor tipărite este un proces extrem de complex, aproape necontrolat și imposibil. Orice document tipărit poate avea o valoare contemporană și / sau istorică. Prin urmare este important ca încă de la un stadiu incipient să se definească în mod corespunzător categoriile de documente ce urmează a fi depozitate și evaluate consecințele practice ale acestei decizii. Patria depozitului legal, Franța, are o gamă foarte largă de categorii documentare ce fac obiectul depozitului legal, inclusiv gravuri, cărți poștale, postere, planuri, partituri muzicale, hărți și fotografii și o listă extrem de limitată de excepții. Pe de altă parte, Canada, care are cea mai extinsă definiție a termenului „carte”, are o listă cu cel puțin 26 de excepții.

Deciziile referitoare la nivelul de amploare al organizării depozitului legal trebuie luate în concordanță cu diverse alte considerații, precum: personalul angajat, spațiul de depozitare, bugetul disponibil etc. Ideea de bază este că fiecare țară trebuie să își asume responsabilitatea definițiilor stabilite conform legii depozitului legal.

Documente netipărite

Această tipologie documentară constituie o categorie aparte care capătă tot mai multă importanță în colecțiile unei biblioteci și prezintă probleme specifice, în principal, legate de

faptul că fiecare mediu / suport solicită condiții speciale (documentele microforme, Braille, pe dischetă, CD-ROM, on-line, documente multimedia etc.).

a) Documente microformate

Conform SR ISO 2789 microformatul este „termenul generic desemnând orice suport, în mod obișnuit film, conținând microimagini”. De regulă, documentul microformat necesită un grad de mărire atunci când este utilizat. Realizarea microformatelor este definită ca producerea unui original din care pot fi făcute mai multe copii și oferite publicului. Micropublicațiile sunt, de regulă, reeditări ale lucrărilor deja publicate, dar pot fi și lucrări originale publicate exclusiv în microformat. Edițiile microformate trebuie supuse reglementărilor depozitului legal, așa cum sunt cărțile tipărite și care variază în formă, dar nu și în conținut. Microformatele originale, de asemenea, sunt obiectul depozitului legal la fel ca orice altă lucrare originală. Legea ar trebui să cuprindă toate specificațiile tehnice necesare pentru depozitarea acestui tip de documente și definirea clară că microformatele pot include cărți, filme, fișe etc.

b) Documente audio-vizuale

Această categorie de documente reprezintă informații sub formă de înregistrări sonore și vizuale de care se ia cunoștință auditiv și prin reproducerea imaginilor. Separate sau combinate, acestea ar trebui colectate, înregistrate, conservate și puse la dispoziția publicului în scop de cercetare ca parte integrantă a patrimoniului cultural național. Este important ca prin intermediul legii referitoare la depozitul legal să se facă distincția clară a documentelor de arhivă care includ, de regulă, documente originale ce nu sunt disponibile pentru publicul larg și mai degrabă sunt de natură privată / personală, cum ar fi fotografiile. Materialele de difuzare, atât radio cât și televiziune, ar trebui, de asemenea, să facă obiectul depozitului legal. Destinat recepționării publicului larg, materialele de difuzare nu mai este considerat material de arhivă, ci mai curând o categorie de documente ce intră sub incidența legii depozitului legal. Într-un Raport al Grupului de lucru privind depozitul legal în Marea Britanie, se menționează „... nu există nici o logică în excluderea din sistemul de depozit legal al producției de televiziune; omiterea acestora contrazice atât scopul și obiectivul depozitului legal, cât și amenință crearea unui imens vid / decalaj în procesul de întreținere a unei arhive naționale de audio-vizual. Unii ar putea argumenta că producția audio-video a devenit parte vitală a patrimoniului în mișcare în termenii culturii contemporane. Televiziunea și radioul, în orice caz, nu sunt medii străine, pur și simplu sunt alte mijloace de publicare a imaginilor în mișcare [31]”.

Documentele audio-vizuale diferă de publicațiile tradiționale în principal din cauza necesității utilizării echipamentelor specifice pentru a avea acces la informația înregistrată, dar

și din cauza sensibilității suportului de informații și a echipamentelor în raport cu evoluțiile tehnologice. Chiar dacă documentele electronice prezintă probleme importante, materialele audio-vizuale poartă un caracter și mai critic din cauza numeroaselor formate implicate în vizualizarea lor: discuri, CD-ROM-uri, DVD-ROM-uri, casete, diapozitive, filme, casete video, discuri video, kit-uri multimedia, casetele video Beta / VHS, casetele cu opt benzi etc.

Datorită unei game variate de formate și problemelor specifice de conservare, legislația depozitului legal ar trebui să definească în mod foarte clar ce categorii de documente audio-video vor fi supuse obiectivului depozitului legal, precum și o listă cu tipurile de documente considerate excepții de la articolul legii.

Ca și în cazul publicațiilor tip carte, toate formatele audio-video ar trebui depuse. De exemplu, dacă un document tip audio-video este înregistrat în format CD și pe casetă, atunci ambele formate trebuie depuse conform legii depozitului legal. Nu există o abordare comună la nivel internațional în ceea ce privește materialul audio-vizual în raport cu reglementările depozitului legal. Legislația din Franța acoperă toate categoriile de documente audio-video, inclusiv programe radio și de televiziune create și / sau difuzate pe teritoriul țării; cea din Danemarca se referă doar la înregistrările sonore (muzică și radio), filme și jocuri video, fotografii, Braille și publicații cu conținut combinat. Canada are un aranjament destul de neobișnuit pentru înregistrările sonore: excluse de la reglementările depozitului legal sunt doar înregistrările produse și distribuite pe teritoriul țării dar care nu au conținut canadian sau nu reprezintă o contribuție majoră, cum ar fi un compozitor, artist, dirijor, narator, interpret, scriitor sau producător.

Este recomandat ca „documentul audio-video ce face obiectul depozitului legal să fie depus de către producător, editor sau distribuitor cu sediul sau reședința în țară, indiferent de acordul de co-producție cu un producător extern [32]”.

La fel ca și în cazul tuturor documentelor de bibliotecă, există probleme majore legate de copierea în scopuri de conservare, dar acestea sunt și mai accentuate atunci când vine vorba de documentele audio-video. După cum am menționat anterior, documentele audio-video sunt fragile și au nevoie de un tratament special pentru conservarea pe termen lung, inclusiv atunci când este cazul transferării de pe un suport pe altul. Trebuie luat în considerare următorul aspect: dacă un cercetător poate avea acces la colecția depozitului legal și are posibilitatea copierii materialului pentru uz personal în scop de cercetare, respectând și legislația drepturilor de autor.

Mediul digital transformă destul de mult accesul la documentele audio-video, ridicând noi probleme de ordin tehnic, organizațional și legislativ referitoare la depozitul legal. Un exemplu relevant în acest sens îl constituie publicațiile multimedia în rețea, care pot fi prezentate

sub diverse formate: text, sunet, imagini, muzică, imagini în mișcare etc. Fiecare element separat, precum și documentul multimedia ca întreg poate fi protejat. În scopul colectării unor astfel de lucrări, o instituție națională de depozit legal trebuie să le acceseze, iar pentru a le accesa, ar putea avea nevoie să le reproducă. Pentru copierea unei lucrări protejate e nevoie de acordul proprietarului, obținut printr-un acord al ambelor părți sau printr-o derogare legislativă.

Un alt aspect problematic este generat de sistemele care codifică muzica și permit ca aceste documente să fie trimise prin Internet. În prezent, înregistrările muzicale pot fi puse la dispoziție într-un format standard sau pe Internet. În ceea ce privește publicațiile electronice, legislația referitoare la depozitul legal ar trebui să includă dispoziții care să stipuleze clar că astfel de documente fac obiectul depozitului legal și, prin urmare, aspectele privitoare la reproducerea acestora trebuie tratate în concordanță cu drepturile de autor. Descentralizarea depozitului legal al documentelor audio-video trebuie examinată cu mare atenție. Există țări care implică mai mult de o instituție națională în activitățile de depozitare a materialelor audio-video. Diversitatea formatelor și cantitatea în continuă creștere a acestor documente, care urmează a fi depozitate și păstrate, alături de alte probleme complexe (organizatorice, tehnice și juridice), necesită personal specializat, echipamente și facilități fizice. Documentele vor fi colectate pe baza unei legislații unice de depozit legal, dar cu aplicare descentralizată. În Franța, *Centre national de la cinématographie* și *L'Institut national de l'audiovisuel* sunt implicate în procesul de colectare a documentelor audio-vizuale, în timp ce biblioteca națională este responsabilă doar cu documentele tipărite. Pentru obținerea rezultatelor eficiente într-o astfel de organizare sunt necesare îndeplinirea a două condiții de bază: comunicare și cooperare.

c) Alte categorii de documente netipărite

Unele țări solicită depunerea în colecțiile depozitului legal a medaliilor, monedelor, bancnotelor, timbrelor etc. În general, depozitul legal este asociat documentelor de bibliotecă și instituția responsabilă cu organizarea și funcționarea depozitului legal se presupune a fi o bibliotecă. Obiectivul depozitului legal nu ar trebui confundat cu cel al arhivelor sau muzeelor.

De regulă, o lege referitoare la depozitul legal poate include orice tipologie documentară, atâta timp cât țara care emite legea dorește să colecteze și să păstreze documentele.

Note

¹ <http://archive.ifla.org/VII/s1/gnl/legaldep1.htm> [on line]. [Accesat la 31.08.2012].

² http://www.cdnl.info/2012/pdf/Annual%20Meeting/Towards_an_advocacy.DOC [on line]. [Accesat la 19.09.2012].

- ³ http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=17721&URL_DO=DO_PRINTPAGE&URL_SECTI ON=201.html [on line]. [Accesat la 19.09.2012].
- ⁴ *Idem.*
- ⁵ *Idem.*
- ⁶ FOURNIER, C. Le dépôt légal. (1993) 39:2. În: *Documentation et bibliothèques*, 96.
- ⁷ BROCK, Josef. Le dépôt légal, hier et aujourd'hui. 1977:3. În: *IFLA Journal*, 62.
- ⁸ <http://besser.tsoa.nyu.edu/howard/Talks/legal-deposit.pdf> [on line]. [Accesat la 21.09.2012].
- ⁹ BELL, Richard. *Legal deposit in Britain (Part 1)* (1977) 8:1 *Law Librarian*, 5.
- ¹⁰ CREWS, Kenneth. *Legal deposit in four countries: laws and library services* (1988) 80. În: *Law Library Journal*, p.551-576.
- ¹¹ *Ibid. at 553.*
- ¹² *Ibid.*
- ¹³ <http://www.kansalliskirjasto.fi/extra/tietolinja/0199/reform.html> [on line]. [Accesat la 21.09.2012].
- ¹⁴ DIMA-DRĂGAN, Corneliu. *Op cit.*, p. 40.
- ¹⁵ http://ro.wikipedia.org/wiki/Legea_reginei_Ana [on line]. [Accesat la 21.09.2012].
- ¹⁶ http://www.ecopyright.ro/files/pdf/legislatie/conventia_berna_09091886.pdf, art. 5 (2). [on line]. [Accesat la 21.09.2012].
- ¹⁷ http://www.cdnl.info/2011/pdf/_2Dlegaldeposit_20survey_20CDNL_20Slides_20Aug%20%5BCompatibility%20Mode%5D.pdf [on line]. [Accesat la 21.09.2012].
- ¹⁸ STEENBAKKERS, Johan. NEDLIB: Towards a networked European Deposit Library. În: *European Commission, EUR 19329 _ Convergence in the digital age: challenges for libraries, museums and archives: proceedings of a conference held in Amsterdam on 13-14 August 1998*. Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, 1999, p. 69-71.
- ¹⁹ http://www.wipo.int/copyright/en/registration/pdf/b1_legislation_countries.pdf. [on line]. [Accesat la 24.09.2012].
- ²⁰ http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?id=34756 [on line]. [Accesat la 24.09.2012].
- ²¹ <http://besser.tsoa.nyu.edu/howard/Talks/legal-deposit.pdf> [on line]. [Accesat la 25.09.2012].
- ²² http://www.wipo.int/export/sites/www/copyright/en/registration/pdf/legal_deposit_summary_responses.pdf [on line]. [Accesat la 25.09.2012].
- ²³ <http://www.webdex.ro/online/dictionar/document> [on line]. [Accesat la 26.09.2012].
- ²⁴ SR ISO 2788. *Documentare. Reguli generale pentru elaborarea și dezvoltarea tezaurelor monolingve*. 2002: 5.
- ²⁵ SR ISO 2789. *Informare și documentare. Statistică internațională de bibliotecă*. 1994: 3.
- ²⁶ *Idem.*
- ²⁷ SR ISO 2789. *Informare și documentare. Statistică internațională de bibliotecă*. 1994: 4.

²⁸ <http://www.webdex.ro/online/dictionar> [on line]. [Accesat la 28.09.2012].

²⁹ *Idem.*

³⁰ SR ISO 2789. *Informare și documentare. Statistică internațională de bibliotecă.* 1994: 4.

³¹ United Kingdom, *Report of the Working Party on Legal Deposit.* [on line]. Department of Culture, Media and Sport. Disponibil pe internet adresa: <http://www.culture.gov.uk/LDWGRPT.htm>.

³² KOFLER, Birgit. *Legal questions facing audiovisual archives* (Paris, Unesco, 1991) at. 32.

Biblioteca digitală și digitizarea patrimoniului cultural național

Rezumatul tezei de doctorat

Dr. Nicoleta-Roxana Dinu

Școala Doctorală de Litere, Universitatea din București,

Str. Edgar Quinet, nr. 5-7, sector 1, București. E-mail: dnicole_2005@yahoo.com

Creșterea Societății Informației se poate realiza de o formă eficientă cu amplificarea, cantitativă și calitativă, a conținutului digital care devine disponibil în mediul virtual. Bibliotecile, arhivele, muzeele gestionează un important fond de patrimoniu cultural care poate fi valorificat atât de către utilizatorii de astăzi, cât și de generațiile viitoare. Obiectivul unei strategii de digitizare corect enunțate, la nivel național, este constituit de crearea de conținut digital relaționat cu gestionarea, diseminarea și conservarea lui.

Lucrarea de față, intitulată Biblioteca digitală și digitizarea patrimoniului cultural național, are ca obiectiv central prezentarea și analiza procesului de digitizare a fondului documentar deținut de instituțiile de cultură și constituirea bibliotecii digitale, ca pol al cunoașterii în noul mediu informațional. Structura lucrării pornește de la abordările teoretico-explicative și pune accent pe cercetările actuale, respectând principiul de la general la particular: în prima parte a lucrării este abordată problematica digitizării la nivel european, prin prezentarea selectivă a definițiilor existente în literatura de specialitate și furnizarea câtorva exemple de proiecte din țări cu experiență în digitizare, precum Marea Britanie, Spania, Olanda; în cea de-a doua parte este prezentat contextul actual al digitizării în instituțiile culturale din România.

Din punct de vedere formal, lucrarea este alcătuită din 7 capitole, 6 anexe, 29 de figuri, 18 grafice, 9 tabele, o listă de abrevieri și un glosar.

Capitolul de început, Biblioteca digitală – abordare teoretică, își propune să ofere o definiție clară și cuprinzătoare a conceptului de „bibliotecă digitală”, concept complex, aflat într-o permanentă schimbare. Scurtul istoric aduce în prim-plan factorii și etapele dezvoltării bibliotecii digitale. Sunt evaluate avantajele și dezavantajele creării unei biblioteci digitale.

Pornind de la tipologia colecțiilor în mediul online, cel de-al II-lea capitol, intitulat Colecții digitale, aduce în discuție două subiecte importante: constituirea de consorții de

biblioteca (modalitate eficientă de achiziție a documentelor create numai/ și în mediul digital) și digitizarea (modalitate de prezervare și valorificare a documentelor cu valoare patrimonială, existente pe suport tradițional).

O atenție deosebită este acordată procesului de digitizare, prin care sunt urmărite aspecte precum: conversia documentului pe suportul inițial, analogic, în format digital, descrierea și reprezentarea obiectelor și a documentației referitoare la acestea, procesarea, asigurarea accesului la conținutul digitizat și prezervarea pe termen lung. Pentru ca digitizarea să devină o activitate de succes, fiecare instituție culturală trebuie să elaboreze propria strategie de digitizare, prin care să fie stabilite: echipa de lucru, criteriile de digitizare a documentelor, echipamentul utilizat, cerințele tehnice de digitizare, crearea de metadate, în acord cu standardele naționale/ internaționale.

Întrucât drepturile de proprietate intelectuală constituie un aspect extrem de important în derularea oricărui proiect de digitizare, în capitolul al III-lea, Cadrul legal european privind digitizarea și diseminarea patrimoniului cultural, sunt prezentate directivele și recomandările oferite de către Comisia Europeană cu scopul de a armoniza legislația națională a statelor-membre.

Procesul de digitizare nu se încheie odată cu generarea documentului digital, ci se continuă cu asigurarea accesului, în timp, la informațiile deținute de acesta. Prin urmare, în capitolul al IV-lea, Prezervarea digitală – o nouă paradigmă, este definită noțiunea de „prezervare”, sunt enunțate tipurile de strategii de prezervare, utilizate la nivel internațional, sunt oferite ghiduri de bune practici, precum și o serie de recomandări în elaborarea unui program de prezervare digitală a documentelor cu valoare patrimonială.

Capitolul al V-lea, Valorificarea patrimoniului cultural documentar prin Proiecte de digitizare, se constituie într-un ghid de bune practici, în care sunt prezentate etapele unui proiect de digitizare și rolul pe care îl deține Conferința Directorilor din Bibliotecile Naționale Europene (The Conference of European National Librarians) – CENL, în prezervarea și dezvoltarea modalităților de acces la patrimoniul cultural. Sunt detaliate proiecte de succes privind Bibliotecile digitale, create la nivel local/național/european, pornind de la Proiectul Gabriel, ce reprezintă prototipul celorlalte modele de Biblioteci digitale europene. În același capitol sunt aduse în discuție implicațiile pe care le poate avea dezvoltarea unui parteneriat public-privat în digitizarea obiectelor patrimoniale.

Capitolul al VI-lea, Promovarea patrimoniului cultural documentar în web-ul social, are ca scop prezentarea noilor forme de promovare a serviciilor și produselor documentare și de comunicare dintre bibliotecari și utilizatori, prin intermediul web-ului social (cunoscut ca web 2.0). Sunt detaliate aplicațiile și instrumentele de tip web 2.0 actualmente utilizate și

modul cum funcționează acestea în vederea promovării patrimoniului cultural, și implicit, a instituțiilor culturale.

În capitolul al VII-lea, Digitizarea patrimoniului cultural documentar în România, este prezentat cadrul actual al procesului de digitizare a patrimoniului cultural național românesc. Sunt analizate aspectele legislative care stau la baza procesului de digitizare, sunt prezentate funcțiile instituțiilor cu rol de coordonare a procesului de digitizare (Ministerul Culturii și Patrimoniului Cultural, Institutul de Memorie culturală – cIMeC, Biblioteca Națională a României) și proiectele reprezentative ale structurilor infodocumentare, deținătoare de valori patrimoniale. Pentru analizarea situației actuale privind digitizarea și pentru identificarea proiectelor de digitizare din România, a fost elaborat un chestionar, distribuit online unui număr de 134 de instituții culturale. Cu ajutorul Analizei Swot, am evidențiat punctele tari și punctele slabe, precum și oportunitățile și amenințările venite din mediul extern și care îngreunează derularea de proiecte de digitizare. Concluziile chestionarului și rezultatele Analizei Swot au condus la generarea de propuneri privind îmbunătățirea activității de digitizare la nivel național.

Fără îndoială, world wide web-ul a determinat nașterea bibliotecii digitale. Deși world wide web-ul are unele dintre caracteristicile unei biblioteci digitale (înglobează diferite tipuri de materiale, utilizatorii pot accesa informațiile dorite și pot folosi serviciile existente), el nu poate fi considerat o bibliotecă digitală în sine, pentru că îi lipsesc trăsăturile esențiale ale bibliotecii digitale: mediu administrat, principii de dezvoltare a colecțiilor, și cel mai important lucru, gradul ridicat de durabilitate a obiectelor digitale.

Așadar, biblioteca digitală se ghidează după următoarele principii: colecția de documente digitale este creată și organizată conform principiilor de dezvoltare, principii existente și în ciclul de viață al documentelor tradiționale; documentele digitale sunt resurse stabile, fiindu-le asigurate tratamente specifice pentru a fi prezervate și accesate în viitor.

Dar, ce este, în esență, o „bibliotecă digitală”? Literatura de specialitate abundă într-o varietate de definiții. În „Dicționarul online de Biblioteconomie și știința Informării” („Online Dictionary for Library and Information Science”) – ODLIS, biblioteca digitală se constituie din resurse ce pot fi citite cu ajutorul unui calculator, conținutul digital putând fi accesat local sau de la distanță.

Comisia Europeană, organismul ce militează pentru unificarea resurselor patrimoniale de pe întreg teritoriul european, în mediul digital, în broșura pe care a publicat-o („i2010: Biblioteci digitale” – „i2010: Digital Libraries”) definește bibliotecile digitale ca fiind colecții organizate de conținut digital, rezultat în urma digitizării documentelor tradiționale sau creat direct în mediul digital.

În literatura autohtonă, prof. dr. Mircea Regneală afirmă în propriul „Dicționar de Biblioteconomie” că biblioteca digitală este asemănătoare celei care deține publicații tradiționale, însă documentele bibliotecii digitale pot fi accesate de la distanță.

Putem concluziona că Biblioteca digitală este un concept complex, ce presupune: existența obiectelor digitizate și a celor create și/ numai în format electronic; furnizarea de servicii în mediul online; utilizarea noilor tehnologii în vederea îndeplinirii tuturor activităților, totul pentru a satisface nevoile de informare ale utilizatorilor.

Precursor al Bibliotecii digitale este Proiectul Gutenberg, un proiect vizionar lansat de Michael Hart pentru a crea versiuni electronice ale lucrărilor literare și pentru a le distribui întregii lumi. La început, textele erau numai în limba engleză, fiind, cu precădere, lucrări de referință. Cu timpul, proiectul s-a diversificat. Actualmente, sunt reprezentate diferite domenii, în diferite limbi (germană, italiană, spaniolă, finlandeză, chineză și încă alte patruzeci de limbi), fiind acoperite toate genurile, de la tratate științifice până la literatură de divertisment. Pe parcurs au fost incluse și publicații periodice.

Un prim pas spre crearea bibliotecii digitale l-a constituit înlocuirea catalogului tradițional (alfabetic pe autori și titluri, sistematic, analitic) cu catalogul on-line pentru public (Online Public Access Catalog) – OPAC, o bază de date bibliografică, ce oferă posibilitatea unei consultări organizate, utilizatorul putând obține, astfel, informații combinate (autor, titlu, editură, subiect) într-un timp foarte scurt. Acest catalog prezintă marele avantaj de a fi accesat de la distanță, de către orice persoană ce are conexiune la internet, fapt ce a însemnat o adevărată provocare la vremea aceea.

Un alt pas semnificativ făcut de biblioteci spre lumea tehnologică a fost crearea propriei pagini de internet, astfel, bibliotecile au devenit vizibile atât la nivel național, cât și internațional. Prima bibliotecă europeană care și-a creat propriul site (în februarie 1994) este Biblioteca Națională a Finlandei. Încetul cu încetul, tot mai multe biblioteci au început să-și creeze propria pagină de internet, cu ajutorul căreia utilizatorii aveau posibilitatea de a afla mai multe informații: programul bibliotecii, consultarea catalogului etc. Nu a mai fost decât un pas spre crearea de colecții digitale, implicit spre derularea de proiecte de digitizare. În Europa, printre primele instituții culturale creatoare de biblioteci digitale se numără Biblioteca Britanică și Biblioteca Națională a Franței.

Biblioteca digitală oferă o varietate de avantaje: accesarea simultană a informațiilor, de către mai mulți utilizatori; furnizarea unor modalități de îmbunătățire a procesului de consultare a documentelor; protejarea originalelor, care adesea se află într-o stare degradabilă; furnizarea unui acces egal la informație, pentru toate tipurile de utilizatori, inclusiv pentru cei cu dizabilități; atragerea de noi utilizatori.

Desigur că întreg procesul de constituire al unei biblioteci digitale este unul destul de costisitor. Aspectele legale privind dreptul de autor, acordurile de licență, achiziționarea echipamentului necesar, instruirea personalului, crearea de metadate pentru documentele digitale, asigurarea prezervării digitale constituie aspecte foarte importante în crearea bibliotecii digitale.

Colecțiile ce alcătuiesc biblioteca digitală se compun, în principal, din documente create numai/și în mediul digital și cele care sunt rezultate în urma digitizării surselor originale. În privința resurselor create în mediul digital, întrucât costul achiziționării acestora este din ce în ce mai mare, bibliotecile s-au constituit în consorții, pentru partajarea cheltuielilor și a accesului la aceste documente. Consorțiul se bazează pe relația directă dintre editori-biblioteci-utilizatori. Americanii sunt cei care dețin experiență îndelungată în crearea și gestionarea consorțiilor de biblioteci. De altfel, „Rețeaua triunghiulară a Bibliotecilor de Cercetare” („Triangle Research Libraries Network”) este primul consorțiu apărut în Statele Unite ale Americii (în anul 1933). În ceea ce privește România, în anul 2008 s-au pus bazele primului consorțiu de bibliotecă, denumit Consorțiul de achiziție a resurselor electronice în România (CARER), alcătuit din douăsprezece instituții de importanță majoră în triunghiul educație-cercetare-cultură. Acesta a întâmpinat dificultăți în funcționarea sa atât din cauza lipsei fondurilor financiare, cât și din cauza demarării proiectului ANELiS (Acces Național Electronic la Literatura Științifică de Cercetare), prin care se oferă acces gratuit la publicații electronice și baze de date științifice.

Așa cum am afirmat mai sus, un alt tip de colecții existente într-o bibliotecă digitală este reprezentat de către documentele digitizate, asupra cărora vom stăruii, dată fiind tema supusă cercetării. În încercarea de a proteja, conserva și furniza acces la documentele patrimoniale, instituțiile de memorie culturală au derulat diferite proiecte de digitizare, prin care să fie valorificate aceste documente (adevărate dovezi ale culturii proprii fiecărei națiuni și surse prețioase pentru viitoarele generații).

Dacă vorbim despre bunuri patrimoniale, digitizarea trebuie văzută din perspectivă calitativă, nu cantitativă. Starea fragilă în care se află unele documente patrimoniale cu valoare istorică și artistică deosebită, ne obligă să nu repetăm procesul de digitizare. Conform Consiliului Canadian al Arhivelor (Canadian Council of Archives), digitizarea reprezintă modalitatea de prezervare, prin limitarea manevrării documentelor originale; este considerată parte a strategiei de acces la documente; nu trebuie să agreseze, în niciun fel, originalele, iar drepturile de proprietate intelectuală trebuie respectate, pe tot parcursul procesului.

În derularea procesului de digitizare este necesară parcurgerea următorilor pași: selectarea documentelor care urmează a fi digitizate, respectarea cerințelor tehnice privind scanarea propriu-zisă, crearea de metadate, stocarea și arhivarea copiilor.

Bazându-se pe propria experiență și încercând să ofere suport și pentru alte instituții, numeroase biblioteci, arhive, muzee, organisme culturale au propus standarde și proceduri în digitizarea colecțiilor. Una dintre anexele acestei lucrări cuprinde o listă selectivă cu astfel de ghiduri.

Instituțiile culturale dețin o varietate de documente în propriile colecții. Spre exemplu, într-o bibliotecă, vorbim despre cărți, publicații periodice, documente audio-video, hărți, stampe, incunabule etc. În funcție de tipologia documentară, digitizarea este abordată diferit.

În privința patrimoniului documentar scris, transpunerea documentelor pe hârtie în format electronic se realizează prin fotografiere digitală și/ sau scanare. Rezultatul poate fi o imagine statică sau un text. Dintre formatele imaginilor fixe, se pot evidenția două: TIFF (Tagged Image File Format), destinat în principal prezervării, JPEG (Joint Photographic Experts Group), destinat consultării. După scanarea/ fotografierea documentului, textul poate fi reutilizat, prin folosirea unui software de Recunoaștere Optică a Caracterelor (Optical Character Recognition) – OCR.

O descriere riguroasă va oferi o mai bună gestionare a obiectelor digitale și o regăsire precisă, iar cheia este reprezentată de metadate. Metadatele constituie unul din conceptele fundamentale pentru descrierea, organizarea, exportul și regăsirea informațiilor în mediul digital. Metadatele corect create reprezintă instrumentul eficient în gestionarea și regăsirea obiectelor în spațiul complex al informațiilor și conțin, în general, o indicație către locul unde se află obiectul. Metadatele se împart în trei categorii: descriptive, structurale și administrative. Cele din urmă sunt vitale pentru prezervarea pe termen lung a obiectelor digitale.

Odată create colecțiile digitale, acestea pot fi publicate online, pe pagina de internet a instituției deținătoare. Pentru a deveni un instrument de diseminare și promovare a informațiilor și serviciilor, site-ul trebuie să fie creat, respectându-se anumite criterii, precum: accesibilitate, actualizare, validare etc.

Pentru a digitiza materialele și a le face cunoscute publicului, trebuie respectate câteva prevederi legislative privind drepturile de proprietate intelectuală. Astfel, vorbim despre opere ce intră sub incidența Legii Dreptului de autor, de opere care se află în Domeniul Public și de cele ale căror deținători de drepturi nu sunt identificați (opere orfane).

Dreptul de autor a fost reglementat printr-o serie de legi. Comisia Europeană, în vederea armonizării legislațiilor fiecărei țări-membre, a adoptat câteva acte legislative: „Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 12 decembrie 2006 privind durata de protecție a dreptului de autor și a anumitor drepturi conexe (2006/116/CE)” și „Recomandarea Comisiei din 24 august 2006 privind digitizarea și accesibilitatea online a materialului cultural și prezervarea digitală (2006/585/EC)”.

Conform actualului cadru legislativ european, drepturile de autor asupra unei opere literare sau artistice și a unei opere cinematografice sau audiovizuale se vor derula pe durata de viață a autorului și 70 de ani după moartea sa. În privința artiștilor interpreți sau executanți, durata drepturilor expiră după 50 de ani de la data realizării actului artistic. Deoarece drepturile de autor constituie o problemă delicată, orice proiect de digitizare trebuie să aibă, ca primă etapă, stabilirea statutului de copyright al documentelor patrimoniale care urmează a fi digitizate și oferite online publicului.

Digitizarea, așa cum am arătat, este în primul rând văzută ca modalitate de prezervare a documentelor originale. În prezervarea clasică, dilema poate apărea în momentul în care ne întrebăm ce trebuie, de fapt, să protejăm: documentul în sine sau informația deținută de acesta? Răspunsul este simplu: dacă este vorba despre opere unice, rare, cum ar fi incunabule, manuscrise, nu numai conținutul, ci și forma documentului trebuie prezervate. Dacă discutăm despre cărți, publicații periodice create pe material perisabil, dar care nu prezintă nicio importanță din punct de vedere estetic, accentul este pus pe prezervarea informațiilor. Astfel de întrebări apar și în mediul digital. Trebuie acordată o atenție deosebită atât suportului pe care este stocat conținutul digital, cât și conținutului digital în sine.

În comparație cu prezervarea tradițională, prezervarea digitală ține seama de: tipul de suport, lanțurile de biți, formatul arhivei electronice, software-ul de acces și ciclul de schimbări tehnologice.

Din cauza rapidei obsolescențe tehnologice, informația digitală este mult mai perisabilă decât cea conținută pe suporturi tradiționale, precum hârtia și microfilmul. Astfel, organisme, instituții internaționale sau mondiale au contribuit la elaborarea de standarde și strategii de prezervare digitală. UNESCO, în „Ghidul de prezervare a patrimoniului digital” („Guidelines for the Preservation of Digital Heritage”) subliniază pericolul pierderii documentelor patrimoniale aflate pe suport modern.

Deși costurile sunt destul de ridicate, activitatea de prezervare contribuie la prezervarea documentelor rare, prețioase și, în același timp, furnizează acces la ele, atât în momentul de față, cât și în viitor (prin crearea unei copii, în scop de lectură și a alteia, în scop de securitate și păstrare pe o anumită perioadă). Odată trecut în format digital, documentul oferă posibilități multiple de căutare în interiorul corpusului său, precum căutarea după anumite cuvinte, fraze, idei. Copiile digitale ocupă un spațiu extrem de mic în comparație cu multitudinea de rafturi necesare colecțiilor pe suport hârtie.

În capitolul final, pentru identificarea proiectelor de digitizare existente în România, am elaborat un chestionar care a fost autoadministrat (distribuit prin poșta electronică) și ale cărui concluzii sunt redată în cele ce urmează.

Deși patrimoniul cultural național este unul bogat și valoros atât pentru istoria și civilizația românească, cât și pentru cultura din spațiul european, diminuarea resurselor financiare (din cauza recesiunii economice prin care trecem) sau lipsa acestor resurse a împiedicat derularea de proiecte de digitizare sau a determinat realizarea de proiecte izolate, de mică amploare. Astfel, 60% dintre biblioteci și 41% dintre muzee nu au desfășurat nicio inițiativă în acest sens. În privința lăcașurilor de cult, situația este gravă: niciunul dintre acestea nu a inclus, în activitățile ei, digitizarea documentelor patrimoniale pe care le deține.

Printre instituțiile respondente s-au numărat biblioteci județene, universitare, centrale universitare, Biblioteca Națională a României, Biblioteca Academiei Române, muzee județene și naționale, centre culturale, mănăstiri și arhive.

Se remarcă experiența bibliotecilor în activitatea de digitizare, existând mai mult de două proiecte derulate de aceeași structură infodocumentară: Biblioteca Academiei Române (șase proiecte), Biblioteca Județeană „Panait Istrati” din Brăila (cinci proiecte în portofoliu), Biblioteca Județeană „George Barițiu” din Brașov și Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” din Constanța (fiecare cu câte trei proiecte), Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu (două proiecte). Unele dintre acestea fac parte din proiecte europene: The European Library – TEL, EUROPEANA (în cele două este implicată Biblioteca Națională a României) și cele derivate din Europeana: Europeana Local (Biblioteca Județeană „Panait Istrati” din Brăila, Biblioteca Județeană „G. T. Kirileanu” din Neamț, Biblioteca Județeană „V. A. Urechia”, Galați), Europeana Libraries (Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, Biblioteca Academiei Române), Biblioteca Manuscriptorium (Biblioteca Județeană „George Barițiu” din Brașov).

Unele dintre proiectele derulate de bibliotecile respondente sunt pe o perioadă scurtă de timp (un an), altele se întind pe mai mulți ani, altele au devenit activități permanente (printre acestea numărându-se Biblioteca Județeană „George Barițiu” Brașov, cu proiectele „Călătorie în lumea cărții – Digitalizarea Gazetei de Transilvania”, Biblioteca digitală a Bibliotecii Județene „George Barițiu” Brașov – cărți poștale ilustrate, manuscrise).

Importante resurse patrimoniale deținute de către muzeele din România au fost supuse digitizării. Muzeul Etnografic al Transilvaniei deține în portofoliu două proiecte, primul fiind încă în derulare: „Digitizarea negativotecii și a diapozitivotecii Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, „Digitizarea patrimoniului mobil și imobil al Muzeului Etnografic al Transilvaniei”. Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni a derulat, în perioada 1 septembrie – 15 noiembrie 2011, proiectul „Digitizarea patrimoniului ecleziastic din cadrul colecției Parohiei ortodoxe Sf. Gheorghe”. Pe parcursul anului 2009, Muzeul Național Brukenthal a derulat proiectul „Brukenthal Digital”; Muzeul Național de Istorie se mândrește cu două proiecte: „Imago Romaniae”, „Comunismul în România” (ambele în derulare, primul a

început în decembrie 2011, al doilea în 2009); Muzeul Național al Țăranului Român, cu proiectele „Digitizarea bunurilor culturale de patrimoniu din colecțiile MNȚR”, „Digitizarea manuscriselor Picu Pătruș”; Muzeul Secuiesc al Ciucului, cu proiectele „Digitizarea fototecii muzeului”, „Digitizarea unor colecții ale muzeului (colecția de etnografie, de cărți vechi și de istorie)”, „Digitizarea cărților editate de muzeu”; Muzeul „Casa Mureșenilor” din Brașov, cu digitizarea ziarului „Gazeta Transilvaniei” (pentru anii 1838-1894, 1912, 1937), scanarea documentelor din patrimoniu, fotografierea obiectelor de patrimoniu. Alături de biblioteci, în proiecte europene participă atât muzee, cât și arhive.

Numărul documentelor rezultate în urma digitizării este direct proporțional cu tipul de proiect și sursele de finanțare ale acestuia.

Bibliotecile și muzeele au început procesul de digitizare, pornind de la două considerente: în acest mod, vor fi prezervate documentele originale și, totodată, puse la dispoziția tuturor celor interesați, în mediul online.

În principal, documentele digitizate se adresează cercetătorilor, stimulând, astfel, procesul de cercetare/ documentare, însă acestea pot fi consultate și de alte categorii de utilizatori: studenți, elevi, cadre didactice din mediul preuniversitar și universitar, specialiști.

Marea majoritate a bibliotecilor și muzeelor au implicat, în activitatea de digitizare, numai angajații din propria instituție, din considerente financiare. Chiar dacă nu există personal suficient pentru derularea unui proiect de digitizare (fie pentru că valul de disponibilizări din România a redus numărul angajaților din instituțiile publice, fie că nu există un buget suficient care să asigure și contractarea pe o anumită perioadă a unor persoane din afara instituției), o soluție poate fi implicarea de voluntari, persoane tinere, dornice de a învăța toți pașii necesari activității. Câteva instituții s-au orientat la a coopta voluntari în activitatea de digitizare: Biblioteca Județeană „Panait Istrati” Brăila (începând cu anul 2012), Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni – Covasna.

În privința materialelor, bibliotecile au digitizat, cu precădere, documente-text, urmate de cele imagine, pe când pentru muzee, situația se schimbă: majoritar acestea au digitizat documente-imagine. Se remarcă inițiative de digitizare și a documentelor audio și audio-video, atât de către biblioteci, cât și de muzee.

Formatul ales de majoritatea bibliotecilor și muzeelor pentru documentele-text și cele imagine este formatul imagine, fapt ce relevă că documentele nu sunt OCR-izate pentru ca textul să fie indexat. Tipul fișierelor diferă: jpeg, tiff iar pentru cele audio-video: wmv, mp3 și ogg / avi. Pentru documentele scrise, TIFF (Tagged Image File Format), [extensie.tif] este formatul destinat prezervării, de aceea pentru fiecare operațiune de digitizare se recomandă stocarea rezultatului sub formă de fișiere tiff, pe când JPEG (Joint Photographic Experts Group),

[extensie.jpg] permite comprimarea anumitor informații conținute în imagine; formatul acesta este destinat, mai degrabă, consultării și nu prezervării.

Bibliotecile, în marea lor majoritate, au optat pentru utilizarea unui software dedicat, în comparație cu muzeele, care au apelat la cele gratuite (open source). Deși achiziționarea unui soft dedicat presupune un cost suplimentar, modulele acestuia dau posibilitatea de ramificare a activității de digitizare. Se remarcă software-ul DigiTool, utilizat de Biblioteca Națională a României.

Metadatele reprezintă o problemă principală în dezvoltarea bibliotecii digitale. Așa cum știm, metadatele sunt datele care descriu conținutul și atributele oricărei resurse digitale. Printre primele acțiuni efectuate de bibliotecari trebuie să fie și cea de creare a înregistrărilor care să descrie documentele. La ora actuală vorbim despre scheme de metadate. Cea care se evidențiază este Dublin Core, prin care se încearcă să se determine elementele de bază (de aici și denumirea „core”) necesare descrierii materialelor. Cele mai multe dintre biblioteci au metadatele create cu ajutorul schemei Dublin Core, însă muzeele nu sunt unitare în crearea metadatelor, utilizând diferite tipuri: XML, HTML METS.

În general, instituțiile culturale sunt slab finanțate, drept pentru care bugetul rămâne întotdeauna o problemă. În acest context, pentru a putea fi demarată o activitate de digitizare, o soluție viabilă ar putea fi constituită de proiectele în colaborare, ce permit repartizarea sarcinilor și a resurselor financiare. Bibliotecile au încercat o astfel de variantă, mergând pe parteneriatele de tip public-public: Biblioteca Județeană „George Barițiu” din Brașov împreună cu Muzeul „Casa Mureșenilor” din Brașov, Biblioteca Academiei Române cu Biblioteca Metropolitană din București.

Dar, bibliotecile și muzeele, în cea mai mare parte a lor, au derulat proiecte de digitizare din propriul buget, demonstrând un real interes în a păstra și valorifica patrimoniul cultural românesc. Prin alăturarea în proiecte europene, precum Europeana și cele derivate (Europeana Local, Europeana Libraries, EU Screen), Manuscriptorium, instituțiile culturale românești se bucură de vizibilitate la nivel internațional, punând, astfel, la dispoziția oricărui doritor resursele digitizate.

Orice proiect de digitizare are ca ultimă etapă comunicarea rezultatelor în mediul online. Este îmbucurător faptul că instituțiile românești, mai precis 73% dintre biblioteci și 54% dintre muzee, pun la dispoziția publicului larg documentele digitizate. În privința proiectelor în derulare, situația este delicată, tocmai pentru că nu sunt oferite date cu privire la ele, fapt care poate conduce la dublarea digitizării aceluiași documente. Este imperativ ca instituțiile să nu neglijeze acest aspect, pentru că unul dintre obiectivele digitizării este constituit de furnizarea și îmbunătățirea accesului la documente.

Din rezultatele obținute, se observă preocuparea managerilor instituțiilor culturale de a derula proiecte de digitizare și în viitor, cu precădere pe termen mediu (3-5 ani). Unele dintre instituții au inclus activitatea de digitizare printre obiectivele lor de bază. Spre exemplu, Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca a achiziționat patru scannere, încă din anul 2007, iar doi ani mai târziu s-a înființat un Departament de digitizare, activitatea de digitizare devenind, astfel, permanentă.

În vederea încurajării digitizării patrimoniului cultural românesc, pentru a deveni parte componentă a patrimoniului digital european, propunem câteva idei de îmbunătățire a situației actuale, atât la nivel național, cât și instituțional:

Nivel național

I. Pentru ca instituțiile culturale să fie stimulate în derularea proiectelor de digitizare, Guvernul României trebuie să aibă în vedere alocarea unui buget consistent și pe termen lung; acest buget trebuie să acopere costurile privind achiziția de echipamente, software, instruirea personalului implicat în activitatea de digitizare, întreținerea fondurilor digitizate și preservarea lor;

II. Clarificarea legislației privind proprietatea intelectuală și digitizarea/accesibilitatea online a patrimoniului cultural pentru a putea fi introduse, printre documentele selectate pentru digitizare, și cele aflate sub incidența drepturilor de autor;

III. Elaborarea unei strategii/ plan de preservare digitală, care să aibă în vedere, în primul rând, realizarea de standarde pentru preservarea digitală a documentelor;

IV. Crearea unui for suprem pe probleme privind digitizarea patrimoniului cultural, care să cuprindă reprezentanți ai muzeelor, bibliotecilor, arhivelor și experți juridici, specializați pe drepturile de autor, care să aibă ca sarcini principale: coordonarea activității de digitizare; instruirea personalului (din fiecare instituție de memorie culturală) care se ocupă de digitizare; stabilirea, la nivel național, a unui set de bază cu standarde în privința digitizării patrimoniului cultural; monitorizarea rezultatelor proiectelor de digitizare și evaluarea lor; oferirea de consultanță în probleme de proprietate intelectuală;

V. Standardizarea formatelor metadatelor pentru o căutare și regăsire îmbunătățite a resurselor digitizate;

VI. Crearea, cât mai urgent, a portalului național Biblioteca Digitală a României, cu următoarele caracteristici:

a) interfață în diferite limbi străine, pentru a fi accesibil cât mai multor persoane nevorbitoare de limba română;

b) includerea de link-uri ale diferitelor proiecte privind Biblioteci digitale, la nivel european și mondial;

c) respectarea, în construirea portalului, a recomandărilor elaborate de către organisme europene privind calitatea site-urilor;

d) furnizarea de acces gratuit la toate resursele existente în portal, pentru orice categorie de utilizatori;

e) includerea de aplicații web 2.0, care să permită interacțiunea cu utilizatorii: adăugare de informații, e-buletin, blog, rețele de socializare, sisteme de alertare de tip RSS;

f) introducerea de servicii personalizate, precum: crearea de fișiere sau coșuri cu documentele consultate, care pot fi păstrate de la o sesiune la alta; istoricul căutărilor; existența unor instrumente statistice etc.

Nivel instituțional

1. Odată cu digitizarea documentelor de patrimoniu, este recomandat a fi create și metadatele acestora, iar cele care sunt deja digitizate și nu dețin metadate, să fie create urgent metadatele aferente;

2. Lipsa unor standarde de metadate comune este o barieră în accesarea informației și utilizarea resurselor unei biblioteci digitale;

3. Documentele digitizate trebuie să fie disponibile online, atât pe pagina gazdă a instituției deținătoare, cât și în portaluri, precum EUROPEANA;

4. Instituțiile, care desfășoară activități de digitizare, să transmită informațiile în timp util pentru actualizarea listelor de inventar întreținute de instituțiile responsabile cu coordonarea activității de digitizare (exemplu, Biroul „Biblioteca Virtuală” din cadrul Bibliotecii Naționale a României, pentru modulul Patrimoniu scris);

5. Directorii de instituții culturale trebuie să-și redefinească „Planul managerial”, prin introducerea activității de digitizare ca obiectiv central și de durată, și, implicit, prin alocarea unei sume în această direcție;

6. Elaborarea unei strategii de digitizare la nivel de instituție care să conțină toate etapele digitizării: stabilirea criteriilor de selecție a documentelor, metodologia necesară digitizării, alocarea resurselor financiare fiecărei etape în parte;

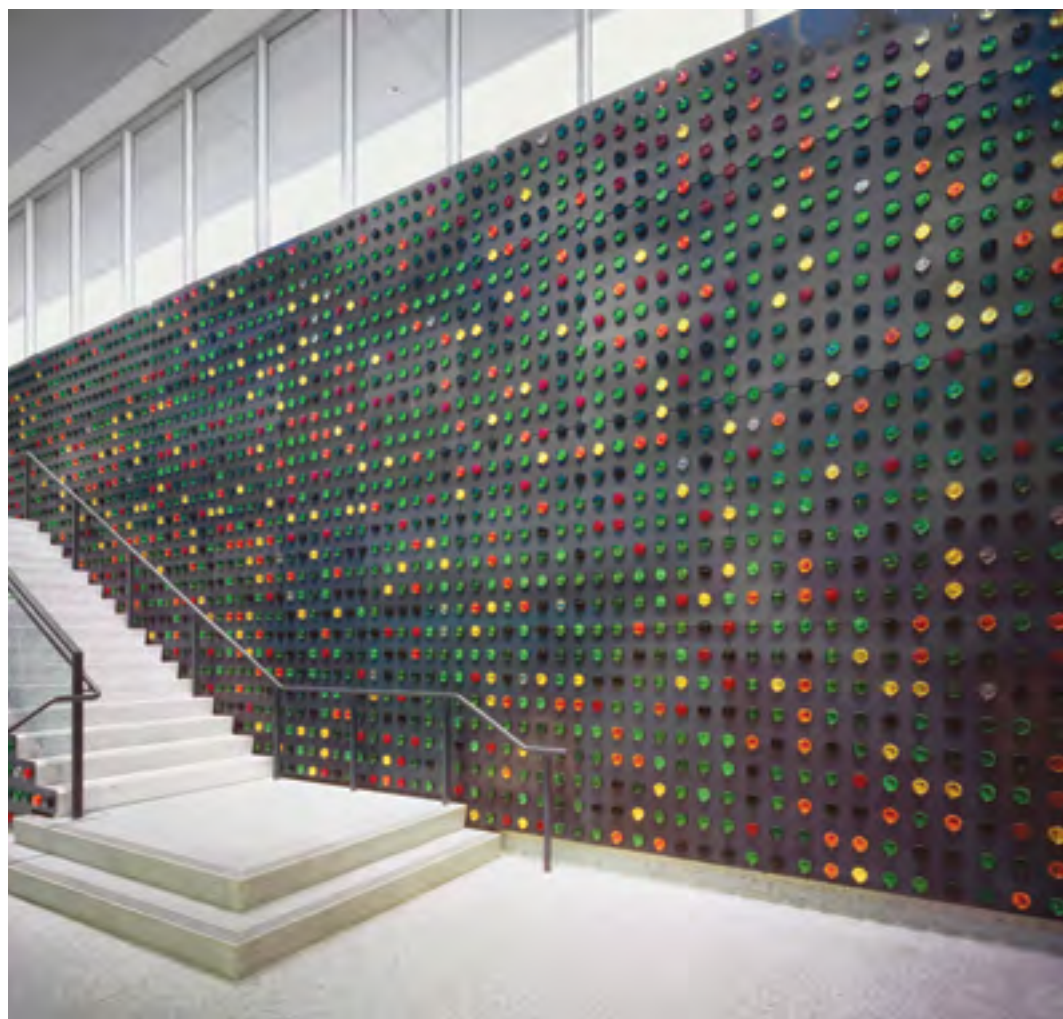
7. Dezvoltarea de parteneriate atât regionale, naționale, cât și internaționale;

8. Colaborarea între instituțiile culturale și autoritățile locale și centrale și o mai bună comunicare între reprezentanții acestora. Ținând cont de propunerile oferite, activitatea de digitizare va fi privită unitar și va cunoaște un ritm accelerat. În acest mod, va fi derulat un

număr sporit de proiecte ce au ca obiectiv preservarea și valorificarea bunurilor patrimoniale și se va înlătura riscul ca fiecare instituție de memorie culturală să desfășoare propriul program de digitizare, respectând propriile norme și standarde.

Întrucât apariția și utilizarea din ce în ce mai mare a noilor tehnologii informaționale, în sectorul cultural, au determinat crearea de noi termeni, Glosarul de la finalul lucrării are ca scop facilitarea înțelegerii, de către toți cititorii, a terminologiei de specialitate utilizate.

Sperăm că prezenta lucrare aduce elemente de noutate în literatura de specialitate.

Digitizarea documentelor de patrimoniu

Drd. Nicoleta-Roxana Dinu

Școala Doctorală de Litere, Universitatea din București,

Str. Edgar Quinet, nr. 5-7, sector 1, București. E-mail: dnicole_2005@yahoo.com

Patrimoniul cultural constituie identitatea unei națiuni, de-a lungul istoriei. În „Recomandarea privind protecția bunurilor culturale mobile”, adoptată pe 28 noiembrie 1978 de către UNESCO, noțiunea de „bunuri culturale mobile” cuprinde „toate bunurile mobile care sunt expresia sau mărturia creației umane sau a evoluției naturii și care au o valoare sau un interes arheologic, istoric, artistic, științific sau tehnic [1]”.

Conform legislației românești [2], patrimoniul cultural național este definit în sens larg și anume: „ansamblul bunurilor identificate ca atare, indiferent de regimul de proprietate asupra acestora, care reprezintă o mărturie și o expresie a valorilor, credințelor, cunoștințelor și tradițiilor aflate în continuă evoluție.” De asemenea, „cuprinde toate elementele rezultate din interacțiunea, de-a lungul timpului, dintre factorii umani și cei naturali”.

În vederea păstrării și valorificării memoriei colective, instituțiile culturale au adoptat metoda digitizării, aceasta devenind una dintre activitățile-cheie. Tot mai multe biblioteci includ, printre obiectivele fundamentale, și digitizarea documentelor (cu precădere, a celor patrimoniale), cu scopul de a furniza acces la conținutul digital creat (stimulându-se, astfel, procesul de învățare/ cercetare) și de a prezerva documentele extrem de valoroase, aflate într-o stare degradabilă. Totodată, prin punerea la dispoziția utilizatorilor a conținutului patrimonial în spațiul virtual și prin încorporarea aplicațiilor web 2.0, biblioteca transcende limitele instituționale, devenind vizibilă comunităților academice internaționale.

O definiție complexă a digitizării este oferită de Ghidul Calimera: digitizarea presupune conversia documentului pe suportul inițial, analogic, în format digital, descrierea și reprezentarea obiectelor și a documentației referitoare la acestea, procesarea, asigurarea accesului la conținutul digitizat și prezervarea pe termen lung [3].

Cu ajutorul tehnologiilor informației și comunicării, digitizarea poate fi percepută „mai mult decât un substitut al unei pagini consultate, ea poate genera, de asemenea, noi oportunități de cercetare [4]”. Imaginile unui text pot face trimiteri la alte texte, în relație cu aceeași temă, la alte puncte de vedere ale diferiților autori.

Conform specificațiilor Consiliului Canadian al Arhivelor (Canadian Council of Archives) [5], digitizarea:

- încurajează prezervarea prin limitarea manevrării documentelor originale;
- este parte a strategiei de acces;
- nu trebuie să provoace daune documentelor originale;
- nu trebuie să încalce drepturile intelectuale ale unei persoane;
- trebuie să ajute la prezervarea documentelor, prin crearea de copii destinate consultării și a unei alte copii (copia master), la care să nu aibă acces decât un număr restrâns de persoane (personalul bibliotecii).

Digitizarea este văzută ca un întreg set de avantaje aduse bibliotecilor, printre care: acces non-stop și simultan la documente, promovarea colecțiilor și atragerea de noi utilizatori, acces la materiale inaccesibile până atunci, prezervarea de materiale fragile și rare, stimularea inovării și colaborării în mediul academic.

Deși orice instituție culturală își propune să deruleze proiecte de digitizare a celor mai valoroase colecții ale ei, adesea, întâmpină obstacole diverse, precum:

- costuri foarte ridicate;
- obsolescența rapidă a tehnologiilor digitale;
- riscul încălcării dreptului de autor;
- potențial mare de acces neautorizat;
- posibilitatea pierderii sau introducerii de date incorecte;
- insuficiența metadatelor (fapt ce reduce valoarea materialului);
- dificultăți în citirea pe ecran;
- greutatea cu care se pot realiza adnotări, direct pe ecran.

Digitizarea nu trebuie realizată în izolare, iar din componența echipei proiectului trebuie să facă parte și experți în prezervare/ conservare, întrucât aceste aspecte ar trebui să fie parte integrantă a procesului.

Conform Ghidului Calimera, în selecția documentelor se au în vedere: cadrul legislativ; tipul de public căruia se adresează documentele digitizate; importanța materialelor în patrimoniul cultural al comunității, regiunii, țării, spațiului european, universal; unicitatea materialelor și prezervarea originalelor [6].

Modalitățile de punere la dispoziție a utilizatorilor a documentelor tipărite pe hârtie, prin digitizare, pot fi fotografierea sau scanarea (în varianta imagine sau varianta text). Fiecare dintre cele două variante prezintă anumite particularități.

În privința Imaginii, aceasta garantează reproducerea identică a documentului. Reprezentarea în modulul imagine, în fișiere în format PDF, permite indexarea conținutului,

dând posibilitatea motoarelor de căutare să caute în interiorul documentului. Ca formate ale imaginilor fixe, putem enumera:

- *TIFF* (Tagged Image File Format), [extensie .tif] este formatul destinat prezervării, de aceea pentru fiecare operațiune de digitizare se recomandă stocarea rezultatului sub formă de fișiere tif. Acest format păstrează integritatea informațiilor generate prin digitizare (prin acest format se salvează imagini de calitate excepțională), fișierele conservate putând servi, astfel, ca bază pentru utilizări ulterioare. Spațiul de stocare nu reprezintă o problemă;

- *JPEG* (Joint Photographic Experts Group), [extensie .jpg]: deoarece permite comprimarea anumitor informații conținute în imagine, formatul acesta este destinat, mai degrabă, consultării decât prezervării;

- *GIF* (GraPhical Interchange Format), [extensie .gif]: este un format comprimat pentru imagini, realizat de către CompuServe Interactive Services, în anul 1987. Fotografii salvate în format gif. pierd foarte multe informații despre culoare, nu se poate face deosebirea subtilă dintre nuanțele aceleiași culori. Este utilizat pentru logo-uri, desene, grafică;

- *PNG* (Portable Network GraPhics), [extensie .png]: este un alt format de compresie fără pierdere de informații. Este recomandabil pentru imagini din mediul web;

- *BMP* (Bitmap): este unul din formatele dezvoltate de către Microsoft Windows. De aceea, multe aplicații tip imagine, grafice care funcționează în sistemul de operare Windows ajută la crearea fișierelor în format BMP;

- *PICT*: dezvoltat în 1984 cu scopul de a fi folosit pentru calculatoarele Apple Macintosh, acest format este folosit, în principal, pentru schimbul de grafice între aplicațiile diverse ale Macintosh.

În această tipologie, poate fi inclus și formatul *PDF* (Portable Document Format) [extensie .pdf]. Deși nu este un format de fișier imagine, este foarte utilizat deoarece permite conservarea afișării formei documentului original, indiferent care este platforma, softul sau tipul de caractere folosite pentru diseminarea lui. Conținutul unui fișier PDF poate fi indexat pentru a se realiza căutări. De obicei, există diferite nivele de protecție a unui document PDF, de exemplu, se poate împiedica sau se poate permite extragerea unei părți din document. Formatul PDF/A (Archival) este destinat prezervării.

În privința modului Text, după scanarea/ fotografierea documentelor, textul poate fi reutilizat, prin folosirea unui software de Recunoaștere Optică a Caracterelor - Optical Character Recognition (OCR). Alegerea modului text prezintă avantaje precum: identificarea rapidă și exactă a ediției utilizate (prin adăugarea unei note bibliografice atașate la document).

Apărut în anul 1950, în Statele Unite ale Americii, OCR poate fi folosit: în mod automat (după fiecare scanare) sau manual (pentru documentele scanate cu ajutorul altui program).

Printre sistemele OCR din prezent se numără ABBYY Fine Reader [7]. Versiunea 8.0 oferă ca facilități: procesarea ușoară a documentelor în format pdf, recunoașterea fotografiilor realizate cu camera digitală și recunoașterea optică a caracterelor, printr-un singur click. Versiunea 11 (la care s-a ajuns în prezent) simplifică citirea și publicarea cărților electronice. De asemenea, poate recunoaște documente în 1710 limbi, cu verificarea ortografiei în 36 de limbi.

În privința documentelor multimedia, care trebuie reformatate, se poate alege unul dintre standardele pentru fișierele audio/ video digitale:

- *AVI* (Audio Video Interleave), [extensie .avi]: creat de către compania Microsoft, în anul 1992, constituie primul format de fișiere video de dimensiune mare;
- *FLV* (Flash Video Format), [extensie .flv]: produs în 2002, poate fi vizualizat fie prin folosirea unui program de redare separat, fie printr-un program inserat în alt program principal (așa-numitele „plug-in”-uri);
- *MOV* [extensie .mov]: este un format pentru fișiere video, realitate virtuală, animații, conținut în 3D;
- *MP4* [extensie .mp4] și *MPEG 4* (Moving Pictures Expert Group): permit o comprimare avansată a fișierelor mai vechi MPEG2.

O etapă foarte importantă în procesul de digitizare o reprezintă crearea metadatelor, o activitate destul de costisitoare, întrucât antrenează timp îndelungat în elaborarea lor și surse financiare (pentru a avea personal calificat în acest sens).

Metadatele reprezintă date despre date care au rolul de a identifica și descrie orice resursă digitală. Metadatele se împart în trei categorii [8]:

1. Metadate descriptive - utilizate în descoperirea și identificarea unui obiect. Pot conține elemente precum: titlu, abstract, autor, cuvinte-cheie;
2. Metadate structurale - utilizate pentru a afișa un obiect și a naviga către un anumit obiect. Ele includ, de asemenea, informații despre partea organizatorică a obiectului (de exemplu, componența cărții: prefață, cuprins, capitole, index);
3. Metadate administrative - cuprinde informații care ajută la gestionarea resursei. De exemplu: data la care a fost creat obiectul, formatul conținutului (de exemplu: TIFF, JPEG, PDF), rezoluția scanării, informații privind drepturile de utilizare. Aici există câteva subseturi de metadate administrative, dintre care două sunt prezentate adesea ca metadate distincte: metadatele gestionării proprietății intelectuale și metadatele de preservare care conțin informații necesare arhivării și preservării resursei.

Procesul de digitizare nu se încheie odată cu generarea documentului digital, ci se continuă cu asigurarea accesului, în timp, la informațiile deținute de acesta. Prezervarea digitală presupune realizarea unui set complet de măsuri care să protejeze și să furnizeze acces atât la

documentele digitizate, cât și la cele create numai în mediul digital. Se pot observa câteva particularități ale prezervării documentelor digitale:

- dependența automatizării – materialele digitale cer utilizarea anumitor hardware-uri și software-uri pentru a putea fi consultate;

viteza de schimbare a tehnologiilor constituie o amenințare la procedura de acces la un document;

- fragilitatea noilor medii de stocare a informațiilor – numeroase astfel de suporturi digitale, deși fizic nu prezintă nicio neregulă, pot deveni instabile în accesarea informațiilor pe care le dețin;

- criteriile de prezervare a documentelor pe suport digital sunt mult mai severe decât pentru cele pe suport tradițional, deoarece o resursă digitală care nu a fost selectată în programul de prezervare va fi mai mult ca sigur pierdută sau inaccesibilă în viitorul apropiat.

Pentru ca întreg procesul de digitizare să fie unul de succes, trebuie stabilită o strategie la nivel instituțional, prin care să fie stabilite toate etapele necesare derulării acestuia și prin care să se țină cont de cadrul legal privind drepturile de proprietate intelectuală, cerințele tehnice, personalul ce alcătuiește echipa și resursele financiare.

Deși este considerat un proces destul de costisitor, digitizarea a creat noi oportunități de regândire a procesului de prezervare, prin reducerea manevrării documentelor fragile, și a condus la crearea de noi metode de acces la documentele de patrimoniu, fapt ce a revoluționat cercetarea științifică, la nivel mondial.

Note

¹ UNESCO. *Recommandation pour la protection des biens culturels mobiliers*, 28 novembre 1978, art. 1 (a) [online]. [Accesat la data de 13.02.2012]. Disponibil pe internet la adresa: http://portal.unesco.org/fr/ev.php-URL_ID=13137&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

² Legea nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, republicată în 2008. În: *MO*, Partea I, nr. 828, 09/12/2008, art. 1 (2) Legea nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, republicată în 2008. În: *MO*, Partea I, nr. 828, 09/12/2008, art. 1 (2).

³ PROIECT Calimera. *Ghiduri de bune practici* [online]. Traducere din engleză a Ghidului *Calimera Guidelines: cultural applications: Local Institutions Mediating Electronic Resources*, p. 198. [Accesat la data de 17.03.2012]. Disponibil pe internet la adresa: <http://www.bjc.ro/new/files/calimera/ghidurile%20calimera.pdf>.

⁴ HIRTLE, Peter B. The impact of digitization on special collections in libraries. În: *Libraries and Culture*, vol. 37, nr. 1, 2002, p. 44.

⁵ CANADIAN Council of Archives. *Digitization and Archives*, p. 1, 2002. [online]. [Accesat la data de 22.03.2012]. Disponibil pe internet la adresa: http://www.cdncouncilarchives.ca/digitization_en.pdf.

⁶ PROIECT Calimera. *Op. cit.*, p. 201.

⁷ Pagina-gază: <http://www.abby.com/>. [Accesat la data de 23.03.2012].

⁸ UNIVERSITY of Kansas. *Digital Initiatives – Recommended Standards and Best Practices for Digital Projects* 2003, p. 3. [online]. [Accesat la data de 21.12.2011]. Disponibil pe internet la adresa: http://kudiglib.ku.edu/planning/dli_standards.pdf.

Bibliografie

CANADIAN Council of Archives. *Digitization and Archives*, 2002. 12 p. [online]. Disponibil pe internet la adresa: http://www.cdncouncilarchives.ca/digitization_en.pdf.

HIRTLE, Peter B. The impact of digitization on special collections in libraries. În: *Libraries and Culture*, vol. 37, nr. 1, 2002, p. 42-52.

Legea nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, republicată în 2008. În: MO, Partea I, nr. 828, 09/12/2008.

PROIECT Calimera. *Ghiduri de bune practici* [online]. Traducere din engleză a Ghidului *Calimera Guidelines: cultural applications: Local Institutions Mediating Electronic Resources*, 384 p. Disponibil pe internet la adresele: <http://www.bjc.ro/new/files/calimera/ghidurile%20calimera.pdf> și <http://www.abby.com/>.

UNESCO. *Recommandation pour la protection des biens culturels mobiliers* [online], 28 novembre 1978. Disponibil pe internet la adresa: http://portal.unesco.org/fr/ev.php-URL_ID=13137&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

UNIVERSITY of Kansas. *Digital Initiatives – Recommended Standards and Best Practices for Digital Projects* [online]. 2003, 8 p. Disponibil pe internet la adresa: http://kudiglib.ku.edu/planning/dli_standards.pdf.

Controversele cărții electronice: o relație complicată cu bibliotecile

Drd. Nicoleta Rahme

Șef serviciu Dezvoltarea colecțiilor, Biblioteca Națională a României,
Bd. Unirii, nr. 22, sector 3, București. E-mail: nicoleta.rahme@bibnat.ro

Istoric și repere

În tipologia documentară actuală, cartea rămâne principalul mijloc de fixare și comunicare a cunoașterii umane, de educare și formare, dar și de petrecere a timpului liber. Progresele realizate de-a lungul vremurilor în calitatea prezentării și în procesul de tipărire, implicarea unui adevărat conglomerat de interese comerciale în jurul documentului de tip carte, au constituit factorii esențiali în păstrarea cărții ca adevărat simbol al umanității. Momentul actual pe care îl trăiește cartea este puternic influențat de tehnologie, iar modelul care guvernează piața editorială este complet diferit, practic o metamorfoză a creației cu un nume pe măsură: *cartea electronică sau ebook-ul*.

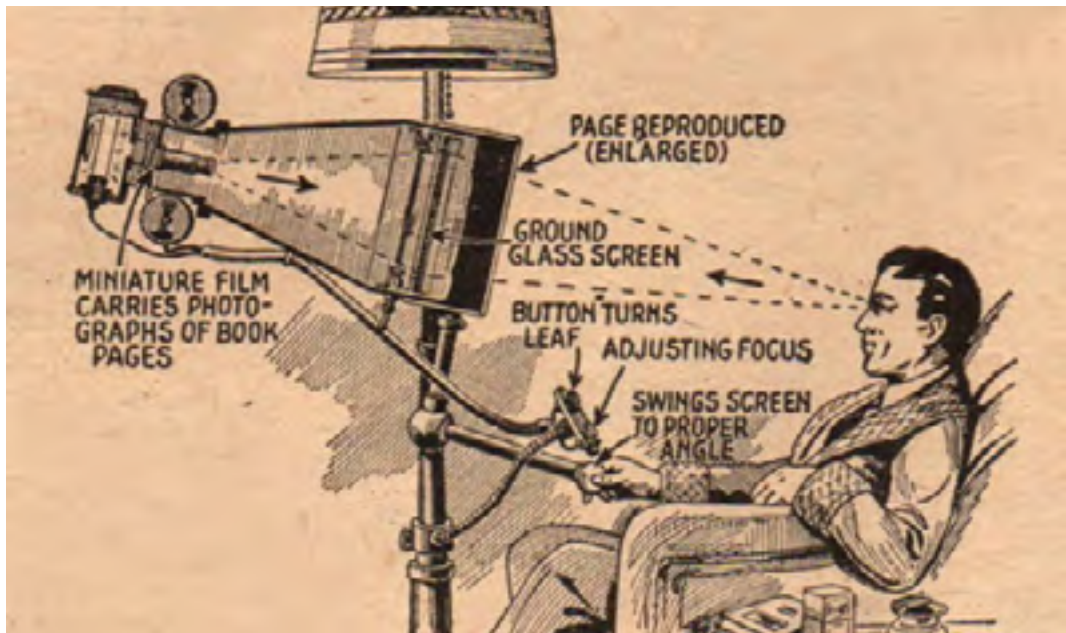
În tradiția orală exemplificată poate cel mai pregnant în *Fahrenheit 451*, nuvela lui Ray Bradbury din 1954, care descrie o lume distopică unde cărțile sunt interzise, iar textele lor au fost prezervate în memoria celor care le iubesc, tipăritura poate exista fără o formă fizică. Era electronică pe care o trăim acum ne va întoarce către lumea fără forme fizice, constituită doar din texte fără substanță, descompuse, care capătă viață pe ecranul unui dispozitiv electronic. Istoria cărții de la vechiul codex la modernul ecran este supusă fără echivoc revoluției digitale actuale și totodată unei percepții diferite față de document și conținut, unei schimbări profunde de practici, unei temeri mai mult sau mai puțin justificate față de două opțiuni: analog și digital, tipar și dispozitiv.

Expresia „*document digital*” trimite mai puțin la producția originală de informație într-un mediu informatic în rețea, ci mai degrabă la ideea de dematerializare a unui suport fizic care conservă principalele caracteristici informaționale. Cartea electronică își face loc în practicile curente, în viața cititorului obișnuit, iar lanțul din spate de producători, editori și distribuitori mizează pe dezvoltarea sa rapidă, pe conținut și dispozitivul asociat care permite accesul. *Ebook-ul* sau *cartea electronică* există de aproape 40 de ani, iar inventatorul său a fost americanul Michael

Stern Hart (1947-2011) în anul 1971, pe vremea când era student la Universitatea din Illinois. Hart a încărcat Declarația de Independență a Statelor Unite pe calculatorul său, cu caractere mari, întrucât nu dispunea de caractere mici, iar textul electronic rezultat de 5 KB a fost trimis sub forma unui mesaj fără hiperlink tuturor cunoșcuților săi, pentru că webul, așa cum îl cunoaștem noi astăzi, avea să se dezvolte abia după 20 de ani. Inițiativa s-a dovedit a avea succes și Hart decide să transpună în format digital o serie de lucrări literare cunoscute și astfel pune bazele *Proiectului Gutenberg*, un efort voluntar de a face disponibile online toate textele libere de copyright din lume.

Considerat cea mai veche bibliotecă digitală din lume, proiectul Gutenberg număra la finalul lumii iulie 2012 peste 40.000 de cărți din domeniul public, din 60 de limbi, disponibile gratuit [1].

Cartea electronică este asociată în egală măsură și dispozitivului care permite accesul la conținut. Ideea unui produs asemănător iPad-ului de astăzi datează încă din anul 1935 și a apărut în revista „*Everyday Science and Mechanics*”, care semnală în paginile sale faptul că „s-a demonstrat că este posibil să fotografiezi cărți și să le pui pe un ecran [2]”. Respectiva invenție ar fi permis vizionarea unui film, citirea unei cărți sau ascultarea de muzică prin intermediul aceluiași dispozitiv. Imaginea publicată de blog-ul Smithsonian.com arată un bărbat care citește o carte dintr-un fotoliu, de la o distanță considerabilă de ecranul dispozitivului și dispune de câteva instrumente utile de ajustare a unghiului de citire, butoane pentru întoarcerea paginilor etc.

<http://blogs.smithsonianmag.com/paleofuture/2012/03/the-ipad-of-1935>

America și boom-ul electronic

De ce America a fost prima țară care a dat startul revoluției digitale? Un complex de factori este răspunzător pentru apariția acestui adevărat boom electronic: factorul demografic (o populație mare de 314 milioane de locuitori), o singură limbă vorbită, un singur cadru de legi din domeniul comercial care să asigure confortul produsului revoluționar, paradoxal în plină epocă de recesiune, nu numai pe plan local, dar și la nivel global. Poate că nu întâmplător, în plină criză economică și financiară, tehnologia cunoaște perioade de maxim avânt, iar factorul uman reacționează și se pliază pe oferte care ar putea părea de nișă.

Cu toate acestea, cartea electronică a început printr-un proces destul de complicat în anii 90 în SUA: proiectul Expanded Books realizat de către compania Voyager își propunea să cerceteze modalitatea prin care o carte poate fi prezentată pe un ecran de calculator pentru publicul larg, în 1998 au apărut dispozitivele de memorie de 4 MB Rocketbook și SoftBook care puteau găzdui 400 de pagini, iar în 2005 Sony prezintă eReaderul, cel care avea să se plieze perfect pe carte.

După 2004, se puna problema cine folosește ebook-ul și care este tehnologia necesară, iar previziunile de explozie a pieței s-au adeverit după numai șase ani. Inițial, conceptul de texte digitizate nu a avut succes deoarece piața luase în calcul editorii și librării doar pentru a stârni interesul și nu se orientaseră către bibliotecile publice ca posibile soluții pentru succesul unui asemenea proiect. În plus, bibliotecile sunt cele mai indicate să promoveze noile forme de lectură, nu au în vedere profitul comercial, văd o serie de tehnologii ca soluții eficiente pentru problemele lor curente: spații de depozitare limitate, personal redus.

În anii de atunci de debut se sesizau probleme legate de drepturile de autor și piraterie, nu orice carte tipărită este un ebook bun sau de succes (exemplu de dezastră digitale: cărțile de bucate, ghidurile de călătorie), formatul de prezentare, problema titlurilor (toate o dată sau câte un titlu pe rând), prea multe platforme, costuri ridicate pentru același titlu în formate diferite, necesitatea de standarde pentru simplificarea cumpărării și descărcării, integrarea înregistrărilor în cataloage (MARC nu este suficient), probleme de interfață (designul determină alegerea utilizatorului). Câteva dintre aceste probleme au rămas nerezolvate sau parțial rezolvate până în prezent.

Ca o primă constatare a tipurilor de cărți care s-au pliat sau nu în mediul digital, cartea de ficțiune s-a dezvoltat mai repede în format electronic decât cartea științifică sau cartea de artă. Scrierile de nonficțiune asociate lecturii în scop de informare sunt mult mai bine tolerate ca ebook decât formatul analog. Lucrările de referințe practic au migrat în mediul online, printul practic nu mai este o soluție, iar exemplul cel mai recent este Encyclopedia Britannica,

publicație care, după 244 de ani în format tipărit, a decis să sisteze orice apariție în format analog [3]. Cartea științifică este perfect adaptabilă formatului electronic, însă lipsa unui model business viabil o face încă un produs de nișă. Dacă ne-am imagina un album de artă în format electronic, vom constata faptul că prima reacție ar fi una de respingere.

La fel și audiobookurile încă suferă pentru că sunt considerate produse minore, nu se bucură de popularitate, deși printul s-a dublat, audiobookul a rămas la 6.200 titluri față de 100.000 de printuri, nu toate sunt disponibile în toate formatele (CD/descărcare), limitând astfel disponibilitatea. Conform anchetei realizate de către Audio Publishers Association din 2010, doar un sfert dintre adulți au apelat la audiobook.

Câteva lecții învățate despre ebook au fost enunțate cel mai bine de către Mike Shatzkin, fondatorul și președintele *The Idea Logical Company*, companie de consultanță și management pentru industria editorială din anul 1980, invitat la cele mai importante conferințe europene din domeniu, și anume:

- prețul contează enorm, dar cărțile de prestigiu pot fi vândute chiar la un preț acceptabil;
- interoperabilitatea platformelor de accesare a cărților electronice s-a dovedit extrem de importantă, dar prin sisteme închise;
- vânzările ebook-urilor sunt, cel puțin la început, condiționate de o listă pe care o generează editorii;
- consumatorii timpurii de dispozitive tind să fie cei mai buni cititori (din motive practice și financiare);
- impact semnificativ asupra comerțului electronic practicat de așa-numitele companii „brick and mortar” care posedă magazine fizice pentru clienți;
- nu trebuie consumate resurse pentru a apăra produsele tipărite în fața celor digitale: un risc inutil în fața unor schimbări care se produc mai repede decât orice plan de salvare;

Relația dintre editor, bibliotecă, utilizator în context electronic

Ebook-ul a modificat relația cu utilizatorul, antrenând o schimbare nu doar profundă, ci și progresivă în cadrul profilului profesional de publishing. Ebook-ul nu este o carte care a devenit electronică, este un lucru complet diferit, mai degrabă similar cu o licență sau autorizație de a citi limitată ca timp. După un debut timid, ebookul este solid folosit alături de cartea tipărită, putem deja citi pe un ecran, PDA, telefon mobil sau tabletă. Cele două forme de manifestare, tradițională și virtuală, coexistă, uneori într-o manieră complementară, producția tradițională și lanțul de distribuție s-au redefinit și s-au schimbat în profunzime, dar nu se

exclud una pe cealaltă. Cu alte cuvinte, continuăm să avem utilizatori, editori, distribuitori, bibliotecari, dar avem și e-publishers, bloguri literare, ilustratori web și designeri grafici și, desigur, instrumente digitale noi care se vor dezvolta în viitor în procesul de producere al textelor tipărite tradiționale.

Popularitatea din ce în ce mai crescută a ebookurilor și a aplicațiilor reprezintă un succes deplin în formatul conținutului. Ebook-urile au crescut semnificativ de la 0.6% în 2008 la 6.4% în 2010 în termeni de piață, adică 1274.1% pentru veniturile nete anuale obținute din vânzări de către editori și un venit total net la finalul anului 2011 de 878 milioane de dolari. În contrapartidă, piața eReaderelor valora în 2011 peste trei milioane de euro și se estimează că în 2013 se va tripla [4].

Creșterea explozivă a interesului pentru ebook este chiar mult mai vizibilă atunci când vorbim despre anumite categorii, spre exemplu ficțiunea pentru adulți și literatura pentru copii și tineret reprezintă fiecare în parte un procent de 13.6% din vânzările nete ale unei edituri. Conform datelor furnizate de Asociația Editorilor Americani [5], industria cărții a vândut 2.57 miliarde de cărți în 2010 în toate formatele, cu peste 4,1% față de 2008, iar veniturile nete ale editorilor au crescut cu 5.8% față de 2008. În contrast cu numărul de ebooks, veniturile nete obținute din comercializarea tipăriturilor în 2010 au fost de 5.26 miliarde de dolari, o creștere de doar 0.9%, aceleași cifre sunt și pentru coperta soft, iar piața de hârtie a scăzut cu 13.8%. Aceste cifre sunt rezultatul analizei pe categorii, formate de publicare, canale de distribuție, de la 1963 editori.

Una dintre problemele critice semnalate și de către americani este constituită de necunoașterea de către public a ceea ce bibliotecile pot oferi și necesitatea unui acces echitabil la conținutul electronic. Între biblioteci și editori care sunt oameni de afaceri ce acționează din interese financiare s-a creat o breșă care are ca soluție implicarea bibliotecilor în consorții și proiecte de colaborare care să le permită negocieri cu marile companii.

Există o serie de îngrijorări în relația dintre editor, bibliotecă și utilizator, perfect justificabilă în contextul actual. Până nu demult, bibliotecile se regăseau într-o rutină dinamică unde utilizatorul venea, își alegea o carte, pe care o lua acasă și se întorcea după un timp determinat de bibliotecă să înapoieze ceea ce luase. Oferirea de resurse informaționale și documentare complexe în orice formă și suport a devenit certitudine pentru biblioteci, dar în același timp a provocat și o serie de probleme legate de acces, prezervare, partajare, etică. Se pare că nu am fost vigilenți și vizionari față de ebook, ne-am preocupat prea mult de modelul business care reflectă doar interesele pur comerciale ale editorilor și furnizorilor de conținut digital și mai puțin interesul public. Astfel s-a creat un adevărat monopol care dictează modul de diseminare a conținutului digital și practic exclude biblioteca din lanțul de diseminare a informației și documentului.

O serie de editori de prestigiu, cunoscuți drept *the Big Six Publishers* (Random House, HarperCollins, Penguin, HachetteMacmillan și Simon&Schuster) [6] au refuzat vânzarea conținutului lor digital către biblioteci prin intermediul agregatorilor, afectând astfel misiunea bibliotecilor publice de a asigura conținut critic pentru toate categoriile de publicuri. De aici o breșă considerabilă între cei care posedă tehnologie și resurse financiare, adică își permit să cumpere singuri conținut digital și cei săraci care nu dispun de astfel de mijloace, nu au acces la informație și nu participă la economia digitală. Se produce o fricțiune și o fractură a conținutului de care bibliotecile trebuie să țină seama când își propun strategii și politici de acces la document, la informație.

OverDrive [7], cel mai important distribuitor de ebook, audiobook și conținut digital pentru 19.000 de biblioteci și școli, găzduiește peste 1 milion de titluri digitale de la 1.000 de editori, printre care Random House, HarperCollins, AudioGO, Harlequin, Bloomsbury. Fondat în 1986 în Cleveland, Ohio, este considerat lider în industria conținutului digital și a fost printre primii care au avut viziunea că ebookul va reuși să devină un punct cheie pe piața editorială, implicit va afecta și bibliotecile care se văd în afara lumii dinamice a închirierii/împrumutului digital, oarecum dominate de un monopol virtual, cu un singur furnizor/agregator care dictează regulile de diseminare a conținutului digital către public.

În ecuația utilizator-carte electronică, un loc aparte este deținut de către *Amazon*, inițial o librărie on-line, care în noiembrie 2011 își lansa propria bibliotecă de împrumut de carte cu numai 5.000 de titluri, ajungând în doar o lună de zile la o colecție de peste 66.000 de titluri disponibile, o creștere datorată în principal includerii de lucrări apărute în regie proprie. Colecția se limita doar la deținătorii de Kindle și la cei care utilizau serviciul Amazon Prime, a cărui abonare era de 79 USD pe an, o cifră cu 40 de USD mai mare decât media per capita propusă de biblioteci, conform statisticilor din 2009. Un client Amazon putea împrumuta o carte pe lună, fără dată limită, iar notele sau adnotările erau salvate la returnarea cărții care putea fi revândută sau re-împrumutată. În plus, atunci când o carte nouă era împrumutată, titlul anterior împrumutat dispărea de pe dispozitivul de citire.

Împrumutul prin Amazon deținea în ianuarie 2012 peste 75.000 de titluri (10.000 de titluri noi adăugate în doar două săptămâni), iar în decembrie 2012 se împrumutaseră 295.000 de titluri. În plus, autorii în regie proprie și editorii independenți care își dăduseră acordul pentru împrumutul cărților primeau 1.71 USD per titlu împrumutat, la care se adăugau venituri suplimentare dacă se utiliza programul de editare Kindle Direct.

O serie de editori mari a refuzat vânzarea conținutului lor digital către bibliotecile publice prin agregatori de ebook, ceea ce defavorizează din nou bibliotecile în misiunea lor de a oferi acces la conținutul critic care se află acum în format digital. Astfel putem afirma cu certitudine că nu tehnologia ne separă, ci tocmai conținutul.

Penguin Group, una dintre cele mai mari edituri de tradiție, a decis în luna noiembrie 2011 suspendarea împrumutului către biblioteci a noilor titluri de ebook și de asemenea accesul prin Kindle la toate titlurile Penguin, un lucru greu de manageriat de către biblioteci mai ales în relația cu utilizatorii. Penguin a motivat această decizie prin așa-numita grijă față de securitate a datelor electronice: cărțile pe kindle-ul utilizatorului rămân stocate temporar chiar dacă perioada de împrumut a expirat. Un conflict de model de business până la urmă între Amazon și Penguin, ce afectează capacitățile bibliotecilor de a asigura acces la cărți, la titlurile deja achiziționate.

Departamentul US de Justiție a declanșat în aprilie 2012 un proces denumit *Antitrust Ebook Case* [8] împotriva Apple, Hachette SA, HarperCollins, Macmillan, Penguin, companii care sunt acuzate că au conspirat să crească prețul cărților electronice ca răspuns la modificările de prețuri propuse de Amazon. Apple a refuzat propunerea de încheiere a unui acord cu trei editori, acord prin care era stipulată terminarea contractelor restante cu editorii și interzicerea de vânzare a ebook-urilor folosind modelul prin care editorii își fixau singuri prețurile. Ulterior, în luna august, HarperCollins și Hachette au convenit să plătească 69 de milioane USD către consumatorii care cumpăraseră cărți cu prețul stabilit de către agenție între aprilie 2010 și mai 2012, ca parte a acordului antitrust.

Problemele bibliotecilor legate de ebook

Cartea electronică în sine reprezintă pentru biblioteci o provocare, în primul rând în sensul alegerii, nu numai asupra unui catalog de editură, interfață sau termenii unui contract, ci pur și simplu în alegerea unei valori. Furnizorii de platforme asigură acces la conținut variat, un avantaj pentru bibliotecile care sunt scutite astfel de negocieri cu editorii sau autorii.

Dar termenii de restricție la conținut și incertitudinea legată de proprietate asupra documentului electronic compromit funcția bibliotecii de a asigura acces neîngrădit la conținut, de a păstra confidențiale datele despre cititori, de a putea partaja și prezerva un document.

Din punct de vedere istoric cititul a fost considerat o activitate privată, proprie fiecăruia, uneori anonimă, cărți citite integral sau abandonate la un anumit capitol. În cazul cărții electronice, biblioteca nu mai poate proteja date ale terților, așa cum o putea face în mod tradițional, întrucât datele legate de practicile de lectură și despre propria persoană a cititorului rămân stocate la furnizori pentru o perioadă nedeterminată și fără o modalitate legală de protecție.

O altă problemă ce face diferența din nou între analog și digital este aceea a partajării: cartea tipărită era achiziționată, așezată la raft, valorificată către public, prin dreptul de primă

vânzare, ceea ce presupunea dreptul de proprietate, de împrumut, de eliminare din colecții. În contrapartidă, cartea electronică se obține printr-o licență specificată prin contract și impune restricții adiționale. În plus, un utilizator nu va putea dona cartea sa electronică unei biblioteci.

Unul dintre rolurile cheie ale bibliotecii este prezervarea memoriei culturale. Prezervarea digitală presupune multe copii de siguranță, migrare, control și standarde. Bibliotecile nu pot prezerva niște fișiere pe care nu le pot păstra, nu le dețin pe propriul server, iar termenii de licență pot restricționa copierea, arhivarea, schimbarea formatului.

Asigurarea accesului rămâne misiunea principală a bibliotecilor, misiune care este serios afectată în modelul ebook: utilizatorul dorește conținutul, în format electronic, iar biblioteca trebuie să îl asigure. Dar problema accesului pare una complicată: compatibilitatea dispozitivelor de citire, predescărcarea conținutului pe un computer și apoi adăugarea pe un alt dispozitiv (cu acces doar în interiorul bibliotecii), procese de setare complicate pentru a realiza navigarea pe pagini, ritmul prea rapid de dezvoltare al echipamentelor de citire (probleme viitoare de compatibilitate tehnologică), eReadere care nu sunt accesibile pentru persoanele nevăzătoare, dezactivarea unor mecanisme de citire pentru unele cărți aflate în domeniul public (exemplu binecunoscuta „Alice în Țara minunilor”, carte aflată în domeniul public sau ebook-uri aflate sub licențele creative-commons).

Explozia resurselor electronice a determinat schimbări de politici, strategii și *abordări noi în procesul de selecție și achiziție* derulat de către biblioteci. La rândul lor, bibliotecarii și profesioniștii implicați în sistemele și structurile de informare și documentare se confruntă acum cu două chestiuni vitale: un volum foarte mare de resurse electronice, care trebuie să fie vizibile din puncte de acces multiple, și cunoașterea simultană a tehnologiei care gravitează în jurul acestora.

După modelul de circulație a cărții în format tipărit, avem acum modelul de descărcare de ebook „un utilizator la un document”. În modelul tradițional atunci când utilizatorul venea la bibliotecă și găsea titlul dorit deja împrumutat, se înscria într-o listă de așteptare (care uneori ducea la cumpărarea de titluri suplimentare), găsea un titlu alternativ sau își cumpăra cartea. În modelul electronic, utilizatorul are mai multe opțiuni, deci flexibilitate: înscrierea facilă în lista de așteptare, migrarea către un titlu diferit sau chiar cumpărare.

Distingem în prezent trei modele de bază pentru împrumutul cărților electronice [9]:

- plată bazată pe acces (forfetară) – pentru accesul la o colecție de ebook, biblioteca va plăti aceeași sumă indiferent câte ebook-uri sunt împrumutate, dar acest model funcționează doar pentru perioadă scurtă de împrumut sau o limită de reînnoire a împrumutului.

- plată bazată pe utilizare (plată per împrumut) – prezintă avantajele unor plăți majore către editor pe măsură ce utilizarea crește, astfel putând compensa scăderea vânzărilor; biblioteca

poate plăti și prețuri unitare mici pe împrumut pe măsură ce numărul de împrumuturi crește; modelul este de asemenea dependent de perioade de împrumut scurte sau de limita de reînnoire a împrumutului.

- plata per copie/exemplar – promovat de către OverDrive, astfel biblioteca cumpără copia digitală a unei lucrări și „deține” copia. Biblioteca posedă numărul de copii pe care le-a cumpărat, iar utilizatorul poate face rezervare. Modelul este cel mai apropiat de cel tradițional.

Bibliotecile apelează și la platformele de acces la ebook, spre exemplu platforma *Freeding* creată de Library Ideas, care propune următorul model de împrumut al cărții electronice: o taxă de prim acces, mai mulți utilizatori și plată la descărcarea titlurilor. Această platformă funcționează pe baza unui token, un dispozitiv care dialoghează cu aplicația internet banking. Astfel, sistemul are posibilitatea de alocare de tokenuri per utilizator în funcție de data de publicare a cărților. Inconvenientul principal: un număr limitat de titluri prin acest model, nu se integrează în OPAC și nu are înregistrări MARC.

Calculul prețurilor a iscat multe contradicții, iar bibliotecile au fost practic în imposibilitatea de a aduce vreun argument în negocierea prețurilor, avantaj de care dispuneau în mediul tradițional. Inițial prețurile pentru abonare erau modeste, pentru încurajarea potențialilor consumatori/beneficiari, din motive strict de publicitate. Dacă luăm ca exemplu *Google Books* care are un algoritm pentru setarea prețurilor pentru cărțile cu tiraj epuizat de la 1.99 la 29.99 dolari, cu o medie a prețului de 8,65 USD, vom constata practic o sumă ne semnificativă în comparație cu prețurile curente. Dacă Google decide să vândă baza de date cu abonamentele instituționale către o altă firmă, atunci prețurile vor avea de suferit având în vedere faptul că un jucător de pe piața editorială acționează în principal din considerente economice și gestionează profilul editorial drept o afacere.

În condițiile în care bibliotecile își vor diminua colecțiile în format fizic și vor deveni dependente de Google, iar o bază de date cu cărți nu este de calitate datorită scanărilor la o rezoluție mică și a metadatelor incomplete, atunci o mare parte a conținutului se va pierde. Soluția ideală ar putea fi un corpus de cercetare disponibil pe bază de abonament instituțional la preț rezonabil, condus de un consorțiu de instituții educaționale nonprofit. Robert Darnton de la Biblioteca Universității din Harvard sugera naționalizarea corpusului Google sau alternativa unui proiect de digitizare în masă finanțat de fundații și public. Corpusul ar putea fi menținut în mai multe depozite, unul dintre acestea la Library of Congress [10].

Câteva biblioteci publice americane (Harris County Public Library – Houston, Texas; Douglas County - Colorado) au gândit un model economic la începutul anului 2012 care presupune existența unui Adobe Content Server și cumpărarea de ebook direct de la editori și autori în regie proprie. Un număr din ce în ce mai mare de autori independenți

și edituri mici ar implementa acest model și ar negocia direct acorduri. Beneficiul pentru bibliotecă este acela că pot împrumuta titlurile la utilizatori simultani și le pot converti în mod liber în formatul în care doresc, colecția de ebook este deținută de bibliotecă și o poate împrumuta prin OPAC, fără a se preocupa de creșterea cheltuielilor cu licențe din partea agregatorilor sau a altor distribuitori.

Opțiunile comerciale de împrumut sunt o serioasă amenințare pentru modelul prea laborios propus de bibliotecă, care în plus trebuie să fie mai flexibile în modelul economic sau tehnologic propus. Pe scurt, bibliotecă trebuie să asigure în continuare acces la cunoaștere, iar editorii și agregatorii nu trebuie să fie cei care dictează politicile publice.

În dialogul pe care bibliotecile îl au cu editurile/furnizorii și agregatorii de conținut, trebuie insistat că modelul „o copie digitală/un utilizator digital” este unul viabil (percepția editorilor este aceea de conținut gratuit primit de bibliotecă), astfel încât să se respecte problemele de copyright și să se faciliteze crearea de portaluri de tip discovery la nivel național care să susțină interesele comerciale ale autorilor și editorilor.

Conținutul digital este marcat de *probleme de copyright* și de limite care produc restricționări: cele mai multe baze de date, softuri și alte categorii de conținut digital se află sub licență, acest lucru limitând nivelul de deținere pe care un utilizator îl poate obține. Distribuirea digitală nu transferă copia privată a unei lucrări, ci produce o copie nouă, identică, care este mai apoi pusă în circulație. Așadar, deținem sau închiriem conținutul digital comercial? Cele mai multe biblioteci împrumută accesul la ebookuri prin platforme în detrimentul cumpărării conținutului, mai ales atunci când un editor refuză să vândă acel conținut bibliotecii. În mod tradițional, pentru cartea tipărită, problema se rezolva pur și simplu prin cumpărarea de la o librărie, adică de la o altă verigă pe cale de dispariție acum în fluxul cărții.

În majoritatea țărilor există excepții legislative care permit bibliotecilor să cumpere o copie fizică a unei cărți și să o împrumute fără restricții. Această excepție nu există pentru copiile digitale, astfel bibliotecile nu beneficiază de un status aparte în relația cu ebookul, și au nevoie de acordul și permisiunea deținătorului de drept de a asigura disponibilitatea unei cărți electronice. Teoretic este puțin probabil ca bibliotecile să beneficieze de o astfel de excepție, în ciuda demersurilor de până acum. Motivul este unul legat de consecința asupra vânzărilor de ebook la nivel individual către un client obișnuit al editurii, de reducere a plăților către autori, având în vedere faptul că vânzările către public sunt de zece ori mai mari decât cele către bibliotecile publice, iar o conversie a titlurilor din format fizic în format digital fără nicio restricție către împrumutul din bibliotecă ar ruina veniturile editurilor. Soluția rămâne modelul business care să permită împrumutul fără a afecta canalul comercial

destinat publicului. Din punct de vedere legislativ ebook-ul este tratat ca un soft, este asimilat și tratat ca proprietate intelectuală electronică/produsă prin mijloace electronice, iar în acest sens prevede refuzul de împrumut al unui program de calculator.

O serie de probleme și obiecții apare atunci când restricțiile tehnologice de utilizare a ebook-urilor sunt mai severe decât ceea ce în mod general este perceput ca modalitate de prevenire a activităților de piraterie și contrafacere și interferă cu abilitatea cumpărătorului de a-și exercita drepturile de proprietate asupra ebook-urilor la fel cum se întâmplă cu o copie fizică și de a beneficia de conținut digital în scop social, educativ și de cercetare. Cea mai eficientă soluție pentru ca deținătorii de drepturi să fie protejați de pirateria cărții electronice este să se asigure că oferta legală de carte electronică este de preferat față de cea piratată, adică o calitate superioară de afișare, citire, formatare, dar și servicii adăugate precum accesul la comentarii ale autorului, recenzii, dreptul de a cumpăra versiunea tipărită la un preț redus.

Platformele de ebook utilizează frecvent DRM [11] pentru a putea preveni transferul conținutului electronic descărcat între dispozitive, fapt ce împiedică abilitatea unui utilizator de a partaja sau împrumuta cartea electronică unei terțe persoane. Achiziționarea unui ebook este percepută drept cumpărarea unui drept condiționat de acces la acel conținut digital, deci din punctul de vedere al furnizorului este un „*împrumut*”, deci asigurarea dreptului de acces adițional gratuit.

Cunoașterea și documentele stocate în biblioteci au importanță culturală deosebită, iar accesul digital ar trebui să fie un serviciu public deschis tuturor, subliniat de prevederi legislative care să confere bibliotecilor drepturi de împrumut speciale. În timp ce ebook-ul este un instrument benefic accesului la informație, DRM-ul reprezintă un obstacol semnificativ pentru împrumutul acestora, de asemenea nu permite accesul liber și fără restricții asigurat de către o bibliotecă publică. Creșterea ponderii serviciilor on-line produce vizibilitate în cazul bibliotecilor publice, care își creează deja colecții digitale substanțiale, dar costurile implicate impun analize serioase pentru bibliotecile mai mici care nu dispun de resurse adecvate, dar au aceeași misiune de informare, formare, acces la cunoaștere. Deoarece ebook-urile sunt în general disponibile pentru împrumut doar de către utilizatorii înregistrați dintr-o anumită bibliotecă, sunt necesare mai multe licențe de acces și nu este posibilă partajarea resurselor prin împrumutul interbibliotecar. De asemenea, dacă DRM –ul teritorial restricționează bibliotecile să cumpere anumite ediții care au status geografic limitat, atunci costurile și efectele sunt pe măsură: softul de DRM impune limite la partajare, pe când politica de circulație a unei biblioteci presupune acces.

În cazul bibliotecilor nu ar trebui să existe diferențe atât de accentuate între vânzare și împrumut, mai ales că de cele mai multe ori bibliotecile pot realiza doar o selecție de câteva

titluri, editorul poate decide în orice moment să modifice termenii și condițiile de acordare a unei licențe sau să plaseze anumite titluri doar pentru vânzare privată. Modelul filmelor care sunt mai întâi distribuite în sălile de cinema și apoi vândute pe DVD și către televiziuni poate fi aplicabil și ebook-urilor: s-ar obține bani din toate piețele de distribuire (global, privat și în final împrumutate de către biblioteci). Paradoxal, împrumutul poate genera mai multe venituri decât cumpărarea unei singure copii, cu condiția să fie fixate niște limite rezonabile pentru toate părțile implicate.

Unul din paradoxurile cărții electronice este reprezentat de țările nordice, care deși dispun de resurse financiare și tehnologice, întâmpină probleme legate de distribuirea dificilă, dezavantajul lingvistic (suedeza, norvegiana sunt limbi de circulație restrânsă față de engleză sau alte limbi mult mai solicitate), cererea limitată din partea publicului (mai ales în Suedia), o piață unică cu edituri mici și în regie proprie, copyright-ul, stresul tehnologic (un produs nou trebuie deținut, chiar dacă nu prea ai idee cum să îl folosești). Cu toate acestea, Norvegia propune modelul „digital wear and tear” prin care biblioteca poate cumpăra o nouă copie (nu un dublet) după un număr de 25 de împrumuturi, practic asigură circuitul unei cărți ca în sistemul tradițional.

Ebook-ul în România

În urmă cu aproape zece ani, România debuta timid pe teritoriul electronic odată cu lansarea site-ului LiterNet ce a pornit prin vânzarea de cărți din biblioteci personale sub forma de anunțuri postate pe site. În 2010 editura Nemira a fost prima care a propus carte electronică, urmată de Humanitas și Polirom, iar anul 2011 poate fi considerat anul de referință.

Conținutul este încă sărac, numărul redus de titluri, pe fondul tradiționalismului consumatorului român. În general, utilizatorul de ebook este un mare consumator de presă și de Internet, încadrându-se în categoria oamenilor avizi de informație.

Editurile românești au ales să se promoveze astfel: lansare simultană a ediției print și electronic, carte de ficțiune (urmează tendința editorială americană unde ficțiunea predomină), autori români contemporani și clasici, carte de dezvoltare personală, colecții de scriitori cu priză la public și care au fost deja reeditați în format clasic (spre exemplu Jules Verne), titluri din colecția „100 de cărți pe care trebuie să le ai în bibliotecă”, formatul ales este cel pdf. Media de titluri electronice este în jur de 200 la majoritatea editurilor care sunt active pe acest segment față de 5.000 de titluri în format tipărit într-un an.

Conform topului realizat de ziarul Adevărul [12], titlurile în format electronic în România care au avut succes până în prezent sunt:

Top vânzări e-book-uri Adevărul

1. *Crimele revoluției*, de Grigore Cartianu
2. *20000 de leghe sub mări*, de Jules Verne
3. *Peripețiile bravului soldat Șvejk în Războiul Mondial*, de Jaroslav Hašek
4. *Babel Palace*, de Vintilă Corbul
5. *Anna Karenina*, de Lev Tolstoi

Top vânzări e-book-uri Nemira

1. *Hyperion*, de Dan Simmons
2. *Forma apei*, de Andrea Camilleri
3. *Logofătul de taină*, de Rodica Ojog-Brașoveanu
4. *Corsarul*, de Joseph Conrad
5. *Căderea lui Hyperion*, de Dan Simmons

Top vânzări e-book-uri Humanitas

1. *Civilizații și tipare istorice*, de Neagu Djuvara
2. *Șase maladii ale spiritului*, de Constantin Noica
3. *Moartea lui Ivan Ilici*, de Lev Tolstoi
4. *Ghidul nesimțitului*, de Radu Paraschivescu
5. *Fenomenul Pitești*, de Virgil Ierunca

Platforma elefant.ro lansată recent cuprinde peste 20 de edituri printre care Polirom, Litera, Corint, Trei, Cartea Românească, Niculescu și Nemira, cu 500 de cărți românești ce pot fi descărcate pe majoritatea eReaderelor existente pe piață. Ceea ce aduce nou acest proiect este posibilitatea de a descărca gratuit o carte electronică, la alegere și posibilitatea descărcării în mod liber a unor extrase din text. Alte librării online cu potențial pe piața românească: online.ro, depozituldecarte.ro, prăvăliacucărți.ro, platforme cu acces la titluri noi de carte electronică, și cu soluții încurajatoare de achiziție de carte.

Concluzii

Viitorul cărții electronice este greu de prezis și nu trebuie perceput ca un simplu suport de reproducere a unei reprezentări familiare a cărții tradiționale, ci mai degrabă ca un instrument util ce deschide calea spre noi practici de lectură, la îndemâna tuturor și, mai ales, o poartă de trecere către cultură, către cunoaștere. Dacă aceste noi instrumente de navigare vor avea ca rezultat un număr tot mai ridicat de cititori, atunci considerăm că metamorfozarea cărții este un câștig. Pentru biblioteci, un sens nou mai ales pentru misiunea lor de acces la document, la informație, în orice format și suport.

Note

¹ <http://www.gutenberg.org/>.

² <http://blogs.smithsonianmag.com/paleofuture/2012/03/the-ipad-of-1935>.

³ <http://www.guardian.co.uk/books/2012/mar/13/encyclopedia-britannica-halts-print-publication>.

⁴ <http://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/industry-news/financial-reporting/article/48280-industry-sales-rose-3-1-in-2010-trade-e-book-sales-the-big-winner.html>.

⁵ <http://publishers.org/bookstats>.

⁶ <http://www.forbes.com/sites/davidvinjamuri/2012/12/11/the-wrong-war-over-ebooks-publishers-vs-libraries/>.

⁷ <http://www.overdrive.com/>.

⁸ <http://money.cnn.com/2012/09/06/technology/ebook-settlement/index.html>.

⁹ PETERSEN, Jakob Heide. The delicate balance of loans and sales. În: *Scandinavian Library Quarterly*, vol. 44, nr. 4, 2011, p. 4-5.

¹⁰ www.nzbooks.com/blogs/nzrblog/2011/mar/28/six-reasons-google-books-failed.

¹¹ Digital Rights Management este o modalitate prin care anumite corporații, de obicei producătorii multimedia, încercă să controleze modul de utilizare a produselor lor.

¹² http://www.adevarul.ro/cultura/literar_si_artistic/cui_i-e_frica_de_e-book_0_572343303.html.

Bibliografie

CARLSSON, Rickard. The e-boom – when is it coming? În: *Scandinavian Library Quarterly*, vol. 44, nr. 4, 2011, p. 18-19.

FRISTED, Bo. Borrow an e-book. The e-bookcase. În: *Scandinavian Library Quarterly*, vol. 44, nr. 4, 2011, p. 16-17.

HANSSON, Joacim. Considering ebooks. În: *Scandinavian Library Quarterly*, vol. 44, nr. 4, 2011, p. 14-15.

IGNAT, Tiberius. Publicarea și distribuția cărților în format electronic. În: *Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării*, an 7, nr. 3, 2011, p. 24-27.

JACQUESSON, Alain; RIVIER, Alexis. *Bibliothèques et documents numériques: concepts, composantes, techniques et enjeux*. Paris: Electre – Editions du Cercle de la Librairie, 2005. 576 p.

La bataille de l'imprimé à l'ère du papier électronique. Sous la direction d'Eric le Ray et Jean-Paul Lafrance. Montréal: Presses de l'Université de Montréal, 2008. 257 p.

Les collections électroniques, une nouvelle politique documentaire. Sous la direction de Pierre Carbone et François Cavalier. Paris: Cercle de la librairie, 2009, 311 p.

LOSINSKI, Patrick. A call for vigilance on the ebook front. În: *Library Journal*, vol. 137, nr. 14, 2012, p. 26-28.

- MOHN, Dag Erlend Lohne. E-books in the library: Borrower's rights at risk. În: *Scandinavian Library Quarterly*, vol. 44, nr. 4, 2011, p. 6-9.
- PETERSEN, Jakob Heide. The delicate balance of loans and sales. În: *Scandinavian Library Quarterly*, vol. 44, nr. 4, 2011, p. 4-5.
- PRICE, Kate; HAVERGAL, Virginia. *E-Books in Libraries: A practical guide*. Facet Publishing: London, 2011. 256 p.
- TÎRZIMAN, Elena. *Colecții și biblioteci digitale*. București: Editura Universității din București, 2011. 272 p.
- TÎRZIMAN, Elena. *Resurse internet și practici de informare*. București: Editura Universității din București, 2011. 264 p.
- YELTON, Andromeda. The ethics of ebooks. În: *Library Journal*, vol. 137, nr. 15, 2012, p. 26-28.

Resurse Web

- BRANTLEY, Peter. *At the close of the day: the library alternative*. [on line].[Accesat la 10.12.2012]. Disponibil pe internet la adresa: <http://blogs.publishersweekly.com/blogs/PWxyz/2011/12/05/at-close-of-day-the-library-alternative/>.
- E-books: Developments and Policy Considerations*, OECD Digital Economy Papers, No. 208, OECD Publishing. [on line].[Accesat la 10.12.2012]. Disponibil pe internet la adresa: <http://dx.doi.org/10.1787/5k912zxcg5svh-en>.
- LEBERT, Marie. *Lebook a 40 ans (1971-2011)*. [on line].[Accesat la 31.12.2012]. Disponibil pe internet la adresa: <http://www.enssib.fr/bibliotheque-numerique/document-49501>.
- ROSENBLATT, Bill. *E-Book Lending: The Serpent in the Garden of Eden*. [on line].[Accesat la 10.12.2012]. Disponibil pe internet la adresa: <http://copyrightandtechnology.com/2011/03/03/e-book-lending-the-serpent-in-the-garden-of-eden/>.
- ROSENBLATT, Bill. *Are Libraries Locked out of the E-Book World*. [on line].[Accesat la 10.12.2012]. Disponibil pe internet la adresa: <http://copyrightandtechnology.com/2011/02/27/are-libraries-locked-out-of-the-e-book-world/>.

Tehnologia RFID: necesitate, utopie sau distopie?

Drd. Simona Gheorghe

*Serviciul Comunicarea Colecțiilor, Biblioteca Centrală Universitară „Carol I”,
București. Str. Boteanu, nr. 1, sector 1, București. E-mail: simona_ghe2007@yahoo.com*

În urmă cu aproximativ 30 de ani, prin anii '80, directorii de biblioteci își puneau o mare întrebare. Răspunsul la respectiva întrebare a schimbat fundamental modelul biblioteconomic și relațiile dintre utilizatori și bibliotecă. Întrebarea era: „Avem nevoie de informatizare în biblioteci?”.

Pierre-Yves Duchemin reformula întrebarea în modul următor: „De ce informatizare?”, considerând că un director de bibliotecă trebuie să se gândească la acest aspect indiferent de mărimea instituției pe care o administrează. Duchemin preciza: „... un proiect de informatizare a bibliotecii este o operațiune, în general, greoaie și costisitoare și atrage după ea tulburări profunde în organizarea bibliotecii. De asemenea, nici factorii de decizie, nici personalul, nici utilizatorii nu vor fi satisfăcuți de o informatizare ce nu va fi cu adevărat dorită, nici cu adevărat necesară, ci doar pentru că informatizarea bibliotecilor e la modă.

Cu toate acestea, mai este oare posibil să se refuze intrarea informaticii într-o bibliotecă, atunci când, practic, toate roțițele societății sunt informatizate?[1]”.

Cu alte cuvinte, informatizarea a fost percepută drept un proces destul de greoi, cu costuri ridicate, dar care ar putea schimba în mod fundamental procesele de bibliotecă. Era necesar ca schimbările, dar și beneficiile furnizate de informatizare să fie înțelese pe deplin de factorii de decizie, de personalul bibliotecii și de către utilizatori. Informatica a pătruns în mediul biblioteconomic încă din fazele sale incipiente de existență. Treptat, informatizarea a fost privită ca o necesitate de către toate bibliotecile datorită faptului că serviciile furnizate erau mai puțin costisitoare, mai rapide și de o mai mare acuratețe.

Aceeași întrebare vizează, în prezent, tehnologia RFID: „De ce ar opta o bibliotecă pentru implementarea acestei tehnologii?” Pentru că este la modă? Pentru că este utilizată de aproape toate celelalte domenii? Este tehnologia RFID cu adevărat utilă pentru biblioteci? Pentru ce tip de bibliotecă este sistemul RFID util?

Trebuie să vedem care sunt rezultatele reale ale utilizării RFID la nivelul instituției (ergonomie, arhitectura modernă care să permită evoluția sistemului etc.), al personalului

(confort în timpul utilizării) și al utilizatorilor (confort în timpul utilizării, operațiuni mai rapide și mai eficiente).

În prezent, în cadrul bibliotecilor, tehnologia RFID este utilizată pentru împrumut, inventar și securitate. Nu trebuie să uităm că în momentul introducerii informatizării în biblioteci, operațiunile de împrumut au fost primele automatizate. RFID ridică aceste operațiuni la un nivel superior. Un director de bibliotecă trebuie să studieze mai multe cazuri de implementare a sistemului RFID. Trebuie să existe o anumită coerență în implementarea acestui sistem, în ansamblul său.

În noiembrie 1994, în Biblioteca Centrală Universitară „Carol I” din București, s-a trecut la împrumutul informatizat, utilizatorii primind noile permise și, odată cu ele, câte un pliant care conținea toate informațiile cu privire la această activitate. Prin această acțiune s-a dorit familiarizarea utilizatorilor cu noua tehnologie. Pliantul le furniza utilizatorilor detaliile necesare pentru a se ghida în bibliotecă și pentru a exploata, la maximum, resursele oferite de aceasta. În acest mod, s-a văzut necesitatea transparenței activităților de bibliotecă, cât și a informării utilizatorilor.

În momentul în care au fost introduse datele bibliografice ale publicațiilor, au fost selectate, în primul rând, domeniile cele mai solicitate (informatică, filosofie, psihologie, economie, drept, beletristică). Ulterior au fost introduse și publicațiile din domenii mai puțin solicitate. Aflată, în prezent, în plin proces de implementare a tehnologiei RFID, Biblioteca Centrală Universitară „Carol I” din București a procedat în mod similar când a introdus sistemul. La început, odată cu instalarea definitivă a sistemului informatic de bibliotecă, cu module integrate, VUBIS, au fost introduse și datele bibliografice ale publicațiilor existente. În același timp, au fost aplicate pe cărți etichetele cu coduri de bare. S-au introdus datele cititorilor, iar permisele de împrumut au primit și ele etichete cu cod de bare. În vara anului 2012, s-au atașat etichete RFID celor mai solicitate domenii (primul domeniu etichetat cu RFID a fost dreptul) și s-a păstrat un număr de etichete RFID pentru cărțile noi, care vor fi achiziționate, din aceste domenii: drept, politologie, economie, management, medicină, medicină veterinară, filosofie, religie, sociologie, arheologie, științe auxiliare ale istoriei, istoria românilor, istorie universală, dicționare bilingve, folclor, artă, lingvistică, lingvistică românească, literatură universală și literatură română. De menționat este faptul că, în Biblioteca Centrală Universitară „Carol I” din București, mai sunt domenii care nu au fost etichetate absolut deloc. Inscricționarea etichetelor RFID, după ce acestea au fost lipite pe coperta a treia a documentului, a constat în scanarea codului de bare sau introducerea manuală a numărului de inventar.

Directorul general al Bibliotecii Naționale a României, doamna Elena Tîrșiman, nota în anul 2000: „O bibliotecă modernă își va desfășura cu greu activitatea fără asimilarea noilor

tehnologii. Asimilarea noilor tehnologii nu va modifica însă conceptul de *bibliotecă*, ci va determina doar noi nuanțări ale acestuia. Bibliotecile sunt structuri ce au continuitate în timp sub aspectul funcțiilor și al activităților efectuate [2]”.

Schimbările generate de informatizare au constat în: reorganizarea circuitului documentului și a circuitelor de lucru, reducerea duratei activităților, reducerea dificultăților de înregistrare a datelor, automatizarea anumitor activități care aduceau mai puține satisfacții personalului și intrarea într-o schemă de lucru în cooperare. S-au îmbunătățit serviciile destinate utilizatorilor, reducându-se durata operațiunilor de împrumut, implicit durata de așteptare. Datorită unui circuit performant al documentului, utilizatorii au avut acces mai rapid la informație. Tehnologia RFID îmbunătățește și mai mult circulația documentelor, dacă este aplicată în mod corespunzător.

Tot doamna Tîrziman notează: „Informatizarea, cu toate facilitățile pe care le oferă, nu rezolvă însă, toate problemele cu care se confruntă bibliotecile. Funcționarea unei biblioteci se datorează, în principal interacțiunii a trei elemente: tehnologie, finanțe, personal, integrate într-un context managerial. Noile tehnologii ale informaticii sunt parte a tehnologiilor de bibliotecă; sunt cele mai evolute și mai performante tehnologii, dar nu singurele de care are nevoie o bibliotecă.

Deși par mai puțin importante decât calculatoarele, tehnologiile mecanice, diversele aparaturi de copiat, de control al condițiilor din depozit, antifurt etc., sunt indispensabile bibliotecilor [3]”.

Tehnologia RFID înglobează o mare parte din aceste funcții, ea preluând funcția de securitate, asigurată inițial de benzile magnetice, dar și pe cele de inventar și de împrumut, asimilând tehnologia codurilor de bare.

În momentul în care s-a realizat inventarul documentelor etichetate cu RFID în BCU București, s-au descoperit anumite aspecte ale dispozitivului de citire (DLA): DLA-ul dă erori, dacă etichetele sunt prea aproape una de cealaltă (cărțile sunt foarte subțiri, iar etichetele sunt lipite la același nivel), se vor bloca reciproc și nu vor fi citite de DLA. În acest caz, documentele respective vor fi înregistrate ca lipsuri de către sistem. Dacă bibliotecarul nu ține DLA-ul într-un mod corespunzător, aproape de documentele din raft, antena acestuia va scana documente în plus, de pe raftul superior sau de pe cel inferior celui scanat. Etichetele se lipesc pe coperta a treia a cărții într-un anumit tipar. Softul utilizat îi arată bibliotecarului locul în care să lipească eticheta. Deși se știe că metalul poate brui semnalul echipamentelor RFID, totuși se pot folosi în continuare rafturile de metal. Pentru a scana etichetele, cărțile se împing puțin în spate.

Spre deosebire de Biblioteca Centrală Universitară „Carol I” din București, unde sistemul RFID este destinat proceselor de securitate și inventariere, în Sibiu, la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” există o funcție în plus a sistemului, acesta vizând și

procesul de împrumut. În Sibiu, procesul de implementare a tehnologiei RFID a fost finalizat, sistemul funcționând cu succes din anul 2008.

Utilizarea în biblioteci a RFID a crescut foarte mult de la sfârșitul anilor '90 și a devenit un element-cheie în proiectarea unor biblioteci importante din întreaga lume, de la Seattle, din SUA, până la Shenzhen, în China. Bibliotecile folosesc doar o parte limitată din potențialul acestei tehnologii. Specialiștii consideră că trecerea la tehnologia RFID se va realiza, în prima etapă, sub forma unor soluții hibride. Aceste soluții presupun utilizarea în asociere a tehnologiei RFID, a codului de bare și, în anumite domenii, a localizării prin sistemul GPS. Ulterior, sistemele hibride vor fi înlocuite de sistemele bazate numai pe tehnologia RFID.

În 2008, Christophe Robert nota: „Printre neliniștile persistente rămân totuși chestiunea costului și mai ales aspectul inestetic al etichetelor, în particular de pe cărțile destinate tineretului [4]”. Deși împrumutul automat este beneficiul cel mai popular furnizat de RFID în biblioteci, tehnologia respectivă nu este esențială din acest punct de vedere. De mulți ani, împrumutul automat a fost posibil utilizând tehnologia codurilor de bare, cu toate că a fost mai puțin popular în rândul utilizatorilor, având un nivel scăzut de aplicare. Dar acest aspect nu trebuie să diminueze realizările multor biblioteci care au atins niveluri impresionante de împrumut automat, utilizând sisteme fundamentate pe codurile de bare, dar trebuie să recunoaștem că acestea au fost mai degrabă o excepție decât o regulă. Un studiu realizat de Catherine Snelling, în 2005, a arătat că majoritatea bibliotecilor care au utilizat sisteme fundamentate pe codul de bare a atins niveluri de auto-împrumut sub 10% din totalul împrumuturilor – de multe ori, fără să existe serviciul de restituire automată [5].

În prezent, RFID acționează ca o „interfață” pentru sistemul de management al bibliotecii. Avantajul constă în faptul că trecerea la RFID este relativ simplă. Dezavantajul este reprezentat de faptul că două sisteme trebuie să lucreze împreună, ceea ce nu este întotdeauna ușor de realizat. Are loc o limitare a potențialului pe care RFID îl oferă pentru a transforma alte aspecte ale proceselor de bibliotecă.

Din păcate, ceea ce pentru o persoană înseamnă *interoperabilitate*, pentru alta poate însemna *o invadare a intimității*. Devenind posibil ca sisteme diferite să comunice între ele, unele persoane se tem că schimbul de date ar putea produce un scenariu de genul Big Brother, în care fiecare individ poate fi identificat. Vom avea astfel parte de un spionaj al guvernului, de furtul de identitate și de alte rezultate nedorite.

În S.U.A au existat controverse puternice pe această temă. Bibliotecarul-șef de la Berkeley, Jackie Griffin, și-a dat demisia din cauza neînțelegerilor provocate de RFID. Au existat plângeri și proteste în legătură cu dispozitivele de identificare prin frecvență radio ale bibliotecii. Sistemul RFID a fost garantat de Griffin, iar orașul a cheltuit cel puțin 1,1 milioane

de dolari pentru cumpărarea și implementarea acestuia. Mulți bibliotecari s-au plâns de așa-numitele „cipuri-spion”, care pot compromite intimitatea utilizatorului.

Organizația Electronic Frontier Foundation (EFF) cu sediul în San Francisco, s-a implicat în campania împotriva utilizării RFID în biblioteci. Tehnologia poate fi ușor utilizată pentru a urmări locul exact al documentelor și pe utilizatorii care le-au împrumutat. Există specialiști care consideră că, atunci când documentele sunt etichetate, libertatea de exprimare devine o problemă. Mult timp, bibliotecile au încercat să protejeze, de ochii indiscreți, obiceiurile de lectură ale utilizatorilor, dar RFID ar putea submina în mod drastic această tradiție. Fundamentul acestei preocupări cu privire la urmărire a fost reprezentat de „Internetul lucrurilor”, care permite ca o etichetă să fie urmărită de oricine are acces la sistem. Oponenții tehnologiei nu sunt alarmați din cauza a ceea ce face posibil în prezent, ci din cauza a ceea ce ar putea fi realizabil în viitor, pe măsură ce tehnologia respectivă se dezvoltă. De exemplu, organizația CASPIAN se teme că urmărirea cărților din biblioteci și, prin urmare a utilizatorilor care le împrumută, prin satelit, poate deveni o realitate în viitorul apropiat. Tot CASPIAN susține că datele personale de pe o etichetă RFID, atașată unui permis de bibliotecă, pot fi utilizate în mod fraudulos, chiar și pentru a trage concluzii cu privire la obiceiurile de lectură ale unui utilizator al bibliotecii.

„Hotlisting-ul”, în contextul unei biblioteci, presupune crearea unei baze de date a unor anumite cărți și a numerelor de identificare de pe etichetele RFID și apoi, prin acces neautorizat la sistemul de management al bibliotecii, se realizează identificarea utilizatorilor acelor documente.

„Urmărirea” („Tracking”), așa cum sugerează și denumirea, folosește mai multe citiri separate, pentru a urmări circulația unui document.

Prin combinarea „hotlisting”-ului cu „tracking”-ul, devine posibilă identificarea circulației utilizatorilor și a documentelor acestora.

În timp ce existența unui „Internet al lucrurilor”, așa cum a propus EPCGlobal, afectează doar comerțul cu amănuntul și nu bibliotecile, totuși dezvoltarea tot mai mare a uniunii cataloagelor electronice poate determina o orientare asemănătoare spre acest gen de activități. De exemplu, WorldCat de la OCLC are scopul bine intenționat de a îmbunătăți continuu accesul mondial la resurse, enumerând în prezent peste un miliard de documente, în 470 de limbi, deținute de 69.000 de biblioteci. Acest aspect poate confirma temerile celor preocupați de problema confidențialității, dată fiind ușurința cu care se pot obține detaliile cu privire la anumite documente, de către cei care nu sunt bine intenționați.

Deși putem înțelege fundamentul acestor preocupări legate de confidențialitate, nu trebuie să dăm în totalitate vina pe RFID. Pentru a avea acces la informații, un hacker trebuie

să aibă acces ilegal la sistemul de management al bibliotecii respective. În acest caz, implicarea RFID este, într-o mare măsură, incidentală. Pe de altă parte, faptul că RFID facilitează citirea informațiilor fără a fi necesară amplasarea în câmpul vizual, creează impresia că furtul de informații se va realiza mult mai ușor. *Totul este discutabil.* Cei care cred în potențialul pozitiv al RFID susțin că modul cel mai simplu prin care putem afla ce citește o anumită persoană rămâne observarea acelei persoane.

Furnizorii sistemelor RFID au precizat că bibliotecile nu sunt atât de predispuse la încălcarea confidențialității utilizatorilor deoarece:

- sunt utilizate etichete pasive, fiind puțin probabil să fie citite de la distanță,
- aceste etichete au o rază de citire foarte mică,
- datele stocate pe etichetele unei biblioteci nu conțin informații cu caracter personal,
- sursa mult mai probabilă de probleme legate de confidențialitate este reprezentată de baza de date a sistemului de management al bibliotecii.

Unii specialiști propun întârzierea implementării sistemului până în momentul realizării unor modificări importante privind siguranța acestuia. Bibliotecile care nu doresc să mai aștepte și inițiază procesul de implementare trebuie să realizeze acest proces într-un mediu extrem de deschis față de comunitatea lor de utilizatori.

Nu trebuie să uităm că oamenii iau permanent decizii cu privire la echilibrul dintre riscurile și beneficiile tehnologiei – de multe ori fără să își dea seama de acest lucru. Relația dintre RFID și protecția vieții private rămâne discutabilă în anumite părți ale lumii, iar trecerea la interoperabilitate accentuează această problemă. Bibliotecile trebuie să se asigure că nimeni nu are acces la informațiile din sistemul lor de management. De asemenea, pe etichetă nu trebuie inscripționată nicio informație personală.

Bibliotecile care vizează implementarea RFID, la fel ca orice altă inițiativă, vor avea nevoie de o strategie sau de un plan de afaceri pentru a demonstra:

- motivele pentru care biblioteca dorește să implementeze această tehnologie;
- ce alternative există;
- modul în care va fi utilizată tehnologia;
- modul în care va fi afectat personalul;
- cum se va realiza amortizarea cheltuielilor;
- riscurile implicate, atât în cazul implementării RFID, cât și în cazul în care se renunță la ideea implementării.

Este RFID-ul o utopie? Dacă suntem atenți la ceea ce se întâmplă în jurul nostru, ne dăm seama că a devenit o realitate a vieții noastre de zi cu zi. Ne place sau nu, vedem și utilizăm peste tot sisteme de securitate fundamentate pe RFID. Este RFID o necesitate pentru

bibliotecii? Putem afirma cu certitudine că este. Orice tehnologie care ne ajută să furnizăm servicii superior calitative utilizatorilor bibliotecii devine esențială pentru biblioteca respectivă. Dacă implementarea respectivei tehnologii se va face într-o manieră eficientă, acest aspect va depinde de siguranță de managerul instituției respective și de modul în care acesta a evaluat beneficiile și riscurile implicate de implementarea sistemului RFID. Este RFID un factor cu influență negativă asupra bibliotecilor? Nu putem să afirmăm cu certitudine, deocamdată, acest lucru. Dacă nu este implementată într-o manieră corespunzătoare, cu siguranță tehnologia RFID va accentua anumite probleme avute inițial de către bibliotecă. Cu alte cuvinte, tehnologia RFID are un impact pozitiv asupra bibliotecii dacă îi analizăm corect fiecare aspect, dacă evaluăm consecințele și, implicit, riscurile și dacă o promovăm așa cum trebuie. Pentru că, de fapt, nu tehnologia RFID în sine conferă valoare adăugată serviciilor de bibliotecă, ci modul în care este implementată și promovată de către angajații bibliotecii. Bibliotecarii conferă valoare tehnologiei RFID și nu invers.

Note

¹ DUCHEMIN, Pierre-Yves. *Arta informatizării unei bibliotecii: ghid practic*. Timișoara: Amarcord, 1998, p. 39.

² TÎRZIMAN, Elena. *Procesele de bibliotecă: abordare în contextul utilizării noilor tehnologii*. București: Editura Universității din București, 2000, p. 101.

³ *Ibidem*, p.102.

⁴ ROBERT, Christophe. Biblioteca și RFID. În: *Buletinul Bibliotecilor Franței*, 2008, nr. 1, p. 96.

⁵ *Apud* PALMER, Martin. *Making the Most of RFID in Libraries*. London: Facet Publishing, 2009, p. 82-83.

Bibliografie

Apud PALMER, Martin. *Making the Most of RFID in Libraries*. London: Facet Publishing, 2009, 154 p.

DUCHEMIN, Pierre-Yves. *Arta informatizării unei bibliotecii: ghid practic*. Timișoara: Amarcord, 1998, 414 p.

ROBERT, Christophe. Biblioteca și RFID. În: *Buletinul Bibliotecilor Franței*, 2008, nr. 1, p. 96.

TÎRZIMAN, Elena. *Procesele de bibliotecă: abordare în contextul utilizării noilor tehnologii*. București: Editura Universității din București, 2000, 108 p.

Materializarea și mitizarea informației: „forma spirituală” a informației

Dr. Tatiana-Adriana Oprescu

Șef Birou Dezvoltarea Colecțiilor, Biblioteca Universității din Pitești.

E-mail: tatianadriana@yahoo.com

Este o ironie când ni se confirmă că tocmai am intrat într-o societate a cunoașterii, idee tradițională din proiectul experților iluminați, dar și că încrederea în cunoaștere, știință și experiment a devenit o contradicție postmodernistă [1]. De asemenea, este ironic să constatăm că, deși apariția unei societăți informaționale se asociază armonic cu instrumentalismul digital global al tehnologiei informaționale și comunicaționale, informația păstrează încă o aură mistică, sacră.

Entuziasmul pentru ideea societății informaționale reprezintă o parte și un cadru din acest mit contemporan al informației. Tendința noastră de a mitiza informația, de a o vedea ca pe un lucru sacru și de a o încadra într-un misticism intangibil este bazată mai întâi pe încrederea că o societate informațională bogată în informații acționează ca un antidot față de materie, iar în particular față de eliminarea efectelor materialismului asupra spiritului [2]; iar mai apoi pe percepția informației ca un fapt (materializarea informației). Referitor la ultima afirmație, informația este acceptată cu multă încredere. Cunoașterea este dezvăluită prin date și „ca și lentilele care se sparg și se șlefuiesc, cuvinte, precum *quadrillion*, *terabyte* și *megaflops* [3] au devenit măsura valorii [4]”. Roszak observă că informația pare să fie mai puțin legată de conținutul semantic al afirmațiilor și mai mult de modelul științific (opus celui semiotic) al teoriei comunicării, care este definită printr-o măsură cantitativă a schimburilor de comunicație, printr-un canal mecanic [5]. În contextul acestui model, deși mediatizat de dispozitive sau sisteme care îl transmit ca semnale tangibile, ce pot fi decodate, informația nu este doar un model conceptualizat lipsit de vizibilitate, ci și un cadru pierdut în infinitate. Înțelesul antic al informației, pe de altă parte, se axează pe procese, nu pe elemente. Etimologia informației relevă faptul că, de-a lungul istoriei sale, informația a fost percepută nu ca un lucru, ci ca o acțiune sau ca o întâmplare. Așa cum bine știm, informația derivă din cuvintele latine „informare” (a instrui) și „informatio” (idee). Astfel, ea are o lungă istorie de utilizare în procesul de receptare sau de transmitere a „noii cunoașteri” despre un anumit lucru. Conform lui Peters [6], în Evul Mediu, informația a cunoscut un înțeles suplimentar, mai profund

și aproape spiritual, care evidențiază informația ca proces. În perioada Renașterii, în secolul XIII, reinterpretarea operelor lui Aristotel, de către Thomas Aquinas și contemporanii săi, a reprezentat o revoluționare a înțeleșului informației.

De o importanță deosebită în acest sens a fost gândirea lui Aristotel, de a căuta cauzele schimbării fizice în corpurile naturale. Aristotel a identificat două elemente principale ale schimbării: primul, *materia* (care a determinat schimbarea); al doilea, *forma* (care apare în procesul schimbării). Prin schimbare, spunea Aristotel, materia dobândește forma pe care anterior nu a avut-o. Pentru Aristotel (și pentru Thomas Aquinas), nici faptul și nici forma nu ar putea exista de sine stătător (acestea erau, spre deosebire de formele lui Platon, „ideile universale” sau „adevărurile eterne”, precum frumusețea sau dragostea, care puteau exista independent de obiecte). Ținând cont de ideea lui Aristotel despre formă, un câine, de exemplu, poate fi definit ca „un corp de materie care face ca un obiect să fie ceea ce este”. Pentru Aristotel, nu exista o formă platoniană transcendentă, separată și autonomă.

Aristotel a afirmat, despre „cauza formală a unui obiect”, că obiectele materiale iau formă sau sunt deja formate. Aquinas a aplicat direct relația materie-formă a lui Aristotel. El credea că toate substanțele erau compuse din formă și materie și că sufletul reprezintă forma substanțială a corpului, chiar dacă era nematerial, în structura sa interioară. Astfel, filosofia antică, așa cum a fost ea interpretată de gânditorii medievali, a asociat informația cu infuzia sau insuflarea formei în obiect: alcătuirea formei obiectului printr-o formă intangibilă, deși nu transcendentă. În absența raționamentului științific și a cunoașterii, ideea formei a fost un mijloc de explicare a modului cum un anumit obiect a luat o anumită formă: obiectul se formează prin forma interioară.

Privind aceste combinații dintr-un singur punct de vedere, observăm că ideea care poate fi extrasă din această discuție filozofică este o încercare de conceptualizare a informației ca un *proces*, nu ca un *produs*. Ideea aceasta este similară cu afirmația făcută de gânditorii iluminiști despre informație, când adresau întrebări despre epistemologie. Gânditorii empirici afirmă că modul individual prin care se realizează cunoașterea era doar acela prin interacțiune cu lumea reală, prin experiență și prin sensuri. Mințile noastre sunt formate interior prin mediul înconjurător: intelectul ia formă, prin natură. Gânditorii raționaliști, pe de altă parte, credeau în existența cunoașterii anterioare. Rezultă că mintea, la naștere, nu este o pagină goală, ci dispune de puteri înnăscute, native, intuitive, chiar de gânduri și calități – precum dragostea, un simț al datoriei, un program lingvistic pentru dobândirea limbajului sau trăsăturile de personalitate moștenite – prin care suntem capabili să ne facem o impresie asupra mediului înconjurător, prin care suntem capabili să ne formăm lumea interioară.

În plus, detaliul discursului filosofic nu trebuie să ne mire. Ceea ce trebuie evidențiat este continuarea, în timpul Iluminismului, a concepției antico-medievale despre informație, văzută ca un proces, în special procesul întipăririi realității în minte sau invers, conform cu percepția epistemologică a fiecăruia. Totuși, ceea ce iluminiștii au gândit, plecând de la ceea ce au afirmat alți gânditori despre informație, se referea la puterea metafizică. Formele interioare confirmate de Aristotel și Thomas Aquinas, formulate ca și cum ele existau în sisteme rigide, cu formă istorică, conduc la o evidentă explicare mistică a realității. Iluminiștii, pe de altă parte, au susținut posibilitățile progresului și emancipării umanității, eliberate de tradiție, de biserică și de determinism divin. Importantă, pentru proiectul iluminist, era credința că umanitatea ar putea avea control asupra mediului ei înconjurător și ar putea să-l schimbe în mai bine, prin dezvoltarea sistemelor raționale, sociale și politice. Această revoluție epistemologică istorică anunța că întreaga cunoaștere și întregul adevăr ar putea fi descoperite de acțiunea umană, și nu evidențiate de Dumnezeu.

Secolul XVIII a sesizat importanța științelor umane sau sociale, care au constituit, în esență, răspunsul istoric la credința în revelația divină. În centrul științelor sociale, se stabilea dorința de a acumula și interpreta date despre societate și lume. Colectarea și analizarea datelor asupra societății umane și a lumii naturale ar evidenția adevărurile universale; știința ar înlocui revelația divină, ca o cale spre cunoaștere. Există, în tradiția empirică a iluminismului, ideea că oricine poate afla rădăcinile sensului modern al informației, ca lucru în sine și obiect al cunoașterii. În ciuda faptului că informația poate fi încă privită drept parte a unui proces de date, se poate afirma că sensul informației este perceput de ființa umană, care organizează și analizează faptele, iar, în sens general, s-ar putea sugera că informația este considerată a fi sinonimă cu datele. Ca și datele, informația este acceptată și răspândită: ca pietrele de pe plajă sau plutind ca atomii gazeși în atmosferă. Informația, concepută ca sumă de date, ar putea fi „material”, însă este materialul foarte dificil de atins.

Astfel, deși informația este privită în general ca un lucru, ea poate fi descrisă și ca un fapt intangibil. În ciuda eforturilor de a măsura valoarea ei și de a o cataloga, informația rămâne insesizabilă, în sensul că: „Orice conține informație, iar informația poate fi legată de orice [7]”. Informația deține o dimensiune a misterului, la fel de dezorientantă precum formele de asociere ale lui Aristotel. Nu este nicio surpriză, prin urmare, că aceia care afirmă că pot înțelege acțiunile acestui sistem, aproape metafizic, și-au dezvoltat aspirații pentru o mitizare divină. În procesul de mitizare a informației, promotorii societății informaționale au dezvoltat o credință fermă în existența și utopismul viitor al societății, care se formează sau/și ia sensul unei informații.

Note

¹ BURKE, Peter. *A social history of knowledge: from Gutenberg to Diderot*. Cambridge: Polity Press, 2000. [on line]. [Accesat 15.10.2010]. Disponibil pe internet la adresa: <http://books.google.ro/>.

² SCHUMACHER, E.F. *Small is beautiful: a study of economics as if people mattered*. London: Blond and Briggs, 1973, p. 18.

³ *Quadrillion* – un număr foarte mare, peste descrierea normală 10^{15} sau 10^{24} ; *terabyte* – o nouă unitate de stocat informații pe hard disk – o mie de GB; *megaflops* – milioane de operațiuni în virgulă mobilă pe secundă.

⁴ BROWN, John S.; DUGUID, Paul. *The social life of information*. Boston: Harvard Business School Press, 2000, p. 12. [on line]. [Accesat la 04.02.2010]. Disponibil pe internet la adresa: <http://books.google.ro/> sau http://hci.ucsd.edu/lab/hci_papers/SLI.pdf.

⁵ ROSZAK, Theodore. *The cult of information: the folklore of computers ant the true art of thinking*. London: Paladin, 1988, p. 24.

⁶ PETERS, John Durhan. Information: notes towards a critical history. In: *Journal of Communication Inquiry*, 1988, vol. 12, nr. 2, p. 9-23.

⁷ RITCHIE, Sheila. *Modern library practice*. Second edition. Buckden: ELM Publications, 1982, p. 96.

Accesibilizarea informației, imperativ al societății cunoașterii. Servicii de bibliotecă destinate persoanelor cu deficiențe de vedere.

Rezumatul tezei de doctorat

Drd. Adriana-Elena Borună

*Serviciul Cercetare, Dezvoltare, Biblioteca Națională a României,
Bd. Unirii, nr. 22, sector 3, București. E-mail: adriana.boruna@bibnat.ro*

În momentul de față accesibilizarea reprezintă nu numai o necesitate stringentă a societății ci constituie, în același timp, o posibilitate reală de dezvoltare a lumii în care trăim. Și spunem acest lucru deoarece, creând un mediu accesibil tuturor, participăm cu toții la evenimentele cotidiene, ne implicăm în desfășurarea lor, căutăm soluții și le aplicăm în rezolvarea diferitelor probleme care inevitabil apar într-o lume normală. Așadar este necesar, dar și posibil să accesibilizăm spații, tehnologii, documente, informație, având în vedere cinci perspective:

- perspectiva socială: pentru persoanele cu dizabilități accesibilizarea constituie o oportunitate fără precedent pentru a participa comod și deplin la activitățile societății. Datorită ei dispare orice inconvenient fizic sau informațional, și pentru prima dată în istorie persoanele cu dizabilități pot exercita aceleași sarcini în condiții similare persoanelor valide. În felul acesta, se creează noi opțiuni de comunicare, de interacțiune și lucru, care în alte condiții ar fi fost deosebit de dificil sau chiar imposibil de realizat.

- aspectul personal: de-a lungul vieții, fiecare dintre noi ar putea suferi episoade nefericite, momente în care o persoană validă devine persoană cu dizabilități și, chiar dacă adesea aceste momente sunt de scurtă durată, este foarte posibil ca multe persoane, odată cu înaintarea în vârstă, să își piardă anumite abilități astfel încât să aibă nevoie de produse și servicii accesibile.

- aspectul tehnic: în zilele noastre noile tehnologii permit crearea de informație accesibilă. Numai dacă s-ar respecta câteva cerințe, ar fi extrem de la îndemână crearea de informație accesibilă fără costuri suplimentare.

- aspectul financiar: inițierea unui proiect de accesibilizare nu are de ce să fie mai costisitoare. Și chiar dacă așa ar fi, nu este investiția inițială cea care determină viabilitatea sau succesul proiectului, ci relația dintre cost și beneficiu.

- aspectul legal: cu toate că există o clară tendință ca toate țările să dezvolte un cadru legislativ și norme specifice, actualmente există o mare neconcordanță între aceste țări.

Pe de altă parte, dintre aspectele abordate în ultima perioadă, un rol deosebit de important l-a constituit lupta împotriva discriminării, iar una dintre principalele expresii ale discriminării este reprezentată de dificultatea sau imposibilitatea integrării în mediul educațional, profesional sau chiar în mediul social în general. Acest lucru este provocat de numeroase obstacole, fie de natură fizică, fie de natură informațională sau comunicațională. Cu toate că în ultima decadă s-au depus eforturi considerabile în scopul eliminării acestor bariere, rezultatele, deși pozitive, nu au fost suficiente dată fiind complexitatea și magnitudinea sarcinii.

Provocarea unui schimb social și reconfigurarea unei lumi pe care în bună parte am moștenit-o, este o sarcină extrem de dificilă, despre care ne permitem să afirmăm, având ca bază experiența dobândită, că implică trei aspecte fundamentale: voință a schimbării, tehnologie și strategie. Îmbunătățirea accesibilității solicită asumarea de revendicări din partea cetățenilor afectați și recunoașterea avantajelor acestei îmbunătățiri pentru toți (voință), analiza în mod adecvat a problemelor, cercetarea și găsirea de soluții adecvate (tehnologie) și planificarea acțiunilor corectoare în concordanță cu mediul social și politic (strategie).

Din această perspectivă un plan de accesibilizare reprezintă o strategie care, sprijinită de tehnologia adecvată, permite materializarea acestei voințe de schimbare și îmbunătățire.

Considerăm că lucrarea de față reprezintă o treaptă în elaborarea unui plan cu o asemenea expectativă: crearea și dezvoltarea unui mediu accesibil pentru toți, indiferent de vârstă, sex, naționalitate sau dizabilitate. Ne propunem așadar, să aprofundăm și să împărtășim situația accesibilizării informației în România, având în vedere instrumentele și politicile existente la nivel european. Finalitatea lucrării va consta în definirea câtorva inițiative sau reforme necesare în avansarea procesului de eliminare a barierelor, în special a acelor care împiedică accesul persoanelor cu dizabilități vizuale în mediul cultural/educativ.

Astfel, ne-am propus următoarele obiective:

- analiza critică a cadrului instituțional și a legislației ce vizează persoanele cu dizabilități și cu precădere persoanele nevăzătoare sau cu dizabilități vizuale cu accent pe legislația românească;

- prezentarea critică a tehnologiei ce facilitează accesul la informație, a formatelor accesibile, precum și a gradului de utilizare a acestora în România;

- identificarea nevoilor informaționale ale persoanelor cu dizabilități și definirea câtorva reguli ce ar trebui avute în vedere în comunicarea cu acestea;
- prezentarea câtorva modele de bune practici și analiza paginilor web și a serviciilor on-line oferite de câteva biblioteci naționale ale lumii;
- prezentarea contextului în care funcționează bibliotecile publice românești, din punctul de vedere al accesibilizării informației pentru persoanele nevăzătoare sau cu deficiențe de vedere, utilizând ca parametri criterii ale unor prestigioase instituții la nivel internațional;
- evidențierea importanței contribuției bibliotecilor publice românești ca instituții sociale și culturale având în vedere integrarea în cadrul comunității a persoanelor nevăzătoare sau cu deficiențe de vedere;
- propunerea unui model al instituției bibliotecare bazat pe integrarea culturală și socială a persoanelor nevăzătoare sau cu deficiențe vizuale;
- implementarea acestui model în Biblioteca Națională a României.

Având în vedere aceste obiective, beneficiarii pot fi în primul rând, bibliotecarii din sistemul național care au în vedere accesibilizarea propriei biblioteci și care se vor putea ghida după modelele de bune practici oferite de marile biblioteci ale lumii.

Pe de altă parte, profesorii care lucrează cu elevi sau studenți nevăzători sau cu deficiențe de vedere, precum și editorii, pot găsi soluții de lucru sau de extindere a activității în sensul integrării acestei categorii de persoane.

În România, majoritatea persoanelor cu deficiențe vizuale nu a urmat studii universitare și nici nu se poate spune că deține o cultură informațională vastă deoarece serviciile de facilitare a accesului la informație pentru toți nu sunt încă dezvoltate.

Un beneficiar indirect al cercetării ar putea fi chiar societatea românească în ansamblul său, ce va beneficia de ajutorul persoanelor nevăzătoare care vor reuși cu timpul să îndeplinească aproape aceleași activități pe care le poate face o persoană validă.

Ne propunem așadar să oferim o prezentare teoretică a modalităților de accesibilizare a informației din biblioteci, precum și o serie de recomandări metodologice de accesibilizare a acesteia, subliniind modificările pe care trebuie să le realizăm în bibliotecă, atât din punctul de vedere al accesului fizic, cât mai ales din punctul de vedere al accesului la informație, astfel încât produsele și serviciile lor să fie disponibile tuturor.

Lucrarea de față este structurată în trei părți, fiecare dintre acestea fiind, la rândul lor, împărțite în capitole și subcapitole.

Partea I, Cadru General, conține primele trei capitole ale tezei și prezintă conceptele de bază, cadrul instituțional și cadrul legislativ cu care operăm pe tot parcursul lucrării.

Primul capitol: Dizabilitate versus accesibilitate. Delimitări conceptuale prezintă evoluția, definițiile și accepțiunile conceptelor de dizabilitate, deficiență vizuală, accesibilitate, accesibilitate digitală, design universal, etc.

Cel de al doilea capitol: Șansele unui acces egal la informație în condițiile actualei legislații privind accesibilizarea informației, are în vedere prezentarea critică a principalelor legi, norme și standarde ce vizează accesibilizarea. O atenție specială este acordată legislației privind protecția drepturilor de autor și mai exact excepțiile în favoarea persoanelor cu dizabilități, precum și posibilele soluții care ar permite garantarea accesului lor la informație.

De asemenea un amplu subcapitol este destinat legislației privind protecția, promovarea și accesul la informație al persoanelor cu dizabilități din România. Constatăm astfel că deși la nivel mondial și european cadrul legislativ este destul de generos, în țara noastră în prezent, există o serie de legi care vizează persoanele cu dizabilități, însă cea mai mare parte a prevederilor acestora se referă la aspectele sociale, acordarea unor sume de bani sau a altor drepturi de natură materială și mai puțin accesul la informație. Din punctul de vedere al excepțiilor de la legea privind drepturile de autor prevăzute pentru persoanele cu dizabilități, considerăm această lege deficitară. Persoanele cu dizabilități sunt doar amintite în capitolul al VI-lea, Limitele exercitării dreptului de autor, articolul 33, alineatul 2, punctul e, fără a fi definite, fără a se specifica modalitățile și condițiile în care pot fi accesibilizate documente. În plus, trebuie menționat faptul că această excepție mai curând limitează decât ajută, ea referindu-se exclusiv la lucrările direct legate de dizabilitatea persoanei solicitante.

Așadar, cu toate că actualmente există o mai mare sensibilitate socială față de dizabilități, și o crescândă disponibilitate a studiilor și legilor ce vizează acest aspect, considerăm că o cultură propriu-zisă a accesibilității nu s-a format încă în rândul profesioniștilor care o promovează, cu atât mai puțin aceasta există în societatea civilă. În acest sens este necesară în primul rând crearea unui cadru legislativ unitar, în conformitate cu cel european, nu legi care să vină în sprijinul persoanei cu dizabilități exclusiv prin oferirea anumitor drepturi bănești, ci care să o responsabilizeze oferindu-i un loc în societate, văzând-o nu ca pe un altul care trebuie compătimit sau eventual protejat, ci ca pe o persoană cu drepturi și obligații, dar mai ales ca pe o persoană responsabilă, capabilă să contribuie la bunul mers al societății în care trăiește și în care își desfășoară activitatea.

În cel de al treilea capitol este prezentată activitatea celor mai importante organizații care își desfășoară activitatea în sprijinul persoanelor nevăzătoare sau cu deficiențe de vedere la nivel mondial, insistând asupra cadrului instituțional european și prezentând în final situația instituțiilor din țara noastră. La nivelul țării noastre este limpede că ceva nu funcționează.

Deși în cele mai multe dintre cazuri prevederile statutare sunt actuale, în concordanță chiar cu noile cerințe ale Comisiei Europene, în practică lucrurile nu stau deloc așa. Instituțiile sunt mai curând interesate de respectarea anumitor drepturi financiare pe care le au persoanele cu dizabilități, decât de integrarea lor în societate și în continuare de utilizarea lor la bunul mers al societății. Deși cele mai multe dintre organizațiile destinate nevăzătorilor se implică în diferite proiecte cu finanțare europeană, proiecte ce vizează accesibilizarea informației, educarea nevăzătorilor în sensul utilizării tehnologiilor de acces, etc, această „integrare“ durează exact atâta timp cât durează și finanțarea. Se elaborează rapoarte cu rezultate de invidiat, pagini web și activități de diseminare mărețe, care se pierd încet, dar sigur, odată cu încheierea finanțării.

Partea a doua cuprinde următoarele trei capitole și este destinată utilizatorilor cu dizabilități vizuale, nevoilor sau cerințelor lor informaționale, precum și instrumentelor pe care le au la dispoziție în scopul accesării informației (tehnologii de acces și formate de documente accesibile).

Astfel, în cel de al patrulea capitol, ne propunem o revizie comprehensivă și o analiză sistematică a rapoartelor publicate privind tehnologiile de acces și a abilităților dobândite de către persoanele cu dizabilități prin folosirea acestora. Se au în vedere definirea și descrierea diferitelor tehnologii de acces, beneficiile și obstacolele în manevrarea acestora. Un subcapitol aparte este dedicat modalităților de accesibilizare a paginilor web, astfel încât acestea să poată fi recunoscute de către tehnologiile de acces și cu ajutorul acestora folosite de către utilizatorii cu dizabilități. Sunt prezentate de asemenea și câteva studii vizând gradul de utilizare al tehnologiilor de către persoanele cu dizabilități vizuale, precum și un studiu de identificare a principalelor bariere de accesibilizare web cu care se confruntă aceste persoane.

De-a lungul capitolului se remarcă faptul că tehnologiile de acces nu vin să elimine în totalitate metodele clasice de informare, dar oferă acces mult mai rapid și mai ușor, căci introducerea tehnologiilor de acces a reprezentat un pas important în stabilirea unor noi strategii, atât la nivelul persoanelor cu diferite deficiențe, beneficiare ale acestor echipamente, cât și în ceea ce privește abordarea noilor orientări educaționale și profesionale pe care acestea le urmăresc. Trebuie menționat faptul că numărul proiectelor și al aplicațiilor din domeniul tehnologiilor de acces este din ce în ce mai mare, dar accesul la o parte dintre ele este îngreunat, din diferite considerente. Unele dintre aplicații sunt la stadiul de prototip, altele au un preț exagerat de mare pentru utilizatorii nevăzători. Cert este că aportul noilor tehnologii de acces a fost și va rămâne important în stabilirea unui nou traseu educațional și profesional în viața persoanelor cu deficiențe vizuale.

Numărul utilizatorilor de tehnologii de acces nevăzători din țara noastră este foarte mic (aproximativ 1%), raportat la numărul total de persoane cu deficiențe vizuale.

Considerăm așadar că este necesară proiectarea și implementarea politicilor educaționale care să prezinte persoanelor publice și private avantajele utilizării TA de către persoanele cu deficiențe de vedere și să le ofere asistență în procesul educațional și de formare profesională.

În cel de al cincilea capitol am avut în vedere modalitățile de lectură ale persoanelor cu dizabilități vizuale, precum și tipologia formatelor de documente accesibile disponibile în momentul de față, insistând cu precădere asupra avantajelor și dezavantajelor acestora. Am demonstrat faptul că accesibilitatea informației digitale este o cerință socială din ce în ce mai accentuată, fiind impulsionată de creșterea demografică a comunităților care pot beneficia de aceasta. Marea varietate a tehnologiilor de acces disponibile în momentul de față face posibilă oferirea unui răspuns pozitiv acestei solicitări. Am analizat piața editorială a documentelor în formate accesibile, având în vedere cererea și oferta de astfel de documente. În acest context se evidențiază familia formatelor XML și anumite instrumente pentru transformarea lor, special adecvate pentru o publicație multicanal. Se evidențiază de asemenea formatul DTBOOK, parte integrantă a DAISY ca sistem pivot al procesului de transformare a formatelor. În final am prezentat oferta de publicații accesibile din țara noastră (cărți și publicații seriale în sistem Braille, audio, electronice și în format DAISY, dispozitive de lectură ale acestora, precum și nivelul de consultare.

Cel de al șaselea capitol este destinat utilizatorilor cu dizabilități vizuale și mai precis nevoilor informaționale ale acestora. Am demonstrat că, atât în cifre absolute, cât și în termeni relativi, sunt extrem de numeroase persoanele care ar putea beneficia de pe urma accesibilizării, atât la nivel mondial, cât și la nivel local. Am arătat că modalitățile de comunicare cu persoanele cu dizabilități trebuie să fie cât se poate de normale, evitându-se prejudecățile și generalizările întrucât fiecare persoană este unică, fapt ce determină ca și dizabilitățile lor să fie unice. Obiectivul comunicării cu utilizatorul cu nevoi speciale coincide cu obiectivul comunicării cu utilizatorii comuni și anume realizarea unei comunicări eficiente care să ducă, în cele din urmă, la satisfacerea nevoilor informaționale ale utilizatorului. Am prezentat așadar câteva linii directoare generale ale comportamentului în procesul de comunicare cu utilizatorii cu nevoi de lectură speciale, eliminând falsele prejudecăți, având în vedere faptul că în final acestea, dar și naturalețea și simțul comun, vor indica cele mai bune practici. Deși lucrarea vizează cu precădere utilizatorii cu deficiențe de vedere, am trecut în revistă și celelalte categorii de utilizatori cu deficiențe pentru a ne putea forma o imagine de ansamblu asupra acestora.

Am urmărit apoi modul în care persoanele cu dizabilități vizuale accesează diferitele tipuri de informație (informația curentă, informația curentă disponibilă pe internet, informația educativă și informația profesională, definind în același timp și un profil incluziv al utilizatorilor cu dizabilități vizuale. Un număr însemnat de pagini este alocat utilizatorilor din țara noastră: numărul acestora, modul cum sunt percepuți sau gradul de acceptare al lor în comunitatea din care fac parte, precum și profesiile pe care obișnuiesc să le practice persoanele nevăzătoare sau cu deficiențe de vedere din România. În final am realizat un studiu prin care ne-am propus să aflăm care sunt cerințele informaționale ale utilizatorilor nevăzători și cu deficiențe de vedere din țara noastră, care sunt competențele lor de utilizare a tehnologiilor de acces și mai ales care este percepția acestora asupra bibliotecilor. Informațiile au fost obținute prin aplicarea unui chestionar de 21 de întrebări vizând următoarele aspecte: gradul de frecventare al bibliotecilor, motivele pentru care nu frecventează biblioteci, precum și motivele care i-ar determina să o facă, nivelul de utilizare al computerului dotat cu tehnologii de acces, domeniul de interes. Chestionarul a fost diseminat prin intermediul principalului grup de discuție destinat persoanelor nevăzătoare și cu deficiențe de vedere din România, grupul *rebele*, în două variante: ca document word atașat e-mail-ului expediat (pentru acele persoane cărora nu le este la îndemână completarea on-line a unui chestionar) și pe www.e-sondaje.ro (la legătura <http://www.isondaje.ro/sondaj/249973632/>) pentru cei obișnuiți cu sondajele rapide distribuite în internet. În urma analizei rezultatelor am ajuns la o serie de concluzii dintre care menționăm:

- la nivel național sunt mai mulți bărbați care utilizează PC și tehnologiile de acces, iar ca pondere a vârstei media este de 35-40 de ani, adică populație care are deprinderi de utilizare a mediului virtual;
- categoria socioprofesională este restrânsă, cei mai mulți sunt absolvenți nivel licență, angajați pe studii medii sau pensionari;
- se remarcă faptul că majoritatea persoanelor cu studii superioare s-a specializat pe domenii precum filologie, limbi străine, adică științe umaniste în general;
- din punctul de vedere al relației cu biblioteca, din păcate se remarcă faptul că persoanele cu dizabilități nu frecventează aceste instituții care le pot oferi suportul necesar, accesul la resurse și tehnologii noi, forme de comunicare, formare în sensul dobândirii unor abilități, și de ce nu un ajutor prețios în valorificarea cunoștințelor și aptitudinilor pe care le dețin cei care apelează la ele;
- o categorie de structură de informare benefică pentru cei cu dizabilități este biblioteca virtuală, adică biblioteci care pun la dispoziție în mediul virtual documente de tip enciclopedic în format full-text;

- în general, frecventarea bibliotecii este datorată amplasării ei, colecțiilor în formate diversificate și tehnologiilor cu care este dotată, programul de funcționare și instrumentele de comunicare și promovare a serviciilor nereprezentând un factor de impact;

- internetul reprezintă o opțiune viabilă pentru majoritatea respondenților; ei ar putea fi atrași către bibliotecă prin existența unor resurse electronice, pagini web ușor de accesat, servicii de scanare a documentelor, (se constată că documentele tipărite în sistem Braille nu prezintă interes pentru că cei mai mulți dintre utilizatorii nevăzători din România nu stăpânesc această modalitate de scriere-citire;

- persoanele cu deficiențe de vedere nu percep posibilitățile de a fi integrate în societate cu ajutorul bibliotecilor, pentru că nu au o relație constantă cu acestea, le percep greșit ca pe instituții pasive, reticente față de ei și cerințele lor informaționale. De altfel, accesarea internetului preponderent de acasă sau de la locul de muncă vine să confirme cele de mai sus.

Întrucât chestionarul a fost aplicat prin internet, este limpede că toți respondenții sunt capabili să utilizeze computerul și, implicit, tehnologiile de acces, au anumite competențe, cunosc în marea majoritate noile dezvoltări tehnologice: Aplicații office (editare text, calcul tabelar, prezentări, Aplicații online (mail, chat, navigare, socializare), Cititoare de ecran comerciale sau open source, etc.

Este limpede faptul că tehnologiile de acces au un rol esențial pentru utilizatorii cu dizabilități vizuale, însă cu toate acestea există câteva probleme care încă nu pot fi rezolvate în totalitate de mijloacele moderne, și anume Pagini web inaccesibile, elementele grafice în exces, documente criptate, lipsa unor documente tutorial necesare învățării tehnologiilor.

Cea de a treia parte este destinată în totalitate bibliotecilor și serviciilor acestora la care pot avea acces și persoanele nevăzătoare sau cu deficiențe vizuale.

În cel de al șaptelea capitol: Biblioteca publică și accesibilitatea, utilizând câteva modele de bune practici, am demonstrat faptul că avantajele societății informaționale sunt evidente, am trecut într-o nouă etapă productivă, putem ajuta la depășirea barierelor de natură informațională pe care, până de curând, le întâmpinau utilizatorii cu dizabilități. Astfel, se pot exercita dreptul la informare universală, dar și dreptul de liberă expresie și putem contribui la dezvoltarea democratică. Am încercat de asemenea să prezentăm câteva exemple de biblioteci sau proiecte ale unor grupuri de lucru care au reușit să vină în întâmpinarea nevoilor utilizatorilor cu dizabilități vizuale.

Am ales proiectele eContentPlus și Information Now!, din Europa și respectiv Canada, destinate publicului general și persoanelor cu dizabilități senzoriale în special. Am detaliat rețeaua Euain (The European Accessible Information Network), proiectul ProdInfAccess și

Centrul de Dezvoltare nimas (National Instructional Materials Accessibility Standard Center) în Europa, Franța și respectiv Statele Unite ale Americii. Proiectul Etape (Environnement technologique adapté pour l'enseignement aux élèves et étudiants handicapés visuels) și proiectele ATAM (Access to Academic Materials for print disabled post-secondary students: a partnership of users and service providers). Specifice pentru conținutul științific sunt proiectele DTB (Effective practices for description of Science content within digital talking books) și @Science (Towards an Accessible Science: facilitating access to scientific digital resources for visually impaired students), care se ocupă de formulele matematice, grafice, tabele și diagrame. Am descris de asemenea și diferite proiecte relaționate cu crearea de biblioteci virtuale accesibile, în special pentru persoanele cu deficiențe de vedere: EXLIB (Expansion of European Library Systems for the Visually Disadvantaged), TESTLAB (Testing Systems using Telematics for Library Access for Blind and Visually handicapped readers), REVIEL (Resources for Visually Impaired Users of the Electronic Library), REVEAL (the National Database of Resources în Accessible Formats) și NOVA (Non-Visual Access to the Digital Library); și, într-o notă similară, se descriu trei inițiative pentru crearea unor mari colecții de cărți adaptate disponibile pe internet: Tiflolibros, OFAEL (Ouvrages Francophones Adaptés en Ligne) și Fonoteca Institutului Cervantes. Două inițiative ale editorilor sunt Emula, o enciclopedie accesibilă realizată de către Hachette și CIELO (Scientific Electronic Library Online), care se află în subordinea Fundației de Promovare a Cercetării în Sao Paulo. La un nivel ceva mai aplicat am descris două prototipuri de depozite digitale cu funcții avansate de transformare a conținuturilor, iar în final, am analizat două proiecte de cercetare cu aport teoretic asupra lecturii digitale a persoanelor cu dizabilități: RICOBA (Rich Content Books for All) și NSET (National Center for the Study of Supported eText). În ce privește bibliotecile accesibile tuturor, am optat pentru o prezentare a lor în funcție de zona căreia aparțin: astfel, am descris bibliotecile din zona anglosaxonă ca promotoare ale accesibilității informației, bibliotecile din țările nordice extrem de dotate din punct de vedere tehnic și documentar, dar care tind să creeze spații special destinate persoanelor cu dizabilități și bibliotecile din Spania și America Latină care propun servicii comune tuturor categoriilor de utilizatori. Indiferent de zona analizată, constatăm că, intervenția bibliotecarului este semnificativă deoarece el este cel care poate informa autoritățile despre nevoile utilizatorilor săi, fiind în același timp și cel care organizează, proiectează, coordonează sau execută activitățile de îmbunătățire a serviciilor, dar în mod fundamental este cel care are idei când nu există resurse. Aceste idei trebuie să treacă dincolo de zidurile bibliotecii; să depășească bariere, să stabilească alianțe și strategii de cooperare cu alte organizații, fie ele publice, private, naționale, locale sau internaționale.

Considerăm că actualmente bibliotecarii ar trebui să aibă o viziune mai amplă a destinației serviciilor oferite, având convingerea că în felul acesta contribuie la formarea unei societăți a tuturor. Bibliotecarii au de asemenea datoria să prezinte modele care să demonstreze utilitatea și influența bibliotecilor în comunitate, având ca scop considerarea acestora ca fenomen la fel de natural și cotidian ca și educația. Credem de asemenea că integrarea persoanelor cu dizabilități în bibliotecă și deci și în societate, depinde nu numai de gradul dizabilității lor, ci mai ales de gradul acestora de motivație. Bibliotecile, ca instituții care prezervă informația, ar trebui să aibă în vedere crearea unei oferte de servicii la care să aibă acces și utilizatorii cu dizabilități.

Pornind de la aceste concluzii am încercat, în ultimul capitol al lucrării, să propunem câteva recomandări de dezvoltare a bibliotecilor publice românești astfel încât să își poată face disponibile produsele și serviciile tuturor utilizatorilor comunității în care acționează. Având în vedere serviciile pe care bibliotecile românești le fac disponibile în prezent utilizatorilor cu dizabilități vizuale, precum și nevoile informaționale ale acestora și gradul de utilizare al tehnologiilor de acces în România, modelul pe care îl propunem va fi construit pe două direcții:

- una ce va viza bibliotecile școlare ca instituții cheie în formarea, de la vârste fragede, a deprinderilor și a abilităților de utilizare a noilor tehnologii și formate (inclusiv tehnologiile de acces și formatele accesibile), făcând astfel posibilă integrarea elevilor cu dizabilități în școlile de masă.

- cea de a doua direcție este una ce ar putea fi implementată în toate bibliotecile sistemului național, inclusiv în Biblioteca Națională a României, aceasta vizând integrarea persoanelor nevăzătoare sau cu deficiențe de vedere în mediul cultural și profesional, precum și participarea acestora la activitățile de zi cu zi ale comunității din care fac parte.

Am pornit așadar de la o reflecție cu privire la problema dizabilității prin care am arătat că de multe ori, o dizabilitate este percepută ca fiind o problemă proprie a unei persoane, fără a se avea în vedere faptul că ar putea fi vorba despre un întreg sistem de restricții sociale; am analizat apoi rolul social al bibliotecilor publice și am formulat astfel ipotezele de la care am pornit în construcția modelului și anume:

- eficiență, nu deficiență – în sensul că în momentul de față există toate premisele ca o persoană cu dizabilități să poată participa comod la activitățile societății. Tot ce trebuie făcut este identificarea abilităților, competențelor respectivei persoane, astfel încât ea să fie utilă comunității din care face parte;

- dizabilitatea este o construcție socială – oportunitățile sau barierele pe care le întâmpină o persoană cu dizabilități sunt în funcție de facilitățile sau limitările cu care aceasta

se confruntă în comunitate. Astfel dacă indivizii din comunitate vor percepe persoana cu dizabilități ca fiind asemenea lor, atunci toate activitățile/serviciile/produsele vor fi proiectate în așa manieră încât să fie accesibile tuturor.

Analizând oferta serviciilor de bibliotecă la care au acces în momentul de față utilizatorii cu dizabilități vizuale, am ajuns la concluzia că în țara noastră, puține au fost instituțiile care și-au pus problema accesibilizării informației pentru persoanele cu deficiențe de vedere aducând ca argument costul extrem de ridicat al dotărilor speciale pe care pentru moment instituțiile de cultură din țara noastră nu și le pot permite.

În România accesul la manuale, la cărțile de specialitate sau la publicațiile din bibliografia școlară este foarte limitat. Bibliografia obligatorie în formate accesibile corespunzătoare curriculei este extrem de puțin acoperită de bibliotecile școlare și de cele publice.

În ce privește accesul la informația din biblioteci, la nivel național există câteva încercări discrete ale unor instituții care deși dețin tehnologia de acces necesară persoanelor cu nevoi de lectură speciale, nu pun la dispoziție colecții semnificative de documente și nici nu reușesc să atragă această categorie de utilizatori.

Producerea de manuale mai accesibile, de materiale suplimentare care să vină în sprijinul studiului curent, va conduce la creșterea calității procesului de instruire al elevilor cu deficiențe de vedere, având ca rezultat final șanse mai mari de angajare în muncă și costuri sociale mai scăzute.

În final, am propus un model al unei biblioteci integratoare pe care am definit-o ca fiind acea bibliotecă ce reușește să substituie modelul tradițional al bibliotecilor speciale prin includerea resurselor pe care le posedă și a potențialului acestora în servicii de bibliotecă comune tuturor tipurilor de utilizatori. În sprijinul transformării bibliotecilor în instituții integratoare vine faptul că biblioteca de astăzi acoperă realități diferite, evoluând între viziunea veche (cartea ca suport unic și lectura ca activitate exclusivă de studiu) și viziunea modernă (totul este digital, accesul la conținut se face la distanță). Bibliotecile contemporane au funcții sociale și educative, oferă produse și servicii complexe, se adresează unui public eterogen care își dorește informație clară, concisă, bine structurată, într-un timp scurt. În continuare am formulat câteva postulate ale bibliotecii integratoare și am definit câteva obiective, dintre care amintim:

- să ofere utilizatorilor cu dizabilități acces la aceleași lucrări pe care le oferă și utilizatorilor valizi, adaptate nevoilor lor de lectură;
- să contribuie la creșterea interesului pentru lectură în rândul utilizatorilor cu dizabilități;
- să dezvolte programe de formare/actualizare a cunoștințelor utilizatorilor în scopul utilizării tehnologiilor de acces și a formatelor de documente accesibile;

- să creeze/implementeze proiecte speciale, activități la care să participe deopotrivă utilizatori valizi și cu dizabilități.

Au fost definite și dezvoltate de asemenea câteva elemente de care trebuie să se țină seama în transformarea bibliotecii într-o instituție integratoare și anume: clădire și instalații, constituirea și dezvoltarea unei colecții, accesul la informație, servicii/activități ce pot fi dezvoltate. În final s-a propus un plan de dezvoltare ce va fi implementat în scopul accesibilizării Bibliotecii Naționale a României.

Dacă reușim să abandonăm ideea tradițională conform căreia pentru a exista, o bibliotecă trebuie să dețină în mod necesar cărți, ne vom da seama imediat de faptul că este mai ușor decât ne imaginăm să putem transforma bibliotecile din sistemul național în așa-numitele biblioteci pentru toți. Am arătat că pot exista cărți utile persoanelor cu dizabilități vizuale fără a fi necesar să sacrificăm spații mari. Se poate crea o rețea de împrumut interbibliotecar care să apropie serviciile și fondurile diferitelor biblioteci între ele și astfel să le pună la dispoziția utilizatorilor. Se poate oferi în același timp informație despre cum și unde sunt localizate aceste documente. Se pot face acestea și multe alte lucruri. Poate că nu se va reuși din start ca bibliotecile publice să se transforme în biblioteci pentru toți. Dar cu siguranță se va reuși dezvoltarea unor servicii la care să aibă acces tot mai multe categorii de utilizatori, să devină mai cotidiene, mai sociale, ajutând în final biblioteca să își îndeplinească obligația de a ne deservi pe toți. În același timp obiectivul nostru ca bibliotecari ar trebui să fie acela de a îmbunătăți serviciile pe care le oferim și, în special, să integrăm persoanele cu deficiențe vizuale în bibliotecă, să facem ca aceste persoane să participe la activitățile culturale organizate în bibliotecile noastre (să asiste la dezbateri, la conferințe, la seri de lectură, etc.), să poată vorbi despre aceleași cărți în același timp, să se poată conecta la internet, accesând aceleași site-uri și aceleași rețele de socializare ca și colegii lor, la același calculator, în aceeași sală, în aceeași bibliotecă, în aceeași societate.

Recuperarea memoriei documentare a unei colecții Muzeul Național al Țăranului Român

Adriana Ispas

Muzeograf, Muzeul Național al Țăranului Român,

Șoseaua Kiseleff, nr. 3, sector 1, București. tel: +40.21.3179657, fax: +40.21.3129875

*Nu clădirea face muzeul, ci colecțiile ce sunt
adăpostite într-însa, și felul cum sunt orânduite.*

Al. Tzigara-Samurcaș

Muzeul Țăranului Român este, încă de la reînființarea sa, în februarie 1990, în atenția publicului. S-a scris și s-a discutat mult despre concepția muzeografică originală promovată de muzeu, răsplătită în anul 1996 prin acordarea distincției – *European Museum of the Year Award*, Muzeul Țăranului Român devenind astfel prima instituție de acest fel din Centrul și Estul Europei recompensată cu EMYA [1]. Acestui premiu internațional i s-au adăugat, în timp, și numeroase distincții naționale [2]. Pe lângă stilul original de expunere, muzeul este cunoscut și pentru publicațiile sale, târgurile organizate periodic, atelierile de creativitate, concertele și proiecțiile de filme, care alături de expozițiile temporare i-au conturat o imagine specială în peisajul cultural românesc.

Există însă un aspect mai puțin cunoscut, dar la fel de important, și anume colecțiile. Colecțiile constituie inima unui muzeu și îi definesc caracterul. Chiar dacă rolul muzeelor în societate se modifică fundamental și rapid, toate activitățile lor gravitează în jurul colecțiilor. Colecțiile rămân în centrul atenției pentru că funcțiile principale ale muzeului sunt legate de patrimoniul muzeal [3], muzeele nu ar putea exista și nu și-ar putea îndeplini menirea dacă nu ar deține și nu ar gestiona corespunzător bunuri culturale cu valoare deosebită, respectiv colecții de obiecte de patrimoniu. Foarte puțini dintre cei care trec pragul unui muzeu cunosc faptul că obiectele aflate în expunere publică reprezintă numai o mică parte din colecțiile muzeului. Dacă ar fi să ne raportăm la statistici, este vorba de un procent de numai 10%, restul de 90% rămânând inaccesibile publicului și uneori greu accesibile chiar și specialiștilor în domeniu.

Muzeul Național al Țăranului Român deține în prezent cea mai bogată colecție de obiecte țărănești din România. Patrimoniul de aproximativ 90.000 de piese, reprezentând tot

atâția martori ai spiritualității satului românesc, este structurat în mai multe categorii: costum, ceramică, țesături de interior, obiecte din lemn, obiecte religioase, la care se adaugă și o arhivă vizuală de aproape 60.000 de itemi cuprinzând plăci de sticlă, fotografii vechi, clișoteacă, grafică, videotecă.

Acest tezaur de interes național și internațional a fost constituit în timp, Muzeul Țăranului Român fiind continuatorul unei vechi tradiții muzeale conturate încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea și concretizată în 1906 când, datorită strădaniilor unor personalități de marcă ale culturii române, a luat ființă *Muzeul de Artă Națională, Artă Decorativă și Industrială* sub conducerea lui Alexandru Tzigara-Samurcaș. Denumirea muzeului a fost schimbată în 1915 în *Muzeul de Artă Națională „Carol I”*, iar în 1953, când a și fost mutat din sediul actual, acesta a devenit *Muzeul de Artă Populară al Republicii Socialiste România*.

Numeroasele schimbări prin care a trecut muzeul în cei peste 100 de ani de existență, lipsa spațiului de expunere adecvat, asociată cu lipsa spațiilor de depozitare au risipit colecțiile în mai multe clădiri, adesea improprii.

5 februarie 1990 este data la care *Muzeul de Artă Populară* a revenit, sub o nouă denumire, în propria-i casă. Noul *Muzeu al Țăranului Român*, aflat sub conducerea lui Horia Bernea și beneficiind de un colectiv de specialiști, în alcătuire multidisciplinară, a continuat tradiția unei concepții muzeografice originale.

Una dintre principalele direcții în care specialiștii muzeului și-au axat activitatea, după reînființarea muzeului în 1990, a fost acțiunea de refacere a colecțiilor, de recuperare a memoriei documentare a acestora și creare a unor spații de depozitare adecvate.

Patrimoniul a fost recuperat în totalitate, a fost adus acasă și instalat în spațiile de depozitare avute la dispoziție. Și pentru că un muzeu este cunoscut și trăiește mai ales datorită aprecierii pe care publicul o acordă expozițiilor pe care le oferă, a urmat selecția obiectelor pentru expunerea de bază. Inaugurarea expoziției permanente *Legea creștinească* a avut loc în cea de-a doua zi de Paști a anului 1993; a urmat *Triumf* (1995) și *Rânduiala Vieții* (2001).

Patrimoniul Muzeului Național al Țăranului Român este în prezent structurat în nouă colecții cu o tipologie foarte diversă, astfel:

Ceramică – oale, chiupuri, ploști și ulcioare, căni, străchini, cancee, cahle;

Diverse – ouă încondeiate, obiecte care alcătuiesc recuzita obiceiurilor din ciclul vieții sau a celor de peste an (măști obrăzar, măști de cap, măști – costum);

Lemn, mobilier și fernerie populară – obiecte de mobilier, lăzi de zestre, unelte legate de diferite ocupații și meșteșuguri, instrumentar pastoral, vase și obiecte de folosință gospodărească, elemente de arhitectură (stâlpi de casă, porți, troițe);

Mostre – obiecte și fragmente de obiecte destinate studiului în vederea documentării;

Port popular – colecția de Port subțire (obiecte realizate din in, bumbac, borangic) și colecția de Port gros (obiecte realizate din blană, lână și postavuri); cămăși femeiești și bărbătești, poale femeiești, catrințe, fote, vâlnice, pantaloni bărbătești, haine din blană și dimie, acoperitori de cap pentru femei și bărbați, cingători (brâie, bete, curele, chimire), podoabe, încălțăminte;

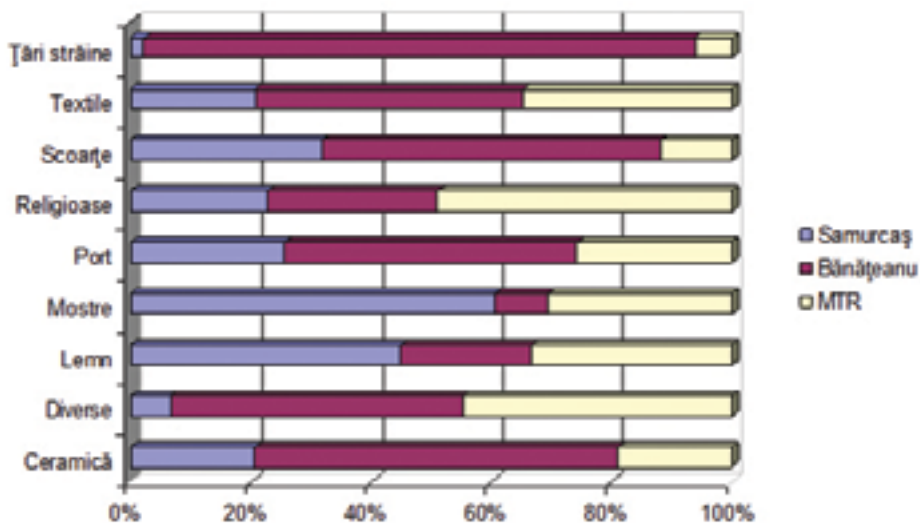
Religioase – icoane pe lemn, icoane pe sticlă, izvoade pentru icoane, odoare bisericesti, cruci, pristolnice, cărți religioase și xilografuri;

Scoarțe – țesături din lână: scoarțe, lăicere, păretare, grindare, cergi, fețe de masă, lepedee, desagi, traiste;

Textile de interior – ștergare, năframe, batiste, fețe de masă, căpătâie de pernă, foi de culme;

Țări străine – piese obținute în urma schimburilor culturale, provenind din Asia, America latină, Europa etc.

Obiectele din aceste colecții, selecționate după criteriul reprezentativității, al vechimii, unicității și al valorii artistice, au intrat în patrimoniul muzeului astfel: 26% – în perioada directoratului lui Alexandru Tzigara-Samurcaș, 46% – în perioada directoratului lui Tancred Bănățeanu, iar 28% sunt achiziții recente, după reînființarea muzeului în 1990.

Acestea sunt datele globale, însă fiecare colecție a avut o evoluție proprie.

Dacă în colecțiile *Lemn* și *Mostre* obiectele din fondul vechi al muzeului sunt predominante, în celelalte colecții se găsesc mult mai multe piese din fondul Bănățeanu.

Aproape jumătate din patrimoniul muzeului a fost constituit în urma unor ample campanii de cercetare organizate sub conducerea lui Tancred Bănățeanu, când au fost

achiziționate foarte multe piese de ceramică, textile de interior și port popular. După 1990 a fost acordată o atenție deosebită obiectelor religioase, fiind achiziționate pe lângă icoane, pristornice, manuscrise religioase sau cruci de piatră și șase biserici. Două dintre acestea sunt expuse în muzeu, iar celelalte patru sunt conservate *in situ*.

Muzeele dețin nu numai colecții fizice de bunuri culturale, ci și informații despre acestea, informații fără de care obiectele de muzeu își pierd mult din valoare sau semnificație, de aceea documentarea patrimoniului este o activitate care ar trebui să constituie una din principalele preocupări ale specialiștilor din muzee.

Consemnarea informațiilor legate de bunurile culturale are mai multe scopuri:

- identifică bunurile culturale pentru o bună gestiune și păstrare, putând astfel să cunoaștem structura colecției, să construim strategii de creștere a colecției și să regăsim cu ușurință obiectele;

- păstrează informația despre ce nu mai există;

- oferă materialul necesar aprecierilor de valoare;

- furnizează datele de identificare ale bunurilor sustrate, care să permită urmărirea și recuperarea lor;

- oferă informația necesară cercetării științifice, documentării pentru proiecte expoziționale, publicații etc;

- susține cu mărturii concrete identitatea națională și aportul original la cultura universală.

La nivel internațional există standarde și recomandări care reglementează documentarea bunurilor culturale, *ce* informații trebuie înregistrate și *cum*, atât din punctul de vedere al conținutului, cât și al formei.

Principalul organism preocupat de elaborarea standardelor pentru documentarea patrimoniului cultural este *Comitetul Internațional de Documentare* (CIDOC) al *Consiliului Internațional al Muzeelor* (ICOM). Grupurile de lucru din cadrul CIDOC au elaborat: *Ghidul Internațional CIDOC pentru înregistrarea obiectelor muzeale: categoriile de informații*, *Declarația de principii privind documentarea muzeală*, *Fișa tehnică CIDOC nr.1 Înregistrarea, pas cu pas: când un obiect intră în muzeu* și *Fișa CIDOC nr. 2 Etichetarea și marcarea obiectelor de muzeu* [4].

Celelalte standarde pentru documentare sunt:

Object ID – Standard internațional de identificare a bunurilor de artă, anticariat și antichități, inițiat de Fundația J. Paul Getty în 1993;

Catalogarea obiectelor culturale: ghid de descriere a operelor culturale și a imaginilor lor (CCO), proiect inițiat de Visual Resources Association din SUA;

SPECTRUM, elaborat de către organizația profesională britanică Museum Documentation Association (MDA) și întreținut de Collection Trust.

În România, modelul de date pentru catalogarea bunurilor culturale mobile, folosit de majoritatea muzeelor, este reprezentat de fișele analitice de evidență pe domenii de patrimoniu, elaborate de CIMEC și aprobate de Comisia Națională a Muzeelor și Colecțiilor. Acestea pot fi realizate cu ajutorul aplicației DOCPAT.

Activitatea de evidență este reglementată prin următoarele acte juridice:

- Legea nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil;
- Legea nr. 311/2003 a muzeelor și a colecțiilor publice;
- Legea nr. 12/11 ianuarie 2006 prin care se instituie Registrul informatizat de evidență

după un model unic;

- Ordinul ministrului culturii nr. 2035/2000 pentru aprobarea Normelor metodologice privind evidența, gestiunea și inventarierea bunurilor culturale deținute de muzee, colecții publice, case memoriale, centre de cultură și alte unități de profil, prin care se stabilește conținutul Registrului inventar.

În cadrul Muzeului Național al Țăranului Român, preocuparea pentru documentarea colecțiilor și organizare sistematică datează încă de la înființarea muzeului, urmând posibilitățile tehnice ale fiecărei perioade. Astfel, muzeografilor au astăzi la dispoziție foarte multe instrumente de lucru: inventare, fișe de obiect, cataloage de colecție la care se adaugă fișele de conservare, dosarele de restaurare și documentele de arhivă.

Din perioada directoratului lui Alexandru Tzigara-Samurcaș datează primul registru inventar al muzeului, instrument pe baza căruia au putut fi identificate obiectele care fac parte din fondul vechi. Lucru deosebit de important, dacă ținem seama de faptul că multe dintre acestea au participat la Expozițiile Internaționale de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, la concursurile naționale de olărie sau de țesut, la Expoziția Aniversară a celor 40 de ani de domnie ai Regelui Carol I, organizată în 1906 în Parcul Carol sau au fost primite ca donație din partea unor personalități precum Sabina Cantacuzino, Elisa I. Brătianu, Regina Maria sau colecționari ca Dimitrie Comșa și Octavian Roguski. Pe baza acestui registru inventar a putut fi identificat primul obiect achiziționat și înregistrat de Samurcaș, o cămașă femeiască din zona Mehedințiului, cămașă care, la reorganizarea fondului după criteriile științifice, a fost înregistrată în colecția *Port popular*, cu numărul de inventar T607.

Tot din această perioadă, chiar înainte ca muzeul să fie deschis pentru public, datează primele lucrări în care Samurcaș prezintă obiecte din colecția muzeului *Izvoade de creștături ale țăranului român*, 1928 și *Tapis roumains*, o colecție de 61 de reproduceri de covoare, în culori, Paris, 1928.

Perioada 1953-1978, în care *Muzeul de Artă Populară* a funcționat sub directoratul lui Tancred Bănățeanu a însemnat, din punctul de vedere al documentării și organizării sistematice a colecțiilor perioada cea mai fastă. Colecțiile au fost structurate în funcție de materialul suport, obiectele fiind reinventariate și au fost inițiate registre de inventar separate pentru fiecare colecție în parte. În același timp obiectele au fost fișate folosindu-se primele fișe speciale de muzeu (pe care astăzi le denumim „fișe negre”), până în 1974, iar apoi fișele DPCN (numite „fișe roșii”).

În această perioadă au fost editate și cataloagele de colecție:

- 1957, *Catalogul Muzeului de Artă Populară al R.P.R.* – coord. Tancred Bănățeanu,
- 1970, *Scoarțe românești din colecția Muzeului de artă populară al R. S. România* – Marcela Focșa,
- 1971, *Mobilier și feronerie populară* – Tancred Bănățeanu, Milcana Pauncev, Aurel Bongiu,
- 1974, *Portul popular din România* – Hedwig-Maria Formagiu,
- 1975, *Ștergare populare* – Gheorghe Nistoroia.

După unirea cu Muzeul Satului, documentarea colecțiilor a continuat cu fișele DPCN („fișe roșii”), iar începând cu anul 1983 au fost introduse fișele SI-PCN (denumite „fișe verzi”). Aceste fișe analitice de evidență pentru bunuri culturale mobile, cu instrucțiuni diferențiate pe domenii de patrimoniu, au avut la bază un standard de date național elaborat de CIMEC începând din 1978, când a început proiectul de informatizare a evidenței patrimoniului cultural la nivel național (Sistemul informatic pentru evidența patrimoniului cultural național, SI-PCN). Acestea au fost folosite până în 2003 când au fost redesenate, având la bază același model de date, fiind în prezent disponibile pe site-ul CIMEC.

După reînființarea muzeului, în 1990, au continuat să fie folosite pentru documentarea colecțiilor fișele verzi. Începând cu anul 1995, înainte ca CIMEC să lanseze programul DOCPAT, specialiștii direcției Muzeografie au dezvoltat o aplicație proprie pentru stocarea înregistrărilor legate de obiectele de patrimoniu din colecțiile muzeului. Această aplicație, „PATRIMONIU-2000”, dezvoltată mai întâi în Paradox, iar apoi în Acces, o bază de date relațională, avea patru module: *Date unice, Muzeografie, Conservare, Restaurare* și reușea să cuprindă astfel cele mai importante informații legate de obiecte. Fișele analitice de evidență ale acestei aplicații aveau la bază același model de date ca și fișele SI-PCN. Documentarea se făcea în continuare pe fișe verzi, iar un operator introducea datele în această bază de date. Aplicația a fost folosită până în anul 2004, când s-a renunțat la ea și a fost realizată conversia datelor în DOCPAT, programul folosit în prezent de majoritatea muzeelor din România.

A fost reluată publicarea cataloagelor de colecție, demers susținut și printr-un proiect ce presupune prezentarea obiectelor într-una din sălile muzeului, un spațiu destinat tipologiilor, unde până acum vizitatorii au avut posibilitatea să se familiarizeze cu ulcioarele de nuntă românești, iar în prezent pot vizita expoziția de cahle. Cataloagele care au însoțit aceste expuneri sunt *Ulcioare de Nuntă* – Georgeta Roșu, 1997 și *Cahle* – Georgeta Roșu, Ion Blăjan, 2001. Acestor două cataloage, care promovează obiecte de patrimoniu din cadrul colecției *Ceramică*, li se adaugă și cel de-al treilea *Măști, Masques, Masks* – Georgeta Roșu, Irina Nicolau, Magdalena Molnar, 2002.

În 2007, lucrul la noile depozite a fost terminat și, după perioada necesară stabilizării climatului, acestea au fost gata să primească obiectele de patrimoniu. La începutul anilor '90, când colecțiile au revenit în muzeu, după ce fuseseră adăpostite în diverse locații, a devenit evident faptul că această clădire nu era destul de mare pentru colecțiile care între timp își dublaseră sau chiar triplaseră numărul de obiecte și au fost amenajate depozite temporare, dar care respectau normele de conservare și depozitare pentru obiectele de patrimoniu. A fost păstrat vechiul mobilier al colecției de *Port popular*, iar pentru celelalte colecții au fost adoptate soluții de depozitare în funcție de materialul suport al obiectelor din colecție și de tipologia acestora. Pentru că nu exista un spațiu numai pentru depozite au fost identificate încăperi care să poată fi adaptate în acest scop. Astfel colecția *Port popular* a primit două încăperi situate în corpuri de clădire diferite, una pentru *Port subțire* și o alta pentru *Port gros*, colecțiile *Scoarțe, Textile de interior, Diverse* și *Religioase* au fost găzduite într-o încăpere de mari dimensiuni, compartimentată coresponsător, astfel încât fiecare colecție să beneficieze de spațiu suficient și de soluții de depozitare adecvate. Colecția *Lemn, mobilier și feronerie populară*, datorită situației speciale, a beneficiat de trei depozite diferite, unul dintre acestea destinat să adăpostească piesele de mari dimensiuni a fost ridicat în curtea muzeului.

În conformitate cu normele de conservare, depozitarea bunurilor culturale muzeale se face separat, potrivit naturii materialelor, tipului morfologic și formatului sau dimensiunii tip, conform principiului tipodimensionării. Organizarea depozitului trebuie precedată de parcurgerea obligatorie a mai multor etape: codificarea încăperilor, efectuarea inventarului, stabilirea tipurilor morfologice, a formatelor și a modului de așezare a obiectelor prin elaborarea modelului grafic și matematic al modulelor de depozitare, calcularea necesarului de spațiu și proiectarea acestuia, proiectarea mobilierului de depozit, elaborarea unor forme de organizare a informației în vederea regăsirii obiectului.

Noile depozite de patrimoniu, lucrare de anvergură, unică până acum în muzeele din România, au fost amenajate într-un spațiu consolidat, într-un corp al clădirii care nu are lumină naturală, fiind ideal ca spațiu de depozitare. Pentru cercetarea obiectelor de către

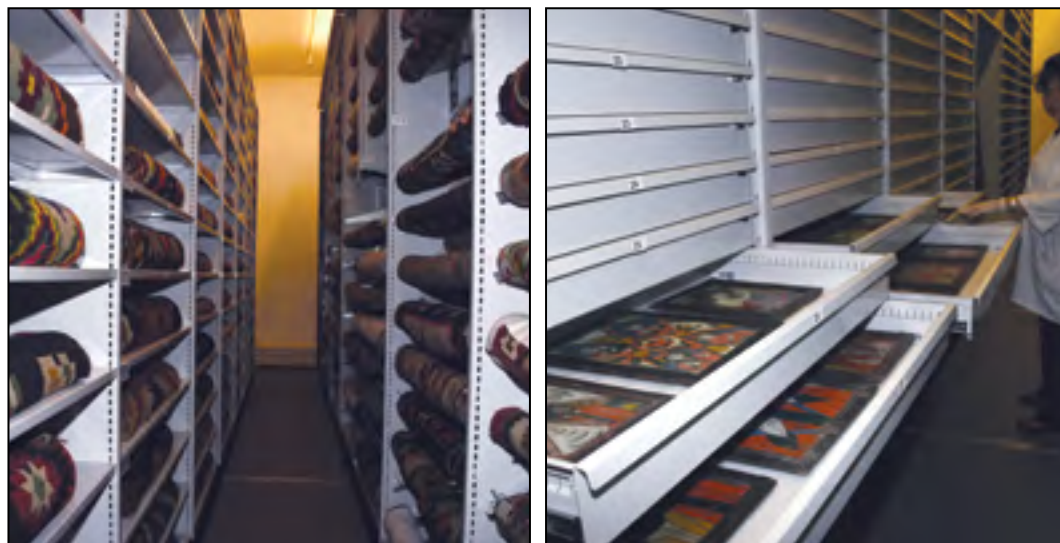
specialiști, dar și pentru activități curente de realizare a evidenței științifice, alături de spațiile pentru depozitare, au fost prevăzute două săli de studiu dotate cu mese cu suprafața de contact plastifiată, lămpi cu lumină rece, epidiascop, computere, dar și mobilier adecvat pentru specialiștii care lucrează în aceste spații. Astfel se îndeplinește o cerință extrem de importantă a normelor de conservare – menținerea obiectului în același microclimat (sălile fiind dispuse lângă depozitele de patrimoniu).

Accesul în spațiile de depozitare este electronic, iar securitatea patrimoniului este asigurată printr-un sistem de supraveghere cu camere video. Aceste activități se realizează prin dispeceratul central care are controlul și pentru protecția PSI.

O atenție deosebită a fost acordată mobilierului pentru depozite, unul dintre elementele foarte importante deoarece majoritatea muzeelor se confruntă cu insuficiența spațiului de depozitare. Pentru că depozitarea bunurilor culturale mobile trebuie să îndeplinească anumite condiții, printre care cele mai importante sunt: să asigure stabilitatea necesară, precum și o stare de repaus complet, să asigure accesul la oricare dintre obiectele plasate în același modul, să nu afecteze starea acestora (la obiectele așezate unele lângă altele nu se admit suprapuneri decât în cazul textilelor plate, ușoare și al documentelor și operelor grafice, separate cu materiale neutre), proiectarea ergonomică a mobilierului pentru depozitare poate fi una dintre soluțiile de adoptat în acest caz. Soluția rafturilor mobile oferă cele mai mari avantaje, măbind capacitatea

depozitului de aproape două ori. Rafturile sunt montate pe șine de ghidare în paviment și glisează lateral prin acționarea unei pârghii. Separatoare pentru obiectele din ceramică, containere din spumă poliuretanan pentru protecția obiectelor fragile, suportți cilindrici pentru rularea pieselor textile alcătuiesc o gamă variată de accesorii care asigură o depozitare corectă a diferitelor categorii de obiecte de patrimoniu, mărind în același timp suprafața de depozitare.

Dacă inventarierea, stabilirea tipurilor morfologice și a modului de așezare a obiectelor au fost operații complexe și consumatoare de timp, dar cu care eram într-un fel obișnuiți, problemele legate de regăsirea obiectelor în depozit au necesitat o atenție deosebită. Existau pentru fiecare colecție repertorii și liste cu așezarea obiectelor în dulapuri, la raft sau pe polițe, identificarea sau alegerea unui obiect fiind ușurată de faptul că puteau fi privite direct. În noile depozite însă, înălțimea modulelor ajunge la 3,20 m, iar accesul la polițele de sus se face cu ajutorul unei platforme mobile, care poate fi fixată în locul dorit. Era foarte important deci ca, în cadrul tipologiilor stabilite, să alegem și o a doua modalitate de structurare, iar aceasta a fost, în funcție de colecție, zona geografică sau centrul din care provine obiectul.

Pentru regăsirea obiectelor în depozit și pentru a rezolva în același timp și toată problematica deosebit de complexă a inventarelor periodice și a selecțiilor pentru obiectele care vor face parte din diferite expoziții, a fost adaptat un sistem de gestiune bazat pe coduri de bare.

În paralel au fost derulate activități de recuperare a memoriei documentare: în primul rând prin completarea informațiilor despre obiecte, identificarea acestora în inventarele vechi, cataloage de colecție, liste, urmată de fotografiere și introducere în baza de date. Pentru aceasta am avut la dispoziție următoarele instrumente de lucru:

- registre de evidență
- fișe analitice de evidență

Fișe vechi de muzeu ("negre")	până în 1974
Fișe DPCN ("cu colț colorat", "roșii")	1975-1982
Fișe SPCN ("verde")	1982 până în prezent
Fișe CIMEC pe domenii (DOCPAT)	din 2004

• fișe de conservare – completate de către conservator pentru obiectele care vor face parte din expoziții permanente sau temporare

• fișe de restaurare – completate de către restauratori de fiecare dată când piesele suferă intervenții de consolidare sau restaurare

- fișe de fototecă/clișotecă – completate la fotografierea pieselor
- fotografii digitale
- documente de arhivă
- cataloage de colecție

Dificultățile cu care ne-am confruntat au fost legate de: existența mai multor tipuri de

înregistrări atât în format electronic cât și pe hârtie, standard inconsistent de documentare folosit pentru colecții, diferențe între înregistrări (înregistrări bogate și înregistrări incomplete), lipsa controlului terminologiei, mai multe modalități de a descrie un obiect (punând accent pe funcționalitate, materialele folosite, tehnica folosită în fabricarea sa etc.) etc.

Realizarea unei fișe de evidență este considerată de mulți a fi un demers dificil și consumator de timp, însă de corectitudinea informațiilor conținute în fișă depinde pe mai departe parcursul obiectului. Calitatea acestei înregistrări poate decide dacă piesa va fi inclusă într-un catalog, într-o expoziție, va fi oferită spre documentare sau va rămâne pe o poliță într-un depozit.

Din 2004 până în 2010 aplicația DOCPAT a fost folosită mai întâi pe un singur calculator, apoi pe două, pentru ca în 2010 să existe șapte baze de date, câte una pe fiecare calculator al direcției. Pentru că era foarte dificil de lucrat în acest mod, cu sprijinul colegilor de la CIMEC, am ales să utilizăm DOCPAT ca bază de date unică, pe server-ul direcției Muzeografie, accesat de fiecare muzeograf specialist cu username și parolă proprie.

Aplicația DOCPAT este folosită pentru realizarea evidenței informatizate a patrimoniului existent în colecțiile muzeului și întocmirea documentației pentru clasare, ultima versiune oferind și posibilitatea listării inventarului bunurilor culturale cu condiția ca pentru fiecare obiect să existe o fișă de evidență în baza de date. Însă, într-un muzeu care deține în colecții un număr foarte mare de obiecte și care este permanent implicat în organizarea de expoziții temporare la sediu, în țară sau în străinătate, care derulează programe și proiecte legate de patrimoniu, aveam nevoie de un instrument de lucru care să ofere posibilitatea regăsirii cu ușurință a obiectelor în depozit, posibilitatea întocmirii de liste pe baza selecției obiectelor și, mai ales, să facă posibilă urmărirea parcursului obiectelor. Aveam nevoie să știm, în cel mai scurt timp, dacă un obiect se află în depozit sau într-o expoziție, fără să fie nevoie să verificăm prezența la raft, să știm dacă un obiect a fost clasat în Tezaur sau Fond și face parte din Patrimoniul Cultural Național, să realizăm selecții rapide în funcție de criterii diverse (material, zonă de proveniență, datare etc.) și mai ales să scurtăm durata procesului de inventariere care se desfășoară periodic.

Astfel, în acest moment, utilizăm aplicația DOCPAT pentru evidența științifică a patrimoniului, iar pentru urmărirea mișcării fondurilor folosim un sistem de gestiune bazat pe coduri de bare.

Proiectul *Sistem complex de depozitare pentru bunuri culturale mobile – model de organizare științifică și eficiență managerială* derulat în anul 2007, distins cu Premiul Național pentru Muzeologie, a marcat prima realizare importantă – finalizarea noilor depozite de patrimoniu și mutarea tuturor colecțiilor în condiții care respectă pe deplin normele de protecție și conservare. Acest lucru a fost posibil prin efortul tuturor specialiștilor muzeografi, conservatori și restauratori.

Implementarea sistemului de gestiune bazat pe coduri de bare, început în 2010, a însemnat o experiență cu totul nouă, unică pentru muzeele din România. A trebuit să găsim

rezolvări la problemele apărute pe parcurs, în procesul de relaționare a datelor, uneori a fost nevoie să reluăm munca de la capăt, dar rezultatele obținute ne întăresc convingerea că am ales cea mai bună soluție.

Note

¹ Premiul *European Museum of the Year Award* este acordat de un comitet care funcționează sub egida Consiliului Europei.

² Premiul „Margareta Sterian” pentru cea mai bună expoziție a anului (1993, 2001 și 2003), Premiile Patrimoniului Cultural Național (Premiul Național pentru Muzeografie „Horia Bernea” – pentru expoziția *Munca. Focul-Apa-Vântul* – 2002, Premiul „Vasile Drăguș” – 2002, Premiul „Al. Tzigara-Samurcaș” – 2003), Premiul Comitetului Național ICOM (expoziția *Cable*, 2002), Premiul Multimedia (2002 și 2003), Premiul „Mihai Băcescu” pentru patrimoniu ș. a.

³ Funcțiile principale ale muzeului, conform Legii 311/2003 sunt: a) constituirea științifică, administrarea, conservarea și restaurarea patrimoniului muzeal; b) cercetarea științifică, evidența, documentarea, protejarea și dezvoltarea patrimoniului muzeal; c) punerea în valoare a patrimoniului muzeal în scopul cunoașterii, educării și recreerii.

⁴ Toate documentele sunt disponibile pe site-ul CIDOC la adresa <http://network.icom.museum/cidoc/>, iar traducerea în limba română este disponibilă pe site-ul CIMEC <http://www.cimec.ro/Metodologice/Metodologice.html>.

Bibliografie

Fișa tehnică CIDOC – nr.1. Înregistrarea, pas cu pas: când un obiect intră în muzeu [online]. [Accesat la 20.04.2012] Disponibil pe internet la adresa: <http://cimec.ro/muzee/etichetare/Inregistrarea-CIDOC.htm>.

Fișa tehnică CIDOC – nr. 2. Etichetarea și marcarea obiectelor de muzeu [online]. [Accesat la 20.04.2012] Disponibil pe Internet la adresa: <http://cimec.ro/muzee/etichetare/etichetarea.htm>.

Ghidul Muzeului Național al Țăranului Român. București, 208 p.

International Guidelines for Museum Object Information: The CIDOC Information Categories [online]. [Accesat la 20.04.2012] Disponibil pe internet la adresa: <http://www.cidoc-crm.org/docs/guide.htm>.

OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU, Irina. *Managementul evidenței patrimoniului cultural mobil*: [online]. [Accesat la 20.04.2012] Disponibil pe internet la adresa: <http://www.cimec.ro/Metodologice/Managementul-Evidentei-Pat-Cult-Mobil.html>.

OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU, Irina; Matei, Dan. *Standarde și recomandări în documentarea bunurilor culturale*. București: Institutul de Memorie Culturală, 2009, 134 p.

Proiectul pentru raționalizarea sistemului de evidență din activitatea muzeelor [online]. [Accesat la 20.04.2012] Disponibil pe internet la adresa: <http://www.cimec.ro/Muzee/Proiect-rationalizare-1976/index.htm>.

Statement of principles of museum documentation: [online]. [Accesat la 01.05.2012] Disponibil pe internet la adresa: http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/cidoc/AGM_2011/Principes_6_en.pdf.

Noua literatură de mistere: efectul „Codul lui Da Vinci” și „pactul cu cititorul”

Dr. Letiția Constantin

Compartimentul Promovare, Biblioteca Națională a României,

Bd. Unirii, nr. 22, sector 3, București. E-mail: letitia.constantin@bibnat.ro

Când vine vorba de cum și cât se citea înainte de 1990, se poate observa manifestându-se un soi de *pact al nostalgicilor*. Fie că este emis de voci de autoritate, fie de cititori obișnuiți, fie de cei care au „prins” acele vremi, fie de „nostalgicii prin contaminare” care, fiind mult mai tineri, se sprijină pe expertiza și memoria celorlalți, discursul despre practicile și preferințele de lectură de dinainte de anul-reper 1989 conține câteva „semanteme” obligatorii: numărul de cititori, ca și cel de cărți citite era net superior celui din zilele noastre, cititorii aveau în număr mare simț critic și preferau în mod evident să „consume” literatură *înaltă*, și nu una *de consum*, exista un pact real între scriitori și cititori, exprimat în dialogul de multe ori subversiv față de regimul politic.

Pe scurt, ceea ce se afirmă în mod frecvent despre perioada de dinainte de 1989 este că, dat fiind contextul socio-politic puțin ofertant (un univers concentraționar care, prin forța paradoxului, a dat oamenilor posibilitatea unei libertăți – fie ea exclusiv interioare – nemărginite, de lectură, de visare, de reflecție), dar și rigoarea proprie, publicul cititor era mult mai exigent și mai avizat decât în prezent, forma o masă critică semnificativă. Nostalgia după această „Epocă de aur a lecturii”, în care mulți citeau mult și aproape exclusiv de calitate, este recurentă în discursul multora dintre contemporani.

La sfârșit de secol XX și mai ales la început de secol XXI ne-am văzut și noi, românii, implicați în dezbaterile despre cum și în ce grad noile tehnologii ale informației, în special Internetul, rețelele sociale, au schimbat (în sensul degradării) relația cititorului cu textul și cu lectura în general, despre preeminența vizualului asupra textualului în comunicarea de astăzi etc. (după cum se știe, există o pletură de informații, comentarii și considerații în acest sens, mergând de la un pesimism extrem și până la un optimism extrem, anunțând, după caz, fie moartea Umanismului sau trecerea lui pe un plan secundar, fie capacitatea omului de a se adapta viitorului, într-o lume în care granițele dintre realitatea virtuală și cea „reală” par să se topească). Așa cum ni s-a întâmplat din zorii modernității și până azi, noua paradigmă a

comunicării ne-a luat în valul ei, obligându-ne să ne sincronizăm, să sărim etape, să adoptăm forme noi, în condițiile în care fondul a rămas, fatalmente, cu ceva pași în urmă.

Ca o consecință, „lotul românesc de cititori”, în special cei din generațiile noi (copii, tineri și „tineri adulți”), manifestă din ce în ce mai mult preferința pentru mediile noi de informare și comunicare, pentru lectura în formate non-tradiționale (electronice), raliindu-se tendințelor mondiale în ceea ce privește comportamentul de lectură, prin schimbarea intereselor, practicilor și obișnuințelor de lectură (preferința pentru lectura ușoară, de senzație și de relaxare, pentru lectura de informare în detrimentul celei de formare; disoluția graniței dintre genurile ficționale și nonficționale, în materie de literatură sau, mai bine zis, lipsa de apetit, de interes și înțelegere pentru ceea ce distinge ficționalul de nonficțional etc.).

Unele practici editoriale (care reflectă, în oglindă, practicile și orizontul de așteptare ale cititorilor), precum inițierea de serii de cărți ieftine, în general axate pe literatura de senzație, mister, spionaj ori pe cea cu palmares (premiile importante, locuri de frunte în vânzări), ca și pe literatura de popularizare științifică (diverse enciclopedii, istorii și ghiduri ajustate pe diverse tipuri de public-țintă), de pildă cele scoase în ultimii ani de editurile Adevărul, Jurnalul Național, Lira etc., sunt interesante pentru că par să infirme, prin succesul de vânzare, noua preferință a publicului pentru lectura în mediul electronic (o analiză a categoriilor de cumpărători, pe vârste etc., ai acestor serii ar fi desigur interesantă). Ele pot fi privite însă și ca un reviriment, ca o încercare a editurilor de a revitaliza forțat, în al treisprezecelea ceas, cartea în format tradițional, tocmai prin aceste ediții adresate unui public-țintă care, deși în general necultivat, neavizat, este interesant cel puțin prin număr.

Oricum ar fi, să observăm că această practică editorială este tot o formă de import, de împrumut din experiența altor țări, unde ea răspunde unei cereri a publicului, chiar în condițiile expansiunii noilor tehnologii ale comunicării, ale preferinței tot mai evidente pentru lectura în mediul electronic. Dar trebuie să mai observăm însă și că această practică editorială înseamnă nu doar copierea unei rețete nou-împrumutate, ci și reluarea unei practici editoriale de mare succes la noi, la finele secolului XIX și începutul secolului XX.

După cum spune *Eccleziastul* (I, 9), „Ceea ce a mai fost, aceea va mai fi și ce s-a întâmplat se va mai petrece, căci nu este nimic nou sub soare”, astfel că putem considera că noul, cu tot șocul pe care-l percepem, vizează mai mult forma și mai puțin conținutul, că este detectabil mai mult la nivel evenimentțial: schimbarea „pură” și noul ca atare sunt, până la urmă, mai greu de decelat.

Iată de ce nu putem să nu observăm anume similitudini, recurențe, în ceea ce privește practicile de lectură de la noi (sau mai bine zis percepția asupra acestora), pe parcursul mai multor epoci, începând cu a doua jumătate a secolului XIX.

Conform profesorului Paul Cornea [1], epoca de după 1850 a fost marcată – pe fondul deziluziilor produse de înăbușirea Revoluției pașoptiste și de exilul forțat al reprezentanților săi care, după cum se știe, fuseseră și principalii animatori culturali, inclusiv în materie de literatură –, de „*un vid al îndrumării*”, în materie de traduceri, creații originale și preferințe de lectură: „*literatura sporise în mijloace și autori, dar își pierduse mentorii*” [2]. Comentarii precum Paul Cornea și Gelu Ionescu [3] consideră, de altfel, că toată perioada de după 1850 și până în deceniul 4 al secolului XX a fost, în ciuda verdictelor unor personalități de calibrul lui Maiorescu și Eminescu și a politicii de carte a unor edituri de prestigiu, precum Cultura Națională, Cartea Românească și Fundațiile Regale, dominată de editori care lucrau pentru profit, vinovați de alinierea producției de literatură originală, ca și de traduceri la „*predilecțiile periferiei*” [4], ale literaturii joase, senzaționaliste, sentimentale și de mister. Chiar și editori serioși precum G. Ioanid au speculat din plin la noi, la finele secolului XIX, moda literaturii de mistere.

Ne place sau nu, trebuie spus însă că, ea însăși produs de import, această producție de literatură ușoară, căreia în 1842 George Barițiu îi asocia categorii precum „*agreabilul*”, „*atrăcționalul*” și „*îndulcitoare spre lectură*”, era un semn al sincronizării culturii românești cu cea europeană. Revoluția impusă de dezvoltarea presei, de diversificarea ofertei de carte a condus în toate culturile europene, inclusiv la noi, la o democratizare a accesului la literatură, atât în ceea ce privește autorii, cât și cititorii, la o diversificare a publicului și a preferințelor de lectură, literatura ce miza pe „atrăcțional” câștigând în mod evident numeroși adepți.

Cât privește literatura de după 1945, să observăm în trecere că ea trimitea simbolic la filiația cu cea pașoptistă: acceptată era exclusiv literatura „serioasă”, menită în primul rând instruirii, și nu plăcerii lecturii. O analiză a producției de beletristică din deceniile comuniste, ca și a practicilor de lectură, fie că vorbim de literatură originală, fie de traduceri, ar putea să modifice semnificativ însă percepția generală acceptată, cum că eram departe de tot ceea ce înseamnă literatură joasă, de consum. În lipsa unor date cantitative, ne rezumăm la comentariul că, cel puțin în primele decenii de comunism, dat fiind procentul mare de literatură nonficțională și ficțională de proastă calitate, ca și efectul insidios al numeroaselor broșuri propagandistice, comportamentul și orizontul de așteptare al cititorului au fost grav afectate. Lipsa accesului veritabil la contextul cultural al textului tradus (și, până la urmă, chiar al oricărui text literar, inclusiv românesc, dată fiind alienarea care stăpânea societatea) compromitea, în fond, calitatea actului lecturii. Deși beneficiam în cea mai mare parte de cărți din categoria „literaturii înalte”, actul lecturii era viciat, încât ne putem pune întrebarea dacă lectura, în condiții de libertate, a unui text din categoria „joasă” nu este de preferat celei de literatură înaltă, dar făcută în condiții de arest al gândirii...

În paginile care urmează, ne propunem ca, în jurul unui fenomen precum traducerea în română a cărții **Codul lui Da Vinci**, să formulăm câteva observații și ipoteze despre ceea ce a adus nou, în comportamentul cititorului român, acest eveniment editorial și, în replică, despre continuitatea lui cu unele experiențe editoriale din a doua parte a secolului XIX (cu *literatura de mistere*).

Publicat în SUA în 2003 și tradus rapid în mai multe limbi, romanul **Codul lui Da Vinci** a apărut prompt și în versiune românească, la editura RAO, în 2004, cunoscând mai multe ediții (2005, 2006, 2007 și 2010). Sub garanția succesului, editura a publicat de altfel toate celelalte romane ale autorului: **Conspirația** (2005, 2007, 2010 și 2011), **Dracula** (2006), **Îngeri și demoni** (2004, 2006, 2009, 2010), **Fortăreața digitală** (2005, 2006, 2009, 2011) și **Simbolul pierdut** (2009).

De la **Harry Potter** la **The Twilight Saga**, de la **Jurassic Park** la **Avatar** și de la **Dosarele X** și **Matrix** la **Codul lui Da Vinci** și **Îngeri și demoni**, mare parte din literatura fantastică, de science-fiction ori de enigme a zilelor noastre fie este scrisă în perspectiva de a oferi (și) un suport de scenariu de film, fie este urmată rapid, mai ales dacă se bucură de o bună vânzare, de o adaptare pentru film. Am putea spune că această idee de a fructifica la maximum, în „franciză”, epuizând toate tipurile și suporturile de document, toate modalitățile de a spune povestea, sub formă de carte tipărită și electronică, de film, de cinema sau de televiziune, eventual de joc video și bandă desenată ori de club și bar „tematic” (cazul barurilor și cluburilor **Dosarele X** și **Matrix**, care în anii '90 erau la modă în întreaga lume) și de site-uri și forumuri de discuții dedicate subiectului, reprezintă o noutate, fiind specifică epocii pe care o trăim, de intensă tehnologizare a informației și utilizare a ceea ce specialiștii numesc, de mai bine de 20 de ani, „sistem multinațional media”, în care este inclusă și industria editării, alături de cinematograful, televiziune, Internet etc.

Dacă reușim însă să temperăm, să temporizăm avântul de a vedea în acest fenomen o expresie „100%” a vremurilor noi, fără legătură cu epocile anterioare, vom putea observa că toate acestea au o istorie, o evoluție, adică o schimbare bazată pe multe elemente de continuitate, că ideea de a epuiza tot spectrul de exprimare artistică pentru a spune o poveste nu e nicicum o invenție a începutului de secol XXI, ci poate fi reperată la începutul secolului XIX, când o poveste cunoștea, de pildă, varianta inițială de roman, urmată de o dramatizare și punere în scenă, ca piesă de teatru sau ca libret de operă/operetă (cazul **Dama cu camelii**, **Dama de pică**, **Manon Lescaut** etc.); la fel de frecvente erau și „transcrierile” din varianta de piesă de teatru în cea de roman, ca și trecerile de la varianta de foileton, din paginile ziarelor și revistelor, la cea în volum (cazul Sue, Dumas, Chateaubriand, Balzac etc.). Pe scurt, ceea ce se întâmplă azi este doar o extindere a plajei de expresie, prin mărirea numărului de formate,

de suporturi și modalități de comunicare și lectură. Specifice prezentului sunt rapiditatea cu care un *story (récit)* este fructificat în proză, film, joc video etc. și relațiile sistemice mai evidente (care exprimă, într-un fel, și gândirea de tip artificial, electronic) între toate aceste tipuri de manifestări, ele funcționând ca un „pachet” unitar (cazul *Harry Potter*, *Twilight*, *Codul lui Da Vinci* etc.).

Specific sistemului media de azi, în care intră, așa cum am arătat, și industria editorială, este și livrarea, alături de o poveste, a unui soi de „manuale tehnice de întrebuințare”, iar romanul *Codul lui Da Vinci* este unul dintre deschizătorii de drum în acest sens, dat fiind că autorul Dan Brown s-a grăbit să lanseze – simultan cu apariția romanului – un site dedicat, pe care a pus, printre altele, la dispoziția fanilor și celor incitați de subiect, chiar o *bibliografie* a izvoarelor și studiilor istorice la care face referire în această poveste „ultra-adevărată” (vezi halucinantă afirmație făcută de autor într-un interviu, cum că, dacă ar fi să rescrie *Codul* ca o lucrare științifică, nu ar schimba absolut nimic, totul fiind bazat pe fapte istorice! [5]).

La acest capitol trebuie să adăugăm faptul că, în frenezia iscată de apariția romanului, canalul tv ABS a lansat chiar și o emisiune specială de știri, informații și dezbateri despre *Codul lui Da Vinci*. Într-un interviu oferit pentru această emisiune, binecunoscutul semiotician și teoretician literar Umberto Eco a comentat ironic, à propos de aprinsa dezbatere privind „faptele” și „adevărul istoric” pe care se bazează romanul, spunând că acesta are ca premise povești din secolul XIX la fel de „adevărate” ca *Pinocchio* și *Scufița Roșie* [6]!

Se poate spune că romanul a inițiat chiar un trend de „educație bibliografică activă”, de „detectivistică bibliografică”, dacă avem în vedere faptul că Dan Burstein, coordonatorul unui volum de aproape 700 de pagini, intitulat *Secretele romanului Codul lui Da Vinci: ghidul informal al misterelor din spatele cărții lui Dan Brown* (publicat într-o primă ediție în 2003, a fost tradus de editura Curtea Veche în 2007), își prezenta volumul drept un „compendiu de idei și scrieri” privind acest roman ce a avut un impact de proporții asupra gândirii culturale mondiale [7] și anunța că „echipa misterelor” pe care o coordonează a publicat deja alte câteva „metode” de înțelegere a romanelor lui Dan Brown: *Secret of the Angels and Demons*, *Secret of the Window's Son* (de D.A. Shugarts, volum ce anunța următoarea carte a lui Brown – *The Solomon key*) etc., fiecare dintre aceste volume având și un site dedicat (SecretOfTheCode.com; SecretOfTheAngelsAndDemons.com; SecretOfTheWindowsSon.com). Același Burstein afirma că, grație volumului *Secretele romanului Codul lui Da Vinci*, milioanele de spectatori vor privi mai avizat filmul *Codul lui Da Vinci* (lansat în 2006, cu Tom Hanks în rolul principal).

De trendul privind „educația bibliografică activă” țin și „metodele” de deciptare a romanelor publicate în ultimii ani de autori precum: Enrique de Vincente - *Chei oculte*

în *Codul lui Da Vinci*. București: RAO International, 2006; *Codul lui Da Vinci: ghid de călătorie* / coord.: Jennifer Paull, Christopher Culwell. București: RAO International Publishing Company, 2006; Oxbrow, Mark. *Rosslyn și Graalul: adevărul ascuns în Codul lui Da Vinci*. București: RAO International Publishing Company, 2008; Mittelbach, Oliver. *În lumea romanelor lui Dan Brown: ghid de călătorie: despre Codul lui Da Vinci, Îngeri și demoni și Fortăreața digitală*. București: RAO International Publishing Company, 2006; Bernard Sesboue – *Le Da Vinci Code expliqué à ses lecteurs*, 2006; McDowell, Josh. *Codul lui Da Vinci: în căutarea adevărului*. Oradea: Scriptorum, 2006; Victor Loupan, Alain Noël. *Les démons de Dan Brown*. Paris: Presses de la Renaissance, 2005; dr. Harra, Carmen. *Semne, simboluri și secrete: decodificarea Codului lui Da Vinci*. București: For You, 2006; James L. Garlow, Peter Jones. *Codul spart al lui Da Vinci: [ați citit povestea, doriți și adevărul?]*. Cluj-Napoca: Aqua-Forte, 2005; Gardner, Laurence. *Testamentul Magdalenei: conspirația din jurul descendenților lui Iisus Hristos și ai Mariei Magdalena: Dezvăluiri care completează Codul lui da Vinci*. București: RAO International Publishing Company, 2006; Marie-France Etchegoin, Frédéric Lenoir. *Ancheta: descifrarea Codului lui Da Vinci*. București: RAO International Publishing Company, 2006; Ehrman, Bart D. *Adevăr și ficțiune în „Codul lui Da Vinci”: un istoric dezvăluie ce știm cu adevărat despre Iisus, Maria Magdalena și Constantin cel Mare*. București: Humanitas, 2005.

În primele decenii ale secolului XIX, grație unor scriitori precum Balzac, Stendhal, Flaubert, romanul, ca gen literar, capătă mai bine contur, se maturizează, de această maturizare (sau poate doar ca o consecință a sa) ținând și apariția unui tip de roman mai apropiat de ideea de „produs” propus spre consum unui public (citadin, în special) deja deprins să beneficieze de instrumentele de comunicare în masă ale epocii – presa, cărțile editate în colecții diversificate, inclusiv populare și accesibile ca preț. Concept lansat și pus în practică de Eugène Sue, *romanul de mistere*, la a cărui naștere și validare participă de altfel și scriitori de literatură din categoria „înaltă”, de tipul lui Balzac, poate fi considerat primul gen de roman „interactiv” – produs reglat de piața lecturii, de preferințele și interesele de lectură ale cititorilor, o literatură scrisă „din unghiul de receptare al cititorilor” [8]. „Interfața” cel mai des utilizată era *foiletonul* – texte precum cele ale lui Sue (ca și cele ale lui Balzac, Dumas, Chateaubriand, Musset, Lamartine, Dickens, Dostoievski, Cehov etc.) din *Misterele Parisului* încep să alimenteze, număr de număr, paginile principalelor ziare și reviste, antrenând și delimitând astfel o categorie de „consumatori” de literatură, care încep să aștepte rația zilnică sau săptămânală de *istorii*, de povești ambiguu plasate între fictiv și nonfictiv.

Între romanul „clasic” de mistere al secolului XIX, cu subcategoriile sale, plasate mai mult sau mai puțin aproape de nucleul categoriei – roman de groază, senzaționalist, polițist

etc. – și romanul de enigme, aventuri, spionaj etc. de astăzi există nu numai numeroase similitudini, dar și un „aer de familie”, dat de numeroasele filiații:

1. Pătrunzând, inițial prin traduceri și în scurt timp prin producții proprii „contaminate” de această rețetă, în toate literaturile Europei (până prin deceniile 5-6 ale secolului XIX, în mai toate literaturile europene fuseseră traduse romanele lui Sue și ale continuatorilor săi și apăruseră producții proprii, astfel că putem vorbi de romanul de mistere german, englez, rus, italian, spaniol, polonez, român etc.), romanul de mistere este, într-un fel, primul produs literar care se comportă ca o „franciză”, la acest comportament concurând și caracteristicile sale de produs de consum expuse mai sus. Prezența cuvântului *mister* în titluri și subtitluri (numai la noi, dacă ne rezumăm să ne referim, au apărut până la finele secolului XIX o serie de romane cu titluri precum: *Misterele Bucureștilor*, *Misterele căsătoriei*, *Misterele mahalalelor*, *Misterele unui nabab*, *Misterul din Turnul Eiffel*, *Misterele politice ale orașului Ploiești* etc.) și setul de strategii literare și de teme specifice constituiau „pachetul” oferit prin acest soi de „franciză” (desigur una literară, simbolică, și nu oneroasă).

2. Specific romanului de mistere, fapt ce ține tot de orientarea sa spre consumism și care-l apropie de romanele contemporane de genul *Codul lui Da Vinci*, este caracterul demonstrativ, și nu analitic al discursului, povestirea fără adâncimi, desfășurată la suprafață, pe „hectare întregi”, în care episoadele și uneori chiar elementele care concură la portretul personajelor rămân în suspensie, nejustificate logic și literar și cu posibilități de continuare și reajustare la infinit, în funcție de „necesități”. Analiza procesului psihologic nu reprezintă pentru acest tip de roman o preocupare, ea fiind înlocuită direct, aproape violent, cu „fuziunea simpatetică” cu eroii, a căror viață nu e oglindită, ci produsă [9], pur și simplu, sub ochii cititorului, „în direct”. Narațiunea este întreruptă brusc, fără preparative și uneori pe spații considerabile, pentru ca autorul să introducă digresiuni pe diverse teme subiacente.

Pentru acest tip de scriitură hibridă (nu atât literară, cât motivațională), centrată, așa cum am mai arătat, pe necesitățile cititorului, digresiunile au un caracter „formativ”. Dat fiind că multe dintre prozele epocii erau publicate în foileton, întreruperile pentru digresiuni pe diverse teme aveau logica de a oferi cititorilor, inclusiv din categoriile mai puțin instruite, accesul la o cultură de enciclopedie. Similitudinile cu romanul *Codul lui Da Vinci*, unde de asemenea apar lungi digresiuni, pe teme „grave”, „serioase” și aflate până la momentul apariției romanului în uzul exclusiv al cercurilor „secrete”, de inițiați, sunt din nou evidente. Ca să nu mai vorbim de similitudinea dintre situația cititorului de foileton al secolului XIX

și cea a cititorului de literatură on-line de azi, căruia i se oferă, *în subtext*, un univers deschis – aparent infinit – de informații subiacente, de tipul „cultură wikipedia”.

3. Lăudată ca unul dintre primele semne ale democratizării lecturii și, deopotrivă, blamată pentru efectul corosiv asupra literaturii înalte, de calitate, cu adevărat formativă și clăditoare, prin ingredientele sale incriminate ca fiind de tip „fast-food”, literatura de mistere a făcut și la noi, în secolul XIX, grație sincronismului, carieră, primind spațiu, în variantă de foileton, în ziarele și revistele vremii, ca și în colecțiile populare ale editurilor. Ca soluție de marketing (inclusiv *societal*, prin antrenarea cititorilor într-un tip de relație comercială, dar și de educare a lecturii active), aceste foiletoane erau tipărite, după model francez, în subsolul paginilor ziarelor, pentru a da posibilitatea cititorului să-și obțină singur, progresiv, prin decupare, o carte din fascicule, pe măsură ce numerele continuau să publice povestirea.

Dan Brown, cu propriul site de autor, ca și Dan Burstein cu „echipa” sa de descriptori de „mistere” nu se rezumă la a completa cu informații materialul romanelor deja publicate, ci oferă în avans chei și indicii privind cărțile aflate încă în laboratorul scriitorului, toate, se înțelege, sub spectrul misterului, ce pare să fie domeniul de expertiză al scriitorului – *Secret of the Window's Son, Secret of Mary Magdalene*, secretele istoriei timpurii a Americii [10] etc. Ei urmează, în definitiv, același tipar – deși cititorul nu este pus în fața unor fascicule pe care să le poată decupa progresiv, este implicat într-o la fel de activă relație cu textul, cu atât mai mult cu cât acesta urmează a se „produce” pe măsură ce citește (în avans) manualele de utilizare și decriptare. Dacă cititorul de foileton de secol XIX era antrenat într-o lectură activă care se solda cu obiectul numit carte, cel de secol XXI este cooptat într-o lectură la fel de activă, care are ca manifestare practică nu strângerea de fascicule „tradiționale” într-un volum, ci strângerea de fascicule „virtuale”, de informații care pregătesc textul, revelator și doldora de informații, simboluri și semne, ce va să vină de la autor...

„Sunt peste douăzeci de mii de cititori care urmăresc cu o statornicie și cu o pasiune puțin obicinuite neamului nostru *fantasmagoriile acestor romane pline de intrigi palpitate și de crime cu atât mai înfiorătoare, cu cât sunt mai misterioase*”, spunea în anul 1895 Al. Vlașuță, într-un număr din **Revista nouă** [11]. „Ieftinătatea” fasciculelor, caracterul de „literatură de fabrică”, sistemul perceput ca agresiv de comunicare și de promovare prin reclame, afișe, prin tirajele ridicate ale periodicelor, ca și faptul că acest tip de literatură circula prin școli, dându-le tinerilor „*tăria unei beții de hașiș*” îl făceau pe scriitor să se simtă responsabil cu înfierarea acestui gen literar de import, considerat nociv.

Cu câteva decenii mai înainte, Théophile Gautier comenta astfel foiletoanele lui Sue din **Journal des Débats**: „*Toată Franța s-a ocupat timp de mai bine de un an de aventurile*

prințului Rodolphe înainte de a se ocupa de propriile-i afaceri. Bolnavii au așteptat înainte de a muri sfârșitul Misterelor Parisului; magicele cuvinte „va urma” îi întrețineau zi de zi și moartea înțelegea că nu vor fi liniștiți într-o altă lume dacă nu vor cunoaște deznodământul acestei bizare epopei” [12]. Pentru consumatorii de azi de seriale, romane și filme senzaționaliste, de aventură, spionaj și mister, o asemenea fervoare e ceva ce sună foarte familiar.

4. În mod paradoxal, ceea ce leagă literatura de mistere de secol XIX de cea a secolului XXI nu ține atât de futilitățile formei, așa cum i-ar șede bine unei literaturi de consum, „traduse” într-un limbaj care să fie accesibil unui public mai puțin sau deloc cultivat, cât de pretențiile conținutului, de dezideratele, de „agenda ascunsă” ori la vedere a autorilor.

Deși au reținut mai mult atenția cititorilor, decât a criticilor (dată fiind lipsa de substanță a temelor, subiectelor și soluțiilor literare propuse), scriitorii de romane de mistere au nutrit, fie doar și în secret, țeluri mărețe. Făcând parte din generațiile care au pregătit sau au făcut Revoluția de la 1848, mulți scriitori de mistere, în special francezi, au văzut în acest tip de exprimare literară o pârgă de ameliorare a vieții omului și societății. Niciodată până atunci parcă lumea nu fusese explicată atât de viu, aplicat, această literatură, cu valențe revoluționare și agitatorice pe alocuri, părând să ofere omului un cadru generos de gândire și posibilitatea de a reforma societatea [13]. Sue, cu ale sale romane *Misterele Parisului* (1842-1843) și *Jidovul răătăcitor* (1844-1845), a fost recunoscut drept scriitor al marilor probleme contemporane, cu un acut simț al observațiilor sociale și politice [14]. Nu este deloc ne semnificativ, pentru grandoarea demersului ce depășea cadrele literarului și trecea totul în zona implicării directe în viața Cetății, faptul că Sue avea în minte o trilogie grandioasă, deschisă cu *Misterele Parisului*, despre cadrul și viața contemporană, urmat, ca într-o regresie mistică, de *Les Mystères du Peuple ou Histoire d'une famille de prolétaires à travers les âges*, publicat între 1849-1857, în nu mai puțin de 16 volume, și terminând cu un roman despre *misterele lumii* (rămas în proiect, dată fiind moartea prematură a scriitorului, în 1857) [15].

Amestecând „intuiția globală a realului” cu „gustul pentru detaliu” [16], autorii de literatură de mistere de secol XIX au fost printre primii care, împingându-l spre exterior din sfera sa specifică de manifestare, au încercat să propună romanul ca pe un demers de cunoaștere aproape „științifică”, așadar capabil să sondeze orice experiență umană și socială, demers pe care, după cum știm, și l-au propus și alții mai târziu, cu rezultate de altfel dezastruoase, mai ales când s-a făcut sub spectru ideologic.

Atât autorul Dan Brown, cât și exegeții și „metodologii” însărcinați cu explicitarea conținutului au definit romanul *Codul lui Da Vinci* [17] ca fiind, nici mai mult, nici mai puțin, decât un „roman de idei”!

Pretenția (sau poate chiar intenția) că propune o meditație gravă asupra subiectelor fundamentale ale omenirii (o meditație bine strunită, se înțelege, de rigorile științei și de „proba adevărului”!), că, deși poate modestă ca performanță literară în sine, prin stângăciile și superficialitatea cu care sunt construite personajele și povestea, este totuși una dintre cărțile mari ale umanității [18] că are elemente ale celui mai mare roman polițist scris vreodată și că ajunge să descrie adevărurile ultime, mult timp și metodic ținute sub cheie, folosind metoda „sintezei” asupra unor informații compozite, luate din diverse izvoare istorice, autorizate și neautorizate, eretice sau nu, malaxând subiecte precum Catarii, Templierii, Rozacrucienii, Vaticanul, Francmasonii, Naziștii, Manuscrisele de la Marea Moartă, Protocoalele Învățaților Sionului [19] etc., etc., face din romanul *Codul lui Da Vinci* – despre care autorul afirma, așa cum am mai spus, că dacă i s-ar cere să-l rescrie ca pe o lucrare științifică, ar arăta absolut la fel (tocmai pentru că este bazat pe fapte și adevăruri obținute prin metoda „sintezei”, am spune noi) – un nepot aflat în relații poate nu suficient de clare cu strămoșul său, *romanul de mistere*, dar suficient de ambigue pentru a putea fi limpezite prin metoda sintezei...

Note

¹ CORNEA, Paul. *De la Alexandrescu la Eminescu. Aspecte, Figuri, Idei*. București: Editura Enciclopedică, 1966.

² CORNEA, Paul. *Op. cit.*, p. 63.

³ IONESCU, Gelu. *Orizontul traducerii*. București: Univers, 1981.

⁴ CORNEA, Paul. *Op. cit.*, p. 64.

⁵ Apud BURSTEIN, Dan (editor). *Secretele romanului Codul lui Da Vinci: ghidul informal al misterelor din spatele cărții lui Dan Brown*. București: Curtea Veche, 2007, p. 429.

⁶ Apud BURSTEIN, Dan (editor). *Op. cit.*, p. 14-15.

⁷ BURSTEIN, Dan (editor). *Op. cit.*, p. 9.

⁸ BARBU, Marian. *Romanul de mistere în literatura română*. Craiova: Scrisul românesc, 1981, p. 119.

⁹ *Ibidem*, p. 221.

¹⁰ BURSTEIN, Dan (editor). *Secretele romanului Codul lui Da Vinci: ghidul informal al misterelor din spatele cărții lui Dan Brown*. București: Curtea Veche, 2007, p. 9.

¹¹ Apud BARBU, Marian. *Romanul de mistere în literatura română*. Craiova: Scrisul Românesc, 1981, p. 137.

¹² Apud *Op. cit.*, p. 41.

¹³ *Op. cit.*, p. 31.

¹⁴ *Op. cit.*, p. 17.

¹⁵ *Op. cit.*, p. 31.

¹⁶ *Op. cit.*, p. 120.

¹⁷ BURSTEIN, Dan (editor). *Secretele romanului Codul lui Da Vinci: ghidul informal al misterelor din spatele cărții lui Dan Brown*. București: Curtea Veche, 2007, p. 19.

¹⁸ BURSTEIN, Dan (editor). *Op. cit.*, p. 22.

¹⁹ MILLER, Laura. *Trucul Da Vinci*. În: Burstein, Dan (editor). *Op. cit.* București: Curtea Veche, 2007.

Bibliografie

BARBU, Marian. *Romanul de mistere în literatura română*. Craiova: Scrisul românesc, 1981.

BROWN, Dan. *Codul lui Da Vinci*. București: RAO, 2004.

BURSTEIN, Dan (editor). *Secretele romanului Codul lui Da Vinci: ghidul informal al misterelor din spatele cărții lui Dan Brown*. Redactor coordonator Arne de Keijzer. Redactor colaborator David A. Shugarts. Redactori consultanți: Peter Berstein și Annalyn Swan / ASAP Media LLC; Paul Berger, Jennifer Doll, John Castro, Kate Stohr, Brian Weiss, Nicole Zaray. Traducere de Mădălina Marcu. București: Curtea Veche, 2007.

CORNEA, Paul. *De la Alexandrescu la Eminescu. Aspecte, Figuri, Idei*. București: Editura Enciclopedică, 1966.

IONESCU, Gelu. *Orizontul traducerii*. București: Univers, 1981.

MORARU, Titus. *Fiziologia literară*. Cluj-Napoca: Dacia, 1972.

Abstracte

1. *Drd. Tabita Chiriță* – **Biblioteca: instituție și domeniu al cunoașterii**

De-a lungul timpului, funcția de bază a oricărei biblioteci a fost aceea de memorie a culturii pentru diferitele comunități umane, biblioteca sprijinind astfel evoluția omenirii. Lucrarea își propune să analizeze biblioteca din trei perspective: ca instituție, ca organizație și ca domeniu al cunoașterii. Domeniul biblioteconomiei și al științei informării are o vechime de aproape 150 de ani, iar racordarea specialiștilor la cunoștințele și cercetările la nivel mondial este o necesitate care are legătură directă cu calitatea colecțiilor și a serviciilor oferite de organizațiile numite bibliotecă. O recunoaștere a existenței spațiului infodocumentar ca un spațiu polivalent, multidisciplinar, este singura abordare valabilă într-o lume în care nu se mai poate face abstracție de schimbările esențiale care s-au produs în ultima jumătate de veac.

Cuvinte cheie: bibliotecă; instituție; organizație; științe infodocumentare

2. *Dana Drăguț* – **Parcursul unei meserii moderne – specialist în științele informării și documentării**

Articolul este o pledoarie pentru formarea și dezvoltarea continuă a personalului specializat din cadrul bibliotecilor și centrelor de documentare, etalând în partea de început istoricul și evoluția sistemului de învățământ românesc infodocumentar, cu toate urcușurile și coborâșurile înregistrate, și continuând cu precizarea rolului bibliotecilor și asociațiilor profesionale în formarea și perfecționarea specialiștilor săi. Este adus în discuție contextul european, implicarea Uniunii Europene prin instituțiile și organismele sale în procesul de formare profesională, prin derularea programului LLP și nu numai. Sunt prezentate sisteme etalon de învățământ biblioteconomic din unele țări ale UE, fiind expusă și problematica pregătirii specialiștilor români în acest domeniu - o temă prea puțin studiată până în prezent. Pentru asigurarea unui nivel profesional care să fie în concordanță cu exigențele și standardele europene, în România este necesar efortul susținut al celor trei piloni de bază implicați: universități, biblioteci și asociații profesionale.

Cuvinte cheie: formare profesională, învățământ specializat, științe ale informării și documentării, profesia de bibliotecar, cercetare, universități, biblioteci, asociații profesionale

3. *Dr. Cristina Raluca Man* – **Resursele electronice și bibliotecarul de referințe versus fenomenul Google**

Articolul reprezintă rezumatul tezei de doctorat cu același titlu, în care autoarea își propune să abordeze problematica resurselor infodocumentare actuale din mai multe puncte de vedere: apariția unor tipologii documentare specifice în contextul dezvoltării Internetului și impactul pe care acestea îl au asupra comportamentului informațional al utilizatorilor, dar și asupra celor care gestionează informația. Se are în vedere modul în care evoluția internetului a atras după sine fenomenul de globalizare a cărui viteză de propagare a fluxurilor ridică o serie de probleme de adaptare în structurile infodocumentare. Pornind de la cele mai recente studii privind dinamica resurselor electronice și schimbările pe care acestea le produc la nivel individual și instituțional, este prezentată atât situația actuală a bibliotecilor românești, fiind oferite, în același timp, soluții pentru o disponibilizare cât mai eficientă a resurselor electronice deținute de acestea.

Cuvinte cheie: servicii de referințe; internet; motoare de căutare; Google; referințe prin e-mail; utilizatori de informație; generația net; structuri info-documentare; România

4. *Drd. Dina Paladi* – **Memorie culturală și depozit legal**

Rolul bibliotecilor naționale în asigurarea accesului universal și echitabil la informație este esențial în dezvoltarea unei societăți bazate pe cunoaștere, acestea trebuind să garanteze preluarea și păstrarea patrimoniului publicat al țării. Un instrument important prin care o bibliotecă națională poate îndeplini această misiune este depozitul legal (o prevedere care obligă producătorii de toate tipurile de publicații să depună un anumit număr de exemplare din fiecare publicație în bibliotecă sau instituții desemnate prin lege). Apariția de noi formate a generat o serie de probleme provocate în același timp și de neconcordanțele legislative în ce privește depozitul legal de la o țară la alta. Articolul analizează aceste probleme, pornind de la datele istorice și evoluția prevederilor privind depozitul legal în diferitele țări ale lumii, încercând totodată să propună și o serie de soluții, subliniind necesitatea revizuirii liniilor directe în scopul adaptării la noile medii de publicare.

Cuvinte cheie: depozit legal; legislație; biblioteci naționale; patrimoniu cultural

5. *Dr. Nicoleta Roxana Dinu* – **Biblioteca digitală și digitizarea patrimoniului cultural național**

Articolul constituie rezumatul tezei de doctorat cu același titlu, prin care autoarea își propune prezentarea și analizarea procesului de digitizare a fondului documentar deținut de instituțiile de cultură și constituirea bibliotecii digitale, ca pol al cunoașterii în noul

mediu informațional. Se pornește de la abordări teoretice, cu accent pe cercetările actuale, respectându-se principiul de la general la particular. Lucrarea este structurată în două părți, astfel: în prima parte este abordată problematica digitizării la nivel european, prin prezentarea selectivă a definițiilor existente în literatura de specialitate și furnizarea câtorva exemple de proiecte ale unor țări cu experiență în digitizare; în cea de a doua parte este prezentat contextul actual al digitizării din instituțiile culturale din România. În vederea analizei situației actuale privind digitizarea și pentru identificarea proiectelor de digitizare din România, a fost elaborat un chestionar, distribuit on-line unui număr de 134 de instituții culturale. Rezultatele chestionarului au generat o serie de propuneri privind îmbunătățirea activității de digitizare la nivel național.

Cuvinte cheie: digitizare; bibliotecă digitală; patrimoniu cultural; preservare; proiecte de digitizare; consorții; România

6. *Dr. Nicoleta Roxana Dinu* – **Digitizarea documentelor de patrimoniu**

Inventarea world wide web-ului și apariția noilor tehnologii de informare și comunicare au reușit să remodeleze societatea și instituțiile culturale din interiorul ei. Drept urmare, instituțiile culturale au inclus, printre obiectivele principale, activitatea de digitizare, din două considerente: dorința de a prezerva documentele originale și de a furniza un acces îmbunătățit la acestea, în mediul online. Prezenta lucrare își propune să ofere o privire de ansamblu asupra întregului proces de digitizare.

Cuvinte-cheie: patrimoniu; digitizare; conținut digital; bibliotecă; preservare digitală

7. *Drd. Nicoleta Rahme* – **Controversele cărții electronice: o relație complicată cu bibliotecile**

Cărțile electronice sau ebook-urile sunt cărți într-un format nou. Explozia acestora în plină expansiune a transformat piața de carte și modalitățile de lectură, ducând la o crescândă popularitate a ebook-urilor; în plus, aplicațiile noilor tehnologii reprezintă un succes. În ultimii ani, cererea pentru acest tip de cărți a crescut semnificativ, fapt ce a dus la extinderea lor rapidă pe piață. Un prim rol al bibliotecii este de a obține drepturile de autor-acces, ebook-ul având nevoie de o serioasă reevaluare, cauzată de serioasele probleme legate de modul său de circulație, de respectarea drepturilor de autor, de schimbările tehnologice și de cerințele editorilor.

Cuvinte cheie: carte electronică; acces; copyright; bibliotecă

8. *Drd. Simona Gheorghe* – **Tehnologia RFID: necesitate, utopie sau distopie?**

Pornind de la controversele produse pe tema necesității informatizării în anii '80 și de

la rezultatele pozitive pe care acest proces le-a produs în timp (servicii mai puțin costisitoare, mai rapide și de o mai mare acuratețe), articolul își propune să prezinte motivele pentru care bibliotecile ar trebui să opteze pentru implementarea tehnologiei RFID. Articolul prezintă procesul de implementare a tehnologiei RFID la Biblioteca Centrală Universitară Carol I din București, precizându-se avantajele, dar și obstacolele întâmpinate în implementare, făcându-se în același timp referire la BCU „Lucian Blaga” din Sibiu, unde sistemul funcționează cu succes din anul 2008. La BCU București sistemul RFID este destinat proceselor de securitate și inventariere, în vreme ce la BCU „Lucian Blaga” din Sibiu există o funcție în plus a sistemului, și anume aceea de împrumut.

Cuvinte cheie: RFID; securitatea documentelor; împrumut; tehnologii informaționale; sisteme de bibliotecă; Biblioteca Centrală Universitară Carol I București

9. *Dr. Tatiana Oprescu* – **Materializarea și mitizarea informației: „forma spirituală” a informației**

În momentul de față informația nu mai are o materie de care să poată fi legată. Articolul prezintă istoric, din punct de vedere filosofic, conceptele de informație și formă, având în vedere și legătura dintre acestea. Este, practic, o încercare de conceptualizare a informației ca un proces, nu ca un produs, informația fiind asociată cu infuzia formei în obiect. Deși informația este privită în general ca un lucru, ea poate fi descrisă și ca un fapt intangibil. În ciuda eforturilor de a îi măsura valoarea și de a o cataloga, ea rămâne insesizabilă, putând fi legată de orice.

Cuvinte cheie: informație; formă; dematerializarea informației; filosofie

10. *Dr. Adriana-Elena Borună* – **Accesibilizarea informației din biblioteci, imperativ al societății cunoașterii. Servicii de bibliotecă destinate persoanelor cu deficiențe de vedere**

Articolul reprezintă rezumatul tezei de doctorat cu același titlu, în care autoarea își propune să demonstreze faptul că, actualmente, transformarea spațiilor (reale sau virtuale), a tehnologiilor, a documentelor etc., astfel încât ele să poată fi utilizate fără probleme și de către persoanele cu dizabilități, reprezintă nu doar o necesitate stringentă a societății, ci și o posibilitate reală de dezvoltare a lumii în care trăim. Lucrarea propune modalități de creare și dezvoltare a unui mediu accesibil tuturor, pentru a putea participa cu toții la evenimentele cotidiene, pentru a ne implica în desfășurarea lor și, de ce nu, pentru a rezolva diferitele probleme care inevitabil apar într-o lume normală. Scopul lucrării a fost acela de a aprofunda și împărtăși situația accesibilizării informației în România, având în vedere instrumentele și politicile existente la nivel european, prin definirea câtorva inițiative sau reforme necesare în avansarea procesului

de eliminare a barierelor, în special a acelor care împiedică accesul persoanelor cu dizabilități vizuale în mediul cultural / educativ.

Cuvinte cheie: accesibilizare; accesibilizare digitală; acces universal; documente accesibile; biblioteci accesibile; utilizatori cu dizabilități

11. *Adriana Ispas* – **Recuperarea memoriei documentare a unei colecții – Muzeul Național al Țăranului Român**

Muzeul Național al Țăranului Român este cunoscut atât prin stilul original de expunere, cât și prin publicațiile sale sau evenimentele culturale pe care le organizează (târguri, ateliere de creație, proiecție de film, expoziții etc.) datorită cărora această instituție a căpătat o imagine specială în peisajul cultural românesc. Articolul tratează pe larg un aspect mai puțin cunoscut, dar având o importanță deosebită, colecțiile muzeului. Se au în vedere date istorice asupra constituirii colecției, proveniența documentelor sau a obiectelor, dar și tipologia acestora. Muzeul deține cea mai bogată colecție de obiecte țărănești din România (90.000 de piese la care se adaugă și o arhivă vizuală de aprox. 60.000 de itemi). Sunt trecute în revistă de asemenea și principalele instrumente de prelucrare a obiectelor muzeale existente atât la nivel internațional, cât și la nivel național, precum și cadrul legislativ căruia se supun bunurile culturale mobile.

Cuvinte cheie: muzeu; patrimoniu cultural; colecție; Comitetul Internațional de Documentare; obiecte muzeale

12. *Dr. Letiția Constantin* – **Noua literatură de mistere: efectul „Codul lui Da Vinci” și pactul cu cititorul**

Articolul își propune ca, în jurul apariției, în 2003, în versiune românească, a cărții lui Dan Brown, *Codul lui Da Vinci*, să formuleze câteva observații privind ceea ce reprezintă noutatea în politica de carte și în comportamentul cititorului de azi și, în replică, ceea ce reprezintă relația cu tradiția, cu referire specială la relația dintre literatura de consum de azi și *literatura de mistere* a secolului XIX. Specifice *sistemului media* contemporan, sistem care include și industria editorială, este transpunerea rapidă, în sistem de „franciză” (literar-simbolică) din versiune carte, în versiune film, joc video, bandă desenată, format interactiv on-line etc., a unei povești (*story/ récit*), în special a celor cu succes la public, ca și livrarea, alături de povestea în sine, a unui soi de „manuale tehnice de întrebuițare”, cazul romanului lui Brown, ce a inițiat chiar o modă a „detectivisticii bibliografice”, fiind elocvent în acest sens.

Cuvinte-cheie: sociologia lecturii; teorie literară; istorie literară; teorie bibliografică; antropologie culturală

Abstracts

1. *Tabita Chiriță, Ph.D.c – The Library as Institution and Field of Study*

The basic function of all types of libraries has been, over time, that of depository of culture for various human communities, thus supporting the evolution of humanity. The paper aims to analyze the library from three perspectives: as an institution, as an organization and as a field of knowledge. The field of librarianship and information science has existed for nearly 150 years. The specialists' acquaintance with knowledge and research worldwide is a prerequisite directly related to the quality of collections and services provided by the library organizations. The awareness of the information and documentation field as being a polyvalent, multidisciplinary one is the only approach valid in a world in which the essential changes that have occurred during the last fifty years can no longer be ignored.

Keywords: library, institution, organization, information science, documentation science

2. *Dana Drăguț – The Path of a Modern Profession – Specialist in Information and Documentation Science*

The article is an advocacy for the continuous creation and development of specialised personnel for libraries and documentation centers, beginning with the history and evolution of the Romanian info-documentational educational system, with its ups and downs and continuing with the definition of the role of libraries and professional associations in the training and advancement of their specialists. The European context is presented, as well as the involvement of the European Union, with its institutions and organisms, in the training process through the LLP program and others alike. There are presented standard educational systems in bibliology in some of the EU countries, as well as the training of Romanian specialist in the domain, a theme that was insufficiently studied until now. In order to ensure in Romania a professional level in line with the European standards, a sustained effort needs to be made by the three concerned pillars: the universities, the libraries and the professional associations.

Keywords: professional training; specialised education; information and documentation science; library profession; research; universities; libraries; professional associations.

3. *Ph.D. Cristina Raluca Man* – **The Electronic Resources and the Reference Librarian versus the Google Phenomenon**

The article represents the summary of the Ph.D. Thesis with the same title, where the author approaches the issue of current info-documentary resources from different points of view: the generation of specific documentation typologies in the context of Internet development and the impact they have on the informational behaviour of both the users and those who manage information. It is taken into account the way the evolution of the Internet has brought about the globalisation phenomenon, the speed of which raises a series of adaptation issues within the info-documentary structures. Following the most recent studies in the dynamics of electronic resources and the changes they produce on a personal, as well as institutional level, the thesis presents the current state of Romanian libraries, while offering solutions for the most efficient dissemination of their electronic resources.

Keywords: reference services; Internet; web search engine; Google; e-mail references; information users; Generation Z/Internet Generation; info-documentary structures; Romania

4. *Ph. Dc. Dina Paladi* – **Cultural Memory and Legal Deposit**

The role of national libraries in ensuring the universal and equitable access to information is essential in the development of a society based on knowledge, the former being responsible for the reception and preservation of the country's published heritage. An important instrument through which a national library can accomplish this mission is the Legal Deposit (a law that requires producers of all kinds of publications to submit a certain number of copies of their publications to libraries or other legal repositories). The emerging of new formats has generated a series of problems caused at the same time by differences in Legal Deposit Laws from one country to another. The article analyses these issues, from the historical dates and the evolution of Legal Deposit Laws in different countries of the world, while trying to offer a series of solutions and emphasizing the necessity of reviewing the existing guidelines, in order to adapt to the new publishing mediums.

Keywords: legal deposit; law; national libraries; cultural heritage;

5. *Ph.D. Nicoleta Roxana Dinu* – **The Digital Library and the Digitization of the National Cultural Heritage**

The article represents the summary of the Ph.D. Thesis with the same title where the author presents and analyses the process of digitization of the cultural institutions' archives

and the creation of the digital library, as a peak of knowledge in the new informational world. The thesis begins with theoretical approaches, with an emphasis on current research, following a general to specific reasoning. It is structured into two parts, as follows: the first one approaches the issue of digitization on a European level, by selectively presenting the definitions available in literature and providing some examples of projects from countries experienced in digitization; the second part presents the current context of the digitization in cultural institutions in Romania. In order to analyse the current situation of digitization and to identify the digitization projects in Romania, there was created a questionnaire, which was distributed electronically to 134 cultural institutions. The results of the questionnaire have generated a series of proposals regarding the improvement of the digitization process on a national level.

Keywords: digitization; digital library; cultural heritage; preservation; digitization project; consortia; Romania

6. *Ph.D. Nicoleta Roxana Dinu* – **The Digitization of the Documentary Heritage**

The invention of The World Wide Web and the appearance of new information and communication technologies have managed to reshape the society and its cultural institutions. As a result, the cultural institutions have included among their main goals the digitization process for two reasons: the desire to preserve the original documents and to offer easier access in the online environment to these documents. The thesis wants to offer an overview of the whole digitization process.

Keywords: documentary heritage; digitization; digital content; library; digital preservation

7. *Ph.D.c Nicoleta Rahme* – **Ebook Controversies: A Complicated Relationship with Libraries**

The ebooks are essentially books in a new format. The ongoing ebook explosion transformed the book market and reading landscape, therefore a consistent, growing popularity of e-books and apps are a major success story in content formats. In the last years, the demand for ebooks has increased significantly, resulting in a rapidly expanding market. As the primary role for the library is to champion the rights of users's access, the ebook strategy needs a serious overhaul, due to serious problems related to ebook circulation model, copyright compliance, technological challenge and patrons demands.

Keywords: ebooks, access, copyright, libraries.

8. *Ph.D.c Simona Gheorghe* – **The RFID Technology: Necessity, Utopia or Dystopia?**

From the 1980s controversies regarding the necessity of informatization and the extremely positive results these processes have produced in time (services that are more cost-efficient, faster and more accurate), the article wants to present the reasons why the libraries should adopt the implementation of RFID technologies. It presents the process of implementation of RFID technologies at the Central University Library Carol I in Bucharest, while mentioning the advantages, as well as the obstacles encountered in the implementation, at the same time referring to CUL Lucian Blaga in Sibiu, where the system has been successfully functioning since 2008. At the Central University Library in Bucharest the RFID system is used in the security and inventory processes, while at Central University Library Lucian Blaga in Sibiu it also has the extra function of book lending.

Keywords: RFID; document security; book lending; information technologies; library systems; Central University Library Carol I Bucharest

9. *Ph.D. Tatiana Oprescu* – **Information Materialisation and Mythicisation: „Spiritual Form” of the Information**

Currently the information has not a material that it can be bound. The article presents historical, from a philosophical point of view, the concepts of information and form, taking into consideration the link between them. Practically it is an attempt of conceptualizing the information as a process, not as a product, the information being associated with the infusion of the form in object. Although the information is widely regarded as a thing, it can be described also as something intangible. Despite the efforts of measuring its value and categorize it, it remains elusive and may be linked to anything.

Keywords: information; form; dematerialization of information; philosophy.

10. *Ph.D. Adriana-Elena Borună* – **The Accessibility of Library Information, a Necessity of the Knowledge Society. Library Services for the Visually Impaired People**

The article represents the summary of the Ph.D. Thesis with the same title, where the author demonstrates that currently, the transformation of spaces (real or virtual), of technologies, of documents, etc., so that they can be easily used by people with disabilities is not only an acute necessity of our society, but also a real possibility for the development of the world we live in. The thesis proposes ways of creating and developing of a medium accessible to everyone, in order for everyone to be able to take part in current events, to become involved in them, and why not to solve various problems that inevitably occur in a normal world. The goal of the thesis is to study

and share the state of information accessibility in Romania, taking into account the instruments and politics available on a European level, by defining some of the initiatives or necessary reforms for the advancement of the barrier-removing process, especially of those that prevent the access of visually impaired people to the cultural/educational medium.

Keywords: accessibility; digital accessibility; universal access; accessible documents; accessible libraries; disabled users

11. *Adriana Ispas* – **The Recovery of the Documentary Memory of a Collection – The National Museum of the Romanian Peasant**

The National Museum of the Romanian Peasant is known for its original displays, as well as for its publications and the cultural events it organises (fairs, workshops, film projections, exhibitions, etc), which made this institution stand apart in the Romanian cultural landscape. The article presents a less known aspect, but of crucial importance, which is the museum's collections. There are presented historical dates regarding the creation of a collection, the origin of the documents or that of the objects, as well as their specific. The museum has the amplest collection of peasant objects in Romania (90,000 pieces and a visual archive of 60,000 items). There are also overviewed the main instruments for processing museum objects on both international and national level, as well as the legislative framework regarding cultural mobile goods.

Keywords: museum; cultural heritage; International Committee for Documentation; museum objects.

12. *Ph.D. Letiția Constantin* – **The New Mystery Fiction: The Da Vinci Code Effect and the Pact with the Reader**

The article wants to formulate, around the 2003 publication of the Romanian translation of Dan Brown's book, *The Da Vinci Code*, a few observations regarding the new politics in publishing and in the behavior of the present-day reader, as well as, in response, regarding the meaning of tradition, with reference to the relation between today's consumer literature and 19th century mystery fiction. Specific to the contemporary media system, which includes the editorial industry, is the fast transposition, in a franchise system (literar-simbolică), from book to film to video game to comic strip to online interactive formats, etc., of a story, especially of those successful, as well as the delivery, along with the story, of a sort of user's manual, the case of Dan Brown's novel (which even created a bibliographical detectivism trend) being a relevant example.

Keywords: reading sociology; literary theory; literary history; bibliographical theory; cultural anthropology

